

התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפש
וכל מוטה תנתקו: הלא פרס לרעב לחמך
ועניים מרודים תביא בית כי תראה
ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: או
יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח
והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק: או
תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני.

ת ם

חלק ראשון.

מארטערטען אין פֿרייהייט זעטצען, אונד יע.
דען דרוק פֿאהרען לאסען. וואָהלאן! בריך דעם
הונגריגען דיין בראָד, אין דיינעם הויזע נים
דירפֿטיגע עלענדע אויף, בעקליידע וואָ דוא
נאקטע זיעהסט, הילף אללען, דיא דיינעם פֿליי
שעס זינד. אלזדאן בריכט דיין ליכט דורך, וויא
מארגענראָטה, שנעלל שיסט דיין הייל עמפֿאָר:
(פֿאָן דער טוגענד געלייטעט, נימט איינסט
דיא מאיעסטעט גאטטעס דיך אויף:) אלזדאן רוף
דען עוויגען אן, ער אנטוואָרטעט: דוא פֿלע
העסט קוים " שפריכט ער שאָן: איך בין בייא
דיר."

ע נ ד ע

דעם ערשטען טהיילס.

כופים כאגמן ראשם, ואולם את החמם והגזל לא
 ירחיקו מאהליהם, ועוד ידם נטוי להסיג גבול רע
 בערמה, ועוד לשונם תהלך במסתרים, להלשין
 על מי שגמלו חסד עמהם, ולחרף את כבודם.
 הן המה אשר שבע תועבות בלבם, ובעיניהם יקרצו
 יהא ה'. הן המה המתחסדים, הצבועים, אשר
 בשפתם יכבדו אלקי כל היום, וברוחם בוזים כל
 דבר אמת, השמרו מהם מאוד! כי אותם שנא ה',
 ומעל פניהם קרע הנביא את מסוה יראת שוא ואמר:
 הכזה יהי צום אבחרהו יום ענות אדם
 נפשו: הלכוף כאגמון ראשו ושק ואפר
 יציע: הלזה תקרא צום ויום רצון לה:
 הלא זה צום אבחרהו פתח חרצבות רשע
 התר

 דאז געוואלטזאמער אדער ליסטיגער ווייזע אן זיך געריסענע
 פֿרעמדע גוט דעם אייגענטימער פֿארענטהאלטען, דערען ארם
 נאך אויגעשטרעקט איזט, דיא בעזיטצונגען אונד רעכטע איהרעם
 נעכסטען צו פֿערקימערן, דערען צונגע נאך איממער אים פֿער-
 בארגענען שלייכט, זיינע עהרע צו בעפֿלעקען, אדער איהן דא,
 וואָ עז אים מייסטען שאדעט, צו פֿערליימדען היטעט אייך
 פֿאר דיזען שיינהייליגען! דערען הערץ זיבענפֿאכעס גרייל אויז-
 בליטעט, אינדעם זיך איהרע אויגען גאטטעספֿירכטיג פֿערדרע-
 הען היטעט אייך פֿאר דיזען פֿאן גאט געהאסטען הייכלערן,
 דיא אין איהרעם בוזען אללע וואהרהייט פֿערשפֿאטען, אויף איה-
 רע ליפפען אבער פֿרעכטעלייא אונד גאטטעספֿערעהרונג צוד
 שויא אומהער טראגען קיינער האט דיזע לעסטערער דער
 טוגענד אונד אללער הייליגקייט בעסער ענטלארפֿט, אלז דער
 פֿראפֿעט, אינדעם ער שפֿריכט: קענטע איין זאלכער
 פֿאסטטאג מיר געפֿאללען, ווען דער מענש דען
 לייב קאסטייעט דאז הויפט וויא שילף בייגט,
 אין זאק זיך הייללט, זיך אין אשע וועלצעט? די-
 זעם וואָלט איהר פֿאסטען נענען? איינען וויל-
 פֿעהריגען טאג דעם עוויגען? איין פֿאסטען נאך
 מיינעם וויללען איזט, דער טיראנניא קנאטען
 לעזען, דעם יאכעם שטרענגע טרעננען, דיא גע-
 מארטערטען

עברות מזה המין. אם העיבור שב אל מצות ה' ומתנחם על אשמתו וסר עונו. וחטאתו תכופה מאת ה' כי לו לבדו חטא. אבל מי שבעברו על מצות אלקים גם אשם לרעהו. כמו המקל בכבוד אבותיו. הגונב. ושולח יד במלאכת חברו. או הסיג גבולו. או ענה עליו דבר שקר. או פגע בכבודו. והקציפו. ויפנה אל ה' לסלוח לו. אף אם יצום. ויבכה. וירבה להתחנן ולענות נפשו. לא יאבה ה' כפר לו. ויאטם אזנו מהקשיב קולו כי יחנן. טרם התרצה את רעהו אם הכעיסו. וטרם השיב את הגנבה. והגזילה. והעושק וגו' כי עוד עולתו בידו. לא ירצה אלקים אליו. ולא יקוה ממנו מחילה וכפרה כי אם אחרי אשר תקן את אשר העוה לרעהו. והיטיב את לבו. ונרצה אליו.

דלא ושניתי הדבר הזה. בעבור ראיתי שיש בני אדם הצמים ובוכים מרבים בתחנה ובתפילה. כופים

 געטליכען געבאטע צוויידער האנדעלט, וואבייא ער צוגלייך
 איינע פֿליכט דעם מענשען געגען מענשען פֿערלעטצט. וואר
 ער ניכט עהרערביעטיג געגען זיינע עלטערן; האט ער געשטאה-
 לען; זיך אז דעם אייגענטהום אייגעס אנדערן פֿערגריפֿען; איהן
 אז זיינען בעזיטצונגען אָדער רעכטען פֿערקירצט; האט ער פֿאלשע
 צייגענשאַפֿט ווידער איהן אויגעזאגט, אָדער זיינע עהרע אנגע-
 טאטעט, אונד איהן געקרענקט; דא הילפֿט קיין פֿאסטען,
 קיין וויינען, פֿלעהען, אונד קאסטליען; ער פֿינדעט בייא גאט
 קיין געהער, אונד קאן אויך קיינע פֿערוועהנונג האַפֿען, זא לאנג ער
 ניכט דען געכסטען וויעדער בעזענפֿטיגט, איהם דאז גערויבטע,
 געשטאהלענע אונד ענטווענדעטע ווידער צושטעלט, איהם
 מיט איינעם וואַרטע דען שאַדען ניכט פֿערגיטעט, וועלכען יע-
 גער דורך איהן ערליטטען האט. זא לאנג דיעס ניכט געשיעהט,
 קאן גאט איהם דורכאויז זיינע זינדען ניכט פֿערגעכען. —
דלא איך ווידערהאלע אייך דיזעס דארום, ווייל עז מענשען גיבט,
 דיא גלויבען דורך פֿאסטען, וויינען, פֿיעלעס בעטען אונד
 טיעפֿעס קאַפֿבייגען איהרע זינדען אבצוקאממען, דיא אבער
 דאז

ויראתו, ואל יתעצל מהכין לו כל האמצעים
הנכוחים, והנאותים אל הצלחת גופני, ואושר
נפשי.

כל השנות דבר פעמים הוא להג הרבה,
ויגיעת בשר, אין הדבר כן בעניני תורה,
ומוסר, שכל המרבה לשנותם הרי זה משובח, ולכן
טרם נבוא אל חלק שני, שענינו חובות האדם
לעצמו, ואל זולתו, ראיתי להעיר אתכם עוד
הפעם, על ההבדל העצמי שיש בין דברים שבין
אדם למקום בלבד, ובין דברים שבין אדם
לחבירו, שהחוטא ועובר על מצות אלקיו,
ואינו מויקומעים בזה את חבירו, כמו העושה
בסל ומשתחווה לו בחדרו, או הנושא את שם ה'
לשוא, או שאינו שומר שבת מחללו, וכן בכל
עבירות

אבויימעו, דאז איהן אין דען שטאנד זעטצען קאן, אין דיזעם
אונד אין דעם קינפטיגען לעבען דען מעגליכסטען גראד פֿאָן
גליקזעליגקייט צו ערלאנגען.
כל יעדע ווידערהאלונג איזט ערמידענד אונד לעסטטיג; אלליין
בייא רעליגיאָנס = אונד זיטטענלעהרען איזט עז ערשפרייעם
יך יא אַפֿט גאָטהווענדיג איינען אונד דען אנדערן וויכטיגען גע-
לגענשטאנד מעהר מאהלען צו ווידערהאלען. בעפֿאָר איך צור
צווייטען אבטהיילונג שרייטע, מוס איך אייך נאָך איינמאהל
אויף דען אונטערשיעד אויפֿמערקזאם מאכען, דען איך שאָן
אָבען געצייגט האבע; אויף דען אונטערשיעד נעמליך צווישען
דען פֿאָליכטען דעם מענשען געגען גאָט, אונד יענען דעם מענ-
שען געגען זיינען מיטמענשען. ווער איין געזעטץ איבערטריט דאז נור
גאָט אלליין אנגעהט, קיין מענש אָבער דארונטער ליידעט;
ווער צום בייאשפיעל אין זיינעם צימכער איין בילד גאָטטעם
דיענסטליך פֿערעהרעט, דען נאמען גאָטטעם פֿערגעבליך אויז-
שפרייכט, דען סאבאט ניכט נאך דער פֿארשריפֿט הייליג העלט,
אָדער אנדערע געבאָטע פֿאָן דיעזער גאָטטונג ניכט געהעריג
בעאבאכטעט, קאן, זא באלד ער זיין פֿערגעהען אויפֿריכטיג
בעדייעט, אונד זיך ווידער צו גאָט ווענדעט, נאכניכט אונד
פֿערגעבונג ערווארטען. ניכט זא אָבער ווען ער אירגענד איינעם
געטליכען

יום או יומים הרחק ממקורם, שם ישפכו לנהר גדול
רחב ידים, שם אניות יהלכון.

רכט אל תדמו בנפשכם, בני! שיש ביד האדם
לרדת עד תחתיתם, ולדעת את כל עומק

המכוון מהם. ואינני עומד פה, ללמדכם את כל
מוצא פי ה', ולהבינכם את כל המדעות הרמות,

היוצאות מעשרת הדברות האלה. אכן, כאשר ישא
האומן את היונק ומלמד רגליו, אשר לא נסו הצג

על הארץ, לפסוע לאט לאט, כן דרכי עמכם להורות
לכם את הדרך, להבחין ולדרוש את דבר ה' מעט

מעט כפי אשר תשיג יד. והי' כאשר תגדלו והייתם
לאנשים, אז תלכו הלאה הלאה בדרך זו

להוסיף חכמה ובינה, ולהוסיף לקח. חובה גדולה
על כל מי שחננו ה' בדעה והשכל, לדרוש יום יום

את דבר ה' ודרכיו עם בני אדם, ולהתחזק באהבתו
ויראתו

אונד ענדליך איינען ברייטען אונד טיעפען שטראם בילדעט,
דער גראסע שיפֿע טרעגט.

רכט גלויבט דאהער ניכט מיינע פֿריינדע! דאס איך דורך מיין
נע ערקלערונג דען גאנצען אינהאלט דער צעהן געבאטע

ערשעפֿט האבע: וועלכער מעגש איזט אים שטאנדע, איהרען
זין גאנץ צו ערגרינדען! גלייך איינער אממע, דיא איהרען צאר-

טען זייגלינג אנפֿיהרט, קליינע שרייטע צו מאכען: זא האבע
אויך איך צום נאכדענקען, פֿריפֿען אונד פֿארשען דעם געטלי-

כען ווילענס אנגעלייטעט אונד ערמונטערט: יעמעהר איהר אן
פֿערשטאנד צונעהמעט אונד מעננער ווערדעט, קענט איהר

אויף דיזער באהנע מיט פֿיעל גרעסערן שרייטען פֿארט וואג-
דעלן, אונד אייך מיט ווייזהייט אונד פֿארטרעפֿליכען קענטניסען

אונד לעהרען בערייכערן: עז איזט הייליגע פֿעליגט איינעם יע-
דען דענקענדען מיט איינזיכטען בענאכטען מענשען, זיינען

גייסט אויף דיא בעטראכטונג דער אייגענשאפֿטען, וואונדערבא-
דען ווערקע, אונד ווייזען פֿיגונגען גאטטעס איממער פֿארט צו
פֿערווענדען, אין דער לעבע אונד עהרפֿורכט צום העכסטען
וועזען טעגליך צוצונעהמען, אונד ער דארף קיין מיטטעל פֿער-
אבזיימען

פרק כו

(השנות ההבדל בין חובות האדם למקום ובין חובותיו לזולתו).
רכה והנה כליתי לבאר אתכם את כל עשרת הדברות הקדושות שהן יסודות וראשית לחובות אדם אל ה' ולחובותיו אל זולתו מבני אדם. ומאותן העקריות והשרשים מסתעפות ידיעות ולמודים יקרים מאוד. שכמו שארבע דברות הראשונות כוללות עניני אהבת ויראת ה', ועבודתו. ענינים רחבים מאד במאמרים קצרים, כן שש האחרות הן מלאות כל טוב, ממוסר, וחקי חיים, שבלעדן אין הצלחת החברה קיימת, איש את רעהו חיים בלעו. ואף הן נאמרים בדברים מעטים, והקורא אותם ישתומם, כמה עמקו דברי אל! הלא הם כמעין נובע, אשר מימיו נוזלים מעט מעט, ורגל הנער יפסח עליהם, והיו בלכתם דרך

קאפיטעל כו

(ויעדערהאלונג דעם אונטערשיידעם צווישען דען פֿליכטען געגען גאט אונד יעגען געגען דען געבענמענשען.)

רכה איך בין נונמעהר מיט דער ערקלערונג דער צעהן געבאטע צו ענדע: דיזע צעהן געבאטע זינד דיא קוועללע דער פֿליכטען, וועלכע וויר געגען גאט אונד מענשען צו ער-פֿיללען האבען, אונד אב זיא גלייך אין זעהר קורצען פֿערזען אבגעפֿאסט זינד, זא ענטהאלטען זיא דאך פֿיר דען פֿארשער איינען דייהאלטיגען שאטץ פֿאן פֿארטרעפֿליכען לעהרען אונד געזעטצען דעם לעבענס, דיא אונד געשיקט מאכען, אן אונד דער פֿערפֿאלקאממונג צו ארבייטען, צום בעסטען דער ביר-גערליכען געזעלשאפט, אונד צו איהרער פֿערעדלונג מיטצו-ווירקען: זיא גלייכען איינער אונאנזעהגליכען קוועללע, אוי דער זיך דאו וואסער אין איין שמאהלעם בעסט ערגיעכט, איבער דאו איין קליינער קנאבע שרייטעט, דאו אבער יע ווייטער מאן עז פֿערפֿאלגט: זיך מעהר אונד מעהר פֿערברייטעט.

אונד

Q 2

נכוחה; ואולם יאחז בידו תמיד רסן התאורה,
להשתרר עלי', ואינו עוזב בעבור את משמרתו,
ותפקידו, וחובותיו. גם לא ימלאנה כי אם בנחת
רות במדרה, ובמשקל, כמו שאמרו החכמים:
קדש עצמך במותר לך. והכוונה, שתפדוש
עצמך לפעמים אף מן התענוג המותר לך, למען
יהי בידך תמיד שבט מושל על התשוקה. שהמושל
תמיד על תאותו, הפצו, וכעסו, ואהבתו, ומטה
כולם למלאות רצון ה', ולעזר ותועלת בני אדם,
הוא קדוש, וחסידי אמת, ואינו מצער עצמו יותר
מדאי, אם לא יכול להשיג דבר שחומר בו, או אם
נאבד מטנו אחרי שהגיע אל קנינו, והי' שמח בו.

פרק

זיא זיך אין דען שראנקען דער געזעטצליכקייט אונד רעכטשאַפֿֿֿ
פֿענהייט האלטען; ער לעגט איהנען אבער איינען ציגעל אן,
אום זיא דיזע שראנקען ניכט איבערשרייטען צו לאסען. געלאנגט
ער צום בעזיטצע דעם געווינשטען געגענשטאנדעס, אויך דאן
איזט ער ווייזע. ער איבערלעסט זיך ניכט דעם גענוסע מיט דעם
גאנצען פֿייער דער ליידענשאַפֿט; ער איזט מעסיג, אונד הויז
העלטעריש אין דער בעפֿריעדיגונג זיינער ווינשע, אונד בעפֿאלגט
דיא גאלדענע לעהרע דער ראבבינער: „הייליגע דייך,
ענטהאלטע דייך אויך דעסען, זיא דיר ערלויבט
איזט: עטהאלטע דייך צוויילען זעלבסט פֿאן ערלויבטען ער
געטצליכקייטען, אום דיא פֿערטיגקייט צו ערלאנגען, יעדערצייט
הערר דייער בעגערדען צו זיין. ווער זיינע גייגונגען איממער
בעהעררשט, יעדעס פֿערלאנגען, יעדען געמיהטסצושטאנד, יע
דע אויפֿוואללונג פֿאן האס אונד ליעבע מעסיגט, אונד זיא דא
היין לייטעט ווא זיא צור ערפֿיללונג דעם געטליכען וויללענס,
אונד צום בעסטען דער מענשען גיטצליך זינד; ווער אן דען גי
טערן, דיא איהם דאז שיקזאל צוטהיילט, זיך מיט זעעלענרוהע
פֿערגניגט, אונד ניכט אויסער פֿאסונג קעמט, ווען ער זיא ווייזע
דער פֿערלייערט; דעסען גלייכמוהט וועדער פֿריידע נאך בעטריעב
גיס וואנקענד צו מאכען פֿערמאג, דער פֿערדיענט דען נאהעמן
אייגעס הייליגען.

קאפיטל

משומם ויוצא מדעתו, אם לא ישיגהו, או אם נאבד ממנו אהרי אשר השיג קנינו.

דכו מי מכם שנפשו חשקה, על דרך משל, אל מלבוש נאה ומהודר, יתבונן בדעתו, אם קנינו ואופן השגתו ראויים ומסכימים אל חקי המוסר. ואם מצא ברוח בינתו שכשר הדבר למלאות חפץ נפשו, ואינו מתנגד לרצון ה' ואדם, גם אז ימשור בתשוקתו, שלא תהי' חזקה ועצומה, עד שכל מחשבותיו מלאים טמנה, ולא להדבק בה, כמעשה הכסילים הרודפים אחר תאותם תמיד, ועוזבים כל עסקיהם, ואינם משלימים את חובותיהם. ואם לא יוכלו למלאות חשקם, או אם נאבד הדבר אשר חמדו אליו והשיגהו, יוצאים מדעתם, או יכלו ימיהם ביגון ואנחה, וימותו בלא חכמה.

דכו מדרך המשכיל להשגיח על מצעדי התשוקה. אל יאמר נואש אלי' אם היא נכחה

ער דענזעלבען ניכט ערלאנגט, אָדער פֿערליערט נאכדעם ער איהן ערהאלטען האט.
דכו טרעגט יעמאנד פֿאן אייך פֿערלאנגען צום ביאשפיעל נאך איינעם נייען שענען קליידע; זאָ מוס ער דיזעס פֿערלאנגען ניכט צור ליידענשאַפֿט ווערדען, ניכט דאהין קאָממען לאסען, דאס ער זיין געמיטה גאנץ דאראן הענגט. יע דוהיגער ער זיך דאבייא פֿערהעלט, דעסטאָ ריכטיגער קאן ער פֿאן דער שטרעפֿליכקייט אָדער טאדעללאָזיקייט דער מיטטעל אורטהיילען, דיא ער דאצו אנווענדען וויל, אונד זאָ ווירד די זער וואונש ניכט דיא אויזאיבונג זייער פֿעליכטען הינדערן. — וויא פֿיעל טהאָרען ברייגען איהר לעבען אין נאגענדעם קוממער צו, אונד פֿערצווייפֿעלן, ווען זיא איהרע ליידענשאַפֿט ניכט בעפֿריעדניגען קענען, אָדער ווען דאז מיט זאָ פֿיעלער זעהנוכט פֿערלאנגטע גוט וויעדער ענטריסען ווירד.

דכו דער ווייזע הינגעגען בעאבאכטעט זאָרגפֿעלטיג דען גאנצ וויינער בעגייערדען; ער אונטערדריקט זיא ניכט, זאָ לאנגע

זיא

טז Q

החכמים: עין הרע, ויצר הרע, ושנאת
הבריות מוציאין את האדם מן העולם.
דכה ולפי שכל תאווה מסוכנת, לכן מדרך
המשכיל להתבונן על שני דברים, על
דבר המתאווה ממנו, ועל עוצם תאוותו.
יראה בראשונה, אם הדבר שחומד אין השגתו
וקנינו מתנגד לחוקי ה' ותורותיו, ואינו מזיק
לאחרים, ויכול להגיע אליו על דרכי הטוב והישר.
ואחר יראה, שאף אם השגתו וקנינו נכוחים אין בם
עקש ונפתל, שלא תהי' תאוותו אליו עצומה והזקה
מאד, עד שיפנה לבו מכל שאר עסקים וחובות
המוטלות עליו, וישים כל לבו ונפשו לאותה
החמדה. לפי שהפונה עצמו מכל ענינים אחרים,
ושוגה באהבתו וחשקו לדבר ההוא תמיד, הוא
משומם

אויגע, בעזע בעגיערדען, אונד מענשענהאס
ענטריקען דען מענשען אויז דער וועלטי" זאגט
עבענפאללס דער תלמודי

רכה דא איינע אנהאלטענדע בעגיערליכקייט געפעהרליך ווער=
דען קאן, זא האט מאן ביא יעדער אויפואללענדען ליס=
טערנהייט אויף צווייא דינגע צו זעהען: ערשטליך אויף דען
געגענשטאנד דער לוסט, אונד דאן אויף דען גראד דער בע=
גיערדע. דער געגענשטאנד מוס זא בעשאפפֿען זיין, דאס רעד בעזייטן
דעסזעלבען וועדער דען געטליכען, גאך דען מעגשליכען געזעטצען
צוויידער זינד, אונד דאס דיא מיטטעל דענזעלבען צו ערלאנגען, פֿאן
דער גערעכטיגקייט געבילליגעט ווערדען. אבער אויך אין דיעזעס
פֿאללע מוס מאן דיא בעגיערדע ניכט אויף דען גראד אנוואקסען לא=
סען, דאס זיא צור ליידענשאפֿט, צום הערדשענדען געדאנקען דער
זעלע אנוואקסען זיא פֿערזעטצט דאן דען מענשען אין
איינען צושטאנד, דער איהן אונפֿעהיג מאכט, זיינען בערופֿספֿליכ=
טען אונד געשעפֿטען אבצוליעגען: איין צושטאנד דער איבער=
דיעס אויך זעהר טרויריגע פֿאלגען האבען קאן ווער אן איינעם
געגענשטאנדע, אן איינער בעגיערדע צו זעהר הענגט, אויך
אלל זיין דיכטען אונד טראכטען בלאס דארויף פֿערווענדעט,
איזט ניכט זעלטען אין געפֿאהר, פֿאן זינגען צו קאממען, ווען
ער

האיש אשר קנא באשתו. ועובר על לא תרצה. כי
 כבר אמרו החכמים: עברה גוררת עברה.
דבר והחמדה העוברת על גבולי המצוה והמוסר,
 הרה ויולדה בת סוררה כמוה, והיא הקנאה.
 שכל מי שלבו פתוח אל החמדה, הוא מתאוה
 לכל מה שרואה משובות כל זולתו, עושר, כבוד
 ונכסים, ורוצה בהם, ומקנא את חבריו בעבורם, אחרי
 שלא יוכל להשיגם, כי איך תשבע עין הקנאה. עינו
 רעה, בשל אחרים, ושונאם שנאת חנם, ומבקש
 להזיק, ולהסר מן הטובות שחננם ה', ואומר: גם
 לי גם להם לא יהי. ושלשת הנחשים האלו התאוה,
 והקנאה, ושנאת הבריות, נושכות את האדם,
 ואוכלות את בשרו, ומרקיבות את עצמותיו. הן
 המה בעוכריו לנתקו ולהוציאו מיעורו, שהוא
 להשלים את נפשו, ולהגיע אל הצלחה זמנית,
 ונועם עולם הבא. ומעתה תבינו מה שאמרו
 החכמים

ט ע ר פֿיהר ט דאז אנדערע בייאדער האנד" זאגט
 דער תלמוד. —

דבר יעדע אונמעסיגע בעגערליכקייט ערצייגט צולעצט פֿאסט
 איממער יענע גיפטיגע פֿרוכט, דען נייד, אונד דיעזער פֿיהר ט
 געוועהליך צו מיסגונסט, שעעלזוכט אונד מענשענהאט, ווער אל-
 לעס, וואז ער בייא אנדערן זעהט, מיט הייסעם פֿערלאנגען צו
 בעזיטצען ווינשט, בעניידעט זיא דארום; אונד דא ער עז ניכט
 ערלאנגען, דער נייד גיא געזעטטיגט ווערדען קאן, זא מיסגענט
 ער יענען בעזיטצען איהר אייגענטהום, אונד טראכטעט מיט
 העמישער שעעלזוכט, זיא דארום צו ברינגען. זיין וואהל-
 שפּרוך איזט: "האבע איכס ניכט, דיר פֿט איהר'ס
 אויך ניכט האבען!" דיעזע דרייא נאטטערן, דיא בעגער-
 ליכקייט, דער נייד, אונד דער מענשענהאט, פֿערגיפֿטען דאז
 געמיטה, אונד מאכען דאז פֿלייש פֿאם לייבע שווינדען. דער
 אונגליקליכע איזט אויף איממער זיינער בעשטיממונג, זיינעם
 ציעלעם ענטריקט, קאן וועדער אין דיעזעם לעבען צופֿריעדען,
 נאך אין יענעם בעזעליגט ווערדען. "אייין שעעלזוכט יענעם
 אייגע

דכג אין כוונת הכתוב להזהיר על תאוה עוברת. שאי
אפשר להזהיר על דבר שאינו נופל תחת בחיר
הנזהר. אבל כוונתו שכל מי שעברה על רוחו חמדת
אשת רעהו, או עבדו, ואמתו, וכל אשר לו, יסיר
התאוה מלבו, ואל ישתדל למלאות השקו. שאם
ההשק נשתרש בלב, ונתפתה אלי, מעט מעט,
סופו להלכד בחבלי התשוקה, ויכבד על האדם מאד
לעזוב אותה ולהמלט ממנה, ואחריתה לענה וראש.
החומד אשת רעהו, ולא יסיר החמדה מלבו,
ודבק בה, וחושב מחשבות להקרב אלי, אז
התשוקה תגבר עליו, ויעבור על לא תנאף. ויעבור
גם על לא תגנב, אם למלאות תאוותו, לכסף וזהב
הוא צריך, ואין לו, יגנוב משל אחרים. ויש מי
שיצרו חזק עליו כל כך, ולא יחרדו מי עיו להמית את
האיש

דכג דיא שדיפֿט וויל אבער דאס דייעזער וואונש ניכט צו איינעם
אנהאלטענדען פֿערלאנגען, צור העפֿטיגען בעגיערדע ווער=
דע, אונד דאס מאן ניכט נאך דעם בעזיטצע דעסייעניגען טראכ=
טע, וואו צום אייגענטהום איינעם אנדערן געהערט. דען ווער
דער בעגיערדע נור אייניגע צייט געהער גיבט, אונד זיך פֿאן
דערזעלבען ניכט גלייך ביים ענטשטעהען לאס צו מאכען זוכט,
דער איזט שאן האלב געפֿאנגען; אונד עז ווירד איהם זעהר
שווער, זיינע פֿאריגע פֿרייאהייט וויעדער צו ערלאנגען.
איזט מאן נאך דער פֿרויא יינעם נעכסטען ליסטערן, אונד אונ=
טערדריקט ניכט זא גלייך דזע בעזע לוסט, זא וועקסט זיא נאך
אונד נאך ביז מאן אויף איהרע פֿערפֿיהרונג אנשלענגע מאכט;
דאז זיעבענטע געבאט ווירד איבערטערעטען. צו ווילען מאנגעלט
עז אן געלד, דען אונקיישען אנשלאג איז ווערק צו ריכטען, דאן
שיטעלט מאן, אונד איבערטריט אויך דאז אכטע געבאט. יא,
דיעזע אונזעליגע ליידענשאפט קאן צו נאך אבשייליכערן לאס=
טערן טרייבען. מאן האט בייאשפיעלע, דאס דער פֿערפֿיהרער,
אום זיינען צוועק צו ערלאנגען, דען עהעמאן, דעסען אייפֿער=
זוכט איהם אים וועג געשטאנדען, האבע אומבריינגען לאסען
אונד אלזא אויך דאז זעכסטע געבאט איבערטערעטען. איין לאס=
טער

פרק כו

(עשרת הדברות • דבור עשירי •)

רכב דבור העשירי הוא: לא תחמד
בית רעך: לא תחמד אשת רעך
ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר
לרעך. יש שני מיני חמדה: תאוה עוברת
ותאוה קיימת. תאוה עוברת: שהעובר על
גן או היכל הבירו, והם יפים בעיניו, מתאוה
אליהם. הנה אין צדיק בארץ אשר לא יעבור עליו
רוח חמדה כזאת. שהתאוה אינה נתונה תחת
בחירת האדם, אבל כחץ תעוף בלבו, איש לא
נמלט ממנה, ואולם תאוה קיימת היא,
שאלה החומר שומרה בלבו, וחורש וחושב תמיד
למלאות אותה, ומתחזק נפשו עליה.

רכב

קאפיטעל כו

(צעהן געבאטע • צעהנטעם געבאט •)

רכב דאז צעהנטע געבאט • איז: „דוא זאלסט
ניכט נאך דעם הויזע דיינעם נעכסטען גע-
ליסטען: דוא זאלסט ניכט נאך דעם ווייבע דיי-
נעם נעכסטען, נאך זיינעם קנעכטע, זיינער
מאגד, זיינעם אכסען, עזעל, אדער וואז אייהם
זאנסט געהערט, געליסטען“ צוואר איינע פאראיבערנע-
הענדע פליכטיגע ליסטערנהייט, קאן, דא זיא ניכט ווילקיהרליך
איזט, אויך ניכט וואהל פערבאטען ווערדען. אויך אים הערצען
דעם געניגזאמסטען מאנעם, געהט ער איינעם שענען גארטען,
איינעם פרעכטיגען פאללאסטע פאראיבער, שטייגט דער וואונש
אויף, איינען זאלכען צו בעזיטצען.

רכב

רכא וגם בענין עדות שקר אין לנו להבדיל בין
העונה בחבירו ישראל, או בחבירו נוצרי
או בעל דת אחרת. אף שבדבור הזה כתוב לא
תענה ברעך. שהדבר ידוע, שכל היושבים
במדינה או בעיר אחת תחת מושל אחד וחקים
אחרים. הם רעים זה לזה. ואם הם נבדלים
באמונת דתם. ולמטה אדבר עוד מזה. להורות
אתכם, שכל אדם נקרא רע לישראל, אף שאינו
דומה לו באמונתו. (עיי' בספרי בני ציון סימן קס"ט
וק"ע.)

פרק

רכא איך היראין פֿינדעט קיין גלויבענסאונטערשיעד שטאט
פֿאר געריכט איינע פֿאלשע פֿארגאבע וויסענטליך בעקדעפֿ-
טיגען, איזט איינע לאסטערהאפטע האנדלונג, זיא מאג ווידער
איינען איזראעליטען, אָדער איינען ניכטאיזראעליטען געריכטעט
זיין; אָב עז גלייך היר אים טעקסטע הייסט: „דוא זאלסט
ווידערדיינען נעכסטען ניכט אלז פֿאלשער ציי-
גע אויפֿטרעטען.“ דען נאך דער שריפֿטשפראכע זינד אל-
לע מענשען, בעזאנדערס אבער דיאיעניגען מיינע נעכסטען, מיט
דענען איך אין איינעם שטאאטע אונדאונטער איינערלייא געזעט.
צען לעבע, זיא מעגען מיינען גלויבעסמיינונגען בייאטרעטען
אָדער ניכט. (זיהע בני ציון §. §. קס"ט וק"ע.)

השם ואדם • וכן אומר הק"ב • שחזתמו אמת •
 דובר שקרים לא יכון לנגד עיני • וכל
 דובר שקרים בני אדם בורחין ממנו • ומואסים בו
 ואינם מאמינים • אף אם אומר לפעמים דברי אמת •
 לפי שהטעה אותם בדברי רוח וכזבים • והביאם (כל
 עוד שהאמינו בו) לעשות דברים מזיקים
 לפרנסתם וקנינם • ואולם אין דבר שוה בנזק עדות
 שקר • שמביאה את השופטים • אף אם הם ישרים
 בלבבותם • לגזור משפט מעזה • להצדיק את הרשע
 ולהרשיע את הנקי ובר לבב • ואין לכם עול וחמס
 מזיקים יותר מזה • לפי שמראיתן צדק ויושר • אחרי
 שנהרצו על פי דין שופטי צדק • ורעה גדולה היא
 זאת במדינה • כדבר באופל יהלוך •

רכא

ליעם: דער ליגען יאגט, קאן פֿאַר מיינען אויגען
 נישט בעשטעהען! "אבער אויך דיא מענשען פֿליעהען דען
 אומגאנג מיט ליגען, אונד פֿערזאגען איהנען אללען גלויבען.
 ווען זיא אויך מאנכמאהל דיא וואהרהייט שפרעכען; ווייל זיא,
 פֿאַן איהרען פֿאלשען בעדיכטען צו אונטערנעהמונגען פֿערלײטעט
 וואָרדען ווארען, בייא וועלכען זיא פֿיעל אייגענע האטטען
 נאָך ווייט שטרעפֿליכער אבער איזט איינע פֿאלשע, ליגענהאפֿט
 טע אויזאגע פֿאַר דעם געדיכטע, דיא דען ריכטער פֿערלײטעט,
 אפֿט דיא אונשולד צו פֿערדאמוען, אונד דער רויכזוכט צום
 בעזיטץ אונד אונגעשטערטעם גענוסע ענטווענדעטער גיטער צו
 פֿערהעלפֿען • עזאיזט איינע ענטווענדונג, דיא דורך דאז
 געריכט זעלבסט דען שיין דער רעכטליכקייט ערהעלט •
 דיא ריכטער דורך פֿאלשע צייגענשאפֿט הינטערגעהען, איזט
 איין איבעל, דאז דיא גרונדפֿעסטע דעם שטאאטס אים
 פֿערבאָרגענען אונטערגרעכט; איזט איינע פֿעסט, דיא אים פֿינסט
 מערן שלייכט •

רכא

לעשות לנכרי מאיזה אומה ואמונה שיהי
והגונב או מרמה את חבירו נוצרי או בעל דת
אחרת. הרי הוא כמו שגנב ורמה את חבירו ישראל
שכבר אמרתי פעמים רבות. שכל בני האדם שוים
אצל ה' ואם מתחלפים באמונתם, ושונים
בעבודתם את האלקי. כאשר כל איש הורגל בהם
מנעוריו. והשם רוצה בקיום העולם וישוב חבירת
מין האנושי והשלמתו. ואין ישוב העולם וסדר
החברה מתקיימים בערמה ומרמה. בגנוב גזול
ונאוף ורצוח. כי הגלולים האשהתים מעוררים ריב.
ומרדן. קנאה. ונקמה. ושפיכת דם. ורעת התועבות
האלו אוכלת יושבי הארץ.

דב דבור התשיעי הוא: לא תענה ברעך
עד שקר. כל אדם כוזב הוא שנוא בעיני
השם

גלויבענס אין בעציעהונג אויף דיזע אונד דערגלייכען געזעטצע
ניכט דען אללערמינדעסטען אונטערשיעד צולעסט; אונד דאס
וויז אלזא אונז אללעס דעסען, וואז וויר דעם איזראעליטען ניכט
צופיגען דירפֿען, געגען יעדער אנדערן דעליגיאנספארטהייא עבען
זא זארגפֿעלטיג ענטהאלטעןמיסען. ווער דעמנאך איינען ניכטאיזרא-
עליטען, בעשטיעהלט אדער בעטריעגט, בעגעהט דאז נעמליכע
פֿערברעכען, אלז אב ער זיינען גלויבענספֿערוואנדטען בעשטאה-
לען אדער בעטראגען העטטע. איך האבע אייך שאן בעלעהרט.
דאס גאט אללע מענשען ליעכט, זא פֿערשיעדען איהר גאט-
טעסדיענסט אויך איזט, צו וועלכעס זיא ערצאגען ווארדען זינד.
זיינע אבזיכט איזט, דיא מענשהייט צו פֿערפֿאלקאממען; פֿער-
ברעכען אונד לאסטער אבער בעגליקען ניכט, זא אנדערן פֿיהרען
גראדע צו צום אללגעמיינען פֿערדערבען דעם מענשענשעלעכטס.
דב דאז ניינטע געבאט איזט: "דנא זאלסט ווי-
דער דיינען נעכסטען ניכט אלז פֿאלשער צייג
גע אויפֿטרעטען." איין מענש דער ליגט, ווירד פֿאן אל-
לען געהאסט. פֿאן גאט, דער אללען זיינען ווערקען דאז זיע-
געל דער וואהרהייט אויפֿגעדריקט האט, אונד זיך פֿערנעהמען
ליעס

רִיחַ וּמִזָּה אֲנִי לְמַדִּין, שְׁאִסּוּר לְרִמּוֹת אֶת חֲבִירוֹ
בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, וְכָל חֲמוּכָר דָּבָר וְנוֹטֵל הָרֵבָה
יֹתֵר מִכֹּדִי שׁוּיוֹ, אִם הִלּוּקָה דָּבָר, וְנוֹתֵן פְּחוּרָה
הָרֵבָה, מִכֹּדִי שׁוּיוֹ, אִם הִמְרָמָה חֲבִירוֹ בְּמַדְדָּה,
בְּמִשְׁקָל, אִם בְּמִטְבַּע גְּרוּעַ, אִם הִמְטָעָה אֶת חֲבִירוֹ
בְּחִשְׁבוֹנוֹ, הִרִי הוּא כְּגֹנֵב, שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם שׁוֹה, לְחַסֵּר אֶת מִמּוֹן אִם נִכְסֵי חֲבִירוֹ שֶׁלֹּא בִּידֵיעָתוֹ
וּרְשִׁיוֹ.

רִיט וּמִמָּה שֶׁאֵמַר הַשֵּׁם יִתְּ: לֹא תִרְצֶה, לְאַתְנָאָף,
לֹא תִגְנֹב, וְלֹא אֵמַר לֹא תִרְצֶה אִישׁ יִשְׂרָאֵל
לֹא תִנְאָף, אִשְׁתִּי יִשְׂרָאֵל, לֹא תִגְנֹב מִמִּקְנָה וּקְנִין
יִשְׂרָאֵל, לְמַדְנֵי שְׁאִין הַבְּדֵל בְּאַזְהָרוֹת הָאֱלֹהִים
וְהַדּוּמָה לָהֶם בְּכַחֲנִית הִדְרָה וְהַאֲמוּנָה, וְכָל
מָה שֶׁאִסּוּר לְיִשְׂרָאֵל, לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ, אִסּוּר
לַעֲשׂוֹת

אוֹנֵד שְׁטִיעֵהֶלֶט נֶאֱכָהֶר דִּינֵגַע פֶּאָן ווערטה: דִּיעַס הָאָט דִּיא
ערפֿאהֶרוֹנֵג לִידֶער! שְׁאִין אָפֿט געלעהרט: —
רִיחַ אוֹנִטֶער דִּי זַעס פֿערבֿאָטע אִיזט אויך יעדע אָרט פֶּאָן בע-
טרוֹג מִיטבעגריפֿפֿען: מֵאָן דֶּאָרף וועדער דען קִיפֿער אִיז-
בערפֿאָרטהִילען, פֶּאָן אִיהֶם אִינען אִיבערמֶעסיגען פֿערדִיעֶנסט
אֲנִיעֶהמֶען, נֶאָך דען פֿערקִיפֿער דִּיקען, אִום זִינע וואָרען
אוֹנִטֶער אִיהֶרעס ווערטהע צו פֿערדִיאִיסערן, אָדער אִים מאָאסע,
געוויכטע, אִין דער בערעכנוֹנג בעטרִיעגען, אָדער דִיא צֶאחֶלוֹנֵג
אִין אִינער שלעכטערן מִינצע לִיסטען, אִלֹז בעדוֹנגען וואָרדען
אִיזט: אִללעס דִיזעס אִיזט אִים גרונדע אִיין דִיעבשטֶאחֶל: ווִיא
בִיא דִיזעס, אִיזט אויך בִיא יענען אִבִּיבט אוֹנֵד צוועק, דען
געכטען, אִום דִאז צו ברִינגען, וואו אִיהֶם געהערט, צו דעסען
ענטאִייערונג ער נִיכט אויזדִריקליך אִינגעוויילִיגט הָאָט:
רִיט מֵאָן מוֹס בעמערקען, דִאס דִיא שְׁרִיפֿט אִינדעס זִיא זֶאגט:
„דִוא זֶאָלסט נִיכט מאָרדען; דִוא זֶאָלסט נִיכט אֲוִנְקִישׁ-
הִיט טרִיִּיבען: „דִוא זֶאָלסט נִיכט שְׁטעהלען: דִיזע פֿערברע-
כען אִים אִללגעמִינען פֿערבֿיעטעט: זִיא פֿערבֿאָשִיעט דִיא טהֶאָט,
אָהנע אויף דִיא פֿערסֶאָן צו זעהען, אִן וועלכער זִיא פֿערבֿאָשִיעט
וויירד: הִיראויז לערגען ווִיר טוֹן, דִאס דִיא פֿערשִיעדענֶהיט דעס
גלויבענס

כבעליהן, אז הפרע כל מוסר, ונפתחו השערים
לכל מרי ותועבה; כמו שאומר למטה בדבור לא
תחמוד.

ר"ן דבור השמיני הוא: לא תגנב. אסור
ליקח ולהחזיק לעצמו שום דבר מקניני
חבירו, שלא בידיעתו ורשיונו. אף אם אינו שוה
כ"א פרוטה אחת. וכמו שאינו רשאי להחזיק את
רעהו בגופו, כך אינו רשאי להפסיד דבר מנכסיו.
שפרנסת האדם תלו' בם. ואם אין לו במה
לפרנס את עצמו, הרי הוא ניזק בגופו. ואל
יאמר אדם, אם אקח פרוטה אחת, או תפוח אחד
מגן חבירי מה בזה? אין הי' ופרנסתו תלו'ם
בתפוח אחד: שכל מי שמתחיל לגנוב מעט, סופו
לגנוב הרבה; כן הדבר ידוע בנסיון.

ריח

לאסטער אום זיך, ווירד דיא פֿערפֿיהרונג, אונד דיא אונטרייע
דער ווייבער אללגעמיין, זא איזט עס אום אללע גוטע צוכט גע-
שעהען, אונד דער אבשייליכסטען פֿרעכטייט ווערדען טהיר אונד
טהאר געעפֿנעט: וויא איך עז אין דער ערקלערונג דעם ניינטען
געבאָטס ווייטלייפֿיגער אויפֿיהרען ווערדען.
ר"ן דאז אכטע געבאָט איזט: דוא זאלסט ניכט
שטעהלען. וויר דירפֿען אונז ניכט דאז גערינגסטע
פֿאן דעמיעניגען צואייגען, וואס אונזערם נעכסטען אנגעהערט,
אָהנע פֿאן דעמזעלבען דיא ערלויבנים דאז צו האבען. וויר הא-
בען אָבען געזעהען, דאס עז פֿערבאָטען איזט, יעמאנדען אס
קערפֿער צו פֿערלעטצען, נון הענגען לייב אונד לעבען פֿאן דען
ערווערבסמיטטעלן צור זעלבסטערהאלטונג אב; ווער איהם אל-
זא דיעזע מיטטעל עפֿפֿענטליך, אָדער היימליך אויז דען הענ-
דען רייסט, פֿערגרייפֿט זיך געוויסערמאסען, ווען שאָן ניכט אונ-
מיטטעלבאר, דאך מיטטעלבאר אן זיינעם לעבען זעלבסט. מאן
דארף יא ניכט דענקען, אייניגע פֿפֿעניגע, אָדער אייניגע עפֿפֿעל
אויז דעם גארטען מיינעם נאכבארס, וואז קאן איהם דיעם פֿיעל
שאדען? ווער דאז קליינע ענטווענדעט, געהעט איממער ווייטער

אונד

לה. ואין אה מוֹיִק את אחיו אבל אוהבו, ועוזרו.
 ושומרו מכל מכשול ונזק. ועוד, אדבר מזה למטה.
 רמז דבור השביעי הוא: לא תנאף. הבא
 וקרב אל אשת רעהו, להסיתה ולהדיחה
 מן אהבתה אל בעלה, עושה זמה ותיעבה גדולה.
 ובטמאו אשת עמיתו, הוא נוטל את חיי בעלה,
 אשר לבו דבוק באהבתה. אלי' הוא נושא את נפשו
 ורוחו, ובשעשועי' ישבח אידו וקשי' יומו. ואם
 יאבד אהבת אשת נעוריו, ולבבה כל עמו כמקדם.
 לא יראה עוד עונג ומנוחה בחיים, ויקלל יום הטת
 את לבבו אלי'. גם ימאס בבניו אשר הולידה,
 ובנכרים נחשבו לו. ואלה הצאן ילכו תועה, כי
 סר לבב אביהם מהם, ורבה המכשלה. ואם ירבו
 האנשים המנאפים בארץ, והנשים תבגדנה
 בבעליהן

רען. — איך ווערדע אונטען געלעגנהייט האבען, איבער דיא
 נעכסטען. אונד ברודערליעבע אויפֿיהרליכער צו שפּרעכען.
 רמז דאז זייערע נעכטע געבאט איז: דאז זאלסט
 נישט אונקייט שטייבן. ווער דיא פֿרוי
 זייעט נעכסטען פֿאן דער טרייע צו איהרעס מאננע צו פֿערליי-
 טען זוכט, בעגעהט איין גראסעס לאסטער. ער פֿערפֿיהרט
 איהרע אונשולד, פֿעראונרייניגט איהרע איינבילדונגסקראפֿט,
 אונד ברינגט דען מאן אום איהרע ליעבע, אין וועלכער ער לעבט
 אונד וועבט. דיעזע ליעבע וואר זיין העכסטעס גוט אויף ערדען;
 זא לאנג ער זיא בעזאם, קאנטען איהן דיא הערטעסטען שלע-
 גע דעם שיקזאלס נישט נידערדריקען. איהרע צערטליכקייט
 האט איהן ווידער אויפֿגעריכטעט. איזט דיזע פֿערלאַהרען,
 זא איזט ער אללער רוחע, אללעס פֿערגניגענס אין דיזעם לע-
 בען בערויכט, אונד ער פֿערפֿלוכט דען טאג, אז דעם ער צו-
 ערסט ליעבע צו איהר עמפֿונדען האטטע. אויך דיא קינדער,
 דיא זיא איהם געבראכט, איינסט זייע גרעסטע פֿריידע, זיעהט
 ער נון מיט אונוויללען אן; זיא ווערדען פֿאן איהם פֿערשטאסען,
 אונד דיא ארמען, פֿאן דענען זיך דאז פֿאטערהערץ געווענדעט,
 אירדען הערום, ווא פֿערלאסטענע שאפֿע. — גרייפֿט דיעזעם
 לאסטער

עין אינו עושה פרי, וכורתו חנם, הוא מכעים את
 ח'. ולא בלבד שפיכת דם כל בעל חי אלא אף צער
 בעלי חיים אסור לנו, ולא חורשה לנו להמית דגים
 ועופות, ובהמות, וקצת מן החיות, כ"א לצורך
 המאכל והמזונות, ולהמית החיות הטורפות
 והנחשים וכדומה, מיראה שדם ינשכו או ימיתו
 אותנו. ואולם רציחת אדם שנברא בצלם אלקי,
 זה' חננו בשכל ובינה, ויהסרהו מעט מאלקי, לא
 חורשה לאדם, כ"א לשופט, אם חקי הצדק
 מביאים אותו לגזור משפט מות, על מי אשר עשה
 אחת התועבות הגדולות, ובכלל אזהרה הזאת, שלא
 להזיק את רעהו בגופו או באחת מאיבריו, ואף אם
 חיו אינם נתלים בה. כי כולנו אחים, בנים אנהנו
 לה'

צום בייאשפיעל איינען בוים, ווען ער אויך קיינע פריינטע טרעגט,
 אהנע נאָט, אונד אהנע נוטצען אומהויעט, אונד ד' ג'
 וויר דירפֿען ניכט נור קיין טהיער אומבריינגען, ווען זיין טאָד ניכט
 ענטוועדער נוטצען בריינגט, אָדער שאַדען פֿערהיטעט, זאָנדערן
 וויר מיסען אונז אויך ענטהאלטען, דיא טהירע צו רייצען אונד
 צו ענגסטיגען, עז איזט נור ערלויבט, זאָלכע טהיערע צו טעד-
 טען, דיא צו אומזער נאהרונג דיענען, אלו פֿיהע, פֿעגעל, פֿיי-
 שע, אָדער זאָלכע, דיא אונז שאַדען קענען, אלו רייסענדע
 טהיערע, שלאנגען, וויטהענדע הונדע, א' ד' נ' ניא אבער
 דירפֿען וויר איינען מענשען, דאז עבענבילד גאָטטעס, בעגאבט
 מיט גייסט, פֿערנונפֿט אונד געפֿיהל, אומבריינגען; דען איינציגען
 פֿאלל אויזגענאָממען, ווען יעמאנד דורך הויפטפֿערברעכען נאך
 דעם געזעטצע דאז לעבען פֿערדוירקט האט, וואָ עז אלזדאן דיא
 פֿפֿליכט דעם ריכטערס איזט, איהן הינדיכטען צו לאסען, די
 זעם וואָרט גאָטטעס שליעסט אויך דאז פֿערבאָט אין זיך, ניא-
 מאַנדן, אם קערפֿער צו פֿערלעטעצן, אָדער איינעם זיינער גליעד-
 מאַסען צו פֿערשטיממעלן, ווען אויך דאז לעבען דאדורך ניכט
 אין געפֿאהר קאָמט, דען אללע מענשען זינד בדידער, קינדער
 דעם הימלישען פֿאטערס; נון ווירד קיינער זיינען ברודער פֿערלעט-
 צען, זאָנדערן פֿיעלמעהר פֿאָר יעדער פֿערלעטצונג פֿערדוואַהט.

דען

הרבה. ואם לא תשיג ידו לגמול טובה עמהם, יתן
תודה נאמנה להם, ובקרכו שומר רוחו את כל
החסדים אשר עשו לו. ולפי שטובות וחסדי אבותינו
עלינו גדולים ועצומים מאד ומתמידים יותר, לכן
חובה עלינו לאהוב ולכבד אותם, ולעזרם יותר
משאר בני אדם שקבלנו מהם טוב ועזר חנם.

פרק כה

(עשרת הדברות: דבור ששי, שביעי, שמוני ותשיעי.)
דְּמוּ דְבוּר הַשִּׁשִּׁי הוּא: לֹא תִרְצַח. מי
שמחבל מעשה ידי יוצר, כל דבר שהוא אף
עץ

מעגענר זינד, דיזע פֿעליכט אויזצואיבען, וועניגסטענס דורך
ווארטע אונזער דאנקגעפֿיהל צו ערקעננען געבען, אונד ניא דעם
עמפֿאנגענען גוטען פֿערגעסען. איזט דיעס אונזערע שולדיגקייט
בייא יעדעס איינצעלנען דיענסט, דיא אונז דיא מענשענליעבע
לייסטעט, וויא אונערמעסליך גראס איזט אלזא דיא פֿעליכט
דער ערקענטליכקייט אונד ליעבע געגען אונזערע עלטערן, דערען
גוטטהאטען ווייט גרעסער, אנהאלטענדער, אונד גיעברייכער
זינד!

קאפיטעל כה

גצעהן געבאטען זעכסטעס, זיעבענטעס, אכטעס אונד ניינטעס
(געבאטען.)

דְּמוּ דאז זעכסטע געבאט איזט: דוא וואלסט
ניכט מאדדען. איבערהויפט איזט יעדע האנדלונג
אלז גאט מיספֿעלליג צו בעטראכטען, וואדורך וויר עטוואז אה-
נע אללען גוטצען, כלאס אויז מוטויללען פֿערדערבען; ווען מאן
צום

כוחם ואונם, יכבדם ויאהבם כל ימיהם, ואף אחרי
מותם, ומזכרונם לא ימוש את כל אשר גמלו אתו.
והרי אף בעל חי, שאין בו דעת, רץ תמיד אחרי
אמו, ומשתעשע בה, ועוזר אותה לפי כח טבעו.
ולמה נגרע מבהמות ארץ? להתנכר בפני אבותינו,
אשר עיניהם ולבם עלינו תמיד, לעזרנו ולעמוד על
ימיננו, להשכיל ולהצליח בכל מעשה ידינו?

ריד והנה ממדות אדם יקר, להכיר כל ימיו טובות
וחסדי שגמלו אחרי' אתו, ולעזרם ולסעדם בכל עת
שהם צריכים לו, וכידו להיטיב להם. ואין הבדל אם
אותם האנשים הם בעלי דתו, או בעלי דת אחרת,
שהמקבל טובה אין לו להשגיח על אמונת מטיבו
אכל על רוחב ונדבת לבבו בלבד. והוא בעת יכלתו
משלם לכל מי שחמל עליו ועזרהו, אם מעט אם
הרבה

ריג קיין גאטטעס פֿירכטיגעס קינד, דאז איין גוטעס זאנפֿטעס
געמיהט האט, ווירד אונטערלאסען, זיינע עלטערן אים
אלטער, ווען איהרע קרעפֿטע אבנעהמען, קינדליך צו פֿלע-
גען; ניא ווירד עז איהרע דאסלאזע מיהע, איהרע צערטליכע
ליעבע, איהרע אונאבלעסיגע זארגפֿאלט פֿעדגעסען: עז ווירד
זיא עהרען אונד ליעבען אים לעבען אונד אויך נאך איהרעס
טאדע. אויך דאז פֿערנונפֿטלאזע טהיער העלט זיך איממער צו
זיינער מוטטער, ליעבקאזט זיא, אונד שטעהט איהר ביא נאך
זיינער ארט. קענטען וויר מענשען ניעדריגער אלו דיא טהיערע
האנדעלן?

ריד איין גוטגעארטעטער מענש איזט שאן געגען יעדען אנדערן
ערקענטליך, דער איהם איינען גערינגען דיענסט, איינע גע-
פֿעלליגקייט ערוויצען האט. דיעזע פֿעליכט דער דאנקבארקייט
מוס אונז געגען אללע וואהלטהעטער, אהנע ריקזיכט אויף גלוי-
בענסאונטערשייד, הייליג זיין; וויר האבען נור אויף דאז גוטע
הערץ, אונד ניכט אויף דיא רעליגיאנסמיינונג דעס גוטטהעטערס
צו זעהען. וויר מיסען, זא באלד זיך געלענענהייט דאצו פֿינדעט, אונ-
זערן דאנק ווערקטהעטיג בעווייזען, דאז גוטע, וועלכעס וויר עמ-
פֿאנגען האבען, וויעדער פֿעדגעלטען, אונד ווען וויר אונפֿער-
מעגענד

דיב אי לך ארץ! ואי לך עיר! אשר נעריך שוכתי
טוב, ובחורין בוזי כבוד. הורתם! כי תרכות אנשי
כאלה, תפרע כל חוק ומוסר, לא תשמע לקול
זקנים היושבים על מדין, כי מי אשר אביו לא
יכבד, איך ישא פני זקן? והארץ אשר לב יושבי
דע כאלה, לא תעמוד ימים רבים. כי עוד מעט
וקמו איש באחיו, וחרב איש ברעהו, ואשר יראו
לנפשותם, יעזבו ארץ מולדתם, והחברה תפול עד
שאול תחתית, לא תוסיף קום. ולזה אמר הש"ת:
כבד את אביך ואת אמך (כבוד האהבה).
למען יאריכון ימך על האדמה אשר ה'
אלקיך נתן לך: למען יעמדו ישראל ימים רבים
על ארץ אחוזתם.

דיג ולכן כלבן מבין אשר יראת אלקי' על פניו
ולבורך ונעים אל יעזוב את אבותיו ככלות
כוחם

ריב וועה דעם שטאאטע, דער איינע זאלכע צוכטלאזע ברוט
נעהרט! וויא קענען יינגלינגע פֿאָרגעזעטצטע אונד אַברייג-
קייט אין עהרען האלטען, דיא איהרע עלטערן ניכט פֿערעהרען?
וויא געזעץ אונד זיטטען אכטען, דא דאז אללערהייליגסטע גע-
פֿיהל ערשטארבען איזט? איהר הערץ קענט קיינע וואָהלוואָל-
לענדע עמפֿינדונג, קיינע דאנקבארקייט, אונד קיין ערבאדמען.
איין שטאאט זאלכער בירגער מוס צו גרונדע געהען! דען האב-
זכט אונד הערשבעניערדע האבען קיינען ציגעל מעהר, אללע
רעכטיג ווערדען אומגעשטאָסען, אונד אללעס אונטערליעגט דאן
דער געוואלט. איין לאנד, אין וועלכעס קיינע זיכערהייט דעם
אייגענטהומס איזט, ווירד צולעצט פֿאָן איינעם בירגערקריעג, דער
שרעקליכען פעסט, דער אין דען איינגעוויידען דעם בירגערליכען
פֿערדאיינס וויטהעט, פֿערוויכטעט אונד פֿערהעערט. דארום
זאגט דיא שריפֿט: פֿערעהרע (אונד לייעבע) דיינען פֿא-
טער אונד דיינע מוטטער, דאמיט דיינע טאנע
זיך פֿערלענגערן אויף דעם ערדרייכע, דאז דער
פֿורייגע, דיינגאָט דיר איינגיבט; וויל דיא נאטיאָנאל-
גליקזעליגקייט פֿאָן צוכט אונד גוטען זיטטען אבהענגט.

הם חיים לרכוש בעבורו הון ורכוש למען השאיר
 לו נחלה וברכה אך אחרי מותם.
דיא ואחרי עשותם כאלה ורבות מאלה מי בכם
 לא יאהב את אביו ואת אמו ולא יכבדם?
 מי מכם ישבח כל ימי חייו את עמלם ומשאם,
 להיטיבכם בעולם הזה ולהביאכם אל גמול אושר
 עולם הבא? מי לא יגמל עמם כל טוב כחפץ נפש
 ובכל לבבו? ותקטן עוד כל הטובה אשר תעשו
 עמהם, מכל ההסדרים אשר גמלו לכם מיום הולדתכם
 עד עולם. ומי שאינו מכבד את אבותיו ואינו אוהב
 אותם, הוא אינו מכיר בטובת מטיבו, ונבזה בעיני
 אלקי ואדם; כי אכזר הוא, ולב אבן בקרבן. ואם
 יגדל, ישחית דרכו, ויהי איש בליעל, ורע לעריצים
 הזדונים.

ריב

 איהרעם טאדע איהם נאך מיטטעל צו זיינעם פֿארטקאממען צו
 דינטערלאסען.

דיא ווער קאן געגען זא פֿיעל צערטליכע זארגפֿאלט גלייכגילטיג
 זיין? ווערע עז מעגליך, פֿאטער אונד מוטטער ניכט צו
 פֿערעהרען, אונד צו לייעבען? לאסען זיך אללע דיא לייעבעפֿאל-
 לען בעמיהונגען פֿערגעסען, וועלכע אייערע עלטערן אויף אייער
 צייטליכעם גליק, אונד עוויגעם הייל פֿערווענדען? זאללטע איינער
 זא אונדאנקבאר זיין, איהנען ניכט דיזע לייעבע אויז גאנצעם
 הערצען, אונד מיט דעם ווערמסטען אייפֿער צו פֿערגעלטען? יא,
 אללע לייעבעסדיענסטע, דיא וויר איהנען ערווייזען, בלייבען ווייט
 צוריק געגען דיא וואהלטהאטען, דיא זיא פֿאם אויגענבליק אונזע-
 רער געבורט ביז אן איהר לעבענסענדע אונז ערווייזען. נור איין
 פֿאן גאט אונד מענשען פֿערוואַרפֿענעם, ניעדערטרעכטיגעס גע-
 מיהט קאן דיזע גאטירליכע אונד הייליגע פֿפֿליכט, דיא על-
 טערן צו לייעבען, אונד צו פֿערעהרען, פֿערלעטצען. ווער דיזע
 לייעבע ערשטיקען קאן, איזט פֿעהיג צו אללען אונמענש-
 ליכקייטען אונד פֿערעהרעט דען קינפֿטיגען געזעללען הארטער, גרוי-
 זאמער פֿרעפֿלער.

ריב

ד' ואם עברו ימי הילדות הראשונים, והילד קם
על רגליו, והחל ללכת ולרוץ, עיני אבותיו
בל יסורו ממנו מבוקר עד ערב, כי יראו לנפשו,
פן יכשל ויפול, או ישלח יד אל המאכלת, תעה
ומספרים, או יתן לתוך פיו מאכלים לא טובים,
בפירות שלא נבשלו כל צרכם, והדומה לזה.
והי' כאשר יגדל הלוח וגדל, וירבו צרכיו מזונות
ומלבושים, כן יוסיפו אבותיו לדאוג בעדו, להכין
לו את חוקו בעתו, למען לא יחסר כל מאומה,
ויהי' אך שמחה. ואם הנער נער, אז בוז יבוז את
כל הכסף באהבתם אותו, למצוא לפניו מורה
חכם, ללמדו תורה ומוסר, מדע וחכמה, ולהדריכו
בדרך הטוב והישר. ואחרי אשר הי' לאיש, עוד
לא נחה נפשו, עומלים ויגיעים כל הימים אשר
הם

ר' איזט דיזעס בעשווערליכע אונד געפֿאהרפֿאללע אלטער פֿאָר-
איבער, פֿענגט דאז קינד אן צו געהען, זא האבען דיא על-
טערן עז בעשטענדיג אים אויגע צו האלטען. קינדער לויפֿען
שנעלל אונד אונבעזאָננען, אונד זינד אין געפֿאהר אנצושטאָסען,
אָדער צו פֿאללען; זיא גרייפֿען גערן נאך מעסער, גאבעל אָדער
שעערע, שטעקען אונצייטיגעס אָבסט, אָדער אנדערע שעדלי-
כע דינגע אין דען מונד, ווען דיא מושטער ניכט בעשטענדיג
אכט אויף זיא האט. יעמעהר אבער דאז קינד וועקסט, וואק-
סען אונד פֿערפֿיעלפֿעלטיגען זיך אויך דעסען בעדירפֿניסע. דיא
עלטערן לאסען עז ניא פֿעהלען, איהם נאחרונג, וועשע אונד
קליידונג צור געהעריגען צייט צו רייכען, אונד זינד בעשטענדיג
בעזאָרגט, איהן צו בעפֿריעדיגען אונד צו פֿערגניגען. נימט עז
אן אלטער צו, זא איזט איהנען קיין געלד צו פֿיעל, עז פֿאָן
געשיקטען לעהרערן אין דער רעליגיאָן, מאָראַל, אונד אנדערן
ניטצליכען וויסענשאַפטען אונטערווייזען צו לאסען. אויך אים
העהערן אלטער זינד דיא עלטערן פֿיר זיין וואָהל בעזאָרגט; זיא
ארבייטען אונערמידעט, פֿערמעגען צו ערווערבען, אום אויך נאך
טו P איהרעם

האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך. מי יוכל
למנות הטרחות והיגונות הגדולות והרבות
אשר סבלו אבותיכם מעת מולדתכם עד היום
הזה? כמעט נפקחו עיני הילד, הוא צועק, וקולו
לא יסף, עד אם יגדל, ויכיל לדבר ולשאל את
אשר מבקש. עתה הוא מגואל, וקיא יזל ממנו.
או חולה הוא, ובהרו' כהות או אבעבועו' נראות בעור
בשרו או יכאבו עליו שיניו, כי ימי הילדות רעים,
ומלאו יגון ומכאובות. ועם כל זה אמו על עריסו
תשב יומם ולילה, אל תתן שינה ותנומה לעיני.
היא מנטלו ונושאת אותו תמיד, לא תיעף ולא
תיגע, לנשקו, ולחבקו בזרועות אהבתה אליו,
להניקה מחלב שדיה, והוא במלוא שחיין ואבעבועות
על חזה אמו הרכה והענוגה ילין.

רי

עוויגע, דיין גאט דיר איינגיבט. בערענקט מיינע
ליעבען! דיא גראסען אונד אונצעהליגען מיהזעליגקייטען וועלכע
איהר אייערן עלטערן געקאסטעט האבט. קוים עפֿנעט דאז נייא=
געבאָהרנע קינד דיא אויגען, פֿענגט עז אן צו שדייען, אונד
שרייעט איממער באלד אויז שמערץ, באלד אויז בעדידפֿנים, דאז
וויז ערראטהען מיסען, ווייל עז ניכט אים שטאנדע איזט, דאז
וואז עז פֿערלאנגט, דורך וואַרטע צו ערקענגען צו געבען. היי=
טע צייגען זיך פֿלעקען אָדער בלאטטערן, מאַרגען האט עז וויעט
דער מיט דען העפֿטיגסטען שמוערצען צו קעמפֿפֿען, עהע איין
צאהן הערפֿאַרברייכט. דיא ערשטע קינדהייט קרענקעלט אימ=
מער, אונד יעדער טאג ברינגט אנדערע פֿלאגען, דיא דיא על=
טערן בעאונרוהיגען אונד ענגסטיגען: אבער דיא מוטטערליכע
ערטרעגט אללעס. טאג אונד נאכט ברינגט זיא בייא דער וויעט
גע צו, קיין שלאף, קיין שלוממער קעמט אין איהרע אויגען.
באלד ניכט זיא דאז קינד אויף דען ארם, אונד ווירד ניכט מי=
דע, עז האלבע נעכטע הערום צו טראגען: באלד רייכט זיא
איהם דיא ברוסט, מאג עז אוך מיט זיינען עקעלהאפֿטען הענד=
כען אים צארטען בווען וויהלען.

רי

כל אדם להצלחת ואושר נפשו. שזהו מענין
ואהבת לרעהך כמוך (ק"ט) לכן צריך להזהר
מאד בתפלות לאומרים בנעימה קדושה ובשפה
ברורה בבית הכנסת.

פרק כר

(עשרת הדברות: דבור חמשי.)

דַּם ועתה נבוא אל דברות אחרונות מעשר
דברות, שהן חובות כפולות עלינו. לפי
ששכל האדם מחייבם, אף אם לא צום השם י"ת.
והן דברים שבין אדם למקום, ודברים שבין אדם
לחברו. וזהו הדבור החמישי: כבד את
אבִּיךָ ואת אמך למען יאריך־ךָ ימֶיךָ על
האדמה

דעם זינד דיא זעגענספֿריכטע איינער אויפֿריכטיגעז, אויז דעם
הערצען פֿליעסענדען אנדאכט! —

קאפיטעל כר

(צעהן געבאטע: פֿינפֿטעס געבאטע.)

דַּם וויר קאממען נון צו דען איבריגען געבאטען, וועלכע פֿלויכ־
טען אויפֿערלעגען, דיא אונז אין דאפֿפעלטער בעציעהונג
הייליג זיין מייסען: אין בעציעהונג נעמליך דעם איזראעליטען
אויף גאט, אלז געזעטצגעבער, אונד אין בעציעהונג דעם מענ־
שען אויף זיינע מיטמענשען, צו וועלכען שאן איינע געלייטערטע
פֿערנונפֿט = מאָדאל פֿערבינדעט. צו דיעזען געהערט פֿארציגליך
דאז פֿינפֿטע געבאט: „פֿעדעהרע דיינען פֿאטער
אונד דיינע מוטטער, דאמיט דיינע טאגע זיך
פֿערלענגערן, אויף דעם ערדרייכע, דאז דער
עוויגע

הנה תועליות התפללות והתושבחות שאומרים
במקהלות. הראשונה, הברכות מעוררות את לב
המברך עצמו, להכיר יותר את כבוד ה', ולשבתו
מאהבה ומזכות רוח, ויירא יותר להקציף רצון אל
ח', ויהזיק במעוז מצותיו, ואל ירע לעמיתו ורעיו,
כי כזאת שונא שדי; ויטיב לבני בריתו, אוהביו
ומיודעיו, וירחם על עני ורש, כי כזאת אוהב אב
הרחמים והאהבה, לעשות טובה עם כל בריותיו,
איש איש כפי אשר תשיג ידו, שזהו תכלית עבודת ה'
להדבק בדרכיו.

דף והשנית, אם נשפוך שיחנו לפני ה' בקולרם,
ובנעימת זמרה, אז כל רואינו ושומעינו גם הם יפנו לבם
לשמים, ויתעודר רוחם כמונו לדרוש את ה' ואת
גבורותיו, אשר הפליא לעשות, ויודו גם המה על חסדיו
אשר רבו, ויאהבו את ה' את דרכיו, ואת ברואיו,
ויעשו טובה לנפשם להחיותה בעולם הזה העוברה
ובעולם הנצחי והרוחני. ואחרי שחברה עלינו לעזור
כל

מענין וועזענס איינציג אונד אלליין צו אונזער אויפערבויאונג
אונד פֿערעדלונג אבצוועקע. יעדע הערצענסערגיעסונג איז פֿאן
איינער וואָהלטהעטיגען, ענטציקענדען עמפֿינדונג בעגלייטעט.
אונזער איינזענער זין ווירד איממער מעהר גערייניגט אונד גע-
הייליגט; ער פֿינדעט איממער נייען שטאָף דיא געטליכע גיטע
צו בעוואונדערן, אנצובעטען, אונד אין גאט דיא מענשען, ווי-
גע קינדער, צו ליעבען. ליעבען אונד וואָהלטהון, איז דאז
גראַסע עוויגע געזעטץ, דאז דיא גאנצע שעפֿפֿונג בעלעבט;
איז דיא איינציגע אבזיכט דער גאטטעספֿערעהרונג.
דף אונזער פֿראַממע וואנדעל פֿאָר גאט ערמונטערט אויך אונ-
זרע מיטמענשען צום גוטען. זיא נעהמען דאן אנטהייל אן
אונזערער אנדאכט, שטיממען אין אונזרע לאַבעזענגע איין,
נעהרען זיך אין געזונגען אונד האנדלונגען דעם וויללען דער
גאט הייט אונד איבען ריא נעבסטענליעבע מיט הערצליכקייט אויז.
דיעס

דן לדוגמא מעין ברכות היחיד, הא לכם זאת
הברכה, שמברכין אחר האכילה: „ברוך אתה
ה' אלקינו מלך העולם, הזן את העולם כלו בטובו
בהן בהסד וברחמים, הוא נותן להם לכל בשר כי
לעולם הסדו: ובטובו הגדול תמיד לאחסר לנו ואל
יחסר לנו מזון לעולם ועד: בעבור שמו הגדול
כי הוא זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל
בריותיו אשר ברא ברוך אתה ה' הזן את הכל • והנה
בל הברכות, אותן שנאמרו ברבים, ואותן שהיחיד
אומרם, עזרא ואנשי כנסת הגדולה תקנום, כמאמר
החכמים; ולכן אין רשאי לשנות בהם דבר, ולא
להוסיף עליהם, ולא לגרוע מהם.

דן כבר אמרתי שכוונת עבודת ה' בכללה, היא
לטובת השלמת העובד, והשלמת זולתו. ושתיים

הנה

דן אלו ביאשפיעל דער געבעטהע פֿיר דאז הייסליכע לעבען,
מאג פֿאָלגענדעס אנגעפֿיהרט ווערדען, דאז נאך דעם שפֿיי-
זען פֿערדיכטעט ווירד: „געלאָבט זײַעסט דוא, עוויגער! אונזער
גאָט! דער מיט גיטע, גנאדע, אונד בארמהערציגקייט דער
„גאנצען וועלט נאהרונג, אונד אללעם פֿליישליכען שפייזע
דייכט; דען זײַנע גנאדע וועהרעט פֿיר אונד פֿיר • זײַנע גראַסע
„גיטע האט עז אונז ניא אן עטוואז פֿעהלען לאסען, אונד ווירד
„אונז אויך אין צוקונפֿט ניא אן שפייזע מאנגעלן לאסען, אום
„זײַנעם גראַסען נאמענס וויללען • דען ער ערנעהרט אונד שפיי-
זעט אללע, טהוט אללען וואָהל, גיבט אללען זײַנען געשעפֿ-
פֿען, וואז זיא בעדירפֿען: געלאָבט זײַא דער עוויגע, דער אל-
לע שפייזעט • דיעזע זעגנונגען, דיא עבענפֿאללס פֿאָן דער
גראַסען פֿערזאמלונג פֿערפֿאסט וואָרדען זינד, מיסען דעמנאך
וויא דיא געבעטהע פֿיר דיא סינאגאגע, נאך דער איבליכען פֿאָר-
מעל אונד אהנע אללע אבענדערונג פֿערדיכטעט ווערדען: וואָ
אבער ביא ארבייטסלייטען גלייכפֿאללס אײַנע אויזנאהמע שטאט
פֿינדעט •

דן איך וויעדערהאלע צום בעשלוסע, וואז שאָן פֿאָראן געשיקט
וואָרדען: געמליך, דאס ריא פֿערעהרונג דעם פֿאללקאמ-
מענען

מיסר אותנו, רצונו להיטיב לנו באחריתנו, כאשר
 ייסר אִישׁ אתוֹ בְּנוֹ, מִחֲמַלְתּוֹ וּמֵאֲהַבְתּוֹ אוֹתוֹ (צ"ט,
 ק"ה). וכן הכתוב אוֹ מִרְ: אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה'
 יוֹכִיחַ. וכן אמרו החכמים: כִּשְׁם שֶׁמְבָרְכִין
 עַל הַטּוֹבָה, כֵּךְ מְבָרְכִין עַל הָרָעָה.

רה ויש עוד מִין בְּרָכוֹת שֶׁמִּשְׁבַּחִים בָּהֶן אֵת
 הַבּוֹרָא עַל פְּלֵאֵי הַטִּבְעִי, וְעִנִּינִים הַרְמִיָּם,
 הַמִּגְבִּיחִים נֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר רוֹאֵם אוֹ שׁוֹמְעִים:
 כְּמוֹ יוֹם וּלְיָלָדָהּ, בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר, וְצֵאת הַכּוֹכָבִים,
 הַדּוֹשׁ הַיָּרֵחַ, וְחֲדוֹשׁ הַחֲמָה, קֶשֶׁת, עֲנָנִים, רַעֲמִים,
 וּבִרְקִים, יָם הַגָּדוֹל, מֶלֶךְ בִּיקְרוֹ, וְחֶכֶם גָּדוֹל וּמוֹפְלָג
 בַּמִּדּוֹת וּבַדַּעוֹת; וְכִדּוּמָה שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם מִתְּפַלֵּא
 עֲלֵיהֶם וְנִשְׁאָרָה לְמַעַלְהָ, אֵל הַיּוֹצֵר כָּל אֱלֹהִים
 בַּחֲבִמָּה עֲמוּקָה: וּבִהַתְּפַעֵל הַנֶּפֶשׁ מִדְּבָרִים נִשְׁגָּבִים
 וְרִמִּים כְּאֱלֹהִים, מִי יוֹכֵל לְהַתְּאִפֵּק מִתַּת תְּהִלָּה
 וּבִרְכָּה לְאֲדוֹן הַכֹּל.

רו

לַעֲהָרֵעַן דִּיא רֵאבְבִינֵעַן, דֵּא אִם זֶא וּוִיא מֵאן גֵּאָט דַּעס
 גוֹט עַן וועג עַן לֵאב עַט, זֶא מוֹם מֵאן אִיהֶם אוֹיך
 פֿיר דִּיא אוֹיב עַל דֵּא נִקְעַן.
 רַה אוֹיסער דַּעס גִּיבט עַן אוֹיך זַעגט גַּס שְׁפָרִיכֶע, דִּיא אוֹיף דַּען
 אַנְבִּלִיק גֵּרֵאסער עֲרֵה אַבְעִנְסֵר גַּע גַּענְשְׁטַענְדֵּע אִין דַּער נֵא=
 טוֹר. אָדער אִין דַּער מֵאָרֵא לִישֵׁען וועל ט, דִּיא דֵאז גַּעמִיטֵה עֲר=
 הַעֲבֵעַן, פֿערפֿערטִיגט זִינֵד. דֵא הִין גַּעה עֲרֵעַן, זֶאנְנֵענֵא אוֹיף = אֹנֵד
 אֹנְטֵעֲרֵגֵאנֵג, דַּער גַּעשְׁטִירְנִטֵּע הִימְמַעַל, דִּיא ווִיעֲדֵעֲרֵנִי עֲרֹונֵג
 דַּעס מֵאָנְדֵּעס אֹנֵד דַּער זֶאנְנֵע, דַּער רַעגֵנְבֵאָגֵעַן, דֵאנְנֵעֲר
 אֹנֵד בִּלִּישֵׁץ, דֵאז גֵּרֵאסֵע וועל טַמְעֵעֲר, אִין קַענִיג אִין זִינֵעֲר
 ווִירְדֵע, אִין אוֹיסֵעֲרֵאָרְדֵּענְטִלִיך ווִיזֵעֲר, גַּעשִׁיקֵטֵעֲר, אֹנֵד טוֹ=
 גַּענְדֵּה אָפֿטֵעֲר מֵאן, אֹנֵד אַנְדֵּעֲרֵע גַּעגֵנְשְׁטַענְדֵּע, ווִיעֲלֵכֶע דִּיא
 מַענְשְׁלִיכֶע זַעלֵע אִין בַּעוּאָנְדֵּעֲרֹונֵג זַעטֵצֵט, אֹנֵד צו הֵאָהֵעַן
 עֲמַפֿֿינְדֵּונֵעַן שְׁטִימֵט.

רו

על כל רעות שנמלט מהן: כמו ברכות הגומל.
או ברכות צדוק דיני ומשפטי ה' שבאו
עלינו ליסרנו ולהשיבנו אל דרך הישר כמו
שהצדיק איוב את יד ה' כי קשתה עליו ואמר:
ה' נתן וזה' לקח יהי שם ה' מבורך
לעולם ועד.

רד וטעם הברכות כולן הוא למען יכיר כל אדם
בלבו שכל מה שעובר עליו אינו מקרה,
אבל בא אליו בגזרת חכמה הנשגבה מאת
השם ית' ובהשגחתו עליו הרבה והעצומה.
ולפיכך חובה עליו להודות ולשבח בדבר שפתים
על כל מאורע טוב ושפע חסדי ה' שאין טובתו
עלינו חובה אבל נדבת הנינה. וכן יצדיק את
דין וגזרת העליון, אם אירע לו מאורע רע, למען
דעת כי בצדק ובמשפט הוא עושה הכל, ואם

מיסען וויר דיא ציכטיגונג גאטטעס, דיא געוויס אונזערע בע-
סערונג צור אבייכט האט, מיט דאנק אנגעהמען, אונד גלייך
א יוב, אויף דעם דיא האנד דעם אללמעכטיגען שווער לאג,
מיט געדולד שפרעכען: דער עוויגע האטס געגעבען,
דער עוויגע האטס וויעדער גענאמען: דער נא-
מען דעם עוויגען זיין געלאבט פיר אונד פיר!
רד אללע דיעזע זעגענסשפריכע ציעלען אים אללגעמיינען אויף
דאז גלויבענסבעקענטנים, דאס אללעס וואו דעם מענשען
צוקאמט, ניכט אלז צופאלל, זאנדערן אלז שיקונג גאטטעס
בעטראכטעט ווערדען מיסע. וויר דאנקען אלזא פיר דאז גוטע,
אונד פיר יעדע גליקליכע פערענדערונג אלז פיר איינע אונפער-
דינטע גנאדע אויז דער האנד דעם אללגיטיגען, דער אונז
ניכט שולדיג איזט, אונד נור אויז ליעבע אונד גראסמוטה
וואהלטהעטיג איזט. וויר דאנקען אויך פיר יעדעם איבעל, דאז
אונז וויעדערפעהרט, אלז איין גערעכטעס אונד וואהלטהענדעס
געדיכט, אונז פאס בעזען אבצוהאלטען, אויף אונזרע פערגע-
הונגען אויפמערקזאם צו מאכען, דאמיט וויר רען אייפער פער-
דאפפעלן, זיינע ליעבע צו ערווערבען: וויא דיא שריפט זאגט:
דען דער עוויגע ליעבט, ציכטיגעט ער; דאהער
לעהרען

הגדול והנורא כטחנו. נגילה ונשמחה בישועתך
וגו' +

רג ויש עוד תפלות וברכות רבות שכל יחיד
אומרם בביתו. ומהן קבועות בזמן: כמו
הברכות בלילה, בעת שכבו על מטתו לישן, ובעת
קומו ממטתו בבוקר, ברכות הציצית ותפילין;
ומהן שאינן קבועות בזמן: כמו הברכות לפני
האכילה והשתיה, והברכות שלאחריהן, שהיוכם
מן הכתוב: ואכלת ושבעת וברכת את ה'
אלקיך. וענין הברכות בכלל הוא, הודאות,
ער כל דבר טוב שאירע לאדם, כמו ברכת
שהחיינו, הטוב והמטיב, או על כל דבר
שנהנה ממנו, אם לצורך, או לתענוג הגוף:
כמו ברכות אכילה ושתיה וכדומה; או הודאות

שאנדען ווערדען. דען זא וויר אויף דיינען הייליגען. גראסען
אונד פֿורכטבארען נאמען פֿערטרויען. פֿרייען אונד פֿראהליך.
קען וויר אָכ דיינעם היילע.

רג פֿאָן דען געבעטהען, דאנק = אונד זעגענסשפּריכען, דיא פֿיר
דאז הייסליכע לעבען פֿערפֿאסט זינד, ווערדען אייניגע צו
בעשטימטען צייטען, אלז אבענדס, בעפֿאר מאן זיך שלאפֿען
לעגט, אין דער פֿריה ביים אויפֿשטעהען, אנדערע וויעדער אָה=
נע בעשטימטע צייט פֿערריכטעט; אלז צום ביאשפּיעל דאז גע=
בעט פֿאר אונד נאך טישע, צו וועלכעם אונז דיא שריפֿט אויז=
דריקליך פֿערפֿליכטעט, אינדעם זיא זאגט: „האסט דוא
געגעסען, אונד דייך געזעטיגט, זא לאָבע דען
ערויגען, דיינען גאט.“ — דיא זעגענסשפּריכע האבען דיא
אבזיכט פֿיר יעדען גענוס אונד יעדע פֿראהע עמפֿינדונג צו דאנ=
קען. האבען זיך דיא פֿערמעגענסאומשטענדע מערקליך געבע=
סערט, איזט מאן פֿאן איינער קראנקהייט גענעזען, אָדער אָנ=
דערן געפֿאהרען גליקליך ענטנאנגען, זא ווירד אויף יעדען דיע=
זער פֿעללע איין אייגענער זעגען אָדער איין דאנקגעבעטליין אויז=
געשפּראכען. אבער אויך בייא אונגליקספֿעללען, שטירבט איין
פֿריינד, איינע געליעבטע, איין פֿערוואנדטער; האט איינע
פֿייערסכדונכט אונזער הייז אונד האָף איינגעשערט, א' ד' ג',
מיסען

"דוממי" "שדי" תמיד מספרים כבוד אל וקדשותו:
 "תתברך ה' אלקינו על שבת מעשה ידיך ועל
 "מאורי אור שעשית יפארוך סלה:"
רב ועוד לכם אחת מן התפלות שהן ביחס אל
 אומה ישראלית לדוגמא: אהבה רבה אהבתנו
 ה' אלקינו המלכה גדולה ויתירה המלכת עלינו:
 "אבינו מלכנו בעבור אבותינו שבטוהו בך ותלמדם
 חקי חיים כן תחננו ותלמדנו: אבינו אב הרחמן
 המרחם רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל
 לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל
 דברי תלמוד תורתך באהבה: והארעיינינו בתורתך
 ודבק בנו במצותיך ויהי לבבינו לאהבה וליראה
 שמך ולא נבוש לעולם ועד כי בשם קדשך
 הגדול

גען עדהעבען, אונד דיא מאיעסמעט גאטטעס, אונד זיינע הייט
 ליגקייט פֿערקינדען דיין לאב, אָ עוויגער! אונזער גאט! איזט
 ווייט עדהאבען איבער דעם רוהמע, מיט דעם דינער הענדע
 ווערקע, אָב דיין גראַסען ליכטער, דיא דוא ערשאַפֿען, דיך
 פֿרייזען, סלה!
רב דאז פֿאלגענדע איזט איינס זאָלכער געבעטעהע, דיא זיך
 מעהר אויף אונזרע נאציאָן בעציעהען: מיט אונזערליכער
 ליעבע האסט דוא, אָ עוויגער! אונזער גאט! אונז געליעבט,
 אונד דיך מיט גראַסער, בעזאָנדערער ערבארמונג אונזערער אנ-
 גענאָממען פֿאטער! קעניג! אום אונזערער פֿעטער ויללען,
 דיא אויף דיך פֿערטרויטען, אונד דיא דוא אין דען געזעטצען
 דעם עוויגען לעבענס אונטערוויעזעסט, בעגינסטיגע אונד בע-
 לעהרע אויך אונז פֿאטער דער בארמהערציגקייט! ערבארמע
 דיך איבער אונז, מיאכע דאס אונזער הערץ זינגע אונד נאכדעג-
 קע, געהאָרבע, לערנע, אונד לעהרע, בעאָבאכטע, טהוע
 אונד ערפֿיללע אויז ליעבע אללע אנאָרדנונגען דינער לעהרע
 ערלייכטע אונזרע אויגען אין דינער לעהרע; לאסע אונזער
 הערץ דינען געבאָטען אנהענגען; אייניגע אונזער געמיטה,
 דינען נאמען צו ליעבען, אונד צו פֿירכטען, דאמיט וויר ניא צו
 שאַנדען

רא הא לכם שבה וברכה הנאמרת בקהל
ועדה, בכוקר בכוקר: ברוך אתה ה'
אלקינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חושך,
עושה שלום ובורא את הכל: המאיר לארץ
ולדרים עלי' ברחמים, ובטובו מחדש בכל יום
תמיד מעשה בראשית: מה רבו מעשיך ה' כלם
בהכמה עשית מלאה הארץ קניןך המלך
המרומם לבדו מאז, המשבח והמפואר והמתנשא
מימות עולם. אלקי עולם! ברהמיך הרבים
רחם עלינו אדון עזנו, צור משגבנו, מגן ישענו,
משגב בעדינו: אל "ברוך", "גדל", "דעה", "הכין"
ו"פער" "זהרי" "חמה", "טוב" "יצר" "כבוד" "לשמו",
"מאורות" "נתן" "סביבות" "עזו", "פנות" "צבאו" "קדושים"
"רוממי"

רא אלו איין בייאשפיעל דער עפֿענטליכען דאנקגעבעטע, פֿיהרע
איך איינען טהייל דעם מאָרגענגעבעטס אז: „געלאבט
זייעסט דוא, עוויגער! אונזער גאָט! קעניג דער וועלט! דער
„דאז ליכט בילדעט, פֿינסטערניס שאַפט, פֿריעדען שטיפֿטעט,
אונד אללע געשעפֿע ניא בעלעבט. דער דוא ערבארמונגספֿאל
„דער ערדע זאמט איהרען בעוואָהנערן וויעדער דאז ליכט שענקסט,
אונד דיא שעפֿונג מיט גיטע טעגליך ערנייערסט: וויא פֿיעל
זינד דיינער ווערקע, אָ עוויגער! דוא האסט אללע מיט ווייז-
„הייט איינגעוויכטעט, דיא ערדע, אונד וואז זיא פֿיללט, איזט
„דיין אייגענטהום! קעניג! דער דוא פֿאן יעהער ערהאבען,
„זייט דען ערשטען טאגען דער וועלט געלאבט, געריחמט אונד
„געפֿריעזען ביסט, אָ גאָט דער עוויגקייט! ערבארמע דייך אונ-
„זער, נאך דיינער אונענדליכען בארטהערציגקייט; זייא פֿערנער
„הערר אונזער שטאנדהאפֿטיגקייט, פֿעלז אונזער שטערקע,
„שילד אונזערם היילס, אונד שוטצוועהר דיעזער געמיינדע: גע-
„לאבט זייא דער אללמעכטיגע! דער מיט ערהאבנעם זינגע דער
„זאנגע שטראהלען בערייטעט, דער דאז גוטע ערשאפֿען האט,
„אום זיינען נאמען צו פֿערהעררליכען. רינגס אום זיינע פֿעסטע
„האט ער ליכטער געזעטצט, אונד אין יעדעם ווינקעל זינד העער-
„שאַרען פֿאן הייליגען, דיא אונאוגטערבראָכען דען אללמעכטי-
„גען

ר ומטבע אין נוסח קבוע: שלא יוכל
לשנות בתפלות הקבועות מאמר, או דבור
אחד מלבד, או להקדים המאוחר או לאחר המוקדם,
אבל חובה עלינו לאומרם כפי המטבע שטבעו אנשי
כנסת הגדולה. וענין התפלות לכוון בהן אל
הקרבות הוא על דרך שאמר הושע הנביא: קחו
עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו
כל תשא עון וקה טוב ונשלמה פרים
שפתינו. הרצון, בדברים ושכחים נעימים שובו
אל ה' והתחננו אליו, לנשוא כל עון, ולהתרצות
בטוב הכוונה והמעשה, כי שמוע מזבח טוב
להקשיב מחלב אילים, וכדבר שפתינו הם
ההודיות והתחנות נשלמה לו פרים, עולות, וזבחים
שהקריבו אבותינו בהיכל ה'.

רא

ר אויך דארף, מיט אויזנאהמע יענער געטראפענען אבענדערונג
פֿיר ארבייטסלייטע, אן דערפֿארמעל דעם געבעטהם קיינע
פֿערענדערונג דער זעטצע, אָדער פֿערזעטצונג דער וואָרטע פֿאַר-
גענאָממען ווערדען; וויר מיטען זיא זא בעטען, וויר זיא דיא
גראַסע פֿערזאמלונג פֿאַרגעשריבען האט. דאס וויר אבער
מיט אונזערן געבעטען אויך אויף דען עהמאליגען אָפֿפֿערדיענסט
הינדייטען, לעסט זיך דורך דען שפּרוך דעם פּוֹאָפֿעטען הושע
ערקלערען. דיעזער זאגטע: „קליידעט איירע געפֿיהלע
אין וואָרטע, ווענדעט אייך צו גאָט, אונד בעטעט:
פֿערצייהע הערר! יעדעס פֿערגעהען, ניס דען גוֹ-
טען וויללען אן! — זא קענען אונזערע ליפּפּען
דיא פֿאַדרען ערזעטצען!“ נעמליך וויר קענען דיא
פֿאַדרען, בראנד שלאכט = אונד פֿעכטאפֿפֿער דורך דאנק אונד געבעט
ערזעטצען; וויר דירפֿען צו גאָט מיט אויפֿריכטיגעס הערצען היג-
טרעטען, איהן אום פֿערצייהונג אנפֿלעהען, אונד ביטטען, ער
מעכטע דען גוטען וויללען, אונזרע אונטערווינדֿיגקייט, אונד דיא
ליעבע צו זיינעם וואָרטע געפֿעלליג אויפֿנעהמען; דען „געהאָר-
זאס איזט בעסער אלו שלאכטאפֿפֿער, פֿאַלגזאמ-
קייט בעסער דען פֿעטט דער ווירדער.“

רא

קצה וזמן קבוע: בבוקר ואחרי צהרים.
 ובערב. ותחנת הבוקר נקראת תפלת
 השחר, הלף עולת הבוקר, שהיו הכהנים מקריבים
 בבית הבחירה, וכן תחנת אחרי צהרים, שהיא
 תפלת מנחה, נגד קרבן מנחה, ותחנת הערב
 או תפלת ערבית, מול עבודת בין הערבים.
קצט ומנין קבוע לתפלות: ואין גורעין מהן,
 ואין מוסיפים עליהן. ואם בשבת, בראשי
 חדשים, במועדים, בראש השנה ויום כפור מוסיפים
 בשירות ותושבחות ותפלות, הוא מטעם שבאותו
 ימים הנקובים, הכהנים היו מקריבים יותר מבימי
 החול, ונקראת התפלה הנוספת: תפלת מוסף.
 ר

קצה צו בעשטימטען צייטען: דיזע זינד, ביים זאג-
 נענאוויפגאנג; נאכמיטטאג אום דיא צייט, ווען דיא זאגנע
 שאן שטארק אים אבצוגע איזט, אונד דער שאטטען דער דינגע
 זיך בעטרעכטליך פֿערלענגערט; אונד ענדליך ביא דעם גענצליכען
 אונטערגאנג דער זאגנע. דיזע טאגעסצייטען זינד דארום גע-
 וועהלט וואָרדען, ווייל צו עבען דיזען צייטען דער אָפּפֿער-
 דיענסט אים טעמפעל פֿאַר זיך גינג.
קצט איינע געוויסע אנצאהל געבעטע: פֿאַן דענען
 מאן ניכטס הינוועג נעהמען, נאָך איין געבעט הינצוזעט-
 צען דארף. (נור דען ארבייטסלייטען וואָרדע געשטאטטעט, זיך
 קירצערער געבעטע, אבער אין איינער דאצו, פֿאַרגעשריבענען
 פֿאַרמעל צו בעדיענען.) דיא געבעטע, וועלכע אים סאבאט-
 גימאָנאטס = פֿעסט = גימאָהרס = אונד פֿערזעהנונגסאגע הינצו
 קאָמימען, אונד אונטער דער בענענונג: פֿערמעהרונגס-
 געבעטע בעקאנט זינד, וואָרדען אויך שאַן דאמאהלס, אונד
 צוואר אויס דער אורזאכע אנגעאָרדנעט, ווייל אן דיעזען אויזגע-
 צייכעטען טאגען, מערהערע אָפּפֿער האבען דאָרגעבראכט ווער-
 דען מיסען.

צח, ונעים, ומובן לכל מי שיודע מעט משפת
עברי. והן התפלות, וברכות, שישנם עוד בידינו
היום, וכיד כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם
ונדחיהם. (והן עוזרות לאגוד האומה הישראלית
בקשר אמיץ).

קצו וכן צו להיות מקום, וזמן, ומנין, ומטבע
או נוסח קבוע לתפלות: מקום קבוע:
בכל עיר שדרים עשרה אנשים מישדאל חובה
עליהם להכין בית, או חדר מיוחד, להתקבץ
שמה. והבית ההוא נקרא בית הכנסת, לפי
שמתכנסים בה כל עדת ישראל בעיר ההיא.
קצח

לונג, אן דערען שפיטצע עזרא שטאנד, געבעטע, געזענגע,
אונד זעגענסשפריכע אן איינעם וואהל קלינגענדען פארטראגע אב-
צופאסען, דען יעדער לייכט פערשטעהעט, זא בארד ער אויך
נור איינע מיטטעלמעסיגע קענטנים דער העברעאישען שפראכע
בעזיטצט. דיעזע געבעטע, געזענגע אונד זעגענסשפריכע זינד
נאך הייטיגעס טאגעס בייא דער גאנצען נאציאן אין אללען
וועלטטהיילען, ווא זיא זיך אויפהעלט, אים געברויכע. (די-
זע גלייכפערמיגקייט דער געבעטע מאג ניכט וועניג צור בעפעס-
טיגונג דעם נאציאנאלבאנדעם ביאטראגען: —)

קצו דיא גראסע פערזאמלונג האט פערנער פערשטנעזעטצט, דאס
דיא עפפערנטליכע אנדאכט אן איינעם בעשטימטען ארטע, צו
בעשטימטען צייטען, אונד מיט איינער געוויסען אנצאהל געבע-
טע צו פערדריכטען זיא. אן איינעם בעשטימטען ארט-
טע: ווא אויך נור צעהן איזראעליטישע פאמיליענפערטער בייא
איינאנדער וואהנען, זינד זיא פערבונדען, איין הייז אדער ווע-
ניגסטענס איין ציממער דער אנדאכט צו ווידמען, אין וועלכעם
זיך דיא געמיינדע פערזאממעלט, אונד דארט איהר געבעט פער-
ריכטעט.

אבותם, ולא שפת העמים ולשונותם כראוי •
ומי אשר הכין לבו להתחנן אל ה' או להודות
לו, לא מצא בפיו דברים נכוחים ומכוונים להוציא
כל מחשבות רוחו במליצה ישרה ונעימה • והי'
ירא להרף אלקי בכיו, תחת אשר כבדו בלבנו.

פרק כג

(ענין ומחברי תפלות הנהוגות בכלל אומה הישראלית •)

קצו ועל זה הם עזרא ועמו אנשי כנסת
הגדולה, ותקנו תפלות וכרכות (ק"צט) בלשון
צח

פֶּאֶן דַּעַן שְׁפִרְאֲכֵעַן יַעֲנֵד פֶּעֶלְקֵדֶר אַן, וואָדוּרְךִּי דִיא אורשפּרינגֶ=
לִיכֶּה העברעאישֶׁ שְׁפִרְאֲכֵעַ אִיין זאָלכֶּעם געמענגזעל פֶּערשִׁיעֵדֶע=
גֵּדֶר שְׁפִרְאֲכֵעַן אונד מונדארטען וואָרדֶע, דאָס איהרֶע נאָכֶ=
קאָכֶמען וועדֶער מִיט פֶּערטיגקײַט אִין איהרֶער אַלטֶען מוטטֶערֶ=
שְׁפִרְאֲכֵעַ, נאָךִּי אִין דֶּער לאַנדֶעס־שְׁפִרְאֲכֵעַ, אױז וועלכֶּער זײַא זאָ
פֶּיעֶלֶע וואָרטֶע אונד רעדֶענסאַרטֶען אַנגענאַממען האָכֶען, זײַךִּי אױזֶ=
צודריקֶען אִים שטאַנדֶע וואָרדֶען • ווען זײַא זײַךִּי אַלזאָ צום געבעטֶע
אַנשיקֶען וואָלטֶען, פֶּעהלֶטֶע עז איהנֶען אַן אײַנעם שיקֶליכֶען
פֶּאַרטראַגע, אונד עז וואָר איהנֶען אונגעגליך, עמפֶּינדונגען
אונד געדאַנקֶען אִין וואָרטֶע אײַנצוקליידֶען; יאָ עז טראָף זײַךִּי
צוויילֶען, דאָס מאַנכֶּער, אִים הערֶצען פֶּאָן אײַנער הייליגֶען עמֶ=
פֶּינדונג ערגריפֶּען, מִיט דעם מונדֶע אײַנע גאָטטעסלעכטֶערונג
אױזשפֶּראָךִּי.

קאפיטעל כג

גאָנהאַלט אונד פֶּערפֶּאַסער דֶּער בײַא דֶּער גאַנצען גאַנצִיאָן
(איבליכֶען געבעטֶע •)

קצו דיזער מיסליכֶע צושטאַנד דעם עפֶּענטליכֶען גאָטטעםֶ=
דיענסטעם געטראַטֶע דִיא מענגֶער דֶּער גראָסען פֶּערזאָכֶ=
לונג

מקרה רעה. ואין לשבתו והודאתו על הטובה,
ולתפלותיו לעתורת בצרה. מטבע מיוחדת. אבל
שופך שיחו בלשון ובמאמר את אשר לבו ישים
בפיו.

קצה כן ה' הדבר נהוג כל הימים אשר היו
חיים על אדמתם. כנראה מתפלת חנה,
ושירת דבורה. וכמו שאמר שלמה בתפלתו: כל
תפלה כל תחנה אשר תהי' לכל אדם
לכל עמך ישראל. אשר ידעון איש את
נגע לבבו וגו' (ק"פח). ואולי אחרי אשר נבוכדנאצר
הגלה אותם, ויתערבו בגויי פרס ומדי, וכלל ה'
שפתם בלשונות העמים, אשר היו בקרבם,
והבנים אשר נולדו להם תצוים מדבר
אשדודית. שכתו לשון עבר, ולא הבינו לא שפת
אבותם

דעם דאנקגעפיהלע איין אונגעקנסטעלטעם לאב אהנע שפראכט
ציעדליכקייט, דאז דעם געבער אללעז גוטען, דער נור אויף דאז
הערץ זיהעט, ווייט וואהלגעפעלליגער איזט אלז דיא אויזגע-
שמיקטעסטע וואהלרעדענהייט, בייא וועלכער דאז געמיטה קאלט
בלייבט. ווען דען איזראעליטען ליידען דאניעדער דריקטען, דאן
ערגאס זיך דער אונגליקליכע אים אינברנסטיגען פלעהען, אום
הילפע צום אללערבארמענדען, וויא דאז הערץ עז דעם מונדע
איינגאב. עז וואר היעדצו קיינע צייט בעשטימט, קיינע פארמעל
פארגעשריבען.

קצה זא פעהרעלט עז זיך פאר דעם טעמפעלבווא, וויא אויז
דעם געבעטע פאן חנה אונד דעם לאבגעזאנגע דער
דבורה צו ערועהען איזט: אונד זא בליב עז אויך דורך דיא
גאנצע צייט אלז דער טעמפעל בעשטאנדען האטטע, וויא שלמה
אין דעם אנגעפיהרטען געבעטע שפריכט: יעדע אנדאכט,
יעדעם געבעט, דאז אידגענד אויז דיינעם פאל-
קע ישראל, יע נאך דען ליידען זיינעם הערצענס,
דיא נור ער אלליין קענט, פערדיכטעט א' ז' ווי-
נאכדעם אבער דיא נאציאן אין געפאנגענשאפט געריעטה, אונד
אונטער פערסער אונד מעדיער לעבטע, זא גאהס זיא פילעם
פאן

דבר, לא להוסיף עליהם. ולא לגרוע מהם. ויש
מן התפללות והברכות שקבעו להם זמן ומועד
מיוחד. ויש שאינם נתלים בזמן ובמקום.

קצד אמת הדבר שהוכח התפלה והשבח לאלקי
היא מצורת התוויה, כאמור: ולעבדו

בכל לבבכם: ואמרו החכמים: איזהו עבודה
שבלב? הוי אומה זותפלה. ונאמר; ואכלת ושבעת
וברכת. אבל לא נמצא בכתוב לא מנין התפללות,
לא זמן קבוע, ואין מטבע (או נוסח) לתפלה
ולברכות. אבל נשאר לבחירת המתפלל, כמה,
מתי, ואיך יתחנן ויודה לבורא. וכל איש ישראל נותן
שבח והודי בכל זמן שמוצא טובה, ושפע ברכה,
ועורך את תחנתו בכל מקום, ובכל עת שיפגעהו

מקרה

שפריכע פֿיר דאז הייכליכע לעבען, דיא יעדע איינצעלנע פערסאן
אונד צוואר ביא געוויסען געלעגנהייטען אונד פֿעראנלאסונגען צו
פֿערדיכטען האטטע. אללע געבעטע האבען איינע בעשטימטע
פֿארמעל ערהאלטען, וואָדאן ניכטס געענדערט, וועדער עטוואָז
הינצו געזעטצט, נאָך דאָפֿאן גענאָמען ווערדען דארף. פֿאָן דיעזען
געבעטען אונד לאָגעזענגען זינד פֿיעלע און צייט אונד אָרט,
אנדערע אבער ווערדען וועדער און צייט נאָך און אָרט געבונדען.

קצד דיא פֿעליכט צו בעטען, אונד דאז עוויגע וועזען צו פֿרייזען,
איזט צוואר איינע פֿעליכט, וועלכע דיא שריפֿט זעלבסט
פֿארשרייבט, וויא עז הייסט: אונד איהם (גאָט) מיט איי-
רעם גאנצען הערצען צו דיענען: וואָראונטער דיא
תלמודיסטען לויטעם בעטען ביא דעם גאָטטעסדיענסטע פֿער-
שטעהען. אלליין דיא שריפֿט האט וועדער איינע אנצאהל גע-
בעטע, נאָך איינע אָרט, וויא זיא צו פֿערדיכטען זינד, נאָך פֿיר
דיאזעלבען איינע פֿארמעל פֿאָרגעשרייבען. וויא פֿיעל, וואן, אונד
וואז געבעטעט ווערדען זאל, אללעס דיעזעס בליב דעם פֿרייען
וויילען דעסען איבערלאסען, דעה, זיך צור אנדאכט ערוועקט
פֿיהלטע. ביא יעדעם גליקליכען עראייגניס, דאז איינעם ווידער-
פֿוהר: האט זיך דער זעגען גאָטטעס אויף דען פֿעלדערן, וויי-
בערגען, אונד ביא דען העערדען געצייגט, זאָ ענטשרעמטע

דעם

לֹא יָדְעוּ עֲבוֹד ה' בְּהִיּוֹתָם בָּאָרֶץ אוֹיְבֵיהֶם,
וַיִּתְּעֲרְכוּ בְּגוֹיִם שׁוֹכְחֵי אֵל, יִשְׁכְּחוּ גַם הַמָּה אֶת כָּל
הַחֲסָדִים אֲשֶׁר עָשָׂה לָאֲבוֹתָם, וְאֶת הַהִבְטָחוֹת
וְהַיְעוּדִים אֲשֶׁר הִבְטִיחַ ה' אוֹתָם בֵּי־יְמֵי
הַתַּאֲסָפוֹ נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הָאֲחֵרוֹנִים, וְעַמָּם חֲכָמִים
מוֹבִיחִים וַיְדוּעִים, וְהֵם אֲנָשִׁי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָּה (נ"ט)
וְהַמְתִּיקוּ סוֹךְ יַחֲדָיו, מִדָּה לַעֲשׂוֹת בְּבֵת יְהוּדָה
הַנֶּאֱנָחָה, גּוֹלָה, וְסוֹרֶרָה.

קצג וְהִנֵּה מִצְאוּ בִנְפֶשֶׁם, לְתַקֵּן תַּפְלוּת, וְהַיְדוּיּוֹת,
וּבִרְכוּרָתָ: תַּפְלוּת וְהַיְדוּיּוֹת לְהַתְחַנֵּן
בְּקֹהֶל עַם, בְּבֵית ה' אֲשֶׁר יֹאסְפוּ שָׁמָּה כָּל עַדָּה
וְעַדָּה, בְּמִקְוֵמוֹת מוֹשְׁבוֹתָם, בָּאָרֶץ הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר
יִתְּנוּ לָהֶם פְּלִיטָה וְשִׁאֲרִית: וּבִרְכוּרָתָ, לְכָל אִישׁ
וְאִשָּׁה בְּבֵיתָם, וְהָיוּ מִטְבִּיעִים אוֹתָם בְּדִבְרֵי אַחֲדִים,
לְמַעַן תִּהְיֶה שִׁפְּהָ אַחַת לְכָל יִשְׂרָאֵל, לֹא יִשְׁנוּ בָּם
דְּבַר

זַעַר טְרוֹיִדִיגַע צוֹשְׁטֹאנְד, ווען ער לאנגע געדויערט העטטע, וויר-
דע דיא פֿאַלגע געהאבט האבען, דאס דיא נאציאָן, אָהנע גאָט-
טעסדיענסט זיך זעלבסט איבערלאסען, אין איהרער צער-
שטרייאונג אונטער גאָטטעספֿערגעסענע פֿעלקער מיט דער צייט
אללע איהרען פֿאַרפֿאַהרען ערוויזענע גנאדען אונד וואָהלטא-
טען אויך אללע פֿערהייסונגען פֿערגעסען העטטע, וועלכע איהנן
דורך דיא פֿראָפֿעטען צוגעזיכערט וואָרדען זינד, דיא לעטצטען
פֿראָפֿעטען נעכסט אנדערן אויזגעצייכעטען גראָסען מעננערן
אויז דער נאציאָן, דיא אונטער דעם נאמען: מעננער דער
גראָסען פֿערוואַמלונג בעקאנט זינד, האטטען זיך צוזאמ-
מען געטאהן אונד ראטה געהאלטען, דיזער אומהער שווייפֿענ-
דען אויז איהרעם שטאאטע פֿערשייכטען נאציאָן איינען איהרען
פֿערענדערטען אומשטענדען אנגעמעסענען גאָטטעסדיענסט פֿאַר-
צושדייבען.

קצג מאן פֿערפֿאסטע פֿאַלקסגעבעטהע, פֿערוועכט מיט לאָבעס-
געזענגען אויז דען פֿואלמען, פֿיר דיא אין דען סינאגאגען
פֿערוואַמעלטען געמיינדען, דאן קליינערע לאָב = אונד זעגענס-
שפּריכע

אותם יחד, והוא יודע לבב כולם, ובוהן כל מזמותם.
הוא שומרם, עוזרם וסועדם, וחנן גם אותם בדעה
בינה והשכל, וחלק גם להם מנועם אושר רוחני,
כמו שאמרו חכמים: חס ידי אומות העולם
יש להם חלק לעולם הבא. ואדבר עוד למטה
מהשחת איבת הדת, היא ראשונה מנגעי בני
אדם, ועניננו עתה אינו, כ"א להורות אתכם דבר
עבודת ה' הקדומה, שהיתה עבודת מעשה
הקרבנות, ועבודת מחשבה ודבור, והיא ההודי'
והתחנה.

קצב וכאשר נאבדה עבודת ה' הקדומה, כי
חרבה בית המקדש, ואפסו כהנים וזבחים,
ושבתה ממלכה מישרא, נפרדה הבילת האומה.
ולמען לא יתעו כשה פזורה, ואם יארכו הימים,
לא

דיא געזינגונגען אללער, איזט אללען גלייך בעשיטצער, העלפער,
דעטטער; האט אללע מענשען מיט דען שענסטען געשענקען,
מיט פערשטאנד, זין אונד ווייץ בעגאבט, אונד אללע מענ-
שען צור וואגנעפאללען גליקזעליגקייט בערופען, ווא אונזער וויי-
צען זאגען: דיא טונגע נדה אפ טען אויז אללען פֿעל-
קערן ווערדען דעם עוויגען לעבענס טהייל האפֿ-
האפֿט: — איך ווערדע אין דער פֿאלגע געלעגענהייט הא-
בען, דען גלויבענסצוויסט, דיעזע אונזער יגע זייכע אונזער דען
מענשען, אין איהרער גאנצען שרעקליכקייט דארצושטעללען. היר
וואר נור מיינע אבזיכט, אייך מיט דעם פֿארמאליגען גאטטעם-
דיענסטע בעקאנט צו מאכען, אונד צו צייגען, דאס ער ניכט
בלאס אויז אפֿפערן, דייכערן א' ז' וו', זאנדערן אויך אויז דער
אינגערן ערגעבונג אין דיא געטליכען פֿיגונגען, אויז פֿריפֿאט אונד
עפֿפענטליכען אנדאכטס = איבונגען בעשטאנדען האט.

קצב אלז יענער גאטטעסדיענסט אויפֿגעהערט האטטע, דער
טעמפל צעדשטעהרט ווארדען, פֿריעסטערטום, צעפֿ-
טער אונד טהראן פֿעדשוואונדען ווארען, וואר דאז נאציאנאל-
באנד צערריסען, דאז פֿאלק אויפֿגעלעזט, אונד גלייך איינער
העערדע שאפֿע, דיא איהרען הירטען פֿערלאהרען האט. די
זער

והתחנן שלמה ואמר: וגם אל הנכרי אשר
לא מעמך ישראל ובא טארץ רחוקה
למען שמך: כי ישמעון את שמך הגדול
ואת ירך החזקה וזרעך הנטוי ובא
והתפלל אל הבית הזה: אתה תשמע
השמים מכון שבתך, ועשית ככל אשר
יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי
הארץ את שמך ליראה אותך כעמך
ישראל, ולדעת כי שמך נקרא על
הבית הזה אשר בנית.

קצא והקורא התפלה הזאת לא יוכל לשטום
את רעהו מאמונה ודת אחרת. הלא אב
ה' לכולנו, הוא אוהב את כל בריותיו, זן ומפרנס
אותם

אונד דריקטע זיך דאריבער אין פֿאלגענדען וואָרטען אויז:
„אונד דעם היידען, דער ניכט צו דיינעם פֿאַל-
קע איזראַעל געהערט, אונד דיינעם נאמענס
וויילען אויז פֿרעמדען לאנדען קאָמט, (דען מאן
ווירד פֿאַן דיינעם גראַסען נאמען, דיינער
שטארקען האַנד, אונד דיינעם אויזגשטרעק-
טען אַרם הערען,) אונד אין דיעזעם הויזע בע-
טעט: זאָ פֿערניס עז אים היממעל! אין דיינעם
פֿעסטען זיטצע אונד טהוע, וויאדער היידע דייך
אנדוּפֿט; דאמיט אללע פֿעלקער דער ערדע דיי-
נען נאמען ערקעננען, אונד דיר זאָ פֿיעל עהר-
פֿורכט בעצייגען, אלז דייין פֿאַלק ישראל; דא-
מיט מאן וויסע, דאס דער טעמפל דען איך ער-
בויעטע, נאך דיינעם נאמען גענענט ווירד.
קצא ווער דיעזעם געבעט ליזעט, קאן אונגעגליך דעם רעלי-
גיאנסהאסע רויס געבען. אונד וויא ווערע עז מעגליך,
אונזרע מיטברידער וועגען גלויבענסמיינונגען צו האסען? איזט
גאט ניכט אונזער אללער פֿאטער? ליזעט ער ניכט אללע זיי-
נע געשעפֿע? געוויס פֿערזאָרגט ער אללע אָהנע אונטערשיידע,
מיט דעם וואו זיא בעדירפֿען; קענט דיא הערצען, אונד פֿריפֿט
דיא

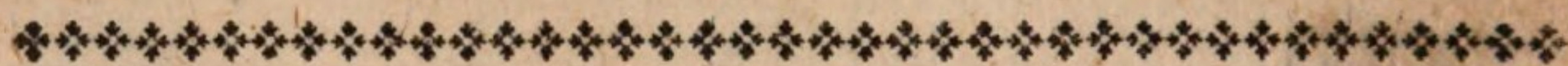
אויבו בארץ שעריו, כל נגע כל מחלה
וגו' ואתה תשמע השמים וגו'.

קצ ולמדנו מתפלת שלמה הזאת, שבימים
ההם לא שלטה משטמת הדת, ואין בעל
אמונה זאת שנא את בעל אמונה אחרת. ואם
מלכי ישראל הרסו את במורת הכעל, ושאר
אלילים, מקרב ישראל, לא עלה על רוח אחד
מהם, להפוך את העמים אל דת ותורת משה
בחרב ובחנית. אבל הוהילו לאלקי, אלקי כל
הרוחות, עד יקה מועד, להאיר פניו על כל באי
עולם, ואז יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי הוא
לברו מלך על כל הארץ ומושל בננים, ולכבוד
שמו יקר יתנו. ולהביאם אל ההכרה הזאת.
התחנן

שען (איים לאנדע) א' ז' ו': זא פערניס אים היטמעל
א' ז' ו'

קצ אויז דיעזעם פארטרעפליכען געכעטע סאלאמאנס געהמען
ויר צוגלייך אב, דאס צו יענען צייטען דער רעליגיאנס=
האס דיא מענשען ניכט ענטצווייעט, דאס ניאמאנד איינען אנג
דערן וועגען גלויבענסאונטערשיעד. אנגעפיינדעט האטשע קיי
נעם דער איזראעליטישען קעניגע, זא זעהר זיא דארויף געזע=
הען האבען, אללע אלטערע אונד האינע דעם בעל'ס אונד
אנדערער געטצען צו שלייפען אונד צו פערוויסטען, קאם עו
גלייכוואהל ניאמאהלס אין דען זין, אנדערע פעלקערשאפטען
מיט דעם שווערדטע צום גלויבען אונד צור לעהרע משה'ס צו
בעקעהרען דיעזעם איבערליעסען זיא דעם העכסטען וועזען,
דעם גאט דער גייסטער אונד געמיטהער, דער נאך אונד נאך
אללע מענשען ערלייכטען, אונד צור ערקענטנים ברינגען ווירד.
דאס ער אלליין דיא וועלט בעהעררשט, אונד דאז שיקזאל אל=
לער נאציאנען אין זיינען הענדען האט; אלזדאן ווירד פאן אל=
לען פעלקערן זיין הייליגער נאמען אונד זיינע העררליכקייט אל=
ליין געפריעזען ווערדען סאלאמאן אין זיינער וויזיהייט, אונד
מענשענליעכע, בעטעטע לויט אין געגענווארט דער גאנצען נא=
ציאן, דיא פערברייטונג דיעזער ערקענטנים צו בעשלינגען,
אונד

השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל
 והשבתם אל האדמה אשר נתתה
 לאבותם: בהעצר שמים ולא יה' מטר,
 כי יחטאו והתפללו אל המקום הזה
 והודו את שמך ומחטאתם ישובו! כי
 תענם ואתה תשמעו השמים וסלחת
 לחטאת עבדיך ועמך ישראל, כי תורם
 את הדרך הטובה אשר ילכו בה, ונתת
 מטר על ארצך אשר נתת לעמך לנחלה:
 רעב כי יה' בארץ, דבר כי יה' שדפון
 ירקון ארבה חסיל כי יה', כי יצר לו
 אויבו

פריזען דיינען נאמען, פלעהען אונד בעטען אין
 ריעזעם הויזע: זא פערניס, (א עווגער!) אים
 היממעל איהר פלעהען, פערצייהע דאז פערגע-
 הען דיינעם פאלקעס איזראעל, אונד פיהרע עז
 וויעדער אין דאז לאנד, וועלכעס דוא זיינען פאר-
 פאהרען איינגעגעבען: האלטען דיא וואלקען
 איין, אונד געבען קיינען רעגען. (ווייל דיא נא-
 ציאן אונגעהאדזאם וואר,) זיא בעטעט אבער
 אן דיעזעם ארטע, פרייזעט דיינען נאמען, אונד
 קאמט פאן איהרעם פערגעהען צוריק, אויף דאס
 דוא איהר וויעדער, אנטווארטען מעגעסט: זא
 פערניס אים היממעל איהר געבעט! פערגיב דיא
 זינדע דיינער דיענער אונד דיינעם פאלקעס איז-
 ראעל, ווייזע איהם דען גוטען וועג, אויף דעם
 עז וואנדעלן זאל, אונד לאסע אויף דאז לאנד
 רעגנען, וועלכעס דוא דיינעם פאלקע צום בע-
 זיטצטהום איינגעגעבען האסט: וויטעט דיא
 פעסט; איזט מיסוואכז, ווירד דאז לאנד פאן
 היישרעקען איבערצאגען; אדער דרענגט דער
 פיינד דאז פאלק אין דיא טהארען זיינעם לאנד
 דעם; אדער זינד זאנסט פלאגען, קראנקהיי-
 טען

תה תשמע השמים מכון שבתך
וסלחת ועשית ונתת לאיש ככל דרכיו
אשר תדע את לבבו כי אתה ידעת
לבדך את לבב כל בני האדם.
קפט ואם באו צרות על כל ישראל או על
אנשי עיר אחת רעב שדפון ארבה
חרב אויב כל נגע כל מחלה או נקהלו יהודיו
בבית ה' והתודו את הטאתם וה' לא הסתיר
פניו מהם ויעתר למו לסלוח על פשעם ולהחליצם
מכל צרה ומצוק כי חונן הוא כל השבים אליו
באמת וכן התפלל שלמה ואמר: בהנגף עמך
ישראל לפני אויב אשר יחטאו לך
ושבו אליך והודו את שמך והתפללו
והתחנונו אליך בבית הזה ואתה תשמע
השמים

אויזברייטעט: זא פֿערניס עז (עוויגער!) אים הימ
מעל דיינעם פֿעסטען זיטצע! פֿערצייהע, אונד
טהוע יעדעם נאך זיינער ווייזע, דעסען הער
צענסאנליעגען דוא קענסט: דען דוא אלליין
קענסט אללער מענשען הערץ.
קפט ביא אללגעמיינען דראגזאלען אונד לאנדפלאנען, דיאענט
וועדער דיא גאנצע גאציאן, אָדער איינע געמיינהייט טרא
פֿען, הונגערסנאָטה, מיסוואכס, היישרעקען = צוג, דער ערד
אונד בוימפֿריכטע אויפֿצעהרטע, קריעג אונד זיכען, א' ד' ג'
ווארד עפֿענטליכע בוסע אונד אנדאכט אין גראַסער פֿערזאמ
לונג געהאלטען. ווען דיא פֿערזאמלונג איהרע זינדען בעקאנטע
אונד זיא פֿאַר גאט בערייעטע, זא וואנדטע ער ניא זיין אנט
ליטץ פֿאַן איהר, זאנדערן ער ליעס זיך פֿערזעהנען אונד ער
ביטטען. הילפֿע אונד רעטטונג ווארען דאן נישט מעהר פֿערן,
דען גאט איזט אללען גנעדיג, דיא זיך אין וואהרהייט צו איהם
ווענדען. זא פֿעהרט אויך פֿאלאמאן אין זיינעם געבעטע פֿאָרט:
„ערליידעט דיין פֿאַלק פֿאַר דעם פֿיינדע איינע
ניעדערלאגע (ווייל עז דיר אונגעעהאַרזאם וואר),
דיא איזראעליטען ווענדען זיך אבער צו דיר,
פֿרייען

פרק כב

ותפלת שלמה להנוד בית המקדש • עבודת השם בזמננו •

קפח והנה עבודת הקרבנות היתה, שהקריבו בכל יום עולת השחר ועולת הערבים, ובשבת, וראש חודש, ומועדים, הוסיפו עליו עולת היום, ושאר זבחים, כאמור הכל בכתוב. והיתה בית ה' מיועדת גם לתפלת רבים ולתהנת יחיד, מי שנחלה לו אבין, אשתו, או בניו, וכל קשה יום בא שמה, לשפוך שיחו לפני ה' ונושע, וכן התפלל שלמה ביום חנכו את הבית: כל תפלה, כל תחנון אשר תהי' לכל אדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש את נגע לבבו ופרש בפיו אל הבית הזה, אתה

קאפיטעל כב

געבעט סאלאמא'ס צור איינווייהונג דעם טעמפעלס • געגעבן ווערטיגער גאטטעסדיענסט •

קפח אויסער דעם אפפערדיענסטע, דער טעגליך פריה אונד אבענד, דאן אם סאבאט = ניימאנאט = אונד פעסטאט = גען פאן דען פריעסטערן פערדיכטעט וואורדע (ק"ס), וואר דער טעמפעל אויך זא וואהל פיר דיא עפפענטליכע אנדאכט, אלז פיר יעדען איינצעלנען בעשטימט, דארין זיין געבעט צו פערדיכטען • יעדערמאן, דען אונגליק טראף, דעם פאטער, מוטער, טער קראנק געווארדען, אדער זאנסט איין איבעל וועדערפוהר, טראט היין, זיין הערץ פאר גאט אויזצושיטטען, אונד הילפע צו ערפלעהען • דיזע בליב אויך זעלטען אויז: דען זא באט סאלאמאן אם איינווייהונגספעסט, אונד שפראך: „עדע אנדאכט, יעדעס געבעט, דאז אירגענד איינער אויז דיינעם פאלקע איזראעל, יע נאך דען ליידען זיין נעם הערצענס, דיא נור ער אלליין קענט, פערדיכטעט, אונד זיינע הענדע געגען דיזעס הויז אויזבריי •

לעשות בשמחה, שהאביב, הקציר, והאסיף
נותנים חדור, בלב האדם, ולכן הזמן והמקום,
ההטבה והמלת העניים, תפארת הנהנים, הוד
ההיכל, והדר עבודת ה' בזבחים ונסכים וקטורת
ושירי הלויים נלווים בכלי זמר, הן המה עזרו גם
יחד למלאות רוח כל בני ישראל אהבה ושמחה: ומי
שראה כל קהל ישראל בירושלים, נדמה לו כאלו
רואה רק משפחה אחת.

פרק

פריהלינגס, דיא פייער דעם שניטטעם, אונד דיא פייער דער
איינזאמלונג: לויטער פערדאדען, דיא דאז הערץ מיט פריידע ער-
פיללען: זא לעסט עז זיך גוט בעגרייפֿען, דאס צייט אונד ארט,
דיא פראכט דעם טעמפעלס אונד דער פריעסטער, דער גלאנץ
דעם גאטטעסדיענסטעם, דיא אפפֿערונגען, דיא גיעסאפפֿער
(ל יבאציאנען) דיא רייכרונגען, דיא געזענגע דער לעוויטען, פֿאס
זא טענשפיעל בעגלייטעט, אונד ענדליך דיא בעזעליגענדע וואהל-
טהעטיגקייט, צוזאממען געווירקט האבען, דיא נאציאן מיט
ליעבע צו גאט, צום פֿאטערלאנדע, צו דען געזעטצען אונד איינ-
ריכטונגען, צו איהרעם אבערהויפט, דען פריעסטערן אונד ריכ-
טערן צו בעגייסטערן: דיא בעגייסטערונג האט וואהלוואללען,
פֿריינדשאפט אונד ליעבע ביא דער נאציאן אין איינעם זא הא-
הען גראדע פֿערשטערקט, דאס ווער זיא אין יערוזאלעם פֿער-
זאממעלט געזעהן, גור איינע איינצעלנע פֿאמיליע צו ערבליקע
געגלויבט האטטע.

והרחתנו בניהם ובנותיהם אשר רקדו לפניהם
במחולות מחנים.
קפז ואחרי אשר כלו לדרוש בשלום ביתם וטוב
משפחתם, אז נדברו יהדיו איש אל רעהו.
מאשר האומה והצלחת המדינה, אשר עיני
ה' בה מרשית השנה עד אחרית השנה.
ועתה שמו את לבם על יושר החוקים, וחכמת
התורה, והמצוות, (כי מי גוי גדול אשר
לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה
הזאת אשר נתן להם): ועל ידי הענינים האלו
נתחזקה בלבם אהבת ה', אהבת איש את רעהו.
אהבת ארץ אהבותם אהבת מלכם כהני' ושופטיה'.
והנה כבר העירותי אתכם (קמ"ט), שהמועדים
שנקדו בם כל אנשי ישראל בירושלים הם
לעתות

שאלשען ערנייערשט, אונד נייע געשטיפטעט. דא טראטען פֿאַ-
מיליען דורך פֿערהייראטהונג איהרער יוגענד אין נאך געהערע
פֿערהעלטניסע.
קפז פֿאַן דער בעדאחטונג איבער פֿאַמיליענאנגעלעגנהייטען,
אונד דינגע, דיא איהרע וואהנערטער בעטראפֿען גינג מאן
צום אללגעמיינען שטאאטס = אינטערעסע איבער, אונד אללע
וואורדען ענטציקט פֿאַן דעם נאציאָנאַלליק אונד דעם וואַהל-
שטאנד איינעם לאנדעס, „אויף וועלכעס דיא אויגען
דעם עוונגען רוהען פֿאַם אנפֿאנגע דעם יאה-
דעם, ביז צום ענדע דעם יאהרעס.“ נון בעדאכטען
זיא, דאס זיא דיעזען בעניידענסווערטעהען צושטאנד דען פֿאַר-
טרעפֿליכען געזעטצען, דען היילזאמען איינריכטונגען אונד איה-
דער גליקליכען פֿערפֿאסונג צו פֿערדאנקען האבען: (דען וואַ
וואר איין פֿאַלק, דאס זא גערעכטע געזעטצע
אונד פֿאַרשריפטען האטטע, אלז אין דער לעה-
דע (תורה) ענטהאלטען זינד.) געהווען וויר היערצא
דאס דיעזע הייליגען רעליגיאָנספֿעסטע, צוגלייך אויך נאטורפֿעס-
טע זינד, ווא זיא דיא שריפט זעלבסט גענט; דיא פֿייער דעם
פֿרידלינגס

עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם
ותרומת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר
תדרו לה' ושמחתם לפני ה' אלקיכם
אתם ובניכם. וזהו ששון וגיל כל האומה שהיא
קבוץ כל השבטים והמשפחות יחדיו (ולכן הוא
אומר ושמחתם אתם ובניכם בלשון רבים). אחרי
שכל המשפחות הקריבו את נדריהם ונדבותם
עולותיהם ושלמיהם והודו והשתחויו לה'
התקבצו ונקהלו אחוזת אחוזת מרעים מכל עיר
ועיר וישכנו תחת אהליהם והיטיבו את לבם
במאכל ומשתה ובחמלתם על הגר היתום
והאלמנה כמו שאמרתי למעלה. אלו הרימו
קולם בשיר ורנה אלה הדשו את אהבתם
הישנה ואלו עברו בכרית ידידות חדשה
והתחתנו

אָרַט, וועלכען דער עוויגע, אייער גאט אויזער
זעהען ווירד, דאזעלבסט זיינען נאמען דוהען
(בעקאנטער ווערדען) צו לאסען; דא היין זאללט
איהר אללעז, וואז איך אייך בעפעהלע, ברייג
גען: אייערע בראנד = אונד שלאכט = אפפער
איייערע צעהנטען, דיא העכען אויז אייערער
האנד אונד דאז בעסטע אייערער געליכדע, דיא
איהר דעם עוויגען אנגעלאכען ווערדעט: זא
ווערדעט יאהר אונד אייערע קינדער אייך פאר
דעם עוויגען אייערן גאט ערפרייען. היער איז
דיא רעדע פאן דער פערציגטען פריידע אללער פאמיליען אונד
אללער פאלקסשטעממע. נאכדעם יעדע פאמיליע איהרע אפפער
דארגעבראכט, אונד דיא אנדאכט פאללענדעט האטטע, טהייל
טע זיך יעדער שטאם אין איינצעלנע גרופפען פאן פריינרען אונד
בעקאנטען, זיא לאגערטען זיך אונטער צעלטען, אונד פערצעהר
טען אין געמיינשאפט איהר מאהל, דעם, וויא שאן געמעלדעט,
אויך דיא פערמאדלינגע, וואיזען אונד וויטווען צוגעצאגען
וואורדען, אונד ביא דעם פריידענמאהל פייג מאן אן לאבעסגע
זענגע אויף גאט אנצושטיממען: גו וואורדען אלטע פריינד
שאפטען

אתה ובנך (בלשון יחיד) ; ונכללו בהם הגר,
היתום, והאלמנה, אף שאינם מבני המשפחה,
אבל בעבור שהם עניים, המבלים ימיהם בדאגה
ואנחה, צוה השם, שכל משפחה תביא עמה
לירושלים העניים, הגרים, היתומים, והאלמנות
המיודעים להם, להיטיב לבם שם, להאכילם
מבשר שלמי, ולהשקותם מיינה. שאין שמחה
לנפש טובה, יותר משמחת ההטבה והחנינה!
ועל כן בהיטיב נפש נכאים, ישמח לב המשפחה
גם היא.

קפו והנה ע"י חרות כל משפחה ומשפחה נולדה
שמחת כל האומה בכללה. וכזה אומר
הכתוב במקום אחר: והי' המקום אשר יבחרה
אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה
תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם
עולותיכם

ערזעה ען ווירד, דאזעל בסט זיינען נאמען רו-
הען (בעקאנטער ווערדען) צו לאסען. דיא איינ-
פאכע צאהל, אין וועלכער היער געשפראכען ווירד, בעציעהט.
זיך אויף דיא פֿרעהליכקייט יעדער איינצעלנען פֿאמיליע, וואָס
אויך דער פֿרעמדלינג, דער וואַיזע, אונד דיא וויטווע, געצעהלט
ווערדען. דער אללגיטיגע געזעטצגעבער וויל, דאס דיזע קלא-
סע, געוועהנליך ארם, אהנע אננעהמער אונד פֿערזאָרגער,
אויך אן דער פֿריידע טהיילנעהמען זאָל. יעדער פֿאמיליענפֿא-
טער האטטע דארום יענע פֿרעמדלינגע, וויטווען אונד וואַיזען,
דיא איהם בעקאנט ווארען, מיט נאך יערזואלעס צום פֿעסטע
צו פֿיהרען, אונד אן זיינען טיש צו ציעהען. דיזע האנדלונגען
דער וואַהלטהעטיגקייט אונד ברודערליעכע שטימונגען דיא גע-
מיטהער דיזער פֿראַהען פֿאמיליע צו דען שענסטען ועפֿיהלען.
קפו אויז דיזער שטימונג דער איינצעלנען פֿאמיליען אַזט
דאן דיא לויטעסטע פֿריידע ביא דער גאנצען נאציאָן ענט-
שטאנדען: וויא דיא שריפֿט אן איינער אנדערן שטעללע
זאגט: וואַ זאָל עז געהאלטען ווערדען: אן דען

לחדש ברית האחזה וחריעות, לחדש ולהעיר
בלבם אהבת ארץ אהותם, ואהבת התורה המצות,
והחקים; וזהו ענין: שלש פעמים בשנה יראה
כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום
אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות
ובחג הסוכות.

קפה שמחת הלב מה טובה היא לאדם! אין
מתת אלקי כמוה! היא יסוד כל אהבה
ורעות, אין אהבה בלי שמחה. לכן אמר הכתוב:
ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך
ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר
והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום
אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם.
וזוהו שמחת משפחה ומשפחה: שהרי אומר ושמחת
אתה

דריא מאהל אים יאהרע זיך אין אונד אום דער הויפטשטאדט
פֿערזאממעלן מוסטע, דורך פֿריידענפֿעסטע אונד וואָהלטהע-
טיגקייט דאז געזעללשאַפֿטליכע באַנד אויפֿס נייע אונד אימער
ענגער צו קניפֿפֿען, אונד דיא לייעבע צו איהרעם בעזיטצטהומע,
צו דען ערהאלטענען לעהרען אונד געזעטצען צו פֿערשטערקען.
„דריא מאהל אים יאהרע זאָל דיין מעגליכער טהייל פֿאָר דעם
עוויגען, דיינעם גאָט ערשיינען, אן דעם אָרטע, דען ער ערוועה-
לען ווירד: נעמליך, אס פֿעסטע דעם אונגעזיערטען בראָטעס,
אס וואָכענפֿעסטע, אונד אס לויבערהיטטענפֿעסטע.“

קפה קיין קעסטליכערעם געשענק האטטע גאָט דען מענשען
מאכען קענען אלז מיט דער פֿריידע. זיא איזט דיא גרונד-
לאגע אללער געזעללליגקייט, אללער לייעבע. דארום זאגט דיא
שריפֿט: „ערפֿרייע דיך פֿאָר דעם עוויגען דיינעם
גאָט, דוא מיט דיינעם זאָהנע, דיינער טאָכ-
טער, דיינעם קנעכטע, דיינער מאַנד, מיט דעם
לעוויטען דער אין דיינען טהאָרען זיך אויפֿ-
העלט, מיט דעם פֿרעמדלינג, דעם וואַייזען אונד
דער ווייטווע, דיא זיך בייא דיר בעפֿינדען. אן
דעם אָרטע, דען זיך דער עוויגע דייין גאָט אויף
ערזעהען

אחד נגד אויביהם מסביב, החומדים את ארצם.
מי יחלוץ צדיק ונקי מזרוע הזרונים, אשר לא
ישאו פנים לזקן ונער לא יחוננו? איך יאזרו
חיל למלחמה, להשבית אויב ומתנקם, אותם
האנשים המתבודדים, ואינם מקנאים להוקי
המדינה, ואינם אוהבים ארץ מולדתם? כל אחד
פונה לדרכו, אין איש שמח בהצלחת הממלכה,
ובצרתה לא צר לו. ולא יארכו הימים, עד מחוץ
תשכל חרב האויב, ומחדרים אימת הזוממים.
והמתנכרים אל דבר ה' וחוקותיו.

קפד ובעבור זאת צוה השי"ת שיבואו כל ישראל
שלוש פעמים בשנה לירושלים ויקהלו שם
לחדש

נוגד דער צאדטען יוגענד העלט ריא פֿרעפֿלער פֿאָן געוואלטטהא-
טען אבי איזט דאז פֿאלק אין פארטהייען געטהיילט, זא ענטשטע-
העט איין בירגערקריעג, דער פֿערדערבליכסטע אללער קריעגע.
ערקאלטעט דער אייפֿער פֿיר דיא האגדהאבונג דער געזעטצע,
ווייכט דיא פֿאטערלאנדסליעבע דער זעלבסטזוכט, איזט מאן
גלייכגילטיג ביא גליקליכען עראייגניסען, דיא דאז לאנד בעטרעפֿ-
פֿען, אונד ביא געפֿאהרען, דיא עז בערדאָהען; זא גלייכט דער
שטאאט איינעם קערפֿער, פֿאָן דעם דיא גליעדער זיך אַבלעזען,
אונד ער איזט יעדעס פֿיינדע פֿרייז געגעבען, דער דאן פֿאללענדע
פֿערדערט, וואז בירגערצוויסט, אונד רויבזוכט נאָך אונצער-
שטעהרט געלאסען האבען. צומאהל ביא איינעם פֿאלקע, דאז
ערשט איינע געזעטצליכע פֿערפֿאסונג ערהערט, אונד דורך דיע-
זע צו איינער נאציאָן געבילדעט ווערדען זאללטע; איינעם פֿאל-
קע, דאז אים בעגריף איזט, איין לאנד איינצונעהמען אונד איי-
צורייכטען.

קפד אום אלזא דען גליעדערן דער צו בילדענדען געזעלשאפֿט
געגענזייטיג צווייגונג אונד וואהלוואללען איינפֿלעסען,
זיא צו ענטבעהרונגען אונד אויפֿאפֿערונגען צום אללגעמיינען
בעסטען צו געוועהנען, אונד איהנען דיא פֿריידען דער געזעלליג-
קייט אונד דער נאציאָנאלפֿערבינדונג פֿיהלבאר צו מאכען, האט-
טע דיא געטליכע ווייזהייט אנגעפֿירדנעט, דאס דאז גאנצע פֿאלק
דרייט

ושופטים. מלך, וכהן. מציון תצא תורה, ודבר
ה' מירושלים. אל כל עם ישראל, השוכנים
בעיריהם ובחצרותם, כי בכל קרי' וקרי' היו
שופטים יודעי דת ודין, וכל הדבר הקשה מהם,
יביאון אל הסנהדרין אשר בירושלים.

קפג ואחרי אשר הי' ישראל לגוי גדול, יושב

על אדמתו, רצה השי"ת שיהיו דבקים זה

בזה, והיתה נפש כולם נפש אחת למען יעמוד

ימים רבים על אחוזתם. כי אם חלק לבב העם,

זכל אחד פורש עצמו מן הצבור, מתבודד והולך

לו, ואינו הואג כ"א בעדו ובעד בני משפחתו, ולא

יחוש לטובת כלל האומה, אז הצלחתה לא תעמוד

ימים רבים. כי אם לא ישימו על לבם יחדיו

להשבית רשע וכליעל. הרומסים לארץ חוק

ומשפט, ולא ימתיקו עצה, לקום כולם כאיש

אחד

בעפ"נדען. אויך אויסערהאלב דער רעזידענץ אין אללען גרעסערן

אונד קליינערן שטעדטען וואוירדען ריכטער אונד געזעטצקונדיגע

בעשטעלט, דיא געמיינדען צורעכט צו ווייזען, דיא זיכערהייט

דעז אייגענטהומס צו האנדעלאבען, אונד שטרייטזאכען צו שליס-

טען. דיא פֿעללע, וואריבער זיא זיך ניכט צו ענטשיידען געטרוי-

טען, האטטען זיא דעם האהען טריבונאל אין יעדוואלעס, פֿאָר-

צולעגען, אונד דיא ענדאורטהיילע, וואו דיא ריכטשנור איבער

דאז רעליגיעזע אונד מאראלישע פֿערהאלטען דעם פֿאלקעס פֿאָן

דעם סאנהעדרין איינצוהאלען.

קפג איינע נאציאן אהנע געמיינליכעס, אהנע פֿערברידערטע

אונד אייניגקייט איזט מאנכערליי געפֿאהרען אויזגעזעטצט,

לעזעט זיך מיט דער צייט גאנץ אויף, אונד געהעט צו גרונדע-

ווען אונבעקיממערט אום דאז אללגעמיינע וואהל, יעדער נור

מיט זיינעם אייגענען אינטערעסע בעשעפֿטיגט איזט, זא ווירד

דען העררשזיכטיגען אונד בעזעוויכטערן פֿרייע האנד געלאסען,

איזמער מעהר געוואלט אן זיך צו רייסען, איהרע מיטברוגער

צו אונטערדריקען; וועדער אכטונג פֿיר דאז אלטער גאך שא-

נונג

מסביב. וישבו איש איש אל אחוזת נחלתו. לראות
בחיים עם אשתו ובניו. וכל אחד נתן עיניו על שדהו
וכרמו ועסקיו. וכאשר נתרחקו מן הכהנים ולא
שמו את לבם על אמרי פיהם וירופפו מוסדות
אגודת האומה עד להנתק.

קפב ולכן הפץ ה' שיהי' מקום מיוחד. כמו עיר
הבירה בארצם. שחוברו לה יחדיו. מעשה
עבודת ה'. כסאות למשפט. שבת חכמים. להורות
דבר ה'. ולהשגיח על מדות והנהגות האומה.
ושהעיר ההיא גברת ממלכת. אוהות ביד' חבלי
קשר האומה. העוברים בכל עיר ומחוז המטות.
לחברם באגודה אחת. ולכן בחר ה' בציון
ובירושלים קרי' נאמנה. צדק ומדע ילינו בה.
שם נבנה היכל ה' לעבודתו. ושם משכן חכמים.
ושופטים

שאפטען אונד שטרעפליכען בעגערדען מאכט. אלליין אלז דאזגע-
לאבטע לאנד אונטער דיא שטעממע אונד פאמיליען פערטהיילט
ווארדען. יעדע פאמיליע פאן איהרעם אנטהייל בעזיטץ ערגריף,
אום אידן אין רוחע אנצובויען. דא גינג דיא נאציאן אויז איינאנ-
דער; איינער בעקיממערטע זיך ניכט מעהר אים דען אנדערן.
אם וועגיסטען אום שטיפטסהיטטע אונד פריעסטער. דאז כאנד
דער נאציאן וואר אין געפאהר, צו ערשלאפפן, אונד מיט דער
צייט גאנץ אויפגעלעזט צו ווערדען.

קפב דיזעס צושטאנדע פארצובייגען, האט דיא אונערגינדלי-
כע ווייזהייט גאטטעם בעשלאסען, ריא הויפטשטאדט
דעם דייכעם צום פערדייניגנספונקט דער נאציאן צו מאכען.
אויז דיעזער רעזידענץ, דעם זיטצע דער ווייזהייט אונד גערעכ-
טיגקייט, זאלטע לעהרע אונד אונטערריכט פיר דיא גאנצע נא-
ציאן אויזשטרעמען. דאזעלכסט מוסטען אלזא דיא העכסטען
גערעכטשטיהלע, רעכט אונד גערעכטיגקייט צו פפלענען, דיא
פערזאמלונג דער ערפאהדענסטען ווייזען, דאז ווארט גאטטעם
צו לעהרען, איבער דיא פאלקסזיטטען צו וואכען. איין טעמפעל
צום עפפענטליכען גאטט וסדיענסט, אונד פריעסטער דענזעלבען
צו פערזעהען, מיט דעם קעגיליכען טהראנע פערדייניגט, זיך
בעפיינדען

כוזב, המפריע את העם מעול שמים ועול מצות.
 ללכת בשרירות לבו, ובכל התועבות אשר שנא ה'.
קפא והנה כל זמן שנסעו ישראל במדבר, וגם
 אחרי כן בבואם אל הארץ, ונלחמו תמיד
 עם הגוים אשר סביבותיהם, והיו חונים סביב
 המשכן, ובנסעם נסע גם האוהל בתוכם, כמרכו
 בתוך העגולה, נשלמה כוונת השם, להרגילם
 לאט לאט במדות והנהגות הכהנים, והלויים יראי
 ה', ותורה יבקשו מפיהם. כי אז קנו חכמה ובינה
 לדעת שהחופש הראוי הוא מוגבל תמיד בחוקים
 ישרים, וטובים להצלחת כלל האומה, וההורם
 את גבולי צדק אינו בן חורין, אבל הוא אסור בכבלי
 התשוקה והחמדה, המושלות על רצונו ורוחו.
 ואולם בהניה ה' לעמו ישראל מכל אויביהם
 מסביב

זיין, צווישען וואהרער, נאך גערעכטען אונד בילליגען געזעטצען
 געלייטעטען פרייהייט, אונד יענער אפטרעפרייאהייט, דיא אל-
 לע געטליכע אונד מענשליכע געזעטצע מיט פיסען טריט, צור
 ציגעללאזיקייט, אויפלעזונג דער בירגערליכען אורדנונג, אונד צו
 אללען פאן גאט פערראבשייעטען לאסטערן פיהרט.
קפא וואר דיעזעס דיא געטליכע אבזיכט, זא ווארדע זיא גרעס-
 טיגטעהיילס ערדייכט, זא לאנג דיא וואנדערשאפט אין
 דער וויסטע געדויערט, אונד אויך נאכהער, דיא ערשטען ציי-
 טען אים לאנדע כנען, דא דיא נאציאן אין קריעגע פעררויקעלט,
 אינמער ביא איינאנדער, אונד אום דיא היטטע פערזאממעלט
 וואר. דער טעגליכע אנבליק דעם גאטטעסדיענסטעס, דער אין
 איהרער מיטטע פערדיכטעט ווארדע. אונד דער בעשטענדיגע
 אומגאנג מיט דען פריעסטערן אונד לעוויטען, דיא בעדייט ווא-
 דען, יעדען וויסבעגריגען פארשער צו בעלעחרען, האטטען
 זיא דאזין געבראכט, דיא וויכטיגען פארטהיילע איינער געזעטצע-
 ליכען אורדנונג איינצוזעהען, אונד דאס אהנע זיא קיינע נאציא-
 נאלוואהלפאהרט מעגליך זיין. זיא זאה איין, דאס גראדע דער-
 יעניגע אס וועניגסטען פרייא איזט, דער קיין געזעטץ אנערקענט,
 אונד עבען דאדורך זיך צום גידריגסטען שקלאפען ווינער ליידענ-
 שאפטען

קפ ודא אתה החכמה העליונה, שאינו די בלמוד
והוראת העם בלבד, שהידיעות היותר יקרות
אינן עושות רושם מתמיד בלב וזכרון החמון, אם
לא נתלוו אליהם מעשים ידועים, שעל ידם נשאר
הלמוד וההוראה בזכרונם. ואולי שלתכלית הזאת
בחר ה' בעבודת המשכן, שהוראתה היתה גלויה
ונודעת לכולם, להכיר כבוד ה' וגואלם, שאליו לבד
המוציא אותם מארץ מצרים היו מזבחים
ומקטרים, משוררים ומפארים בכל יום; ולמען
יכבדו את הכהנים, משרתי אלקי, שהיו מלובשים
בבגדי פאר וזהר, ויקהו תורת מוסר מפיהם. וע"י
זה ירגלו מעט מעט להבדיל בין חופש האמתי,
המוגבל בגדרי חוקים צדיקים וישרים, ובין חופש
כוזב

נאך אונטערזייעזען, אונד צור שוגענד אונד זיטטליכקייט שטופ־
פֿענווייזע געלייטעט ווערדען.

קפ אונטערזיכט אלליין אבער איזט נישט הינלענגליך, וועניגס.
טענס נישט ביא דעם געמיינען הויפֿען; דיא בעסטען
לעהרען, אונד דיא וויכטיגסטען רעגעלן פֿעדווישען זיך נאך אונד נאך
באלד אויז דעם געדעכטניסע דער מייסטען מענשען, ווען זיא
גיכט מיט געוויסען האנדלונגען פֿערבונדען ווערדען, דורך דערען
בעגעהונג יענע לעהרען אין עראיננערונג קאממען, אונד זיך פֿער-
געגענווערטיגען. דיעס מאג דיא אורזאכע זיין, ווארום עז דער
אונגענדליכען וויזיהייט געפֿאללען האטטע, איינען גאטטעסדיענסט
אנצוארדנען, דער מיט זא פֿיעלען צערעמאניען פֿערבונדען וואר,
אום דיא לעהרע, דאס דעם וואהרען גאט, דער זיא אויז עניפֿ-
טען געפֿיהרט, אלליין דיא אנבעטונג אונד דאנקבארקייט גע-
ביהרע, גלייכזאם צו פֿערזינליכען. דאצוטרונג נישט וועניג ביא,
דאז אפפֿערן, רייכערן, דער פֿדעכטיגע אנצוג דער פֿריעכטער,
דער שיממער דער גאלדנען אונד זילבערנען אפפֿער = אונד רויכ־
געפֿעסע, נאך מעהר אלז אללעס אבער דיא טעגליך אנגע-
שטיממטען לאבעזענגע. דיא פֿריעסטער, דיא ליעבע אונד
עהרפֿורכט איינפֿלעסטען, ערגריפֿען אויך יעדע געלעגענהייט,
דאז פֿאלק צו בעלעהרען, וועלך איין מעכטיגער אונטערשייד
זיין

הזרון, אשר קשתה עליהם מאד, ונחם ביד
 רמה, אמר אלקים, פן יעשו עתה, הם כמעשה
 מצרים אדוניהם, לשלוח נפשם לשלל התאות
 המשהיתות את הצלחת האומה, ולכן נגלה
 עליהם בכבודו, להורות את עשרת הדברים,
 שהם עקרים לחובות האדם אל המקום, וחובותיו
 אל חבירו (ם), למען לא יהי העם פרוע, ולא
 הרבה להם תורה ומצוות בפעם אהת, לפי
 שאומה היוצאת בפתאום מעבדות להירות, היא
 כמו נער קטן, שצריך להנהיגו ולהרגילו לאט לאט
 במוסרים ודעות.

קפ

זער געזעטצגעבונג אונד גערעכטער רעגירונג פֿערלאהרען, נאך
 וועלכען עס זיך אין דער ערלאנגטען פֿרייאהייט צו פֿערהאלטען
 העטטע: עס קענט קיין אנדערס געזעטץ, אלז דען אייגענזין דעם
 טיראנען, אונד דאז אום איהרען האלז געשמיעדעטע יאך
 היעלט אלליין זיא פֿאס בעזען אב, בעפֿרייט פֿאן ביידען, איזט
 עז אין געפֿאהר, פֿאן דער עבען ערהאלטענען פֿרייאהייט דען
 פֿערדערבליכסטען געברויך צו מאכען, עז וואר צו בעפֿירכטען,
 דאס וועניגסטענס איין טהייל דער איזראעליטישען נאציאן פֿער-
 זוכט ווערדען קענטע, דיא לאסטעד עגיפטענס אנצוגעהמען, אונד
 גלייך איהרען פֿארמאליגען בעהערשערן, זיך דער איפֿפיגקייט,
 דער שוועלגערדיא אונד יעדער שנערען לוסט הינצוגעבען, גאט
 פֿאנד עז דאהער אין זיינער אונענדליכען ווייזהייט פֿיר ראטהזאם, זיך
 דער גאנצען נאציאן צו אפֿפֿענבארען, אונד דער לייכטמעגליכען פֿער-
 ווילדערונג דערזעלבען דורך דיא בעקאנטען צעהן געבאטע פֿאר-
 צובייגען, דיעזע צעהן געבאטע, ענטהאלטען, וויא וויר געזעהען
 האבען, דיא גרונדלאגע צו דען פֿפֿליכטען דעם איזראעליטען גע-
 גען גאט, אונד צו יענען דעם מענשען געגען זיינען מיטמענ-
 שען, צום אנפֿאנגע וואר עז אן דען צעהן געבאטען גענוג, איין
 גרעסערער אונטערריכט, אונד צו פֿיעל פֿארשריפטען אויף איינ-
 מאהל, ווירדען ניכטס געפֿרוכטעט, פֿיללייכט דעם צוועקע צו-
 ווידער געוועזען זיין, איינע אויז דער שקלאפֿערייא פֿלעצליך אין
 פֿרייאהייט געזעטצטע נאציאן, מוס וויא דיא יוגענד, נאך אונד

נאך

בהקמת המשכן ובבנין ההיכל. ואולם הורשה
לנו להתבונן במצות ה', ואם זכינו למצוא
טעם נכון. ראוי להטעימו לאחרים. אולי יעמיקו
יותר ויזסיפו לקח. ועתה שמעו בני! את
אשר מצאתי בנפשי. מה היתה כוונת החכמה
העליונה.

קעט מדרך כל עם אשר הי' דור דור תחת
שבת ברזל. נרדה בפרך ובקושי העבדות.
בצאתו פתאום לחופש וחירות. הוא שובב ופרוע.
ומשליך ממנו כל עבותות המוסר והחוקים. כי
לא נסה ללכת באלה. ולא הכיר מנעוריו דעת
חכמה ותורה. אך עול הברזל אשר הי' על
צוארו הוא לבדו משמרתו. הוקן ותורתו. ולכן
כאשר הוציא ה' את ישראל מתחת יד פרעה
הזרן

ערבזיעט האבע" וויא קאן דיעזער טעמפעל דיא מאיעס-
טעט דעם אונענדליכען אומפֿאנגען? — אינדעסען וואר עז דער
אויזדריקליכע בעפֿעהל גאטטעס, איינע שטיפֿטסהיטטע צו ער-
דיכטען, אונד אין שפעטערן צייטען איינען אַרדענטליכען טעמ-
פעל צו ערבויען. דיא דאטהשליסע גאטטעס זינד אונערגרינד-
ליך! אונד עס ווערע קיהנע אנמאסונג פֿאַן שטערבליכען אוי-
גען, דיאזעלבען דורכזעהען צו וואללען. אלליין עז איזט אונד ער-
לייבט, דיא אבזיכט דעם געטליכען וויללענס צו מוטהמאסען,
אונד אונזערע בעשיידענע מוטהמאסונגען אנדערן צום ווייטערן
נאכדענקען מיטצוטהיילען; פֿיללייכט דאס נדרע אגליקליכערזינד,
אונד דער וואהרהייט נעהער אויף דיא שפור קאממען. אין דיע-
זער הינזיכט ווערדע איך אייך מיינע מיינונג היראייבער מיט-
טהיילען.

קעט איין פֿאַלק, דאז יאהרהונדערטע הינדורך אונטער איינעם
איזערנען צעפֿטער זיפֿצט, מיט אללעד הערטע, וועלכע
איינע גרויזאמע טיראנייא ערפֿינדען קאן, בעהאנדעלט ווירד,
פֿלעגט, ווען עז שנעלל אין פֿאַללע פֿרייאהייט געזעטצט ווירד,
אויצוארטען, אונד צו פֿערווילדערן. זא לאנג עז אין דער טיע-
פֿען שקלאפֿערייא וואר, האטטע עז אללע בעגריפֿע פֿאַן וויי-
זער

הארון ואת המנורה, את המזבחות, וכל כלי השרת
אשר היו במשכן, אל ההיכל הגדול והמקודש הזה,
שנקרא בית המקדש, או בית הבהירה,
על עיר ירושלים, אשר בה בחר ה' שם אוה
למושב לו.

קעה זה פעמים רבות הורתי אתכם, שהעצם
הנשגב אינו גוף, ואינו נגבל במקום, ואם
כן מה הוא צריך לבית ואהל, וכבודו מלא עולם? וכן
אמר שלמה, בעת כלותו את ההיכל, וחנכו
לעבודת ה': כי האמנם ישב אל ק"י על
הארץ, הנה השמים ושמי השמים לא
יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בנית יי-
אם כל השמים לא יגבלוך איך יכלכל הבית הזה,
להקיף כבוד ה'? והנה עיני בשר לנו, מהביט
אל עומק סוד ה' וחכמתו, ולדעת מה חפצו
בהקמת

העטע: דאהין ווארדען דיא צווייא טאפעלן דעם צייגניסעם (דער
גראסען אפֿענבארונג), דיא לאדע, אין וועלכער יענע לאגען, דער
לייכטער אונד אללע דיענסטערעטהשאפטען געבראכט: דיעזער
טעמפל הייסט: דאז הויז דעם הייליגט הומס: וויר
גענען איהן אויך: דאז הויז דער אויזוואהל, ווייל ער
זיך אין יערוזאלעם, אין דער שטאדט בעפֿונדען, דיא גאט גלייכ-
זאם צו זיינעם זיטצע אויזערקאהרען האטטע.

קעה עז איזט שאן אפֿט וויעדערהאלט ווארדען, דאס דער
אונענדליכע, איין פֿאן אללען קערפערליכען אייגענשאפֿע-
טען אונד צופֿעלליגקייטען דיינעם גייסטיגעם וועזען איזט, דעסען
אללגעגענווארט פֿאן רוים אונד ארט ניכט בעשרענקט ווערדען
קאן. אלז שלמה דאז איינווייהונגספֿעכט היעלט, שפראך ער
זעלבסט זא: איזט עז וואהל גלויבליך, דאס גאט
זיך דיא ערדע צום אויפֿענטהאלט אויזערזע-
הען? זיהע! דיא היממעל, אונד דער היממעל
היממעל קענען דרך (עוויגער!) ניכט אומפֿאסען,
אום וויא פֿיעל וועגניגער דען דיעם הויז, דאז איך
ערבויט

והחלה עבודת ה' בהקרבה והקטרה, שהיתה מתמדת כל הימים אשר היו במדבר, בעת נוחם כמסעם.

קעז וגם אחרי כן כבואם אל ארץ נחלתם, היתה

העבודה ההיא מתמדת במשכן, והמשכן עודנו מתנודד, והי' פעם בגלגל ופעם בשיילה, לעתים בנזב, או בגבעון, אי בעיר דוד ה' א ציון. ולא היתה עיר מיוחדת ומיוחדת למקום כקדשה ולעבודת הקודש תמיד, עד ארבע מאות ושמונים שנה, עד מלוך שלמה למלך על ישראל. הוא בנה בירושלים, עיר גדולה לאלקים, בנין מעשה אומן, היכל גדול, ומהודר בכל מיני יופי, ואבניו כולם אבני גזית, ארוכות שמנה, וארוכות עשר אמות, הכל כדבר ה', אשר צוה את שלמה עבדו. ומאז הסבו את לוחות העדות, את

הארון

זי א אויפֿשט על לען. "אים ערשטען מאנאטע דעם צווייטען יאהרעם נאך דעם אויזצוגע אויז עגיפטען, ווארדע דיא שטיפֿטס= היטטע צום ערשטען מאהלע אויפֿגערעכטעט, אונד מיט דעם אפֿפֿער= אונד רייכערדיענסט אנגעפֿאנגען."

קעז וועהרענד דער וואנדערשאפֿט אין דער וויסטע, אונד אויך נאכהער, אלז דיא נאציאן שאן אים בעזיטצע דעם געלאב= טען לאנדעס וואר, האטטע מאן דען גאטטעסדיענסט יעדער= צייט אין דער שטיפֿטסהיטטע פֿערריכטעט, דיא אבער אויך אים לאנדע כנען קיינען פֿעסטען שטאנדאדט ערהאלטען קאנ= טע: באלד וואר זי אן אין נוב, באלד אין גבעון, אונד צוויילען אין ציון דער שטאדט דוד'ס דיעזער צושטאנד דעם גאטטעסדיענסטעס, דער ניא אין אינער בעשטימטען שטאדט געהאלטען ווארדע, דויערטע פֿיער הונדערט אונד ניין אונד זיבענציג יאהרע, ביז קעניג שלמה אויף דען בעפֿעהל גאטטעס, אין יערוזאלעם, דער הויפט= שטאדט דעם רייכעס, איינען פרעכטיגען טעמפל, איין ארכיטעקטאני= שעם מייסטערוערק, צום דיענסטע גאטטעס, דער נונמעהר איינען בלייבענדען אונדוואנדעלבארען אָרט ערהיעלט, זעלבסט איינוויי=

העטע

קעו המשכן לא הי' בנוי מאבנים, אבל עשו
 מעץ, מקרשים, עמודים, ואדנים, פעם
 יחברו ופעם יפרדו. שאחרי זאת ישראל ממצרים,
 הוליכם ה' ארבעים שנה במדבר; והי' במקום אשר
 חנו חברו את הקרשים, העמודים, והאדנים, עם
 יתדות, והקימו את המשכן, ובנסוע העם, הורידו
 את המשכן, ונפרדו הקרשים, העמודים, והאדנים,
 ונשאורו. הקימה הירידה, ומשא המשכן, היו
 משמרת בני לוי ותפקידם, כמה שאומר הכתוב:
 הַמָּה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כְּלֵיוָ
 וְהֵם יִשְׁרְתוּהוּ, וּסְבִיב לַמִּשְׁכָּן יֵחֲנוּ;
 וּבְנִסּוּעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אוֹתוֹ הַלְוִיִּם,
 וּבַחֲנוּת הַמִּשְׁכָּן יִקְיִמוּ אוֹתוֹ הַלְוִיִּם. וְהָנָה
 בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִמִּצְרַיִם בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן בְּרֵאשִׁית
 וְהַחֲלָה

קעו דאז ערריכטעטע הייליגטהום, היעם: שטיפֿטסהיטע
 טע: ריא איזראעליטען, נאך איהרעם אויזצוגע אויז עגפֿ-
 טען, ווארען פֿיערציג יאהרע אויף דער וואנדערשאפֿט: זיא
 מוסטען ווייטגעשטרעקטע וויסטעגניען דורכציעהען, אונד היעל-
 טען זיך גירגענדס לאנג אויף: דיא שטיפֿטסהיטטע מוסטע דא-
 הער זיא איינגעריכטעט ווערדען, דאס מאן זיא בייא דעם אויפֿ-
 ברוכע דער נאציאן צערלעגען, אויף דעם צוגע טראגען, אונד
 זיא דאס געהאלטען וואורדע, וועדער אויפֿשטעללען קאנטע-
 צערלעגען, טראגען, אונד וועדעראויפֿריכטען, ווארען געשעפֿט
 אונד אמט דער זעהנע לוי'ס (לעוויטען) די עזע, זאגט דיא
 שריפֿט, זאללען דיא שטיפֿטסהיטטע, נעבסט אל-
 לעם גערעטהע טראגען, אונד זאלכעם בעוואה-
 דען, אונד איממער אום דיא שטיפֿטסהיטטע גע-
 לאגערט זיין: ווען דיא שטיפֿטסהיטטע וואג-
 דערן זאל, מיסען דיא לעוויטען דיאזעלבע אויז
 איינאנדער לעגען; זאל זיא אבער אן איינעם
 ארטע זיך אויפֿהאלטען, מיסען דיא לעוויטען
 זיא

מקדש ושכנתי בתוכם. והראה הק"ה למשה
את תבנית המשכן, המזבח, היריעות וכלי הקודש,
לשרת בם, ונעשו הכל ע"י בצלאל בן אורי,
ואהליאב בן אחיסמך, וכל חכמי לב,
אומנים יודעים בטיב כל מלאכות בזהב, כסף,
ונחושת, בעץ ובאבן. וכן עלה ברצון ה' לבחור
באהרן, אחי משה עבדו, ובבני אהרן, לכהנים,
משרתיו בקודש, להקריב עולות וזבחים, חטאות
ושלמים, ולהקטיר קטורת סמים, ככתוב בסדר
תצודה, ובסדר פקודי. וצוה להבדיל הכהנים
במלבושיהם וכובעיהם משאר העם, לכבוד
ולתפארת. והי' כל הרואה אותם יתן להם כבוד
והדר וייראו מפניהם. ולא אריך בענינים האלו:
הלא המה כתובים בספר שמות, ושם תמצאם.

המשכן

דיעזעס הייליגטהומס, נעבסט אלטאר, פֿאַרהענגען, אונד דען
געפֿעסען צום הייליגען דינענסטע, אללעס ווארדע פֿאַן גאט
משה אנגעגעבען, אונד פֿאַן בצלאל, זאָהן אורי'ס, אהליאב,
זאָהן אחיסמך'ס, אונד אנדערן קינסטלערן נאך דער אנגאבע
אויזגעפֿיהרט. צוגלייך ווארד אויך משה'ס ברודער, אהרן,
נעבסט זיינער געשלעכטספֿאָלגע, פֿאַן גאט צו פֿריעסטערן ער-
נענט, אונד בעשטיממט, דען הייליגען אפֿפֿערדינענסט צו פֿער-
ריכטען, אונד אללעס צו בעאבאכטען, וואו אין דען אנאָרדנונג-
נען תצוה אונד פקודי אנבעפֿאָהלען ווירד. עז ווארדע פֿערנער
אנגעאָרדנעט, דאס, אום דעם פֿאַלקע אכטונג אונד עהרפֿורכט
פֿיר דיא פֿריעסטער איינצופֿלעסען, דאס דינעזע אין קליידערן
אונד הויפטבעדעקונג זיך אויזצייכנען, אונד בייא דעם אפֿפֿער-
דינענסט אין פֿראכטגעווענדערן ערשיינען זאָללען. — אללעס
דינעזעס איזט אים צווייטען בוכע דעם פענטאמעווכוס (שמות)
אומשטענדליך בעשריעבען, אונד קאן דאָרט נאכגעלעזען ווערדען.

טובו ארך אפים מגבור ומושל ברוחו
מלכד עיר.

פרק כא

(מקצת כוונת בנין בית המקדש.)

קעה רואה אנכי עתה להרחיב הדבור בענין
עבודת ה' הקדומה. טרם בואי אל עבודת
ה' אשר בזמננו. הנה מחפץ השם הי' לעשות
לו מקדש. מקום משכן כבודו. ובו יקריבו עם
ישראל. את עולתם. ואת זבחי שלמיהם.
ולהודות לו שמה על חסדיו וטובותיו. ולהתחנן
אליו בעת צרותם. כמו שנאמר: ועשו לי
מקדש

דער זיינע ליידענשאפט בעהעררשט, אלו איין
שטאדט = עראבערער.

קאפיטעל כא

(אבוינט דעם פארמאהליגען גאטטעסדיענסטעם.)

קעה אים פארהערגעהענדען איזט איבער דען פארמאליגען אונד
דען געגענווערטיגען גאטטעסדיענסט צוואר היא אונד דא
פערשיעדענעם פארגעקאממען: איך האלטע עז אבער פיר גע-
טהיג, נאך מאנכעם גאכצוהאלען. עז האט דער ווייזהייט גאט-
טעם געפאללען, אונזערן פארפאהרען צו בעפעהלען, איין היי-
ליגטהום, דער מאיעסטעט דעם אללעדהעכסטען געווייהט, צו
ערדיכטען, וויא עז אין דער שריפט הייסט: "זיא זאללען
מיר איין הייליגטהום צורדיכטען, איך וויל מיך
אונטער איהנען גאכבארליך ערווייזען." דיאפארם
דיעזעס

חטאתו, להכניע רוחו, ולהתנפל לפני ה' לסלות
על עונותיו.

קעד והנה יותר טוב לאינו חוטא, וזהיר במעשיו
בכל עת ובכל רגע, מחוטא ומענה את נפשו.
שהנזהר תמיד, ומושל בכל עת על כל תשוקה,
ומונע עצמו מכל דבר שיכול להביאו לידי חטא,
נפשו יותר עצמה וחזקה, ונשגבה על היצר, ממי
שאינו יכול לעמוד בפני התאוה, ואסור בכבליה,
ואחרי כן הוא מענה נפשו בצום יום או יומים,
ומתנחם על אולתו אשר נואל ואשר חטא, אבל
אינו מושל ברוחו לנתק ממנו מוסרות התאוה
והתשוקה הגרועה. וזהו מה שאמרו החכמים:
אי זהו גבור? הכובש את יצרו, שנאמר:
טוב

אין דיא געמיטה שטיממונג קאמט, דיא דורכאויז ערפארדערט
וויירד, מיט זיינעם געוויסען גענויא אבצורעכנען.
קעד דער רייאייגע זינדער, זא אפפריכטיג אויך זיינע רייע איזט, זא
זעהר ער זיך אויך קאסטייען אונד פייניגען מאג, בלייבט
דאך הינטער דעם ווייט צוריק, וועלכער איממער אויף זיינער
הוט איזט, אונד יעדע געלעגענהייט, איס לאסטער פערשטריקט
צו ווערדען מיידעט, אונד דער, קאן ער איינער פערפיהרערישען
אנלאקונג ניכט אויזווייכען, שטארק גענוג איזט, איהר צו ווידער-
שטעהען. דער רייאייגע זינדער הינגעגען קאן זעלטען גאנץ מייס-
טער זיינער בעגייערדען ווערדען. ער בערייעט, בעטהעט אונד
וויינט, אונד פֿעללט גלייכוואהל וויעדער אויף דעם שליפפריגען
וועגע דעם לאסטערס; עז געלינגט איהם זעהר זעלטען, צום
מאראלישען העלדענמוטהע צו געלאנגען, אהנע וועלכען מאנכע
ליידענשאפט זיך ניכט בעוועגען לעסט. ווער איזט דער
וואהרע העלד? פראנט דער תלמוד אונד זאגט: דער
וואהרע העלד איזט, ווער זיינע בעגייערדען בע-
צווינגט; דען זא זאגט דיא שריפט: בעסער איזט
דער לאנגמיטהיגע אלו דער קיהנע: בעסער

דער

רביעי לשנת תורה: צום ההמישי, הוא תשעה באב, שהוא המישי לשנת תורה: צום השביעי, הוא צום גדלי' בשלישי לתשרי, חודש שביעי לשנת תורה: וצום העשירי הוא עשרה בטבת, חודש עשירי לשנת תורה. —

קעג ויש מן החסידים שנוהגים לצום גם בימי התשובה, והם בין ראש השנה ליום כפור, והנה נפש החסידים יודעת מאוד, שבצום לברו אין חפץ בו, שהתענית אינו כ"א הכנה לחרטה ודכאורת הרוח, והשבון המעשים, והם עיקר התשובה. אבל שמדרך האוכל ושנותה וממלא כריסו בבשר ויין, אינו נוח לו להרהר אחר מעשיו, ולהתנחם עליהם, לכן נמנעים ממאכל ומשתה, ומכל תענוג, שאז האדם מוכן להזכיר את חטאתו

זיא אין מיינעם הויזע, דער אנדאכט געוויי-
העט: "א' ז' וו' דיא פאסטאגע ווערדען דאן אין פֿעסט = אונד
פֿריידענטאגע פֿערוואנדעלט ווערדען י דער פראפֿעט
פֿערשטעהט אונטער דעם פֿאסטאגע דעם פֿיערטען,
יענען אם זייענצעהנטען דעם תמוז, (אין רעליגיאנסיאָהרע
דער פֿיערטע מאנאט), אונטער דעם פֿאסטאגע דעם פֿינפֿט-
טען, דיא צערשטערונג יעדוואלעמס, (אין פֿינפֿטען מאנאט),
אונטער דעם פֿאסטאגע דעם זייענצענטען, יענען אם דריטטען
דעם תשרי, (אין זייענצענטען מאנאט), אונד אונטער דעם דעם
צעהנטען, דען פֿאסטאגע אם צעהנטען דעם טבת (אין צעהנ-
טען מאנאט דעם רעליגיאנסיאָהרעם.)

קעג מאנכע זעהר אנדעכטיגע פֿערסאָנען האלטען אויך פֿאסטען אין
דען כוסטאגען. ניכט דאס זיא עטווא גלויבען, זיך דאדורך גאט
געפֿעלליג צו מאכען; זיא וויסען דאז פֿאסטען בלאס אלו פֿאַר-
בערייטונג צור רייע, דעמיטהיגונג פֿאַרגאט, אונד שטרענגע אונ-
טערזוכונג דעם לעבענסוואנדעלס צו בעטראכטען זייא: זאנדערן ווייל
זיא איך שאַן געזאגט האבע, מאן בייא פֿאַללעם מאגען אונמעגליך
אין

ולא יזכו בעמיתו. וכל אחד יאכל מיגיע כפו
 ושכח בחלקו. אשר חננו ה', אם מעט ואם הרבה,
 וחדלו הנוגשים ובעלי חמס; אז לא ישמע קול
 תרועת מלחמה, לא ענות לוכד עיר, ולא יללת
 החללים והשבויים. ורשעי ארץ אשר בגאות וזדון
 שלחו לשונם, ילמדו גם הם מוסר וענוה. ויעזבו
 את דרך פשעם ומרים. כי אז תצמח ישועה
 מארץ, ויריק אב הרחמים עלינו חסדיו משמים. ישוב
 ירחמנו להיות ברוכי ה' כבימי קדם. וימלא הבטחתו
 ע"י נביאו: והביאותים אל הר קדשי
 ושמחתים בבית תפילתי וגו'. וכל הצומות
 יהפוך לששון ולשמהה ולמועדים טובים. — והנה
 צום הרביעי, הוא שבעה עשר בתמוז, שהוא חודש
 רביעי

זעהנען. עז זאל ניאמאנד נאך דעם גוטע איינעם אנדערן געליס-
 טען, זיך ניא אן דעם אייגענטהום זיינעם געכסטען פֿעדגריי-
 פֿען, ניא זיינע עהרע אנטאסטען, זיינע צונגע ניא דעם בעטדו-
 גע אונד דער פֿאלשהייט לייהען. ווען דאן איין יעדער זיך מיט
 דעם בעגניגט, וואו זיינע אייגענע הענדע שאפֿפֿען, אונד דען
 איבערפֿלוס זיינער געכסטען אהנע נייד אנהעט, אונד זיך דאר-
 איבער פֿרייעט, אלזדאן ווערדען באלד דיא צייטען קאממען, אין
 דענען צאנק אונד צוויסט פֿאן דער ערדע פֿעדשווינדען, קיינע
 קריעגסטרומפֿעטע מעהר ערשאללען, קיין עראבערער זיעגעס-
 געשרייא ערהעבען, קיינע ערשלאגענע ווינזעלן, אונד קיינע גע-
 פֿעסלטע זייפֿצען ווערדען. אונד דיא פֿרעפֿלער, דיא איינסט דער
 מענשהייט האהן געשפראכען, ווערדען איהרען איבערמוטה בע-
 רייען, אן איהרעם בעזען לעבען מיט צערקנידשונג דענקען, פֿאן
 יעדער געוואלטטהאט אבשטעהען, אונד דאז אויגעאיבטע אונ-
 דעכט וויעדער פֿעדגייטען. אין דיעזען גאלדענען ייטע ווירד דאז
 הייל דעם מענשענגעשלעכטס, וויא איינע שענע פֿלאנצע אויז
 דער ערדע הערפֿאר שיעסען, מילדע אינד גנאדע פֿאם היטמעל
 זיך ערגיעסען, אונד אין ערפֿיללונג קאממען, וואו גאט זא
 פֿייערליך צוגעייכערט האט: „איינסט ברינגע איך זיא
 צויעדער אויף מיינען הייליגען בערג, ערפֿרייע

זיא

את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו
בשעריכם: ואיש את רעת רעהו אל
תחשבו בלבבכם ושבועת שקר אל
תאהבו כי את כל אלה שנאתי נאום
ה': — כה אמר ה' צבאות צום הרביעי
וצום החמישי וצום השביעי וצום
העשירי יהי לבית יהודה לששון
ולשמחה ולמועדים טובים והאמת
והשלום אהבו.

קעב אהבו אמת ושלום! הסירו מלבבכם כל
תרמית ומלשונכם דברי כזב. ואל תשאו
פני איש בעבור האמת. עשו שלום בין איש ורעהו
והשקיטו ריב ומדנים. אם איש לא יחמוד ולא ישלח
ידו במלאכת רעהו, לא יקלח בכבודו, לא ישקר
ולא

דעם אנדערן, דיכטעט אין אייערן טהארען נאך
וואהרהייט, גערעכטיגקייט, אונד מיט פרייע-
דענסליעבע: ניאמאנד פֿאן אייך דארף אים חער-
צען אויף דאז אונגליק זיינעם נעכסטען זינע
נען, קיינען פֿאלשען אייד לייעבען; דען איך
האסע אללעס דייעזעס, שפרייכט דער עוויגע זא-
שפראך דער גאט דער העערשאארען: דער
פֿאסטטאג דעם פֿיערטען, דער פֿאסטטאג דעם
פֿינפטען, דער פֿאסטטאג דעם זיעבענטען, אונד
דער פֿאסטטאג דעם צעהנטען זאללען דעם הויזע
יהודה אין פֿרעהליכקייט, פֿריידע אונד שענע
פֿעסטטאגע פֿערוואנדעלט ווערדען: לייעבעט נור
דיא וואהרהייט! לייעבעט דען פֿריעדען!
קעב לייעבעט דיא וואהרהייט! לייעבעט דען פֿריעדען! לאסט יע-
דערמאן אָהנע שייא, אָהנע דאז אנזעהען דער פֿעדסאן צו
פֿירכטען, דיא וואהרהייט, וואן אונד ווא תיא ניטצט, עפֿענטליך
לעחרען אונד פֿערברייטען, אונד זא פֿיעל עד פֿערמאג, פֿרייע-
דען שמיפֿטען, ענטצווייעטע פֿריינדע אונד פֿערוואנדטע אַמא
זעהנען

קעא בכל הצומות הללו אינו כ"א יום כפירה,
שצותה התורה, והשאר קבלו אותם ישראל
על עצמם, כמו צום אסתר, שקיימו על נפשם
מאמר אסתר, או שהנביאים קבעו אותם, על
מאורעות וצרות, שבאו על כלל האומה, או על
קצתה. וענין הצום, להתחרט בנפש דכא, וברוח
נשברה. נבר על חטאיו; ויזכור, שהעונות הביאו
על ישראל כל צרותם, למען ענותם וליסרם וע"
ההתעוררת הזאת נשוב אל ה' בלבב שלם, לעשות
משפט וצדקה בארץ, לאהוב ולעזור את רעינו
ועמיתינו, לרחם על הלים ומצוקים, לתמוך ידי
יתום ואלמנה, לדבר איש את רעהו באמונה,
ולהדבק בדרכי ה' וכן אמר הנביא זכרי': אלה
הדברים אשר תעשו, דברו אמת איש
את

קעא אונטער אללען אנגעפיהרטען פאסטמאנען איזט דער פֿער-
זעהנונגסטאג דער איינציגע, וועלכער נאך דער שריפט
פֿאן גאט זעלבסט איינגעזעצט ווארדען וואר. אללע איבריגען
האבען ענטוועדער דיא פראפעטען אדער דיא גאציאן, צו
אלגעמיינען בוסע בעשטימט. דיא אבזיכט דעם פאסטענסגע-
העט לעדיגליך ראחין, צו בעדענקען, דאס אללעס אונזליק, וועלכעס
דער גאציאן יע ווידערפֿוהר, איינע ציכטיגונג איהרער איבעלטהר-
טען וואר. ווען מאן דעם לייבע גיטליך טהוט, איזט מאן ניכט
אויפֿגעלעגט, מיט דעם געוויסען רעכנונג צו האלטען: נור ביא
שטרענגער גיכטערנהייט זינד וויד געשיקט אין אונז צו געהען,
דאז בעגאנגענע אויפֿריכטיג צו בערייען, עז זא פֿיעל אונז מעג-
ליך איזט, וויעדער גוט צו מאכען. פֿאחרען וויד דאן פֿאדט
אונזערם פֿראממען פֿארזאטצע געמעס צו לעבען, גערעכט אונד
אויפֿריכטיג געגען יעדערמאן צו זיין, דיא נעכסטענליעבע אונד
יעדע טונגענד אויפֿצואיבען: זא וועדדען דיא פאסטען באלד אין
פֿריידענטאגע פֿערוואנדעלט וועדדען: וויא דער פראפעט שפֿריכט:
"דיעס זינד דיא דינגע, דיא איהר צו בעאכט-
טען האבט; רעדעט אויפֿריכטיג איינער מיט
דעם

ועליהם מלך גדול, שכל נכבדי ישראל וחכמיו
החזיקו אותו למלך המשיח. ובנפול העיר ביד
חיל אנדריאנוס הקיסר, נהרג הוא וכל הנלוים
אליו, וכמעט כל אנשי ביתר, על אשר האמינו בו
כי הוא משיחם. ולא היו יכולים לקבור את הרוגי
העיר, עד חמשה עשר באב (קס"ו). (ו') צום
גדלי', הוא יום שלישי לתשרי, שבו נהרג גדלי'
בן אחיקם, ועמו נהרגו רבים מבני ישראל אשר
בארץ יהודה, ורבים נפוצו ונשבו ביד שמעאל
בן נתני' כמו שקראנו בספר ירמיה'.

קעא

אין עבדן דעמועלבען טאנע איזט דער ערשטע, אונד שפעטער
הין אויך דער צווייטע טעמפל צערשטעהרט ווארדען; פֿערנער
איזט דיא גראסע אונד בעריהמטע שטאדט ביתר אין פֿינדעס
הענדע געפֿאלען: דיעזע איבעראויז פֿאלקרייכע שטאדט געמ
ליך ווארדע פֿאן איינעם אבערהויפטע רעגירט, דען דיא גרעס
טען אונד ווייזעסטען מעננער דער שטאדט פֿיר דען פֿערדיע
סענען געזאלבטען קעניג איזראעלס (משיח) היעלטען, אונד אן
איהן גלויבטען: דיעזען גלויבען צו צערשטערען, בראך האדריאן
מיט איינעם גראסען העערע אויף, עראבערטע דיא שטאדט
ביתר, ריכטעטע דאזעלבעס איין שרעקליכעם בלוטבאד אן, אונד
בראכטע דאז אבערהויפט מיט זיינעם גאנצען אנהאנגע אום
ענדליך קאם נאך דער טרויריגע אומשטאנד הינצו, דאס דא דער
ערמארדעטען זא פֿיעל, אונד דער איבערגעבליעבענען זא וועניג
ווארען, יענע ניכט בעערדיגט ווערדען קאנטען, אונד אלזא ביי
צום פֿינפֿצעהנטען אב ליעגען בלייבען מוסטען: זעכסטענס, רען
פֿאסטאג גדליה'ס, דער אויף דען דריטטענדעס מאנאטס
תשרי פֿעללט: אן דיעזעם טאגע ווארדען איינסט איינער דער
פֿארטרעפֿליכסטען מעננער דער נאציאן, גדלי' דער זאָהן
אחיקם'ס, אונד מיט איהם איינע שטארקע אנצאהל איזראעל
ליטען אומגעבראכט, פֿיעלע אנדערע אבער געריעטהען אין גע
פֿאנגענשאפט, דיא ישמעאל, דער זאָהן נתניה'ס וועג
פֿיהרטע, וויא ילכעם פֿאם פֿראפֿעטען ירמיה' בעשריעבען ווירד

אונטער

קס"ט (ד') שבעה עשר בתמוז. אמרנו למעלה, שירושלים באה במצור בעשירי לטבת, והנה ביום שבעה עשר בתמוז נבקעה חומת העיר פעם ראשון ע"י נבוכדנאצר, כמו שנאמר בסוף נבואת ירמיה' ולפי שנבקעו חומות ירושלים גם בבית שני בשבעה עשר לתמוז ע"י היל טיטוס הרומי, לכן קבעו אותו יום, מיוחד אף לצרות אחרות, צום לכל ישראל.

קע (ה') תשעה באב. חמשה דברים אירעו באותו יום: הק"כ גזר בו על יוצאי מצרים, שימותו במדבר, ולא יכנסו לארץ ישראל. והרבו בית המקדש הראשון, ובית המקדש השני, ונלכדה עיר גדולה, ושמה ביתר, שהיו בה רבבות מישדאל, ועליהם

קס"ט פיערטענס, דען זייעבענצעהנטען אים תמוז. איך האבע זא עבען געזאגט, דאס נבוכדנצר אס צעהנטען דעם טבת דיא שטאדט יערוואלעם ענג איינגעשלאסען האטטע. אלליין דיא שטאדט היעלט זיך דעם אונגעאכטעט ביו צום זייעבענצעהנטען דעם תמוז דארויף, צו דעם אונגליקליכען טאגע, אן וועלכעם דיא שטאדטמויער געשפרענגט וואורדע, וויא ירמיה' אונם דיעזע טרויריגע געשיכטע בעשרייכט. דא נון צור צייט דעם צווייטען טעמפעלם אלז יערוואלעם פאם דעמישען העערע אונטער דעם בעפעהלע דעם פֿעלדהערן טיטוס בעלאגערט, אונד איהרע שטאדטמויער עבענפאלם אס זייעבענצעהנטען דעם תמוז געשפרענגט ווארדען, אונד דיא נאציאן אויך אנדערע טרויריגע שיקואלע אן דיזעם טאגע ערפאהרען האטטע, זא וואורדע דער זייעבענצעהנטע תמוז צום אללגעמיינען פאסטאג איינגעזעטצט.

קע פֿינפטענס, דען ניינטען טאג אים מאנאט אב. פֿינף הויפט אונגליקספֿעללע האט דיא נאציאן צו פֿערשיענע דענען צייטען אן דיעזעם טאגע ערפאהרען: אן דיעזעם טאגע איזט איבער דיא גאנצע גענעראציאן, וועלכע אויז עגיפטען געצאגען וואר, פֿערהענגט ווארדען, אן דער וויסטע אומצוקאממען, אונד אלזא נישט אן דאז געלאבטע לאנד איינגעזעהען;

הקדושה, לצום ולענות בו נכשותינו (קנ"ו) + (ב)
 עשרה בטבת, שבעשירי לחדש טבת בא
 נבוכדנאצר מלך בבל, וכל חילו, לצור את
 ירושלים, ויבנו עליה דיק, ותבוא העיר במצוה
 (ג) תעניית אסתר, והוא יום שלשה עשר
 לחודש אדר, לפי שהשב המן הרשע לאבר
 ולהשמיד באותו יום כל היהודים, וקראה אסתר
 המלכה צום גדול + היא ונערותי לא אכלו ולא
 שתו מאומה. והצום הזה קבעו ישראל אח"כ על
 כל הדורות הבאות אחריהם, כמו שנאמר במגלת
 אסתר: לקיים את ימי הפרים האלה
 בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי
 היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על
 נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם.

קסט

 דען צעהנטען אים מאנאט תשרי פֿעללט, אן וועלכעס דאז פֿאס=
 טען פֿאן דער שריפט זעלבסט אנבעפֿאלען וואָרדען; צוויי=
 טענס; דען צעהנטען אים מאנאט טבת, ווייל אן דיעזעס טא=
 גע נבוכדנאצר, קעניג אין בבל, יערוואלעס בעלאגערט,
 אום דיעזע שטאדט באַללווערקע אויפֿגעוואָרפֿען, אונד זיא זעהר
 ענג איינגעשאַסען האטטע; דריטטענס, דען פֿאסטטאג
 אסתר'ס אם דרייצעהנטען דעם מאנאט אדר, אָדער ו אדר
 אים שאלטיאהרע; ווייל אסתר שטרענגע בוסע אונד פֿאסטען,
 אויף דען געמליכען טאג אויזגעשריעבען, אונד דיא נאציאָן, אלז
 זיא גאט זא וואונדערבאר עררעטטעטע, מאכטע עז זיך אונד
 אללען נאכפֿאלגענדען געשלעכטערן צום געזעטצע, דיזען
 פֿאסטטאג יעהרליך צו האלטען, וויא וויר אין דער געשיכטע
 אסתר'ס לעזען: "זיא איבערנאהמען. דיעזע טאגע
 פֿור'סם צו איהרער צייט (אים יאהרע) צו האל=
 טען, וויא מרדכי דער יודעער, אונד דיא קעניגין
 אסתר זיא היעלטען, אונד וויא דאמאלס (אלז דיא
 בעגעבענהייט פֿאַרפֿיעל), דיא גאנצע נאציאָן פֿיר זיך
 אונד איהרע נאכקאממען אנאָרדנעטע, פֿאסטען
 אונד געבעטע צו פֿעראנשטאלטען."

פֿיערטענס

שנים הראשונות וכן הכתוב אומר: וכי תבואו
אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם
ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם
עהלים לא יאכל: ובשנה הרביעית יהי
כל פריו קודש הלולים לה: ובשנה
החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם
תבואתו אני ה' אלקיכם.

פרק כ

(צומות והוראתם.)

קסח שש צומות! הם בשנה • (א') יום כפור
והוא בעשירי בתשרי, שצותה התורה
הקדושה

איהר אין דאז לאנד קאמט, אונד פֿרוכטביימע,
פֿאן וועלכער ארט זיא זיין מעגען, פֿלאנצעט,
זא זאלט איהר דיא פֿרוכט אלז אונדזיף צום גע-
נוסע האלטען: דיא ערשטען דרייא יאהרע זאל
דיא פֿרוכט, אלז צום גענוסע אונדזיף, ניכט גע-
געסען ווערדען: אים פֿיערטען יאהרע איזט דיא
פֿרוכט איין הייליגטהום, דען עוויגען דאפֿיר צו
לאבען: אים פינפטען יאהרע אבער קענט איהר
דיא פֿרוכט געניעסען, דאן ווירד אייך דאז ערש-
טגעגנים פֿערפֿיעלפֿעלטיגט ווערדען: איך בין
דער עוויגע, אייער גאט! צור בערעכנונג דיעזער צייט
האט מאן אלזא פֿאם פֿינפֿצעהנטען דעם מאנאטס שבט אנגע-
פֿאנגען.

קאפיטעל כ

(פֿאסטטאגע אונד איהרע בעדייטונג.)

קסח דאז יאהר האט זעכס פֿאסטטאגע: ערשטענס,
דען פֿערזעהנונגסטאג, דער, וויא איהר וויסט, אויף
דען יב M

קסו ויש עוד ימי שמחה. כמו לג לעומר.
והוא יום שלשה ושלשים להנפת העומר שהי'
ביום שני של פסח. (קל"ט) לפי שאומרים, שהיתה
מגפה גדולה, ומתו רבים מתלמידי רבי עקיבא.
וביום לג' לעומר שבתה המגפה. ויש בו קצת
שמחה. וכן יום חמשה עשר להדש אב,
שאנשי עיר ביתר היו יכולים לקבור את אחיהם בני
ישראל, שנהרגו ע"י היל הקיסר אנדריאנוס. וגם
בחמשה עשר לחודש שבט היו שמחים, בעבור
שבארץ ישראל כ"ה חיל באותו יום האילנות
לצמוח. ולכן הוא נקרא: ראש השנה
לאילנות.

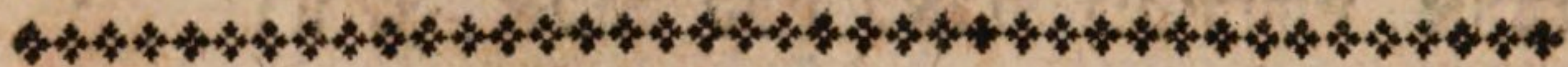
קסז וענין שנת אילנות הוא, שכל מי שנמטע אילן
חדש, אסור עליו לאכול מפירותיו ארבע
שנים

קסו עז גיבט נאך איינינע פריידענטאגע, אבער פֿאן מינדערער
בעדייטונג. נעמליך דער אכטצעהנטע דעם מאנאטס
איייר, אָדער דער דרייאַ אונד דרייסיגסטע, פֿאן דער
שווינגונג דעם עומר'ס אים צווייטען דעם אכטערפֿעססטעס אנגע-
פֿאנגען. איינע וויטהענדע פעסט, דיא איינע מענגע פֿראַממער
שילער דעם רבי עקיבא הינוועג געראפֿט האטטע, זאלל אן
דיעזעס טאגע פֿלעצליך אונד גענצליך אויפֿגעהערט האבען. דאן
דער פֿינפֿצעהנטע אים מאנאט אב, אן וועלכעס טאגע
דיא איינוואֿהנער צו ביתר האבען ערשט דאצו קאָממען קענ-
גען, איהרע פֿאם העערע דעם קיזערס האדריאן ערשלאגענען
מיטברידער צו בעגראבען. ענדליך דער פֿינפֿצעהנטע אים מא-
נאט שבט, ווייל אים מארגענלאנדע אן דיעזעס טאגע דיא
ביימע אנפֿאנגען אויזצושלאגען. ער הייסט אויך דאהער דער
נייאיהרסטאג דער ביימע. —

קסז מיט דעם יאהרע דער ביימע האט עז פֿאלגענדע בעוואנד-
נים. ווער איינען יונגען בוים פֿלאנצטע, דורפֿטע נאך
דעם געזעטצע דיא ערשטדן פֿיער יאהרע ניכט דיא פֿרוכט דעם-
זעלבען געניעסען; וויא עז אין דער שריפֿט הייסט: „ווען
איהר

ולא נותר כ"א צפחת שמן טהור, ראוי להאיר בו
את ההיכל. ומאותו הצפחת שלא הי' בו שמן
ללילה אחרת, מלאו את המנורה שמונה ימים.
עד שמצאו שמן אחר טהור, והקדישו אותו להאיר
בית ה'. ועל הנס הזה, צוו חכמינו, להדליק
נרות בשמנה לילות, רצופות, מליל חמש ועשרים
בחדש כסלו עד ליל שני בחדש טבת, שהוא יום
שמיני להנוכה, ומדליקין בלילה הראשונה נר אחד
ומוסיפין עליו אחד אחד בכל לילות הנוכה כידוע.
והימים האלו הם כשאר ימות החול, אבל ימי
משתה הם, ואומרים בהם שבחי הלל, ותפלת
על הנסים וגו'.

קסו

אין איינציגעס עחלקריגכען, דאז דען אונריינען הענדען דער פֿינ-
דע גליקליך ענטגאנגען וואר, האט זיך ענדליך געפֿונדען, וועל-
כעס אבער נור עהל אויף איינען טאג ענטהיעלט, אונד מאן
בעדורפֿטע וועניגסטענס זא פֿיעל, אלז אויף אכט טאגע הינט-
דייכטע, אום אונטערדעסען אנדערעס הייליגעס, דעם דיענסטע
דעם העררן געווייהעטעס עהל הערבייא צו שאפֿען. נון זאל
אויף איינע וואונדערבארע ווייזע דאז וועניגע עהל אים קריעגכען
הינגעדייכט האבען, דורך אכט נעכטע דיא לאמפען צו פֿיללען,
אונד דען טעמפעל טאג אונד נאכט צו בעלייכטען. — אום דיע-
זעם עראייגנים אים אנדענקען צו ערהאלטען, בעפֿיהלט דער
תלמוד, פֿאם אבענד דעם פֿינף אונד צוואנציגסטען אים מאנאט
כסלו, ביז צור צווייטען נאכט דעם טבת, יעדען אבענד אונד
צוואר אס ערשטען אין, אס צווייטען צווייא, א' ז' פֿארט
איממער אין ליכט מעהר אנצוצינדען, אין דער סינאגאגע דיא
פזאלמען פֿאן הלל אבצווינגען, דאז אויף דיעזעם עראייגנים
פֿערפֿאסטע געבעט צו פֿערדייכטען, אונד דיעזע טאגע, דיא
איבריגענס דען ווערקטאגען פֿאללקאממען גלייך זינד, מיט איי-
ציגער פֿירלייכקייט צו בעגעהען.

קסד ימי חנוכה גם הם היו ימי נס וישועה לישראל
בימי חשמני וכניו כשעמד עליהם מלך
אנטיאכוס הרשע, להשמידם ולהכרית מארץ
זכרם, ומהמלך ה' על עמו, נלחם בעם יון,
והציל העשוקים מיד עושקיהם, ואחרי נצות
ישראל את היונים, שבו לאהליהם, ובאו אל בית
ה' להודות לו על התשועה הגדולה, כי מאת ה'
היתה זאת, ולא בכחם אזור חיל, כי מעטים
והלשים היו.

קסה וקבלו חכמינו, שבעת בוא ישראל אל היכל
ה', לעבוד שם עבודת הקודש, ולדלוק
המנורה, לא מצאו שמן קדוש וטהור, כ"א מעט
בפך קטן, שלא טמאו היונים, שהם התעיבו
וטמאו בגלוליהם כל השמנים, וכל כלי מקדש,
ולא

קסד דיא טאגע דער ווי ער א יינוויי הונג דעם טעם
פעלס צו צייטען חשמני'ס אונד זינער זעהנע, איבער-
צאג אנטיאכוס דיא איזראעליטישע נאציאן מיט קריעג, אונד
נאחם זיך פֿאַר, איזר אנדענקען פֿאַן דער ערדע צו פֿערטילגען.
ער ווירדע זינען פֿאַרזאץ פֿיללייכט אויזגעפֿיהרט האבען, העטע
גאט ניכט זיך זינעם פֿאַלקעם ערבארמט, ווירדע אללע ערווארטונג
ערהיעלט דאז איזראעליטישע העער איבער דיא גריעכען איינען
ענטשיידענדען זינג, זא דאס פֿאַן דיעזען נור זעהר וועניגע מיט
שאנדע אין איזר פֿאַטערלאנד צוריק קעהרטען, אָב דיעזעם
זיענעם פֿעראנשטאלטעטע מאן אים טעמפעל איינע דאנקפֿייער
דער אונענדליכען גנאדע גאטטעס.

קסה נאך איינער מינדלייכען איבערליעפֿערונג אים תלמוד זאל
זיך דאמאהלס פֿאַלגענדעם וואונדער צוגעטראגען האבען.
נעמליך, אלז מאן אים טעמפעל צום הייליגען גאטטעסדיענסט זיך
אנשיקען, אונד דיא לאמפען דעז גאלדענען לייכטערס או פֿיללען
וואללשע, זא וואר קיין הייליגעס עהל דא, דאז פֿאַן דען גריעכען
ניכט פֿעראונרייניגט ווארדען ווערען: דען דיעזע געטצענדיענער
האטטען דען טעמפעל, אונד אללע זינע געפֿעסע ענטווייהעט.
אין

קסג ובעבור המאורע וההצלה הזאת, כתבו
מרדכי ואסתר לכל בני ישראל, להיות
עושים אותו יום פורים וישועה, משתה
ושמחה, ולשלוח מנורת איש לרעהו, ומתנות
לאביונים. וכל ישראל בימים ההם קיימו וקבלו
עליהם, ועל זרעם, לעשות כדבר מרדכי ואסתר.
ולכן גם אנחנו שמחים ביום הפורים, קוראים בבית
הכנסת מגלת אסתר, אומרים בתפלה, על
הנסים וגו', ונותנים צדקה לעניים, ושולחים
מנורת, פרי מגדים, וכל דברי חפץ איש לרעהו,
ומתנות לאביונים. אנו עושים פורים יום אחד
בלבד, והוא יום ארבעה עשר לחודש אדר, ואם
השנה מעוברת, ביום ארבעה עשר לחודש ואדר.
ואולם אנשי שושן היו עושים שני ימים פורים,
בארבעה עשר ובחמשה עשר לחודש אדר,
או ואדר.

קסד

קסג דיעזע ערדעטטונג דער נאציאן האט מרדכי אונד אסתר
פֿעראנגלאסט, אללען איזראעליטען דורך איין אומלויפֿשרייֿ
בען אויפֿצוטראגען, אס פֿיערצעהנטען דעם מאָנאטס אדר,
אין שושן אבער, אויך אס פֿינפֿצעהנטען פֿריידענפֿעסטע אנצו־
שטעללען, זיך צו ערלוסטיגען, פֿריינדע צו בעשענקען, דאבייא
אבער אויך דען ארמען אונד דירפֿטיגען רייכליכע גאבען אויזצו־
טהיילען. דיעזען אויפֿטראג בעפֿאלגטע דיא נאציאן, אונד זעטצ־
טע פֿעסט, דאס עז אויך פֿאן איהרען נאכקאממען זאל זא
געהאלטען ווערדען. דיעס האלטען וויר נון אויך, אינדעם וויר אין
דער סינאגאגע דיא געשיכטע אסתר'ס פֿערלעזען, דאז
אויף דיעזע בעגעבענהייט פֿערפֿאסטע דאנקגעבעט פֿערריכטען, אונד
צו הויזע בעלוסטיגען, אונזערע פֿריינדע בעשענקען, דיא ארמען
אבער שפייזען אונד אן אונזרער לוסטבארקייט טהייל נעהמען לא־
פען. — דא וויר אויסערהאלב שושן וואָהנען, זא האלטען וויר
נור אייען טאג פורים, אונד צוואר אס פֿיערצעהנטען דעם מאָ־
נאטס אדר. אונד אים שאלטיאהרע, דעם מאָנאטס ואדר.

שנקרא: פורים. הנה השר הגדול וצורר היהודים.
המן. הסיר את לב אחשורש. מלך מדי ופרס.
להשמיד ולהרוג את כל היהודים אשר תחת
ממשלתו. זה ברוב רחמיו וחסדיו נתן את חן
הנערה אסתר, אשר מרדכי היהודי לקחה
לו לברת. בעיני המלך אחשורש, ויקחה וימליכה.
ואסתר המלכה בעצרת דודה מרדכי הפכה את
לב המלך לטובה על ישראל. ותחת אשר חשב
עליהם רעה, נתן שם ושארית ופאר וכבוד למרדכי.
והמן הצורר עם רוב בניו נתלו על העץ, ונכרתו כל
אויבי ישראל מארצו.

קסג

קעניג דער מעדער אונד פערזער, פאן המן זיינעם מיניסטער
אונד פערטרויטען, — איינער דער גרעסטען פיינדע אונזערער
נאציאן — געגען אונזערע פארפארען, זא גערייזט אונד
אויפגעבראכט ווארדע, דאס ער דען בעפעהל ערגעהען ליעם,
אללע יודען אין זיינעם רייכע צו ערמארדען אונד אויפצודאטטען.
דא וואר עז ביינאהע אום דיא גאנצע נאציאן געשעהען. אלליין
גאטטעם גיטע וואכטע, אונד ליעם זיא ניכט צו שאנדען ווער
דען. צו יענער צייט לעבטע איין גראסער מאן אין איזראעל,
דער מרדכי היעם, אונד אין דער דעזידענצשטאדט וואהנע
טע. דיעזער האטטע איינע פפלעגע טאכטער, נאמענס אסתר,
דיא ליעברייצענד אונד פאללער אנמוטה וואר, דיא דעם
קעניגע גאנץ בעזאנדערס געפיעל, דער זיא אונזער אללען שע-
נען זיינעם גראסען געביעטס צור קעניגין זיך ערוועהלטע. דיע-
זער קעניגין איזט עס דאן מיט דער געטליכען הילפע געלונגען, דאן
הערין דעז קעניגס, וועלכעס המן זיא לאנגע געפאנגען היעלט,
פיר זיך אונד איהר פאלק צו געווינגען. אללעם בעקאם זאדאן
איינע אנדערע געשטאלט. המן אונד זיינע זעהנע, איינע לאס-
טערהאפטע ברוט, ווארדען געהענקט, דיא איזראעליטען אבער
ביים לעבען ערהאלטען, אונד מיט בעזאנדערן קעניגליכען גנא-
דען בעגינסטיגט.

קסג

מצותיו. הוא מביא בכל יום את קרבנו כמו
שנאמר: זבחי אלקי רוח נשברה.

פרק יט

(ימי שמהה י)

קסב אלה הם מועדי ה', אשר תקראו אותם
מזל ספר התורה. ואולם יש עוד ימים
בשנה, שאינן מועדים, ולא מקראי קודש, ועושים
בהם כל מלאכה כמו בימות החול, אבל ימי
שמיחה הם, לפי שנעשו בהם נסים להצלת כלל האומה.
או לטובת מקצתה. ומאלה יום נס והצלד
שנקרא

זיך דעמיטהיגט, אונד זיינע בעגאנגענע זינדען מיט צערקנירשונג
בערייעט: וויא דיא שריפט זאגט: איין געבראכענעם
צערקנירשטעם געמיהט, איזט איין שלאכט
אפפער פאר גאט.

קאפיטעל יט

(פריידענטאגע י)

קסב אייסער דיעזען פעסט - אונד הייליגען טאגען, גיבט עז נאך
צייטען אים יאהרע, דיא אין דער הייליגען שריפט ניכט
פארקאממען, אונד דאהער וועדער פריידענטאגע, נאך הייליגע
צוזאממענבערופונגען, אבער דאך פריידענטאגע זינד, אין
דענען אבער מאן יעדע נאך זא שווערע ארבייט פערדיכטען
דארף. עז זינד בלאס פריידענטאגע, אינדעם וויר אונז דער
וואונדער עראינגערן, דיא אין שפעטערן צייטען אן דיעזען טאגען
צום בעסטען דער גאנצען נאציאן, אדער איינעם בעטרעכטלי-
כען טהיילס דערזעלבען געשעהען ווארען. אונטער דיעזען איזט
ערשטליך פורים, (האמאנספעסט) אלו אהשורוש, דער
קעניג

והצוצרות, לא נשאר לנו דבר, כ"א להתאסף יחד
בבית ה', להורות ולשבת לה' ולהתפלל אליו,
ולקרוא בספר תורתו מענין אותו היום, אם שבת,
חודש, או מועד, ומרבים בשירי דוד שנקראים:
הלל, במועדים, ובראשי חדשים, אף שראש
חודש אינו מועד, ולא חולו של מועד. ואמת הדבר,
שעקר עבודת ה' נתלה במחשבה זכה, ובמעשה
הטוב, לשמור ולעשות דבר ה', כמו שאמר שמואל
הנביא: החפץ לה' בעלות וזבח'ים כשמוע
בקול ה'? הנה שמוע מזבח טוב להקשיב
מחלב אילים, ומי שמטהר ארץ לבבו, ומכניע
אותו לפני ה', להתגבר נגד יצרו, ולשמוע אל
מצותיו

טיגען אנדאכט. וויר פֿערזאממעלן אונו אים גאטטעס הויזע צום
געבעטע, לעזען אים סאכאט דען אבשניט אים פענטאטייכום,
נאך דער אָבען אנגעגעבענען אָרדנונג, אונד אין נייאמאָנאטס-
אונד פֿעסטאָנען דיאיעניגען קאפיטעל, וועלכע זיך אויף דייעזען
אָדער יענען טאג בעזאָנדערס בעציעהען. וויר הייליגען דייעזע
צייטען פֿערנער דורך געוויסע (מיט דעם וואָרטע הלל בעצייכע-
נעטע) פּזאלמען, דיא אים פֿייערטאגע, אויך אים נייאמאָנאטס-
טאגע אבגעזונגען ווערדען, אָבגלייך דייעזער לעצטערע ווערדער
איין פֿעסט, נאך איין האלבפֿעסט איזט. פֿערריכטען וויר נון דייע-
זען דייענסט אין דער לויטערן אבזיכט גאט צו געפֿאללען, שטימ-
מען אונזערע טהאטען מיט דעם וואָרטע דעם אללערהייליגסטען
איבעראיין. אונד זוכען וויר יעדערצייט דאז גוטע; זאָ קענען וויר
איבער דען מאַנגעל דעם אָפֿפֿערדיענסטעס אין אונזערס געמיטטהע
דוהיג זיין: רען דער פּראָפֿעט שפּריכט: „וואָ איזט גאט
אנגענעמער, בראַנד = אונד שלאכטאָפֿפֿער,
אָדער דער שטיממע דעם עוויגען צו געהאָרענען?
זיעהע! געהאָרזאם איזט בעסער, אלז שלאכט-
אָפֿפֿער, פֿאַלגזאמקייט בעסער, דען פֿעסט
דערווידער. איין שענערעם, גאטגעפֿעלליגערעם אָפֿפֿער
בריווט דעדיעניגע, וועלכער זיינען ליידענשאַפֿטען מוטדיג וויר-
דערשטעהעט, דען הייליגען פֿאַרשריפֿטען נאכלעבט, פֿאַר גאט
זיך

קס הנה עבודת הכהנים בהיכל ה' היתה.
להקריב על המזבח, קרבן עולה מדי יום
ביומו, והיתה נקראת עולת תמיד, שהיתה
תמידית בכל יום. ואולם בימי שבתות, בראשי
החדשים במועדים, בראש השנה, ויום כפור,
היו מקריבים עולת שבת, עולת החודש, ועולת
החג, על עולת התמיד. ובמועדים היו מקריבים
הויז מן העולה אף שאר קרבנות, ככתוב בסדר
פניהם. וכל הקרבת קרבן היתה נתלוה בתרועת
הצוצרות (כלי שיר עשויים מכסף), כמו שאומר
הכתוב: וביום שמחתכם ובמועדיכם
ובראשי החדשים ותקעתם בתצוצרות על
עלתיכם ועל זבחי שלמיכם, והיו לכם
לזכרון.

קסא ומעת שנהרס היכל ה', ואברנו העבודה
ההיא, שאין לנו מזבח וכהן, קרבן
וחצוצרות

קס צו יענער צייט אלז דיא פריעסטער אים טעמפעל צו יעדן
זאלעם דען אפפערדיענסט פערזאהען, ווארד טעגליך אויף
דעם אלטאר אין אפפער פאם פייער פערזעהרט, וועלכעם
דארום בראנדאפפער הייסט. אן סאבאטס = ניאמאנאטס = פערסט-
נייאיהרס, אונד פערזעהנונגסטאגען, ווארדע נאך אין צוויי-
טעם בראנד, אונד מערערע אפפעה דארגעבראכט, וואראיבער
איהר אין דער ארגנונג: פנחס, דאז מעהרערע נאכלעזען קעג-
נעט. ביא דעם אפפערדיענסט אן אריגעצייכנעטען טאגען ווארד-
דע אינזערע אויף זילבערנע טראמפעטען געבלאזען, וויא עז אין
דער שריפט הייסט: „אן אייערם פריידענטאגע, אן
אייערן פערסטען אונד דען ערשטען איידער מא-
נאטע זאלט איהר ביא דען בראנד = אונד פרייע-
דענסאפפערן אויף טראמפעטען בלאזען, אויף
דאס זיא אין אייערם אנדענקען בלייבען.“ —
קסא טעמפעל פריעסטער, אונד אלטאר זינד ניכט מעהר: אונזער
גאטטעסדיענסט בעשטעהט אלזא בלאס אין דער אינבריינס-

בראשונה מחילה שלמה מאת רעהו, אשר פשע בו.
ואחר להתתנן אל ה' אשר מרד בו, לסלוח לו.
ואולם לא יוכל כפר לו, כל עוד שלא הטיב את לב
עמיתו עמו, כי אז יכעיס יותר את צדקת השם.
כמו שאומר הבתוב: בוצע בדרך נאץ ה'. אכן
בזאת ינופר לו העון, אם התרצה תהלה עם חבירו,
אם מחה דמעת אלמנה ויתום, אשר הלהיץ,
אם השיב את אשר לקח בחזקה, או ברמי',
ונפשו, ולבבו, וכפיו נקיים מכל און ועולה, אז
ירחמהו אלקי, וירבה לסלוח. — והנה זמן הכפור
הוא יום אחד לכל ישראל, אם דרים בירושלים,
או בשאר מקומות.

קס

נאך צוויי דינגע צו טהון: עד מוס ערשט זיך אום דיא פער-
זעהנונג דעסען בעווערבען, דען ער אן זיינעם פערמעגען פער-
קירצט, אדער דעסען לייאמונד ער פערדעכטיג געמאכט האט,
הערנאך אבער אויך דיא גאטטהייט אום פערגעבונג אנפלעהען.
דיעזע פערגעבונג קאן ער אבער דורכאויז ניכט ערהאלטען, זא
לאנג עד דען געכסעטען, אן וועלכען ער זיך פערגאנגען, ניכט
פאלקאממען צופריעדען געשטעלט האט: יא, ער ווירדע דיא
געטליכע גערעכטיגקייט נור נאך מעהר ווידער זיך אויפבריינגען,
נאך דעם שפרוכע דער שריפט: "פיר שענדליכען געוויזן
דיא גאטטהייט לאבפרייזען, ערציירנט דען עווי-
גען." דעם דייאגען זינדער קאן אלזא נור דאן געהאלפען ווער-
דען, ווען ער מיט דען מענשען פאלקאממען אויגעזעהנט
איזט. דיא דען וויטווען אונד וואיזען אויגעפרעסטען טהרענען
אבווישט, אללעס וויעדער צוריקשטעללט, וואו ער דורך גע-
וואלט אדער בעטרוג ערווארבען האט: קורץ, ווען הערץ אונד
הענדע פאן יעדעם פרעפעל וויעדער ריין זינד: זא קאן ער זיא
וויעדער צו גאט ערהעבען אונד פאן זיינער בארמהערציגקייט
פערזעהנונג, פערגעבונג, אונד ווידערקעהרענדע ליעבע ערוואר-
טען. — דיזעס פערזעהנונגספעסט דויערט איבריגענס נור
איינען טאג, זאנאךאל אויסער, אלז אינגערהאלב יערוואלעמס.

קס

מכל מחשבות נקמה, ושנאת מרעהו, ומכל
חמדה ותאוה גרועה; ואם כפיכם אשר אתם
פורשים לשמים, הם טהורים, ונקיים מכל עול
ותרמית מעושק ומרבית, ואונאה, אז גם הוא יבפר
עליכם, לטהר אתכם ביום הזה.

קנט וצריך אני לעורר אתכם, בני אהובי! על ענין,
ראוי להיות תמיד נגד פניכם. והוא, שכל
המיצה, מזיק, או מכעים את רעהו, אשמתו כפולה,
הוא פושע ברעהו ועמיתו, ופושע נגד השם י"ת,
אב כל בני אדם, אשר חפץ באהבת בניו זה את זה
ואיש את רעהו יעזורו, וזה שלח בעמיתו להונו,
לרמות אותו, להסיג גבולו, או להקל בכבודו. ולכן
כל מי שלבו נמס בקרבו על עונותיו, ורוצה
במליחתם, עליו לעשות שני דברים: לבקש
בראשונה

גון מאקעללאז ערשיינט; איזט אייער דערץ פֿאן האם אונד
דאכע, פֿאן יעדער שנעדען לוסט, אונד איבלער בעגיערדע; זינד
אייערע הענדע, דיא איהר פֿאלטעט, אונד צום היממעל עס-
פֿאר העבט, פֿאן ווידערערעכטליך ערוואַרבענעס גוטע, פֿאן בע-
טרא, וואוכער אונד איבעדפֿארטהיילונג גערייניגט; אלזדאן
ווירד אויך ער אייך פֿערגעבען, אונד אן דיעזעס טאגע גאנץ
דיין מאכען.

קנט אויף דיעזע וויכטיגע לעהרע מוס איך אייך, מיינע קינדער!
בעזאנדערס אויפֿמערקזאם מאכען: מענע זיא אייך אימ-
מער געגענווערטיג בלייבען! — הערעט אלזא! ווער זיינען נעכט-
טען צו שאדען בריינגט, אָדער בעליידיגט, בעגעהט איין דאָפֿ-
פעלטעס פֿערברעכען, ערשטליך געגען דיעזען מענשען, אונד
דאן געגען דען פֿאטער אללער מענשען, דעסען ערנסטליכער וויל-
לע איזט, דאס זיינע קינדער מיט איינאנדער טרייא, דעדליך, גיטיג אונד
ברידערליך אומגעהען זאללען. דער פֿערברעכער אלזא, אינדעס
ער זיינען געכסטען בעטראגען, אום זיינען געוויזן געבראכט, אָדער
זיינע עהרע אנגעגריפֿען, האט דיעזען אונד גאט צוגלייך בע-
ליידיגט. געהעט ער נון אין זיך, עמפֿינדעט געוויסענסכייטע,
אונד וויל זיגער זינדען ענטלעדיגט ווערדען. זא האט ער דעמ-

נאך

את התרמית. ואת הנשך ומרכית לבעליהן. או
אם הונה את רעהו. והחזיר לו כסף האונאה.
ויטהר את לבבו. להסיר מקרבו כל מחשבת
און נקמה ומזמה. כל רעיון גאורת וזדון. ומוחל למי
שהרע לו בדבר שפתים. ולמי ששלח ידו בו.
ושב לאהוב אותו. ואת הבריות באמת ובתמים:
האיש ההוא יבטח בדבר ה'. ובבריתו. אשר כרת
עמנו לכפר על עינותינו. ולהשליכם במצולות ים.
לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.
קנח וזהו מה שאומר הכתוב: כי ביום הזה
יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם
לפני ה' תטהרו. הרצון. אם לפני ה' תטהרו
מכל חטאתיכם. אם לבבכם טהור מגאות וזדון.
מכל

צען אללעס דאז, וואו ער זיינעם געכסטען דורך דיעבשטאהל,
דויב, בעטרוג, וואוכער, איבערפארטהיילונג, א' ו' וו' ענטוועג-
דעטע, וויעדער פֿערגיטעט; דער אין דען בוסטאגען אללע פֿאן
איהם בעלידיגטע מיטמעגשען בעזענפֿטיגט; אונד צופריעדען
געשטעלט האט; דער ענדליך דען פֿעסטען פֿארזאטץ גע-
פֿאסט האט, ניא וויעדער זיך צו פֿערגעהען, זיין אינגערעס דאן פֿאן
דאכבעגערדע, גאכשטעללונג, האפֿפֿארט, שטאדן, אונד פֿאן
יעדעס אונעדלען געדאנקען רייניגט, אונד יעדעס, דער זיך
געגען איהן פֿערגאנגען האט, אויפֿריכטיג פֿערצייהעט: האט
ער אלעס דיעס געטהאן, זיך פֿערטרויע ער אויף דאן פֿאן גאט געגע-
בענע פֿערשפרעכען, אויף זיינען בונד, דען ער מיט אונז גע-
שלאסען האט, אונזערע זינדען צו פֿערגעבען אונד צו פֿער-
געסען, צו שליידערן אין דיא טיעפֿע דעס מעערעס דאס
איהרער ניא מעהר ערוועהנט, געדאכט, אונד געריגט ווערדען
זאללען.

קנח זיך האט אויך דיא שריפֿט דען זיין דיעזעס בונדעס אויף
דריקליך ערקלערט: "דען אין דיעזען טאגע ווידר
ער אייך פֿערגעבן, אום אייך פֿאן אללען אייערן
זינדען צו רייניגען: איהר מיסט פֿאר דעם עוויג-
גען גערייניגט זיין!" געמליך, ווען איהר פֿאר דעם עוויג-
גען

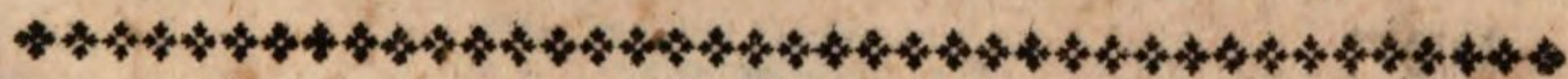
ואסור לעשות בו כל מלאכה כמו בשבת. והוא צום, מקרא קודש, ואסור לאכול ולשתות מבעור יום תשיעי, עד כלות יום עשירי. וכן הכתוב אומר: שבת שבתון הוא לכם, ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב, מערב עד ערב תשבתו שבת כס: מלבד יתרהענויים שחויבנו בם, לפי דברי חכמינו.

קנו ונקרא יום כפורים, בעבור שהק'בה מכפר מוחלוסולח ביום ההוא לכל חטאת ישראל ונמעביר את אשמתם אשר אשמו לו. כל איש חיטא בנפשו, אשר בימי תשובה התנחם, והתחרט על פשעיו ועונותיו, והכניע את רוחו לפני ה' והשיב את הגניבה והגזילה, העושק אשר עשק, את

דער אינטרעטערענע נאכט דעם דארויף פאלגענדען צעהנטען דיעזע גאנצע צייט הינדורף מיסען וויל אונז אללער שפייען אונד געטרענקע ענטהאלטען, אויך דירפֿען וויל, וויא אס סאב אט קיינערליי ארכייט פֿערדיכטען. זא בעפֿיעהלט עודיא שריפֿט: „אין רוהעטאג, אין גענצליכער שטילשטאנד אין אללע פֿערדיכטונגען וויא ער אייך: אונד איהר זאלט פֿאם אנפֿאנגע דעם אבענדס פֿאם גיגנטען טאגע אים מאַנאט אייערן לייב קאסטיי: עז: פֿאן אבענד ביז צום אנדערן אבענד מיסען איהר דיעזען רוהעטאג פֿייערן. אונטער דיעזעם קאסטיי, ווערדען, פֿערמעג דעם תלמוד'ס אויסער דער ענטהאלטונג פֿאן שפייען אונד טראנק, אויך נאך דיא ענטזאונג אונד דערעד דינגע פֿערשטאנדען, דיא דעם קערפֿער וואהלטהון, אלז באדען, וואשען, זיך באלזאמירען, אונד דערגלייכען.

קנו פֿערזעהנונגסטאג הייסט ער דארום, ווייל גאט אן דיעזעם טאגע דער גאציאן אללע זינדען פֿערגיכט, אונד זיך פֿערזעהנען לעסט. גאט פֿערגיכט נעמליך דעמיעניגען, דער אין דעם בוסטאגען זיין בעגאנגענעם אנדעכט, זיינע אוינטווענדען, מיסע טהאטען, דיא דעם נעכסטען צוגעפֿיגטען בעלידינונגען אופֿריכטיג מיט געזיגטעם געמיטטהע בערייעט; דער אין דעם בוסטאגען גען

חמם ועושק, לרצות את מי שהכעיס, או פגע
בכבודו, או הלשין עליו בסתר, ולמחול למי
שהכעיסו וחרפו. ויקבע בנפשו לכל ישוב עוד אל
אולתו ואל חטאתו. — והנה גם ע"י תרועת שופר
נודע ונתפרסם לכל, שהתחילה שנת שמרות,
שידיעת התחלתה היא צורך העם בעניני עסקיו,
עסקי מקח וממכר, הלואה, שכירות, ולזכרון
דברי הימים והקורות (קכ"ד). ואין הדבר כן בהתחלת
שנת תורה, שאין צורך העם לדעתה, לפי שכל
עניני תורה ומועדים התלוים בזמן, הם מסורים
ביד הנביאים, או ביד סנהדרין, חכמי וזקני ישראל.
קנו יום הכפורים, מתחיל מערב יום תשיעי
לחודש תשרי, והולך עד סוף יום העשירי.
ואסור

ווענדעטשע פֿערגיטעט, דער געקדענקטע בעזענפֿטיגט, אונד איין
פֿעכטער פֿארזאטץ געפֿאסט וואָרדען, גיא אין דיא פֿאָרניגע
פֿעהלער צו פֿאללען; זאָ קאן מאן, זאגע איך, אין דער געוויס
סען צופֿערזיכט זיין אינבריינסטיגעס געבעט צו דעם היממלישען
פֿאטער ריכטען, דאס ער זיך ווערדע פֿערזעהנען לאסען: דען
ער איזט בערייטווילליג, זיינע פֿעראירדטען קינדער וויעדער מיט
ליעבע אויפֿצונעהמען. — דאז בלאזען האט אויך דאצו גע-
דיענט, דעם פֿאָלקע דען אנפֿאנג דעם נייען יאהרעס צו
פֿערקינדלען, אום אין געשפֿטען, דיא דורך פֿערטרעגע, פֿער-
שרייבונגען אונד פֿערצייכניסע געמאכט ווערדען, אָדער אום וויכ-
טיגע עראייגניסע, אונד אנדערע דענקווירדיגקייטען אויפֿצוצייכ-
נען, דיא צייט בעשטימט אנגעבען צו קעננען. דיעס וואר אבער
אויך גור ביים אנפֿאנגע דעם קאממערץ, יאהרעס פֿאָן נעטהען,
גיכט אבער ביא יענעס דעם רעליגיאָנס-יאהרעס: דען דאז
וואו רעליגיאָנסגעשטענדע, אונד בעזאָנדערס דיא צייטבע-
שטימונג דער פֿעכטע בעטראף, וואר איינציג אונד אלליין דאז
געשפֿט דער פֿראַפֿעטען, אָדער דעם סאנהעדרינס; דאז פֿאָלק
אבער האטטע זיך נישט דארום צו בעקיממערן.

קנו דער פֿערזעהנונגסטאג, פֿענגט אן פֿאָם אבענדע דעם
נייעטען טאגעס אים מאנאט תשרי, אונד ענדיגט זיך מיט

קנר וקבלו החכמים, שבראש השנה הק"ב
שופט ודן כל באי עולם, וגזור טובות ורעות
עליהם, ועל המדינות בויאמר, איזו לשובע, ואיזו
לרעב, איזו לשלום, ואיזו למלחמה. ולמען העיר
את לב העם על יום הדין גדול ונורא, מריעים
להרעיד ולהחריד את נפש החוטאת, להעלות
על זכרונה, כל מהשבותיה, ומעשיה אשר הלכו
הלכו להם בשנה העברה, לחתנחם מן הרע אשר
עשתה. ועל זה נאמר: הכון לקראת אלקיך
ישראל.

קנה ויש להכנה זאת זמן רב מראש השנה עד
יום כפור, והם עשרת ימי תשובה,
לשוב אל דרך הטוב והישר, ולנקות עצמו מכל
חטא ואשמה לה' ולאדם. להשיב את הגולה
המם

קנר נאך איינער מינדליכען איבערליעפערונג לעהרט דער תלמוד,
דאס גאט אס נייאיהרסטאגע דיא מענשען ריכטע, גליק
אונד אונגליק איבער זיא פֿערהענגע, אונד דאז שיקואל גאנצער
לענדער בעשטיממע; ווא איבערפֿלום, אדער הונגערסגאטה
העררשען, וועלכעס רייך דעם פֿרידענס געניעסען, אונד וועלכע
בעס אין קריעגע פֿערוויקעלט ווערדען זאל. דאז בלאזען, פֿאה-
רען זיא פֿארט, העטטע אויך אונטער אנדערן דיא אבזיכט, דאז
פֿאלק פֿאס שוימעל דער וועלטהענדעל אויפֿצושרעקען, זיא אויף
איהרע האנדלונגען אונד ווערקע, אויף איהר גאנצעם טהון אונד
לאסען דעם עבען פֿערוויכענען יאהרעס אויפֿמערקזאם צו מאכען,
דאמיט דאז געוויסען, מיט זיך זעלבסט גענויע דעכנונג האלט
טע, אונד דיא בעגאנגענע מיסטהאטען בערייע. דיעזעס
מיינט דיא שריפט דא זיא זאגט: בערייטע זיך פֿאר
ישראל! ווען דוא דיינעם גאטטע ענטגעגען גע-
העסט!

קנה נאך דיעזער פֿארבערייטונג, וואצו מאן פֿאס נייאיהרסט-
טאגע ביז צום פֿערזעהנוגסטאגע צייט האט, וועלכע צייט
דאהער: דיא צעהן בוסטאנע גענענט ווירד, קאן מאן
ווען דאז בעגאנגענע אונדעכט אויפֿריכטיג בערייעט, דאז ענט-
ווענדעטע

פרק יח

(ראשהשנה • יום הכפורים • עבודת השם הקדומה •)

קנג

והנה מלבד מועדים האלו, צוה הש"ת לקדש ולשמור את ראש השנה, כמועד מקרא קודש, ולא לעשות כל מלאכה, חוץ מאותן הנצרכות להזמנת המזונות, ומשך ראש השנה שני ימים, שהם כיום אחד ארוך. ראש השנה חל בראשון לחדש תשרי, חדש הראשון לשנת שטרות, ושביעי לשנת תורה. וצוה הש"ת להריע ולתקוע בשופר בראש השנה, בכל מקהלות ישראל, ובעבור זה נקרא ג"כ: יום תרועה.

קנד

קאפיטעל יח

גייאיהרס • אונד פֿערזעהנונגסטאג • עהעמאהלזגער גאטטעם-דיענסט •

קנג אויסער דיעזען פֿעסטטאגען, מיסען וויר אויך דען אנפֿאנג דעם נייען יאהרעס וויא איינען דער געדאכטען פֿעסטע פֿייערן, אונד אונז אללער ארבייט ענטהאלטען; יענע אויזגענאמט מען, דיא צור צורכטונג דער שפייזען ערפֿארדערט ווערדען. דיא גייאיהרספֿייער דויערט צווייא טאגע, וועלכע אלז איינען איינס ציגען, נור פֿערלענגערטען טאג בעטראכטעט ווערדען: זיא פֿענט אלזא פֿאם ערשטען דעם מאנאטס תשרי (דער ערשטע אים קאממערץ, אונד זיבענטע אים דעליגיאנסיהרע) אן, אונד וועהרט ביז צום אבענדע דעם צווייטען טאגעס דארויף. אן ביי דען טאגען ווירד אין דער סינאגאגע אויף איין הארן געבלאזען, אונד אין אבזעטצען שעללע הערפֿארגעבראכט; נור ווען דאז פֿעסט אויף איינען סאבאט פֿעללט, דארף ניכט געבלאזען ווערדען. דיעזעס הארן נענט מאן שופר, אונד דאז נייע יאהר הייסט אויך דאהער: איין טאג דעם שאללענס.

קנד

אסיף, שמחים אנחנו בספר תורה הקדושה,
שכלינו לקרוא אותה עד תומה. הלא ידעתם,
שכל שבת נקרא סדר אחד בתורה בבית הכנסת,
ושם השבת נקרא על סדרו: כמו שבת
בראשית, שקוראים בו סדר בראשית, ושבת
שאחריו, שבת נח, שקוראים בו סדר נח, וכן
קוראים סדר סדר בכל שבתות השנה רצופות, עד
הג העצרת שנשלמו כל הסדרים, ובשבת
של אחריו חוזרים לקרוא, מראש סדר בראשית.
ואחרי שזכינו לכלות ולהחל קריאת התורה בקהל
עם, לכן מלא לבבנו גיל וחדוה, לשורר במקהלות
בבית ה' בתודה ולשבח איש את אחיו יחדיו.

פרק

דריא אונד צוואנציגסטען, אונד נעננען איהן: געזעט צעם
פריידע: ווייל וויר יוסט צו דער צייט מיט דער עפֿענטליכען
לעזונג דער ביכער משה'ס, אָדער פענטאטייכום פֿערטיג ווער
דען: דיעס איזט דיא איינציגע פֿריידע, וואָראן דיא גאנצע נאָ-
ציאָן טהייל נימט. מיט דער לעזונג דער תורה אבער פֿערהעלט
עז זיך אלזאָ. אס ערשטען סאבאט נאך דעם בעשלוספֿעסטע
ווירד דיא ערשטע אָרדנונג אָדער אבטהיילונג דער תורה (דיא
מיט בראשית איבערשריעבען איזט), אס צווייטען סאבאט,
דיא נעכסטפֿאלגענדע אָרדנונג (מיט נח איבערשריעבען), אונד
זא פֿאַרט אן יערעס סאבאט דיא דארויף פֿאלגענדע אבטהייל-
לונג אין דער עפֿענטליכען סינאגאגע לויט פֿערלעזען. (יעדער
סאבאט ערהעלט דען נאמען דער איבערשריפֿט יענער אבטהייל-
לונג, דיא אן דעמזעלבען געלעזען ווירד.) דא נון דיא לעטצטע
אבטהיילונג דער תורה צו צייט דיעזעס פֿעסטעס צו פֿערלעזען
איזט, זא פֿרייען וויר אונז דעם גליקס, דיא לעזונג פֿיר דיע-
זעס יאהר געענדיגט צו האבען, אונד פֿאנגען דען דארויף קאָמ-
מענדען סאבאט וויעדער אן דיא תורה אין דער פֿאַריגען אָרד-
נונג פֿאַרצולעזען. אונטער הייליגען געזענגען ווירד מיט דער גע-
זעטן, ראללע אינגערהאלב דער סינאגאגע איין אומגאנג גע-
האלטען, וואָבייא דיא צארטע יוגענד פאארווייזע פֿאַראויז
געהט, אלזאן ווירד דאז ענדע אונד דער אנפֿאנג דער פֿינף ביי-
דער מאָזיס צור אללגעמיינען פֿריידע געלעזען.

קאפּי

יא

שלב העם שמה כחלקו וגורלו, כל אחד דבק בארץ
מולדתו ואוהב את חקי ומשפטי הממלכה, אז לא
ינתקו מוסדות קשר האומה, וכי יבוא האויב, איש
באחיו יתלכדו, ויחרפו נפשם למות בעד מלכם.
ונחלת אבותם. — והנה כל המועדים הם בעתות
הקייץ, ואין מועד בכל החורף כמעט ששה חדשים,
ולכן להשאיר רושם מתמיד משמחת מועד האחרון.
הגנו את יום העצרת בחדוה יותר גדולה, בשיר
ומהול, בששון, וקול זמרה.

קנב חג העצרת אינו כ"א יום אחד (והוא שנים
ועשרים לחודש תשרי), עפ"י מצות
הכתוב; ואולם אנו חוגגים גם יום שלאחריו, מטעם
המבואר למעלה וקוראים אותו: שמחת תורה.
שאם אין לנו לא שמחת קציר, ולא חרות
אסיף

גלייכזאם אלז אב זיא דיא שטיטצען דער פֿאטערלאנדסליעבע,
אונד דער נאציאנאלוואָהלפֿאהרט ווערען. דען זא לאנג איין
פֿאלק פֿרעהליך, אונד מיט ווינעם לאַאזע צופֿריעדען איזט,
הענגט עס פֿעסט אן ווינעם פֿאטערלאנדע, ליעבט דיא לאַנ-
דעסגעזעטצע, אונד דאז באנד דער נאציאָן איזט אונאויפֿלעזליך.
פֿעללט דאן דער פֿיינד אינס לאנד איין, זא געהען אללע איינ-
וואָהנער אין געשלאָסענען רייהען, פֿאן גלייכעם מוטהע בעזעעלט,
דעם פֿיינדע ענטגעגען, פֿיר איהרען קעניג אונד דען פֿעטערלי-
כען באַדען צופֿעכטען, צו זיעגען, אָדער דען שענען העלדענטאָד
צו שטערבען. — אללע פֿעסטע פֿאללען, וויא איהר זעהעט,
אין דיא זאממערסצייט, דער ווינטער האט בייא אונז קיין פֿעסטע
טאג. אום אלזא דען איינדרוק דער לעצטערן נאציאנאלפֿייער
דורך בייאנאהע זעכס מאָנאטע צו ערהאלטען, וואורדע דאז בע-
שלוספֿעסט מיט גאנץ בעזאנדערער פֿרעהליכקייט, מיט טאנץ,
געזאנג, אונד זאממענשפּיעל בעגאנגען.

קנב דאז בעשלוספֿעסט האט נאך דער שריפֿט, נור איינען טאג
נעמליך דען צווייא אונד צוואנציגסטען דעם תשרי; וויר
אבער פֿייערן, אויז דעם אָבען אנגעפֿיהרטען גרונדע, אויך דען
דרייא

כסא המלוכה; שם מקום שבת הסנהדרין, הם
שוכני, זקני, וראשי האומה, פאר ישראל וקדושי •
ושמה יתאספו כל בני ישראל שלש פעמים בשנה,
והם חג האביב, חג הקציר, חג האסיף, לעתות
בשמה, שהאביב, והקציר, והאסיף, מטיבים
את לב האדם בחדוה • שמה יעבדו את ה' יחד
בגילה ורעדה, ויחדשו את קשר האומה ואגודתה
למען היות רוח אחד לכל, באהבת הקי' ה', בתאות
נפשם אל ארץ אחוזתם, ואל יקר מלכם, כהני
ה', ושופטיהם.

קנא ואולי לבעבור זאת נקראים שלשה מועדים
האלו, שלש רגלים, כאלו עליהם מוסר
קיום האומה, טובתה, ואגודתה. לפי שכל זמן
שלב

אין אינעם אונבעשאלטנען לעבען גרויז געווארדען, אנדערע
דורך שענע בילדונג אונד יוגענדרייז אנציעהענד, אונד אללע
מיט פראכטגעווענדערן געשמיקט, אונד בעשעפטיגט מיט דעם
הייליגען אפערדיענסט, פֿאן געזאנג, הארפֿען אונד
לייערשפיעל בעגלייטעט; דא, דער טהראן דעם רייכס, דארט,
דער זיטן דעם גראסען סאנהעדרינס, צוזאמענגעזעטצט אויז
דען עלטעסטען, וויזעסטען אונד הייליגסטען מעננערן דער גאנצער
צען נאציאן, אויף וועלכע זיא שטאלץ וואר • אין דיעזער בע-
ריהמטען הויפטשטאדט פֿערזאממעלטען זיך אללע זעהנע אייז-
דאעלס דרייא מאהל איס יאהרע, דיא רעליגיאן-אונד צוגלייך
נאטורפֿעסטע, דאז פֿריהלינגספֿעסט, דאז שניטפֿעסט, אונד
דאז ערנטפֿעסט צו פֿייערן; צייטען, דיא דאז הערץ צור פֿריי-
דע אונד ברודערליעבע שטיממען • פֿראהיזן אונד עהרפֿורכט פֿיהר-
טען זיא צום מאיעסטעטישען טעמפלעל, דען גאטטעסדיענסט צו
פֿערריכטען; דאז באנד דער נאציאן בעקאם דאדורך נייע שטער-
קע, אונד דיא פֿאלקסשטעממע וואורדען פֿאן דער ליעבע צום גע-
זעצטע, פֿאטערלאנד, קעניג, פֿריעסטער, ריכטערטהום אין איי-
נעם האהען גראדע בעגייסטערט •

קנא דיעם מאג דיא אורזאכע זיין, אום דערענטווייללען דיעזע
פֿעסטע אין דער שריפט אויך פֿיסע געגענט ווערדען;
גלייכזאם

בסוכה, ואין מברכים על אתרוג, כפות תמר'ים.
ענף עץ עבות, וערבי נחל. החג הזה מיועד לשמחה,
להודי', ולתפלה. לשמחה; על ברכת ה' מידו
המלאה: להודי' לה' שנתן גשם ומטר בעתו,
ויצו לשמש להאביב כל תנוכה: ולתפלה; על
השנה הבאה, שיברכה ה' בטובו.

קנ ונקרא החג: עצרת, שהוא עוצר שנת
תורה ומאסף לשלשה מועדים הראשיים,
שבהם נתחייב כל זכר מבני ישראל, לעלות
ולהראות, ולשמוח בשמחת כלל האומה, בירושלים,
עיר שחוברו לה יחדיו. שם מקום היכל ה'
בהדרתו קודש; שם הכהנים במכלול יופי ובגדי
יקר, יגנו שיר בכלי זמרה, עלי תורה וזבח: שם
כסא

התורה

מאג מיט הייליגער צוזאממענבערפֿונג אויז; אין וועלכעם, וויא
אין יעדעם אנדערן פֿעסטע מאן גור זאלכע ארבייטען פֿערדיכטען
דארף, אהנע וועלכע דיא שפייזען ניכט צובערייטעט ווערדען
קענען. אינדעסען שפייזט מאן ניכט מעהר אין דער לויבערהיט
שע, אונד שפריכט ניכט מעהר דען זעגען איבער דען פארט
דיסאפֿעל, דיא פאלמצווייגען, דען אסט פֿאן מירטע, אונד דיא
באכוויידען. דיעזעס פֿעסטס וואר גאנץ בעזאנדערס דער פֿריידע,
דעם דאנקע, אונד דער אנדאכט געווייהט. דער פֿריידע: איבער
דען איינגעבראכטען זעגענדייכען איבערפֿלוס; דעם דאנקע: פֿיר
דיא געטליכע גנאדע, דיא צור רעכטער צייט רעגען אונד זאג
געגשיין געגעבען, געטריידע אונד פֿריכטע רייפֿען אונד געדייהען
צו לאסען; אונד דעם געבעטע: פֿיר דאז קינפֿטיגע יאהר, דאס
אויך דיעזעס פֿאן דער אללגיטע גאטטעס געזעגנעט ווערדע.
קנ וויר נענען עס בעשלוספֿעסט, ווייל עז דיא דרייא הויפט
אונד נאציאנאל = פֿעסטע בעשליעסט. עז וואר דיא פֿעליכט
דעם מענליכען טהיילס דער נאציאן אין יעדעס דיעזער הויפטפֿעס
טע זיך אין יעדוואלעם איינצופֿינדען. אין יענער בעדיהמטען
שטאדט, ווא אללעס, וואז דיא מענשען גראסעס אונד עדלעס
האבען, פֿעראייניגט וואר. היר דער הייליגע אונד מאיעסטע
מישע טעמפל, אין וועלכעם עהרווירדיגע פֿריעסטער, אייניגע

אין

והדומה לו, אבל לתת כבוד לכל איש, חוץ מימי
שבוזה דברי אמת ומוסר, ומישהית כבוד ויקרת נפש
אדם בזדון. — ונקרא חג הסוכות: זמן שמחתנו,
על הימים הראשונים, בשבתנו על אדמתנו, איש
על אחוזתו, איש תחת גפנו, ואיש תחת תאנו,
והיינו זורעים קוצרים, ובוצרים, ואספנו אל
הגרנות והיקבים כל טוב הארץ; ומדרך האוספים
לשמוח יחדיו. ואנו אין לנו כ"א זכר מגיל ויששון
אבותינו.

קמט שמיני עצרת, מועד מקרא קודש, חל
בערב שביעי של סוכות, ודבוק עם חג
הסוכות שלפניו ועכ"ז הוא מועד בפני עצמו, ואסור
בכל מלאכה כשאר מועדים, ואולם אינם יושבים
בסוכה

ויר לערנען היראויז, קיין געשעפף געדינג צו אכטען, קיין
נעם אהנע נאטק אומצוברינגען, צו רייצען, אדער צו פֿער-
וואונדען. ויר לערנען היראויז אללע מענשען אהנע אונטער-
שייד צו לעבען, אונד אין עהרען צו האלטען, קיינען. ער זיין
נאך זא ארם, זיינע האנדטהירונג זיין נאך זא געמיין, צו
פֿעראכטען; דען דוכלאזען אונד ניעדערטרעכטיגען אלליין אויז-
גענאממען, דער דורך זיין זיטענלאזעם לעבען זיך צום פֿיעהע
הינאב ווירדיגעט: עז געשיעהט איהם אלזא דעכט, ווען וויר
איהן דעם פֿיעהע גלייך האלטען. — דאז לויבערהיטטענפֿעסם,
הייסט אויך. די א צייט דער פֿרדייט, פֿאן יענען גליק-
ליכען צייטען, אלס וויר נאך אים געלאכטען לאנדע לענדערייען,
וויין אונד עהלבערגע בעזאסען, אויזאאט, שניט, וויינלעזע
מיט אונזערן הענדען פֿערדיכטעטען, דען זענען גאטטעס אין
שיינע אונד קעלטערן איינבראכטען, אונד אלזאן איין פֿראהעם
ערנטעפֿעסם היעלטען. יעצט מיסען וויר אונז בלאס מיט דעם
אנדענקען אן יענע נאציאנאל-לוסטבארקייט בעגניגען.
קמט דאז בעשלוס פֿעסם, (שמיני עצרת), טריט איין
אם אבענד דעם איין אונד צוואנציגסטען אים מאנאט
תשרי, הענגט אלזא מיט דעם לויבערהיטטענפֿעסם צוואממען,
מאכט אבער גלייכוואהל איינען אייגענען אָרדענטליכען פֿייער-
טאג

מרב כל, צונו לקחת ביום ראשון פרי עץ הדם
(והוא לפי באור חכמינו, אתרוג הידוע) כפורת
תמרים, (או לולב) וענף עץ עבות, (או הדס) וערבי
נחל, (או ערבה) לנענע אותם כדרך השמחים ליגיל
וששון לבב באמת, ולא למראה עין.

קמח והנכם רואים, שפרי עץ הדור וחשוב.
נלקח יחד עם ערבי נחל, שאינם עושים
פרי ומצוים בכל מקום ואינם נחשבים כלום.
אולי לרמוז בזה, שאצל השם י"ת כל ברואיו שוים.
כפרי עץ הדור כערבי נחל, כעשיר כעני, כשר
כאכר, ורחמיו על כל מעשיו. ולמדנו בזה, להוסיף
על כל בריותיו, ולאהוב את כל אדם, ולא לבזות
העני, בעבור העוני, האכר, בעבור עבודת אדמתו.
והדומה

אונד דיא קעלטער מיט מאסט אונד עהל געפיללט זינד • ביים
אנבליקע דיעזעס איבערפלוסעס, דיעזער זעגענרייכען פיללע,
פיהלט יעדער דיא פפליכט, דעם געבער אללעס גוטען מיט איינע
גינקייט צו דאנקען • דיעזער דאנק קעמט אויז פריידיגעס הער-
צען; אונד אום דיא פרייהליכקייט צו פערמעהרען, בעפיעהלט
דיא שריפט איינעם יעדען איזראעליטען, אס ערשטען טאג
איינע שענע בוימפֿרוכט (דער בעקאנטע פאר אדיס = אפפֿעל,
נאך דער תלמודים טישען אויזלעגונג,) פאלמ צווייג, איי-
נען אסט פֿאן מירטע, אונד באכוויידען צוזאמען צו
נעהמען, דאריבער איינען זעגען צו שפרעכען, אונד מיט איה-
נען פֿערשיעדענע בעוועגונגען צו מאכען, דאז געפֿיהל דער מונ-
טערן אונד לעבאפטען פֿריידע ראדורך אן דען טאג צו לעגען • —
קמח איהר זעהט היער, שענע בוימפֿריכטע מיט געמיינען
באכוויידען, אהנע פֿרוכט אונד אהנע ווערטה, צוזאמען אין פֿער-
בינדונג • פֿילליכט וויל דיא שריפט אונז הירדורך איינען ווינק
געבען, דאס דיא געשעפֿע אין דער וועלט נור אין בעציעהונג
אויף אונז איינען פֿערשיעדענען ווערטה האבען, אין בעציעהונג
אויף גאט אבער אללע גלייך זייען; דיא באכוויידע וויא דיא
שענסטע בוימפֿרוכט, דער ארמע וויא דער רייכע, אונד דאס דער
דעמליכע לאנדמאן איהם ניכט מינדער טהייר וויא אלז איין פֿירשט •
ווי

זרועה, ולא הי' חסר להם מאומה; שמלתם לא בלתה מעליהם, ורגליהם לא בצקה. ולפי שמדרך האדם לשכוח ולהסיר מדעתו את טובת מטיבו ברבות הימים, לבן צוה השי"ת, לעשות בכל שנה ושנה סכות, ולשבת בהם, ומתוך כך יזכרו את כל האותות והחסדים שנעשו לאבותינו במדבר, שהן גם הן אותות מעידות על יכולת ה' ורב טובו על ישראל.

קמז ונקרא המועד הזה, חג האסיף, כי עת הוא לאסוף כל פרי עץ, כל תבואת האדמה ואת כל עושר הטבע כולו לתוך ביתו, ומלאו הגרנות בר, והיקבים תירוש ויצהר. וחובה עלינו, להודות לה' על כל הטובה אשר השפיע לנו, כי הוא צוה את הברכה: ולמען נודה לו בשמחה וכטוב לבב מרב

ע ג י פ ט ע נ פ י ה ר ט ע " דיעזע פיערציגייעהריגע וואנדערונג וואר מיט איינעם אנהאלטענדען וואונדער אונד איינער עבען זא לאנג פארטגעזעצטען גנאדע פערבונדען. אין דער גאנצער צייט אלז זיא אין דער וויסטע ווארען, האט עז איה נען אין ניכטס געמאנגעלט, איהרע געווענע דער, דיא זיא אס לייבע טרוגען, וואורדען ניכט אבגעשליסען, איהרע פייסע ניכט אנגעשוואללען. — דיא גרעסטען וואונדער, אונד דיא אויגעצייכעטסטען וואהלטהאטען, קאממען דעם מענשען נאך אונד נאך אויז דעם זינגע, אונד אין דער לענגע דער צייט זינד זיא גאנץ פערגעסען. אום אלזא דיעזע וואונדערפאללע וואנדערונג, דיא עבען זא גוט דיא אללגיטע, אלז דיא אללמאכט דעם אונדליכען בעווייזט, דער פערגעסענהייט צו ענטרייסען, האט גאט דיעזעם פערסט איינגעזעצט, אונד בעפאלען, היטטען צו ערבויען, אונד זיך דארין אויפצוהאלטען, אום איין דענקמאל דער עוויגען אללמאכט אונד דער גרענצענלאזען גנאדע פאר אויגען צו האבען.

קמז עז הייסט אויך: ערנטע פערסט, ווייל עז אין דיא צייט פאללט, אלז דיא ערנטע פאללבראכט איזט, אונד מאן אללע פריכטע, אללע ערדגעוועכסע אונד דען גאנצען רייכטהום דער גאטור איינגעבראכט האט, דיא שיינע מיט געטריידע, אונד

וכן אנשי ירושלים עושים יום ראשון בלבר, ושאר
ימים חולו של מועד. וכבר בארתי לכם ההבדל
בינינו ובין אנשי ירושלים, כמונו כמוהם אוהבים
במעשה האבות בימי קדם, וחולו של מועד הזה,
הוא כחולו של הג הפסח, שהותר לעשות בו, לא
בלבד המלאכות הנצרכות להכנת המזונות, אבל גם
אותן המלאכות ההכרחיות להתפרנס בני ביתו (קל"ד).
קמו וטעם עשית הסוכות ושבתנוכם הוא, לזכר
שהק' בהושיב את אבותינו בסוכות אחר
צאתם מארץ מצרים, ובלכתם ארבעים שנה
במדבר הגדול והנורא. וכן אומר הכתוב: למען
ידעו דרתיכם כי בסכות הושבת י את
בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים
והיתה הולכת עם ישראל במדבר גם מופלג ומתמיד,
והנינה גדולה, שהלכו ארבעים שנה בארץ לא
זרועה

הייליגער צוואממענבערפונג: דיא איבריגען פֿינף טאגע זינד
האלבפֿעסטע, אדער מיטטעלטאגע, אן דענען, זא וויא אן יע-
נען דער אסטערפֿייער, אויסער דען צור פֿערפֿערטיגונג דער שפֿיי-
זען נעטהיגען ארבייטען, מאן אויך נאך זאלכע פֿערדיכטען
דארף, אהנע וועלכע יא האנדווערקעד אונד געווערנסלייטע ניכט
אים שטאנדע ווערען, ין לעבענסאונטערהאלט צו ערוערבען
קמו דיא אבזיכט דיעזע פֿעסטעס איזט, דאס וויר אונז עראינ-
נערן, וויא גנעדיג גאט זיך געגען אונזערע פֿארפֿאהרען
צו יענער צייט בעצייגטע, אלז זיא נאך דעם אויזצוגע אויז
עגיפטען פֿיערציג יאהרע אין איינער גראסען אונד פֿירכטערלי-
כען וויסטע וואנדערטען, דא ער איהנען, אבגלייך אין איינע
וויסטע, דענגאך דיא מיטטעל פֿעדשאפטע, באלד היער, באלד
דארט היטטען צו ערבויען, אונד זיך דארין פֿארדער היטצע צו
שיטצען; וויא עז אין דער שריפט הייסט: „דא מיט אי-
ערע קינפֿטיגע געשלעכטער וויסען, דאס
אויך דיא קינדער ישראל'ס אין היטטען וואה-
נען ליעס, אלז אויך זיא אויז דעם לאנדע
עגיפטען

כל משכיל הולך ישר • ומי ממנו יכריע: אם מוכתי
ההתגלות, או חסדי השם בהגלותו עלנו, יותר
גדולים ויקרים • —

פרק יז

(הג הסוכות ושמיני עצרת •)

קמה סוכות, המועד השלישי, חל תמיד בכלות
יום ארבעה עשר לחדש תשרי והולך עד
סוף יום האחד ועשרים בחדש ההוא • ובכל הימים
האלו חובה ומצוה עלינו, לצאת מבתינו, ולשברת
ולאכול בסוכה • והנה אנו חוגגים שני ימים
ראשונים מהם מועד מקראי קודש, אף שלפי
מצות הכתוב יזמו הראשון בלבד הוא מקרא קודש,
וכן

שען • דענקט נאך, מיינע פֿריינדע! איבער דיעזע זעלטנע אונד
ערהאבענע אפֿפֿענבארונג אויף סיני — וועד קאן ענטשיידען,
וועלכעס גרעסער אונד ווירדיגער וואר: דער ערשיינונג וואונדער,
אָדער דער אפֿפֿענבארונג גנאדע!

קאפיטעל יז

(לויבערהיטטען = אונד בעשלוספֿעסט •)

קמה דאז לויבערהיטטען פֿעסט, פֿענט אן געגען
אבענד דעם פֿיערצעהנטען טאגעס אים מאנאט תשרי,
אונד ענדיגט אס אבענדע דעם איין אונד צוואנציגסטען דעם
נעמליכען מאנאטס • דיעזע צייט איבער מיסען וויד אין היט=
טען מיט לויב בעדעקט אונז אויפֿהאלטען, דארין שפייזען, אונד
ווא מעגליך אויך שלאפֿען • דיא ערשטען צוויי טאגע זינד (זא
וויא ביא דעם אסטערפֿעסט) אָרדענטליכע פֿעסטטאיע מיט
הייליגער

ועמהם: וזהו להם זאת, כמסמר נטוע בלבם
לבטוח בצדקת ובחסד ה', ולהאמין בדברי משה
וביקרו, שזכה לשליחות הנכבדה מאת השם אל
עמו.

קמך ההתגלות הנפלאה היא לנו למעיני ישועה,
ומקור מים חיים, היים העוברים והקיימים
עדי עד, והם לשבר צמאם, ולהשקיט חפצם הצלחה
זמנית ואושר רוחני, ועשרת הדברות האלו, היו
למאורות לרוב אומות העולם, שמחזיקים בהם
באמת ואמונה, כי ידעו גם הכירו, שבאצבע אלקי
המה כתובים, ואם נאבדו ממנו הלוחות, שעליהם
היו הרוותים, הלא הקוקים הם בחרט אמת על לב
בל

שפראך גאט דיא צעהן געבאטע, דיעזע אין געגענווארט פֿאָן
זעכס מאהל הונדערט טויזענד מעננער (דיעס וואר דיא אנ-
צאהל דער פֿערזאמלונג,) ערפֿאלגטע ערשיינונג האט דיא נא-
ציאָן פֿאָן דער וואהרהייט אונד ווירדיגקייט דער לעהרע איבער-
צייגט, אונד דען בונד בעזיעגעלט, דען גאט מיט איהרען פֿע-
טערן אונד מיט איהר געשלאסען האטטע, איינע זא אויס-
סעראדענטליכע העראבלאסונג גאטטעס געגען מענשען, האט
זיא מיט איינעם פֿעסטען פֿערטרויען אויף דיא געטטליכע גנא-
דע, אונד מיט דעם גלויבען אן דיא וואהרהאפטיגקייט משה'ס
ערפֿיללט, דען גאט צו זאלכען עהרענפֿאללען זענדונגען אויז-
ערזעהען האט.

קמך דיעזע וואונדערפֿאללע אפֿפֿענבארונג וואר איינע קוועללע
דעם היילס, דיא לעכצענדע זעעלע צו לאבען, אונד דאז
זעהנזוכטספֿאללע פֿערלאנגען נאך גליק אונד בעזעליגונג צו בעפֿרי-
דיגען, נאך הייטיגעס טאגעס זינד דיעזע געבאטע לייכטענדע
שטערנע פֿיר דיא מייסטען נאציאָנען דער וועלט, אללע האל-
טען זיא הייליג; אללע ערקעננען, דאס זיא דער פֿינגער גאט-
טעס געצייכנעט האט: אונד זינד שאָן דיא טאפֿעלן, ווארויף
זיא איינגעגראבען ווארען, פֿעלאהרען וואָרדען, זא גראבען זיא
זיך פֿאָן זעלבסט מיט דעם גריפֿפֿעל דער וואהרהייט אין דאז
זערץ איינעם יעדען פֿערניגפֿטיגען, אונד טוגענדאפֿטען מענ-
שען

דהנאה קודש לה'. (פ"ו) ונקרא גם חג הקציר.
שבתחלה חודש סיון כלה הקציר, ודרך הקוצרים
לשמוח יחדיו, כאשר כלומעשיהם. (והנה אנחנו
אשר גלינו מארצנו ואבדנו מקדש וכהן אין לנו כי אם
לספור ימי העומר. ואף גם זאת חובה עלינו
לשים הענינים האלו נכח פנינו, למען לא ימוש
זכרונם ממנו.)

קמג ונקרא ג"כ יום מתן תורה. לפי שביום
ששה בסיון אחר צאת בני ישראל ממצרים,
נקהלו כולם סביבה הר סיני, ושם נגלה אליהם כבוד
ה'. ביום ההוא דבר אליהם מתוך הענן, החושך
והערפל, בקולות, וברקים, ולפידים בוערים, את
עשרת הדברות הקדושות. לא עשה כן לכל גוי,
להגלות לשש מאות אלף איש! ותהי להם זאת
אור נאמן וחיותם בריתו, שכרת עם אבותיהם
ועמהם

מאן צו דער צייט ערשט בראד דאפאן באקט: פאן דיעזען
צוויי ערשטען, גאטגעהיליגטען בראדען, קאמט דיא בענעג-
נונג: פֿעסט דער ערשטלינגע הער, זא וויא עס אויך צוויילען
שניטפֿעסט הייסט, ווייל צו דיעזער צייט דער שניט געענדיגט
וואר, אונד אויף דעם שניטטע אינע לוסטבארקייט צו פֿאלגען
פֿלעגט: דערמאהלען אבער, דא וויר ניכט מעהר אים בע-
זיטצע דעם געלאבטען לאנדעס זינד, ברינגען וויר אויך קיי-
נע צוויי בראדע, צעהלען אבער דאך צום אנדענקען דיא טא-
גע דעם עומד'ס

קמג אויך ווירד דיעזעם פֿעסט דער טאג דער אפֿפֿענג א-
רונג גענענט: עז וואר דער זעכסטע טאג אים מאנא-
טע סיון, גלייך נאך דעם אויזצוגע אויז עגיפטען, אלז דיא
גאנצע נאציאן זיך אום דען בערג סיני פֿערזאממעלטע, ווא זיך
איהנען דיא מאיעסטעט גאטטעס אפֿפֿענגבארטע: וואלקען,
דאמפֿף, נעבעל אונד פֿינסטערניס היללטען דען בערג איין בליט-
צע, פֿייערברענדער צייגטען זיך, שטיממען אונד פֿאזינגע-
שאלל ליעסען זיך הערען, אונד מיטטען אויז דיעזעם געטיממעל
שפראך

חדש, ומתי יום ששי לחדש סיון; מאותו ספק
עצמו, שהיו חונגים יום ששה עשר ויום שנים
ועשרים בניסן מועדים מקראי קודש.

קמב ולמה נקרא החג שבועות? לפי שצורה

השי"ת לספור מיום הנפת העומר, שהוא

שני לחג הפסח, יום יום עד כלות שבעה שבועות,

שהם ארבעים ותשעה ימים, וביום החמישים יביאו

אל הכהן שתי לחם נאפו מן התבואה החדשה, שאז

כלה הקציר, קציר שעורים וקציר חטים. והכהן יקח

מהם השתי לחם, להניפם לפני ה', כמו עומר

השבליים, והיו קודש לה', ולכהן למנה. והנראה

שכמו שהתחלת הקציר היתה בימי ניסן, כן

התחלת האפי' וההנאה מן התבואה החדשה היתה

בימים הראשונים מחודש סיון, ועל תנופת שתי

לחם נקרא מועד הזה חג הכבירים, שראשית

ההנאה

רוזאלעם וואָהנמען, אונד דיא צייט ניכט וואוסטען, וואן דער
נייאמאנד, אונד אלזא ניכט, וואן דער ערשטע דעם מאנאטס
סיון וואר, האבען וויא זיא, (וויא בייא דעם אסטערפֿעסטע)
צווייא פֿעסטאגע, נעמליך דען זעכסטען אונד דען זעבענטען,
מיט הייליגער צוזאממענבערופֿונג.

קמב וואָכענפֿעסט הייסט עז דארום, ווייל אין דער שריפֿט
אנבעפֿעהלען וואָרדען, פֿאָם ערשטען טאגע דעם עומר,
דאז איזט, פֿאָם זעכסצעהנטען דעם ניסן, אן וועלכעם דיא
שווינגונג געשאה, זעבען וואָכען, אָדער ניין אונד פֿיערציג טאגע
צו צעהלען, אס פֿינפֿציגסטען אבער איין בראָדאָפֿפֿער צו
בריינגען. מאן מוסטע נעמליך פֿאָן דעם נייען געטריידע צווייא
בראָדע באקען, זאָלכע דעם פֿריעסטער ברינגען, דער זיא, זאָ
וויא דיא קליינע גארבע, אין דיא העהע שוואנג, אונד פֿאָר
גאָט הייליגטע, הערגאך דיא בראָדע פֿיר זיך בעהילט. עז
שיינט, דאס דער שניט צוואר שאָן איס מאָנאט ניסן אן
פֿענגט, דער געברויך דער נאָך פֿרישען פֿרוכט אבער ביז צום
מאָנאט סיון, זעבען וואָכען שפּעטער פֿערשאָבען ווירד, אונד
מאן

מהם, הכל יהי עקר ועקרה. האיש לא יוליד.
האשה לא תלד, וכן בשאר מיני בעלי חיים.
האדמה לא תוציא צמחה ויבולה, והעץ לא יעשה
פרי, שהכל נעשה בחפץ ורצון אלקים. — ואנחנו
גולים מאדמתנו, אין לנו לא כהן, ולא מקדש,
ולא עומר להניף שם תנופה, ועלינו לספר בלבר
ימי העומר אשר נדבר ממנו למטה.

קמא שבועות או חג הבכורים, מועד
השני, חל תמיד בצאת יום ההמישי
להודש סיון, וכלה לפי מצות הכתוב בסוף יום
השישי שלאחריו. אבל אנחנו חוגגים אותו שני
ימים רצופים, כאשר היו עושים אבותינו בימי קדם,
במקומות מושבותם הוץ לירושלים; מספק, מתי
הי' מולד הירח מחדש סיון, איזה יום הוא ראש
חדש

דורך וינען וייללען אלליין אללעם אין דער נאטור ערפאלגט.
אונד דאס, ווען ער וינען בליק פֿאן דען געשעפֿען וועגוועג
דעטע, איין אללגעמיינער שטיללשטאנד אין דער נאטור ענט-
שטעהען מעכטע. דאז מענליכע געשלעכט פֿאן מענשען אונד
פֿיהע ווילד ניכט מעהר צייגען, דאז ווייבליכע ניכט געבעהרען,
דיא ערדע קיין געוועכס הערפֿאר טרייבען, אונד דער בוים
קיינע פֿריכטע טראגען. צייגונג, פֿרוכטבארקייט, וויא אללע
אנדערע ווירקונגען אונד פֿערענדערונגען אים וועלטאלל, גע-
שעהען נור מיט דעם וייללען גאטטעס. — וויר קענען
צוואר יענע שווינגונג ניכט מעהר בעאכטען, אינדעם וויר
קיינען טעמפלעל, קיינען פֿריעסטרדיענסט, אונד קיינען עומר
האבען; אינדעסען צעהלען וויר וויא פֿארמאלס דיא טאגע דעם
עומר'ס, וואפֿאן איך גלייך מעהר שפרעכען ווערדע.

קמא דאז וואכענפֿעסט, אדער דאז פֿעסט דער
ערשטלינגע, טריט איין מיט דעם אבענדע דעם
פֿינפטען דעם מאנאטס סיון, אונד ענדיגט, נאך דער שריפט,
אם אבענדע דעם אנדערן טאגעס דארויף. וויר אבער, דעם
געברויכע אונזער פֿארפֿאהרען פֿאלגענד, דיא אויסערהאלב יע-
רוואלעם

ולֹהֲבִיאוּ אֶל הַכֹּהֵן • וְהוּא מְנִיחַ וּמְרִים אוֹתוֹ
בִּידוֹ לִפְנֵי ה' בְּיוֹם שְׁנֵי לַחַג הַפֶּסַח • וְהִי הָעוֹמֶר
קוֹדֵשׁ לַה' • וְאַחֲרֵי הַתְּנוּפָה הַזֶּה הוֹתֵר לְכָל
יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל מִן הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה, שְׁבִימִים הֵם
הִי אִסּוּר לֶאֱכֹל מִן הַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה קודם הַנֶּפֶת
הָעוֹמֶר •

קמ וְטַעַם תְּנוּפַת הָעוֹמֶר, וְהַתְּקַדְּשׁוּ לַה' הוּא,
לְמַעַן יִדְעוּ שֶׁהַכֹּל מִיַּד ה' וְטוֹבָתוֹ עַל בְּנֵי
הָאָדָם, וַיּוֹדוּ לֵאלֹקֵי עַל חֲסִדָּיו, טָרֵם יֹאכְלוּ וַיִּשְׁבִּיעוּ
אֶת נַפְשָׁם, וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת גְּמוּלָיו • וְלִכְן רָאשִׁית כָּל
הַתּוֹלְדָה חֲדָשָׁה, כִּמּוֹ בְכוֹרֵי אָדָם, וּבְכוֹרֵי בַהֲמָה,
וְרָאשִׁית פְּרֵי הָעֵץ, שֶׁאֵין נִתְּגָלָה וְנִרְאָה הַתְּחִלָּה
הַמִּזְבֵּחַ וְקִיּוּמוֹ הֵיא וְקוֹדֵשׁ לַה' • וַיִּזְכֹּר תָּמִיד, שֶׁהַעֲצָם
הַנִּשְׁגָּב מִקִּיָּים וּמִחֲדָשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
בְּרָאשִׁית, וְחֻקֵּי הַטֶּבַע, וְאֵם הַסֶּתֶר יִסְתִּיר פָּנָיו
מֵהֶם

קִלְיָנֵי גֹאֲרֵבָה, דִּיא עוֹמֶר הַיִּסָּט, בְּרֹאכְטֵעַ מֵאֵן דַּעַם פֶּרִיעַם
טַעַר, דַּעַר אֵין דַּעַר שְׁטִיפֶטְסֶהִיטְטֵעַ, אֹנֶד הַעֲרֵנְאָךְ אִים טַעַם
פֶּעַל עוֹ אֵין דִּיא הַעֲהֵעַ שׁוּוֹאֵנֵג, אֹנֶד דֹּאסְזֶעֱלְבֵעַ דֹּאדוּרְךְ גֹּאָט
הַיִּלְיִגְטֵעַ • זֶה לֹאֲנֵג דִּיעֲזֵעַ שׁוּוִינְגֹנֵג נִכְט פֶּעַרְרִיכְטֵעַט וּוְאֶרְדֵּעַן,
דוּרֶפֶטֶעַ מֵאֵן פֶּאָס נִיעַן גַּעֲטֵרִידֵעַ וועדער עֲטוּוֹאז גַּעֲנִיעֶסֶען, נֶאָךְ
זֶאָנְסֵט אֵינֶען גַּעֲבֵרִיךְ מֵאֲכַעַן •

קכ דִּיא אֲבִיכְט דֹּאבִיָּא וּוֹאָר, דֹּאס ווִיר פֶּאָר דַּעַם גַּעֲנוֹסֶעַ דַּעַם
נִיעַן גַּעֲטֵרִידֵעַם, דַּעַר אֹנֶז פֶּיעֲלִלִיכְט דַּעַן וּוְאֶהֲלִטְהַעֲטֵעַר
פֶּעַרְגֶּעסֶען מֵאֲכַעַן קַעֲנִטֵעַ, דַּעַר גֹּאָטְטֶהִיט דוּרְךְ אֵיין גַּעֲרִינְגֶּעם
אָפֶּעַר בַּעֲקֶעֱנֶען, דֹּאס זִיא אֲלִילִין דִּיא גַּעֲבֵעֲרִין אֲלֵלֶעם גוֹטֶען
זִיָּא, אֹנֶד דֹּאז גַּעֲרִידִיעַן דַּעַר נִיעַן פֶּרוֹכְט ווִיר אִיהֵר צו פֶּעַרְדֹּאָנֶג
קַעַן הַאֲבַעַן • אֹיז דַּעַם נַעֲמִלִיכֶען גִּרֹנְדֵעַ וּוֹאָר יַעֲדֶעם עֲרִשְׁטֵעַ
עֲרִצִּיגִיגִים דַּעַר גֹּאָטְטֶהִיט גַּעֲהִילִיגֵט; דִּיא עֲרִשְׁטֶגֶבֶאָהֲרֶנֶען אֹנֶג
טַעַר דַּעַן מַעֲנִשֶׁען, וּוִיָּא פֶּאָס פֶּיעֲהֵעַ, אֹנֶד דִּיא פֶּרִיכְטֵעַ, דִּיא
דַּעַר יוֹנְגֵעַ בּוִים צוֹם עֲרִשְׁטֶגֶבֶאָהֲלֵט טֵרִיבֵט • מֵאֵן זֶהֲלֵ דֹּאדוּרְךְ
דִּיא לַעֲהֵרֶע אִימְמֶעַר פֶּאָר אֹיגֶען הַאֲבַעַן, דֹּאס דֹּאז הַעֲכִסְטֵעַ ווע-
זֶען דִּיא וועלֵט מִיט זִינֶער אֹנֶגֶנְדִּלִיכֶען גִּיטֵעַ עֲרִהֲעֵלֵט, אֹנֶד

דוּרְךְ

קלה אמת הדבר, שאנחנו יודעים כהיום הזה
לקבוע חדשי הלבנה על נכון, ולא נעלם
זמנו עת מולד הירח, שהוא ראש חדש, ומתי יום
חמשה עשר, שבו חל המועד. עכ"ז אנו מחזיקים
במעשה אבותינו אשר היו חוץ לירושלים,
והוגנים כמוהם יום חמשה עשר ויום ששה עשר
בהתחלת החג, ויום אחד ועשרים ויום שנים
ועשרים בסוף החג מקראי קודש, לפי שהתחלת
קביעות יום שני ויום שמיני לחג לא היתה הוספה
בחירית, אבל הוספה הכרחית. והיא גם היא
לזכר דורות הבאות אחרינו, לשמרם ממבוכה,
וכדי להרבות בשמחת מועדיה.

קלט ועוד לכם לדעת, שהשם ב"ה צוה לאגוד
יחד שבלי מראשית קציר שעורים שהוא
בארץ המזרח בימי ניסן ולעשות מהם עומר,
ולהביאו

צוויא טאגע שטאט איינען, מיט הייליגער צוזאממענבערופֿונג צו
פֿייערן.

קלה דיעזען געברויך, דער וויא שאן געזאגט, קיין ווילקיהר-
ליכער צוזאטץ צום געזעטצע וואר, בעהאלטען וויר, דיא
וויר אויסער יעדעאלעם לעבען, נאך איממער ביא, צום אנדעג-
קען פֿיר קינפֿטיגע צייטען, אונד פֿערלענגערן דיא פֿעסטליכע
פֿעדעליכקייט; אונגעאכטעט ביא אונז איבער דיא בעשטימטע
צייט דער וויעדערגעבורט דעם מאַנדעם קיין צווייפֿעל אַבוואַלטעט,
אונד יעדערמאן מיט קאלענדער פֿערזעהען איזט, אין דעם דיא
צייט אים פֿאַראַויז אנגעגעבען ווירד, אין וועלכע יעדער פֿעסטטאג
אינגטריט.

קלט בעפֿאַר איך צום צווייטען פֿעסט קאָממע, מוס איך נאָך
בעמערקען, דאס פֿערמעג דעם געזעטצעס אס צווייטען
טאגע דעם אַסטערפֿעסטעס פֿאַלגענדע צערעמאָניע בעאבאכ-
טעט וואוירדע: מאן נאהם אייניגע רייפֿע עהרען פֿאַלל גערשטע,
(אין מאַרגענלאַנד פֿענגט, וויא שאן געזאגט, צו דער צייט דער
שניטט אן,) אונד באַנד זיא צוזאממען דיעזעס געבינדע (אָדער

קליינע

K 2

קלן ואולם כל ישראל במקומות מושבותם חוץ
 לירושלים, שבימים ההם לא ידעו לקבוע
 את חדשי שנת הלבנה עפ"י הצמצום כמונו היום,
 היו מסופקים תמיד, מתי מולד הלבנה, מתי ראש
 חדש ומתי יום חמשה עשר בו. וכדי שלא
 לעבור על מצות הכתוב, לחוג בחמשה עשר את
 חג הפסח, היו עושים מספק שני ימים מועד מקרא
 קודש, בחמשה עשר ובששה עשר, שבין שניהם
 האחד הוא בודאי יום חמשה עשר. וכן היו
 עושים מאותו ספק עצמו יום אחד ועשרים, ויום
 שנים ועשרים (שהם שביעי ושמני לחג) מועדים
 מקראי קודש, שבין שניהם האחד הוא בודאי יום
 אחד ועשרים. ואין זה הוספה על מצות הכתוב
 אבל הכרחי, שלא לעבור עלי' ולכן אינו בכלל
 אזהרת לא תוסיפו.

אמת

גענדע טאג דער ערשטע מאנאטסטאג זיין ווירד וואוסטען זיא
 ניכט, וועלכער דער ערשטע וואר, זא צווייפֿעלטען זיא אויך,
 אב דאז פֿעסט אויף דען פֿינפֿצעהנטען, אדער אויף דען זעכס-
 צעהנטען פֿעללט, ווייל איהנען אונבעקאנט בלייב, וועלכער
 טאג אייגענטליך דער פֿינפֿצעהנטע זיא; אונד זא פֿייערטען זיא
 צווייפֿעל האלבער, ביידע טאגע, אונטער וועלכען דאך איינער
 געוויס דער פֿינפֿצעהנטע איזט. דער נעמליכע צווייפֿעל פֿאנד
 זיך וויעדער איין, אלז דער איין אונד צוואנציגסטע דעם ניסן
 פֿעסטליך בעגאנגען ווערדען זאלטע; מאן וואוסטע ניכט, ווען
 דער איין אונד צוואנציגסטע וואר, אונד מוסטע דאדער אויך
 דען צווייא אונד צוואנציגסטען פֿעסטליך בעגעהען; דיעס וואר
 אלזא קיינע ווילקיהרליכע פֿערלענגערונג דעם פֿעסטעס, אונד
 ניכט אלס צוזאמץ צום געזעטצע צו בעטראכטען; עז וואר נאטור-
 ווענדיג, אום דעם, געזעטצע גענויא נאכצולעבען, דאז פֿאד-
 שרייבט, דען פֿינפֿצעהנטען אונד דען איין אונד צוואנציגסטען
 צו פֿייערן, אין דער אונגעוויסהייט, וואן דאז פֿעסט איינפֿעללט,
 צווייא

חמישה עשר בו, היו חכמי סנהדרין, שמקום שבתם
 הי' בירושלים, השגיתו תמיד על דבר המועדים,
 וכל עניני דת ישראל, שולחים אנשים נאמנים
 וירא' אלקי', לראות ולכוון בצמצום עת המולד,
 והם שבו לירושלים, והעידו בפני סנהדרין, מתי
 הירח התחיל לזרוח. ועל פי העדות ההיא
 קבעו את ראש חודש, וכל אנשי ירושלים ידעו,
 מתי הוא יום חמשה עשר בחודש, שבו חל המועד.
 ולא חגגו כ"א שבעה ימים לפי מצות הכתוב;
 זכאשר עוד היום נהוג בקהל ישראל אשר בירושלים,
 שאין להם מקרא קודש כ"א בראשון ובשביעי לחג.
 ואולם

דעבנעט ווערדען, דא נון ביא פֿעטסזעטצונג דער פֿייערשאנע
 גלייכוואהל אללעז דארויף אנקאמט, בעשטימט צו וויסען, צו
 וועלכער צייט דער מאָנד וויעדער זיכטבאר געוואָרדען איזט; זאָ
 האטטע דאז סאנהעדרין אין יערוזאלעם, דעסען אומט עז וואר,
 איבער דיא בעפֿאלגונג דער געזעטצע צו וואכען, אונד דיא פֿעסט-
 זעטצונג דער פֿייערשאנע, וויא אללע איבריגע רעליגיאָנסגעגענ-
 שטענדע אנצוואָרדנען אונד צו לייטען, נאך אללען זייטען היין
 פֿראַממע אונד גלויבבוירדיגע מעננער אויזגעזענדעט, דען צייט-
 פונקט דער וויעדערגעבורט דעם מאָנדעם גענויא צו בעאָבאכטען.
 וואן דיעזע צוריק געקאממען ווארען, מוסטען זיא איבער דיע-
 זען אומשטאנד פֿאַר דעם סאנהעדרין אָרדענטליך פֿערהעדט
 ווערדען, אונד צייגענשאפֿט אַבלעגען. נאך דיעזעם צייגניסע ווארד
 בעקאנט געמאכט, וואן אייגענטליך דער ניאמאָנד אונד דער
 ערשטע מאָנאטסטאג וואר, וואָנאך זיך אללע איינוואָהנער אין
 יערוזאלעם צו ריכטען וואוסטען, אום דאז אַסטערפֿעסט צור
 דעכטער צייט איינטרעטען צו לאסען. זיא היעלטען עז נור זיע-
 בען טאגע, וויא עז פֿאָדגעשריעבען איזט, אונד זאָ ווירד עז
 נאך יעטצט אין יערוזאלעם געהאלטען, וויא נור אים ערשטען
 אונד אים זיעבענטען טאגע הייליגע פֿייער איזט.

קלז אויסערהאלב יערוזאלעם אבער, פֿערהילט עז זיך דאמאהלס
 גאנץ אנדערס. מאן ערפֿוהר ערשט זעהר שפעט, וואן
 דער ניאמאָנד איינגעטרעטען וואר, מיטהין קאנטען זיא אויך
 זיכט בעשטימט וויסען, אָב דיעזער, אָדער דער דארויף פֿאַל-
 גענדע

שלכוון מועדי ה' אין לנו לחשוב כ"א שנת הלבנה
שנחלקת לשנים עשר חדשים, שבכל חדש ה'ירה
סובב את הארץ לפי דעה הקדומה, או שהארץ
מתנועעת תחת' וסובבת את הלבנה, כמו שחושבים
חכמי זמננו, ואם נרצה לדעת, מתי הוא יום חמשה
עשר לחדש, שבו חג הפסח, צריכי' אנחנו לדעת
מקודם, מתי הוא יום ראשון לחודש, או ראש
החדש, ראש החדש מתחיל בעת שהלבנה
זורחת מחדש, אחרי שהיתה נעלמת ומכוסה בסוף
ימי החדש העבר : והעת שמתחלת לזרוח מחדש
אחרי התעלמה, נקרא : מולד ה'ירה, כאלו
נולדה הלבנה מחדש.

קלו והנה לכוון בצמצום עת מולד הלבנה
ולדעת על ידו, מתי ראש חודש, ומתי יום
חמשה

אונז איבערהויפט, אונז אין אכויכט אויף בעאבאכטונג דער פֿעסט
טאגע אינסבעזאגדערע אן דאז מאַנדיאהר האלטען, דא' וויר אין
צוועלף מאַנאט אייגטחילען, איין מאַנאט איזט דיא צייט, בינ-
גען וועלכער דער מאַנאט דען קרייסלויף אום דיא ערדע מאכט
(נאך דער מיינונג דער אלטען; נאך דען גייערן אבער מאכט דיא
ערדע דיא בעוועגונג, וועלכע אונז דער מאַנאט צו מאכען שיינט,
דאז אבער אין בעציעהונג אויף אונזערן געגענשאטאנד קיינען אונז
טערשיעד מאכט.) וואללען וויר, וויא דיא צריפט בעפֿיעלט,
אם פֿירצעהנטען דעם גיסן אבענדס דאז אַסטערפֿעסט איינטרע-
טען לאסען, זא מיסען וויר צופֿעדערסט וויסען, וואן דער ערש-
טע טאג אים מאַנאט וואר, דיעזער פֿענט פֿאן דער צייט אן,
אלז דער מאַנאט, נאכדעם ער אייניגע צייט אונזיכטבאר געוועזען,
וועדער צום פֿארשיין קאמט, דיעזען אויגענבליק ווינער וועדער-
ערשיינונג, געגען וויר : דיא וויעדער געבורט דעם
מאָנאטעס.

קלו אין דער גרען פֿארציט האטטע מאן נאך קיינען קאלענ-
דער; עז פֿעהלטע נאך דיא וויסענשאפט, דען גאנג דער
פלאנעטען צו בערעכנען, אונד פֿארהער צו בעשטיממען, דיא
וועדערגעבורט דעם מאַנאטעס מוסטע געזעהען, קאנטע ניכט בע-
רעכנעט

יותר. זהם מועד. בערך אל ימי החול. שאין עושי' בהם
מלאכות שאינן הכרחיות. ואסור לאכול בהם חמץ
כמו ביום ראשון ושביעי. וזהו לפי מצות הכתוב.
וכן עוד היום בירושלים חוגגים שבעה ימים. ואולם
אנחנו בכל תפוצות ישראל חוגגים שמנה ימים.
מליל חמשה עשר עד סוף יום שנים ועשרים לחודש
ניסן. ומהן שני ימים הראשונים מקראי קודש.
ימי מועד. ושני ימים האחרונים מועד מקראי קודש.
וארבעה ימים האמצעים. הן חולו של מועד.

קלה ואם יקשה מכם הדבר, מדוע אנחנו חוגגים
יום אחד יותר מאנשי ירושלים, ולמה
נוסיפים אנחנו על מצות התורה. והרי הכתוב
אומר: לא תוסיפו ולא תגרעו? לכו בני
שמעו לי. אלמדכם טעם ובינה. כבר אמרתי
שלכוון

טען אונד אם זייענענטען טאגע. דיעזע דויער דעם פֿעסטעם
איזט אין דער שריפט פֿעסטגעזעטצט, אונד ווירד אויך נאך
הייטיגעס טאגעס פֿאן אונזערן גלויבענספֿערוואנדטען אין יערו-
זאלעם בעאבאכטעט. וויר אבער פֿערלענגערן דאז פֿעסט אום
אינען טאג: ביא אונז ענדיגט זיך דאסזעלבע ערשט אם אבענ-
דע דעם צווייט אונד צוואנציגסטען דעם מאנאטס ניסן. וויר
האלטען דיא ערשטען ביידען טאגע, נעמליך דען פֿינפֿצעהנטען
אונד זעכסצעהנטען, דאן דיא לעטצטען ביידען טאגע, נעמליך
דען איין, אונד דען צווייט אונד צוואנציגסטען אלס פֿעסטטאגע
נויט הייליגער צוואממענבערופֿונג, אונד האבען נור פֿיער מיט-
טע טאגע, אדער האלבפֿעסטע.
קלה דיעזע אבוויכונג פֿאן דעם געברויכע אונזערער דעליגיאנס-
גענאסען אין יערוזאלעם מוס אייך אויפֿאללען, מיי-
נע פֿריינדע! נאך מעהר אבער, וויא וויר דיא געבאטענע פֿעסט-
טאגע מיט איינעם טאגע פֿערמעהרען דירפֿען, דא דאך דיא
שריפט אויזדריקליך פֿערביעטעט: "איהר זאללט נישט
פֿערמעהרען, נישט פֿערמינדערן?" איך ווערדע איין
וועניג ווייט אויזדאהלען מיסען, אום אייך דיעס בעגרייפֿליך צו
מאכען. הערט אלזא! אבען האבע איך געזאגט, דאס וויר

אונז

פרק טז

(מדוע אנו הוגים שמונה ימי פסח.)

קלר הפסח מתחיל, כמו שאמרתי, מליל
חמשה עשר, והולך עד יום אחד ועשרים
לחודש ניסן. ומהן יום ראשון מקרא קודש, ויום
שביעי מקרא קודש, שכל מלאכה אסורה בהן,
חוץ מאותן הנצרכים להכנת המזונות, כמו אפי'
בשול, והדומה להם (ק"כ). ושאר חמשה ימי
החג, נקראים חולו של מועד. הם חול
בערך אל החג, שאינם ימי מקראי קודש, ועושים
בם מלאכות, כמו הכתיבה, הרכיבה, מקח וממכר,
והדומה להם, שהן הכרחיות להתפרנס בני בית ולא
יותר.

קאפיטעל טז

(ווארום וויר אכט טאגע אָסטערן האבען?)

קלר פסח פֿענגט אן, וויא איך בערייטס געזאגט האבע, פֿאן
דער נאכט, דיא צום פֿינפֿצענטען געהערט, אונד וועה-
רעט פֿאדט ביז צו ענדע דעם איין אונד צוואנציגסטען דעם נעכט-
ליכען מאנאטס ניסן. דער ערשטע אונד זיבענטע טאג פֿאן
פסח, זינד פֿעסטע מיט הייליגער צוזאמענבערוֿפֿונג, אונד מאן
דארף אן דיעזען טאגען קיינע ארבייט פֿערדיכטען; דיאיעניגע
אויזגענאממען, וועלכע צור צובערייטונג דער שפיזען אונאומ-
געגליך געטהיג איזט. דיא איבריגען פֿינף טאגע אבער זינד נור
האלבפֿעסטע, אדער מיטטעלטאגע: זיא האלטען דאז מיטטעל
צווישען פֿעסט, אונד ווערקטאגען. זיא זינד ניכט פֿאן הייליגער
צוזאמענבערוֿפֿונג, אונד עז איזט ערלויבט, אן דיעזען טאגען
אויך יענע ארבייטען צו פֿערדיכטען, וואדורך מאן זיך אונד
דען זייניגען דען לעבענסאונטערהאלט פֿערשאַפֿט. אינדעסען
זינד אללע ניכט נאָטהווענדיגע ארבייטען אונטערזאגט, אונד מאן
דארף דורך דיעזע פֿינף טאגע עבען זא וועניג שפיזען פֿאן גע-
זייערטעם אונד אויפֿגענאנגענעם שייגע געניעסען, אלז אס ערש-

המקדש והמזבחות לא הורשה לנו להקריב כל קרבן כמו שאומר אני למטה.

הלג ולפיכך עתה שאנחנו מפורדים בין העמים בארצות אחרות ואין לנו לא כהן ולא מזבח אין אנו שוחטים שם תמים כמו בימים ההם. אבל מניהים תתיכת בשר צלוי רבוק בעצם לזכר קרבן פסח וביצה צלוי לזכר קרבן החג כמו שאתם רואים בלילה הראשונה והשני בחג המצות מונחים לפניכם יחד עם מיני ירק מר חומץ ומי מלח להטביל המרורים בם. גם טיט עב עשוי מתפוחים ושקדים וקנמון לזכר העבודה שעבדו בחומר ובלבנים במצרים ונרמזו בענינים הללו אותות השעבוד והעבודה ואותות החופש והחרות כמו ההסבה ושתית היין וכדומה.

פרק

קלג וויר נון, דיא וויר אונטער זא פיעלען נאציאנען צער-שטרייט לעבען אונד וועדער פריעסטער נאך אלטאר האבען, שלאכטען קיין אסטערלאם, זאנדערן זעטצען אויף דען טיש צום אנדענקען דעסזעלבען איין שטיק געבראטענעם פלייש דאן איין געבראטענעם איי צום אנדענקען דעם פעסטאפפערס, וואצו אויך אונגעזייערטעם בראד, ביזשערע קרייטער, עסיג, זאלץ אין וואסער אויפגעלעזט, קאממען אלו זינבילדער דער הערבען אונד ביטטערן עמפפינדונג יענער גרוזאמען הערטע, אונטער וועלכער דיא נאציאן דאמאהלס שמאכטעטע ענדליך ווירד אויך אויזעפפאלן, מאנדעלן, אונד ציממעט איינע ארט פאן ליים בערייטעט, אונד הינצוגעשטעלט, אום דיא ארכייטען אונזערע פארעלטערן בייא דעם בויא צווייער גראסען שטעדטע צום טהייל אנצודייטען. מיט דיעזען זינבילדערן דער אונגערדריקונג וועכסעלן אנדערע דער פרייהייט אב, דיא נור דען פרייאגעבאחרנען, ניכט אבער דען שקלאפען צוקאממט; אלו דער גענוס דעם וויינעס, דאז אנלעהנען בייא דעם מאהלע, אונד דערגלייכען.

על אודות הנס המופלג של קריעת ים סוף.
שנעשה באחד ועשרים יום לחודש ניסן. צוה השם
לחוג היום ההוא, ולשומו מקרא קודש.

קלב והנה מעת צאת אבותינו ממצרים. היו
עושים בכל שנה ושנה בארבעה עשר לחודש
ניסן בין הערבים את קרבן פסח. בכל חקותיו
ומשפטיו. ואכלו את בשר הקרבן בלילה הראשונה
בהג המצות עלי אש. עם מצות ומרורים.
(והמרורים. הם מיני ירק שטעמם מר וקשה.)
לזכרון. שהמצריים מררו את חיי אבותינו בעבודה
קשה. ובזדון לבב. וחובת עשית קרבן פסח. היתה
מתמדת כל דור ודור שישבו ישראל על אדמתם.
שהנחילם יהושע. משרת משה. אחרי מותו.
ואולם מעת שגלו ישראל מעל ארצם. ונחרבו
המקדש

ועד אויסער ארדענמליכען בעגעבענהייט. דיא אס איין אונד
צוואנציגסטען דעם נעמליכען מאנאטס ניסן ערפאלגטע. האט
גאט אנגעפאלען. דיעזען טאג. אלו איין פעסט מיט הייליגער
צוואממענדעוונג. צו פיערן.
קלב אס פיערצעהנטען טאגע דעם געדאכטען מאנאטס ניסן
מוסטע יעדע איזראעליטישע פאמיליע. אדער אויך אייני
גע פאמיליען צוואממען אלליעהרין. זא וויא אס אבענד פאר איה-
דעם איינצונגע אויז עגיפטען. איין לאס. דאז וויר יעטצט אסטער-
לאס גענען. שלאכטען. אונד זאלכעס נאך דער פארשריפט אלו
איין פעסטאפפער בעהאנדעלן. דאז אפפער. פלייש ווארדע גע-
בראטען. אונד אין דער געכטען נאכט מיט אונגעווייטערטעם
בראדע אונד ביטטערן קרייטערן פערצערט. דיא ויא אן יענע
טיראנניא עראיננערן זאללען. מיט וועלכער דאז עגיפטישע פאלק
איהר לעבען פערביטטערט האטטע. זא היעלט מאן עז אין דער
וויסטע. אונד אים געלאכטען לאנדע. נאכדעם עז יהושע דער
נאציאן צום בעזיטצע איינגעגעבען האטטע. פאן דער צייט אן
אבער. אלו דיא נאציאן. אויז דיעזעס לאנדע פערטריעבען
ווארדע. טעמפעל אונד אלטאר פערלאהר. ווארעז ניכט מעהר
ערלויבט. אירגענדווא דען אפפערדיענסט צו פערדיכטען.

חקי וסדרי הטבע, ולהשיבם אל כנם מהר כפי
רצונו וחפצו: מופת יותר מנצח, שכל דברי משה,
שליח ועבד ה', כנים ואמתיים, ואין בהם נפתל:
ואז האמינו בה' ובמשה אמונה לא יפול בה שום
ספק ונדנוד הדעת. וכן הכתוב אומר: וירא
ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה'
במצרים, וייראו העם את ה' ויאמינו
בה' ובמשה עבדו. הכוונה שגם העם, שאינו
נותן לב לחקור על דרכי ה' ומדותיו ולהאמין
ולבטוח בו על דרך המדע וההשכלה, הגיע
אל האמונה והיראה ע"י מופת חושיי. שראו
בעיניהם הצלת האומה, ואברון רודפיה, שהיו
בלתי אפשריים לפי חוקי הטבע ותהלכותיו. והנה
על

טעסטען גאטטעסלייגער, וויא פרעה, אללע צווייפֿעל צו בע-
נעהמען, זא האטטע דיא אונערוארטעטע ערדעטונג איזראעלס,
אונד דער שנעללע אונטערנאנג עגיפטענס אייגע נאך זיענעדע-
דע קראפֿט, אונד דען העכסטען גראד פֿאן איבערצייגונג, דאס
דאז אללמעכטיגע וועזען, דיא געזעטצע דער נאטור אויפֿהעכען
איס אויגענבליק דארויף אבער דיאזעלבען וויעדער וויא פֿארהין
וואלטען לאסען קאן. וואר עז נאך מעגליך, דיא זענדונג
משה'ס אין צווייפֿעל צו ציעהען, זא האטטע דער דורכצוג דורך
דאז ראטהע מעער זיא מיט איינער געוויסעהייט בעוועהרט, דיא
דען גלויבען אן גאט אונד אן משה אויף אימזער בעפֿעסטענען
מוכטע; וויא דיא שריפֿט זאגט: אלז איזראעל דיא
גראסע מאכט זאה, וועלכע דער עוויגע אן עגיפֿ-
טען אויזגעאיבט האטטע, זא פֿירכטעטע דאז
פֿאלק דען עוויגען, אונד עז גלויבטע אן דען
עוויגען, אונד אן משה, זיינען דיענער. אויך דיא
אונגעבילדעטע פֿאלקסקלאסע, ביא דער פֿערנונפֿטגרינדעניכטס
פֿערפֿאנגען, קאס צור ערקענטניס, דאס עז איין וועזען גיבט,
דאז צוויילען אויף איבערנאטירליכע וויזע דיא אונשולד ער-
דעטטעט אונד דען פֿרעפֿלער בעשטראפֿט. צום אנדענקען דיע-
זער

לנזרים. לתת דרך במים עזים. אשר נצבו כחומה
מימין ומשמאל. וילכו בני ישראל בתוכם בחרבה.
וינוסווימלטו כיחרון אף פרעה. ועבדיו וכל חילו.
והי' ברדוף אחריהם אנשי מצרים. וישבו מי הים
לאיתגם הראשון. וכל מצרים עם מלכם. ושלישיהם
סוס ורוכבו טבעו בים סוף. ולא נשאר מהם
עד אהר.

קלא והנה המכות והנגעים שבאו על המצרים
במצרים. העידו והגידו על יכולת השם
וגבורתו. עד שלא נשאר שום ספק בלב פרעה
המכחיש. ואולם קריעת ים סוף לנזרים ושובו אל
איתנו הראשון מהר כרגע אחרי הצלת ישראל הוא
מופת יותר מנצח. שבכה עצם הנשגב לשנורת
הקי

דע פֿערטילגט ווערדען. גראס וואר דאז עלענד דער איזראעלי.
טען. פֿאר איהנען דאז מעער. הינטער איהנען דער איינדרין.
גענדע פֿינד: וואָ ויא זיך הינווענדעטען. גירגענד וואר איינע
אויזפֿלוקט צו פֿינדען. מיטטען אים געדענגע אבער קאם דיא
הילפֿע. גאט ליעם דאז מעער שפאלטען. דאז הייכט, אין דער
מיטטע דעם מעערעם וויכען דיא געוועסער צו בידען זייטען.
טהירמטען זיך אין דיא העהע, בילדעטען צווייא מויערן, אונד
צווישען איהנען ווארד איין טראַקענער דורכגאנג; אונד זאָ ענט-
קאמען דיא איזראעליטען דער ראכגערדע אונד דער וואוטה
דעם עגיפטישען העערעם. דען אלז דיעזעם דען פֿליכטלינגען,
וועלכע דאז יענזייטיגע אופֿער בייאנאהע עררייכט האטטען, נאכ-
זעטטע, אונד שאַן מיטטען אים מעערע וואר, דא ליעם גאט
איינען שטארקען ווינד קאממען. דער דיא צו בידען זייטען אויפֿ-
געטהירמטען געוועסער צוזאממען טרייב, אונד דאז גאנצע
העער, דען קעניג אונד דיא פֿעלדהערדען, דאס אונד דייטער
בעדעקטע, אונד אים אברונדע בעגרוב: אויך ניכט איין אייג-
ציגער פֿאָן איהנען וואר ענטקאממען.
קלא האבען דיא פלאגען אונד שטראפֿען, וועלכע דיא עגיפ-
טער ערלייטטען, זאָלכע געווייזע פֿאָן דער אללמאכט גאט-
טעם געגעבען. דיא אים שטאנדע ווארען, אויך דעם פֿערשטאק-
טעסטען

ולזכר הדלוג ההוא, שהי' נס בתוך נס, נקרא החג
פסח • **קל** בצאת ישראל ממצרים, וסרו המכות
מפרעה, ועבדיו, וכל אנשי מצרים, והיתה
להם הרוחה, אז התנחמו הזדונים האלו, על אשר
שלחו בני ישראל מעבודתם • ויקבצו כולם לרדוף
אחריהם, בחיל רב, סוסים, ופרשים, מרכבה
רבה • וכאשר השיגום חונים על שפת ים סוף,
אז נחרו בהם, להלחם עמם, ולהכרית מארץ זכרם,
אם לא ישובו תחת ידם אל עבודתם • ויראו בני
ישראל אותם ברע, הים מלפניהם, והאויב אורב
אחריהם, ויפנו כה וכה : ולא מצאו מנוס למו •
ויהי בהיותם במצור ובמצוק, ויקרע ה' את הים
לגזרים

האלטען ווירד, אין דיא הייזער דער איזראעליטען צו קאממען,
דערען טהירפפאסטען אונד אבערלאגען מיט בלוט בעשפרענגט
זינד: עגיפציער אונד איזראעליטען וואהנטען אונטער איינאנדער •
דער ווירגענגעל, אינדעם ער דיא ערשטגעבאהרנען יענער גרויזאמען
היטועג ראפפען, דיא ערשטגעבאהרנען דער אונטערדריקטען
נאציאן אבער פאן דיעזער שטערבליכקייט בעפרייען זאללטע,
מופטע פאן איינעם עגיפטישען הויזע צום אדערן איילען, אונד
דיא דאצווישען ליעגענדען איזראעליטישען הייזער, איבערשפרינגען
נען: דאהער דען דער גאנצע: איבערהיפפונגספעסט •
קל אלז דיא איזראעליטען איז עגיפטען צאגען, דארויף דיא
פלאגען נאכליעסען, אונד פרעה, זיינע האפבעדיענטען,
אונד אונטערטהאגען זיך וויעדער ערהאלטען, זא בערייעטען
עז שאן דיא טיראנגען, דיא איזראעליטען פאן דער דיענסטבאר-
קייט ענטלאסען צו האבען: דער קעניג בערייעף זיין קריעגסהער
צוזאממען, נאהם רייטעריא אונד שטרייטוואגען מיט, פער-
פאלגטע דיא אויזגעצאגענען, אונד עררייכטע זיא, אינדעם זיא
זיך אס אופער דעם ראטהען מעערעס לאגערטען: דיא קוים
ערשט אין פרייהייט געזעטצטע נאציאן, זאללטע ענטוועדען
אין דיא שקלאפערייא צוריק קעהרען, אדער אין איינעם בלו-
טיגען קריעג אומקאממען, אונד איהר אנדענקען פאן דער ער-
דע

שאם לא יאבה לשלוח את עם ישראל מארצו. ימות
 כל בכור בארץ מצרים. מבכור בני המלך פרעה
 עד בכור השפחה, וכל בכור בהמה. וכאשר לא
 אבה לשלחם. ויקרא משה לכל זקני ישראל.
 ויצום לשהוט ביום ארבעה עשר לחודש ניסן. שה
 תמים זכר. ולקחת מן דמו. ולתת אותו על משקוף
 ומוזות פתח בית כל איש ישראל. ואת הבשר
 יאכלו בערב היום ההוא. עלי אש. עם מצורת
 ומרורים. והי' בעבור ה' בלילה ההוא. לנגוף את
 כל בכור מצרים. ולא יתן המשחית לבוא אל בית
 ישראל. אשר הדם על מוזות ומשקוף פתחו. והנה
 בהמליט המשחית את בכורי ישראל מאותה המגפה
 הבאה פתאום. הוא הי' דולג מבית מצרי אל בית
 מצרי אחר. ועובר על בתי בני ישראל שהיו בינותם.
 ולזכר

זען וואלטען. קאם משה, אונד שפראך מיט איהם אים נאמען
 גאטטעס צום לעצטען מאהלע, דאז פאלק פרייא צו געבען
 משה זעטצטע דיא בערדאָהונג הינצו: דאס: וואָפֿגן ער זיך
 נאָך לאנגע ווייגערטע, גאט צו געהאָרענען, יעדער ערשטגע-
 באָהרנע אים לאנדע, פֿאָס ערשטגעבאָהרנען זאָהן דעם קעניגס
 ביז צום ערשטגעבאָהרנען דער שקלאפֿין, זא גאר אויך דאז
 ערשטגעוואָרפֿענע פֿאָן פֿיהע פלעטצליך, אונד אין איינער נאכט
 היגשטערבען ווירדע. אבער אויך דיעזער בערדאָהונג גאב ער
 קיין געהער. הידאויף פֿערוואַממעלטע משה דיא אלטען אין
 איזאָעל, אונד בעפֿאהל איהנען, יעדעס הויזפֿאטער אויפֿצוטרא-
 בען, אס פֿיערצעהנטען טאגע דעם מאָנאטס ניסן, גענען דיא
 אבענדשטונדע איין מענליכעס לאס צו שלאכטען, אונד פֿאָן
 זיינעם בלוטע דיא פֿפֿאָסטען אונד אבערשוועללע דער טהירען
 יענער הייזער צו בעשפֿרענגען. אין דענען איזראעליטען וואָהנען:
 ודאז פֿלייש אבער זאָללען זיא געבראטען מיט אונגעזייערטעס
 בראָדע, אונד ביטטערן קרייטערן אבענדס פֿערצעהרען. דאמיט
 אין דער נאכט, ווען דער עוויגע אומהער פֿעהרט, דיא ערשט-
 געבאָהרנען עניפֿטענס אומצוגרינגען, ער דען פֿערדערבער אב-
 חאלטען

קכח והנה הלחיצו את בני ישראל באופן שלא
נתנו להם עת לאפות להם צדה לדרך.
וע"כ נשאו את בצקם על שכמם. והבצק לא נפח.
ולזכר מהירות הגאולה, חובה עלינו לאכול מצה
מבצק לא החמיץ. כדרך שהיו אוכלים אבותינו
בצאתם ממצרים. ולפיכך נקרא המועד הזה:
חג המצות. והכתוב קוראו לפעמים. חג
האביב. על הזמן, שבהודש ניסן דגן חטה
ושעורה מתבשלים בארץ המזרח.

קכט ונקרא פסח. (הוראת המלה היא: דלוג
ממקום למקום.) לפי שבעוד היות בני ישראל
במצרים, בא משה אל פרעה ואמר לו בדבר ה'
שאם

נאך אייניגע צייט צעגערטע, זא דראנגען זיא אין איהן, אונד
צוואנגען דיא איזראעליטען צום אויזצוגע, פֿערטריעבען זיא בייאם
נאהע אויז עגיפטען, דא זיא זיא פֿאָרהער ניכט גוטוילליג אויז
ציעהען לאסען וואָלטען.

קכח דיא איזראעליטען וואורדען זא זעהר געדרענגט, דאם איה.
נען ניכט זא פֿיעל צייט בליעב, בראָר אויף דיא רייזע
צו באקען. זיא מוסטען דען טייג, וויא ער וואר, אויף דען שול.
טערן פֿאָרט טראגען; אונד דאז וואר אורזאכע, דאם דער טייג,
ניכט אויפֿגינג. צום אנדענקען דיעזער איבֿידראשענדען שנעללען
ערלעזונג, זינד וויר פֿערבונדען, אן דיעזעס פֿעסטע אונגעזייער.
טעס בראָד צו עסען, דעם גלייך, וועלכעס אונזערע פֿאָרפֿאה.
דען אויף איהרעם צוגע אויז עגיפטען פֿערצעהרט האטטען: דאם
הער דיעזעס פֿעסט אויך, דיא פֿייער דעם אונגעזייער.
טען בראָדעס, גענענט ווירד. ען קאמט אין דער שריפֿט
אויך אונטער דער בענענונג: פֿרייה לינגס פֿעסט, אדער
דאז פֿעסט דער רייפֿע פֿאָר, ווייל אין מארגענלאנד צו דייע-
זער צייט דאז געטריידע בייאנאהע צור פֿעללינגען רייפֿע גע-
לאנגט.

קכט דעם פֿעסטעם געוועהנליכער נאמע אבער איזט: פסח,
איבערהיפֿונגס פֿעסט, אונד צוואר אויז פֿאָלגענ-
דער אורזאכע. אלז אללע שטראפֿען בייא פרעה ניכטס פֿערפֿאָ-
גען

והלבותיו רבות מאד • ואולם די לנו עתה לדעת
 שהשם ית' צוה אבותינו להיות הנאולה הנוראה
 ההיא תמיד נוכח פניהם • ולחונ את החג בזכירת
 וספור הנסים והנפלאות שנעשו לנו בימים ההם;
 ולמען ידעו גם בנינו ויגידו לדור אחרון • שהעצם
 הנשגב הכה את פרעה מלך מצרים ואת עמו בעשר
 נגעים ומכות • שאינן באות על דרך הטבע • כי
 אז הכירו שיד ה' עשתה כל אלה • והאמינו בדברי
 משה • שבא לגאול אחיו • בני ישראל • אז שחרו
 פניו להוציאם מהר מאדמת מצרי' • כי אמרו כל לנו
 מתים: כי כשל כח הסבל • לסבול את מכאובי
 הנגעים הנוראים האלו • וכאשר התבושש משה
 אז הפצירו בו • להוציא את בני ישראל • וכמעט
 גרשו אותם ממצרים • תחת אשר בראשנה לא אבו
 שמוע בקול ה' לשלחם הפשי •

והנה

דעם פֿעסטעס צו ערקלערען • ויא בעשטעהט דארין • דיא וואונג
 דערבארע ערלעזונג אונזערער פֿארפֿאהרען צו פֿערעוויגען • אין
 דען בייִדען ערשטען נעכטען פֿאָן פסח • ערצעהלען וויר אלס
 לע דיא גראַסען אונד זעלטענען טראַטען • דיא וואַט צו יענען
 צייטען אויזגעאיבט האַטטע • וויר פֿלאַנצען דאז אנדענקען אן
 דיעזע אויסעראַרדענטליכען עראַייגניסע בייא אונזערן קינדערן
 פֿאַרט; ויא זאָללען וויעדער איהרען נאכקאָממען פֿערקינדען
 דאס דאז ערהאבענע וועזען מיט זייגער אלמאכט פרעה • דען
 קעניג פֿאָן עגיפֿטען • אונד זיין גאנצעס פֿאָלק מיט צעהן שרעק
 ליבען פלאגען היימגעזוכט האַט • אונד צוואר מיט זאָלכען פלאג
 גען • דיא אויף דעם וועגע דער גאטור ניכט ענטשטאנדען ווע
 דען • לאנגע ווארען דיא עגיפֿציער הארטגעקינ • אונד וואָללעטען
 דען ערמאהנונגען אונד דראָהונגען משה'ס אונגעאכטעט • דיא
 איזראעליטען ניכט פֿאָן זיך לאסען • אלס יענע אבער דיא
 דראנגזאלע דער פלאגען ניכט מעהר ערטראגען קאנטען • היעלס
 טען ויא בייא משה אן • זיינע ברידער וועגצופֿיהרען • אונד שפראַ
 בען: וויר זינד אלל לע דעם טאָדעס! ויא נון משה

נאָך

קכז והנה שנת שטרות היא שנה מיוחדת לענין העולם שהתורה אין לה עסק עמהם. המוכר ביתו לחבירו וכותב לו שטר מכירה המשכיר שדהו לחבירו או המלוה ממון לאחרים וכן בשאר העסקים שאחד כותב שטר והאחר מקבלו ובכל דברי זכרונות וקורות הימים שנתנו לכתוב צריך להתחיל זמנם מיום ראשון לחודש תשרי דאשית שנת שטרות וזכרונות; והחודש הזה הוא באמת חודש שביעי לשנת התורה ונאולת מצרים.

קכח פסח או חג המצות הוא מועד הראשון מקרא קודש; חל המיד בצאת יום ארבעה עשר לחודש ראשון לשנת תורה. (והוא ניסן) בעזת שהלבנה זורחת מלאה. והנה בשמירת חג הפסח יש דינים וחוקים רבים. והלכותיו

דער זיבענטע מאנאט אים יאהרע. אב ער נלייך אים וועלטליכען אדער קאממערציאהרע דער ערשטע איזט.

קכז מיט דעם מאנאט תשרי פֿענגט אבער דאז נייע וועלטליכע אדער קאממערציאהר אן. פֿאז דעם אללע פֿערדארדנונגען, דיא דאז בירגערליכע לעבען בעטרעפֿען, אונד דיא רעליגיאן ניכט אנגעהען, אללע געגעבענהייטען אונד דענקווירדיגקייטען, דיא אויפֿגעצייכעט ווערדען, אללע געשעפֿטע, אונד דיא אים האנדעלס פֿערקעהר געוועכסעלטען שריפֿטען, אלז: פֿערטרעגע, קויפֿבריעפֿע, שולדפֿערשרייבונגען אונד דערגלייכען דאטירט ווערדען; אין דער אָרדנונג דעם רעליגיאנסיאהרעם אבער, בלייבט תשרי דעמאונגעאכטעט דער זיבענטע מאנאט.

קכח פסח, אדער דאז פֿעסט דעם אונגעזייער טען בראדעם, איזט דער ערשטע פֿייערטאג פֿאן הייליגער צוזאממענברודרונג, אונד פֿעלט אויף דעם פֿיערצעהנטע טען טאג דעם ניסן, דעם ערשטען מאנאטס אים רעליגיאנסיאהרע, געגען אבענד, צור צייט דעם פֿאללמאנדעם. דיא געזעטצע אונד פֿערדארדנונגען, דיא אן דיעזעם פֿעסטע בעאבאכטעט ווערדען, זינד צו ווייטליפֿיג, אום אנגעפֿיהרט צו ווערדען. צו אונזערס צוועקע איזט עו הינלענגליך, אייך דיא אבזיכט דעם

קכה וזוה הטעם אנו אומרים בתפלות וקדוש
השבת ומועדים זכר ליציאת מצרים
שכמעט כל המצות שנתחייבה בהן האומה
הישראלית הן נמשכות מגאולת מצרים. באותה
הגאולה הראה הש"ת חבה יתירה לישראל
לגאלו מיד פרעה הקשה. באותות ומופתים נוראים
חושיים, שמעידים על רוממותו, חכמתו, טובו
יכלתו וצדקתו וגו'. ואחרי שגאולת מצרים, שהיתה
בחודש ניסן, היא כמו יסוד התורה וחובות הישראי,
לכן שנת תורה מתחלת מניסן, והדשי השנה
הזאת הולכים על זה הסדר: ניסן, אייר, סיון,
תמוז, אב, אלול, תשרי, מרחשון, כסלו, טבת,
שבט, אדר, (ובשנה העבור) ואדר, וא"כ חודש
תשרי הוא שביעי לשנת תורה.

והנה

פרייעט ווארדען זינד: אויף דיעזע בעפרייאונג בעציעהען זיך
בייאנאהע אללע פעסטע אים יאהרע, אונד דיא מייסטען גאט-
טעסדיענסטליכען האנדלונגען.
קכה דאהער דען וויר אין דעם געבעטע אונד אין דען איינזעג-
נונגען דעם סאבבאטס אונד דער פעסטע שפרעכען: עו
געשיעהט צום אנדענקען דעם אויסצוגעס אויז
עגיפטען; וויל בייאנאהע אללע פפליכטען דעם איזראעלי-
טען, אלז איזראעליט, פאן יענער אויסערארדענטליכען לעבע
הערדיהרען, מיט וועלכער גאט אונזרע פארעלטערן אויז דען
דראנזאלען דער שקלאפערייא ערעטטעטע, אונד צוואר פער-
מיטטעלסט דער ערשטוינענסוויירדיגסטען וואונדער, דיא צוגלייך
דיא נאציאן פאן זיינער ערהאבענען ווייזהייט, אללגיטע, אללס
מאכט, גערעכטיגקייט א' ז' וו' אנשויליך בעלעהרטען: פאן
דיעזעם מערקוויירדיגען צייטפוגקטע פענוט אלזא דאז רעליגיאנס-
יאהר אן, אונד געהט אין פאלגענדער ארדנונג פארט: ניסן,
אייר, סיון, תמוז, אב, אלול, תשרי, מרחשון, כסלו, טבת,
שבט, אדר, (ואדר, אים זאגענאנטען שוואנגעריאהר.) אין דיע-
זער ארדנונג דעם רעליגיאנסיאהרעם, איזט תשרי אללערדיגנס
דער

ועושין אותה השנה שלש עשרה חדשים, והיא
נקראת: שנה מעוברת. והנה כל חודש מחדשי
שנת הירח הוא מלא, אם יש בו שלשים יום;
והוא חסר, אם אין בו כ"א תשעה ועשרים יום.
קכד ואם יקשה הדבר מכם, שאנו מונין את
השנה מיום ראשון לחודש תשרי, והוא
ראש השנה, והכתוב קורא את חודש תשרי
חודש שביעי לשנה? לכן אודיע לכם שיש לנו שני
מיני שנה בשנה אחת והן: שנת תורה ושנת שטרות.
והענין, שכל עניני תורה ומצות התלויים בזמן, כמו
הגים ומועדים, והדומה להם, יש להם שנה בפני
עצמם, שתחלתה חודש ניסן, והכתוב קורא ראשון
לחדשי השנה, שבו יצאו אבותינו ממצרים ונגאלו
מיד לוחציהם, וכל המועדים ועקרי עבודת מעשה
הם זכר ליציאת מצרים, שהמועדים אותות
מורות על יציאת האומה מעבדות לחופש וחרות.
וכוזה

וארר, אונד דאז יאהר, וועלכעס איינען מאנאט מעהר בע-
קאמט: איין שוואנגערעס יאהר, (שאלטיאהר) דער מא-
נאט איזט עיטוועדער פֿאללשטענדיג, ווען ער דרייסיג, אדער
מאנעלהאפט, ווען ער נור ציין אונד צוואנציג טאגע צעהלט.
קכד נאך דיעזער אנגעגעבענען אָרדנונג, איזט תשרי דער ערשט-
טע מאנאט, מיט דעם זיך אויך אונזער יאהר ווירקליך
אנפֿענגט. עז מוז דאהער אויפֿפֿאללען, ווארום דיא שריפט דעג-
זעלבען דען זייענעטען מאנאט נענט, דא ער דאך דער ערשטע
אויס יאהר איזט. אום אייך דיעס אויפֿצוקלערען, בעמערקע איך,
דאס וויר צווייערלייא צייטרעכנונגען האבען: איינע רעליגיעזע;
אונד איינע, אין וועלכער דער אנפֿאנג אונד פֿארטגאנג דער גע-
שעפטע, בעגעבענהייטען, אונד דענקווירדיגקייטען אנגעגעבען
אדער דאטייט ווערדען. אללע געגענשטענדע דער רעליגיעזע,
דיא פֿייערטאגע אונד דערגלייכען, האבען איין אייגענעם יאהר,
דאז מיט דעם מאַאט ניסן אנפֿענגט: אלז דיא צייט, אין וועל-
כער אונזערע פֿאָדפֿאהרען פֿאָן דער עגיפֿטישען טיראנייא בע-
פֿרייט

המועדים צריך לחלוק השנה לחדשים, דעו נא
שיש שנת חמה, ושנת לבנה. ימי שנת חמה הם:
שלש מאות ששים וחמש ורביעי; ומדת שנת הלבנה
שלש מאות חמשים וארבעה ימים שמנה שעות
ותתעו מתת'רף חלקי שעה. ולכוון את מועדי ה'
אין לנו לחשוב כ"א שנת הלבנה, שנחלקת לשנים
עשרה חדשים, ואלה שמותם: תשרי (או ירח
האתנים) כרחשון, (או ירח בול) כסלו, טבת, שבט,
אדר, ניסן (או חודש האביב) אייר, (או יו) סיון,
תמוז, אב, אלול.

קכג אתם ראיתם, ששנת החמה יתירה על שנת
הלבנה אחד עשר יום בקרוב, ואם יתקבצו
מן התוספת הזאת כמו שלשים יום או פחות מעט,
או יותר מעט, מוסיפין חודש אחד (שנקרא: ואדר),
ועושיין

מענט זיכטבאר ווערדען. אלליין אום דיא צייט דער פֿייערטאגע
אנצוגעבען, מיסען וויר צו ערשט דאז יאהר אין מאנאטע איינ-
טהיילען. דאז יאהר איזט ענטוועדער איין זאננעניאהר, אונד
ענטהעלט דרייא הונדערט, פֿינף אונד זעכציג אונד איין פֿיער-
טעל טאג; אָדער איין מאנדיאהר, אונד האט דרייא הונדערט,
פֿיער אונד פֿינפֿציג טאגע, אכט אונד פֿיער פֿינפֿטעל שטונדע
וויר איזראעליטען האלטען אונז איבערהויפט, אונד אין אבזיכט
אויף בעאבאכטונג דער פֿעסטטאגע אינסבעזאנדערע, אן דאז
מאנדיאהר, אונד טהיילען עז אין צוועלף מאנאטע פֿאן פֿאל-
גענדער בענעננונג איין: תשרי (אָדער איתנים), מרחשון,
(אָדער בול) כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, (אָדער
אביב), אייר, (אָדער יו) סיון, תמוז, אב, אלול.

קכג איהר ווערדעט בעמערקט האבען, דאס דאז זאננעניאהר
געגען דאז מאנדיאהר איינען איבערזעס פֿאן בייאנאהע
איילף טאגען האט. קאממען נון זא פֿיעל איבערשיסע צוזאמ-
מען, דאס זיא עטוואז וועניגער אָדער עטוואז מעהר אלז דריי-
סיג טאגע אויזמאכען, זא עדהעלט דאז מאנדיאהר צו זיינען
צוועלף מאנאטען גאָך איינען. דיעזען דרייצעהנטען גענען וויר:
ואדר

לנו לבער אש, לאפות, לבשל, ולצלוח, וכל
המעשים הצריכים להכנת המזונות.

פרק טו

(קביעות המועדים וענינם.)

קכב והנה רואה אנכי להודיע אתכם
מתי יחולו ימי מקראי קודש הללו,
כל א' מהם בעתות השנה: הנה זמן השבת נודע,
שנכנס בכל שבוע בעוד יום הששי בערב, ויוצא
בכלות יום השביעי אחר צאת הכוכבים, ואולם לכוון
המועדים

פֿאַן יעדער ארבייט ענטהאלטען: צוואר פֿינדעט דיעזע שטרענג-
גע ענטהאלטזאמקייט פֿאַן אללען פֿערדיכטונגען נור אם סאב-
באט, אונד אם פֿעדוועהנונגסאג שטאט: אינדעסען איזט אן
אנדערן פֿעסטטאגען אויך זאנסט נישטס ערלויבט, אלז פֿייער
אנמאכען, באקען, קאכען, בראטען, אונד וואו דיא צובעריי-
טונג דער שפייזען ערפֿארדערט: דיא סאבבאט-אונד פֿייערשטא-
גע גענט דיא שריפט: ד' יא צור הייליגונג בערו פֿענען
טאג, זיא וונד צור הייליגען בעשעפֿטיגונג פֿאַן גאט איינגע-
זעטצט, אונד דיא באציאן איזט: צו זאממען בערו פֿען,
זיא מיט הייליגען געברייכען אונד בעטראכטונגען צוצוברינגען.

קאפיטעל טו

(אדרנונג דער פֿעסטטאגע אונד איהרע בעדייטונג.)

קכב עז איזט היר דיא שיקליכסטע געלעגענהייט אייך אין אדר-
נונג צו צייגען, צו וועלכער צייט איס יאהרע יעדער פֿעסט-
טאג איינפֿעללט: איהר וויסעט וואהל, דער סאבבאט טריט
וועבענטליך פֿרייטאג גענען אבענד איין, אונד וועהרט דיא נאכט.
אונד דען גאנצען אנדערן טאג, ביז דיא שטערנע אם פֿירמא-
ט

מענט

כל מחשבותיו לה. ראתה החכמה העליונה
לייער ימים מיוחדים בשנה. אשר בהן יפנה כל
ישראל מעסקיו. ואל ישהכ"א בדבר ה'. והימים
האלו הם מועדים ומקראי קודש; שכל עדת ישראל
קרואים להקדישם במקהלות בבית ה' להנן ולזמר
יחד תהלות עצם הנשגב. ולשמוע מפי זקנים
וחכמים. את חקי האלקי ואת תורותיו.
קכא ומזה תבינו קצת כוונת שמירת שבת.
ומועדיה. והמנוחה מכל מעשה ומלאכת
עבודה שנתחייב בה כל איש ישראל. הואובניו.
עבדיו ואמהותיו. ובהמתו. ואף הגר אסור בכל
כלאכה. ואולם חומר האסור הזה. אינו כ"א
בשבת ויום כפור בלבד. אבל בשאר מועדים הותר
לנו

היממעל אונד דער היממעל היממעל, דיא ערדע,
אונד אללעס, וואו זיא אין זיך פאסט:
קכ איין וועזענטליכער טהייל דעם אייסערן גאטטעסדיענסטעס
איזט דאז געבעט אונד דיא עפפענטליכע אנדאכט. וויר
זינד פערפפליכטעט, גאט טעגליך אנצודופען, אונד אונזער הערץ
אים געבעטע פאר איהם אויזצושיטטען. אלליין ניכט יעדען טאג
האט דער מענש צייטיגענוג, זיך געהעריג פארצובערייטען, אונד
זיינע געדאנקען צו ארדנען. דיא ערהאבענע ווייזהייט האט דא-
הער געוויסע טאגע אים יאהרע בעשטימט, אן וועלכען דיא
נאציאן זיך פאן אללען פערדריכטונגען לאז צו מאכען, זיך איינ-
ציג אונד אלליין מיט גאט צו בעשעפטיגען, אונד צו דיעזעס ענ-
דע זיך צו פעזאממעלן האט, דאמיט דאז לאב גאטטעס עפ-
פענטליך אונד אין געמיינשאפט אבגעזונגען, אונד דאז פאלק
אונטערדריכטעט ווערדע.

קכא דיעס איזט צום טהייל דער גרונד, ווארום וויר געהאלטען
זינד, אס סאבבאט, אונד פעסטטאגען איינע זא שטרענג-
גע פייער צו בעאבאכטען. אללע געשעפטע ווערדען אבגעברא-
כען, אונד אללעס מוס פאן דער ארבייט אויזרוהען. דער פא-
מיליענפאטער ניכט אלליין, זאנדערן אויך קינדער, קנעכטע,
דיענסטמעדכען, דאז פיה, אונד דיא פערעמדלינגע, מיסען זיך
פאן

לתועלת בני אדם בלבד. ולפיכך העובר נעבד.
ולא השם. שאינו צריך לנו. ואינו שואל ממנו
דבר. ועל הדרך הזה אמר משה: ועתה ישראלי
מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה
את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו
ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך
בכל לבבך ובכל נפשך: לשמר את
מצות ה' ואת הקטיו אשר אנכי מצוך
היום לשוב לך (לך ולא לו): הן לה' אלקיך
השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר
בה. ואם כן אינו צריך לך ולעבודתך.

קכ מעקרי עבודת מעשדה ההשתחוי' והתפלה
להורות לה' יום יום. ולהתחנן לפניו. ולפי
שאינ לב אדם פנוי בכל יום. לקדש עצמו. ולהכין
כל

גען בעטראכטונגען, עפענטליכען בעלעהרונג
גען (דיא מאן אויך פרעדיגטען נענט), אונד רעליגיעזען
צערעמאניען צוזאממענגעזעטצט איזט, אונד דאס צווייטענס
אללע דיעזע בעשטאנדטהיילע דעם גאטטעסדיענסטעס צוזאמ-
מען גענאממען, קיינען אדערן צוועק האבען, אלו אונזער איי-
גענעס הייל, אונזערע פערפאלקאממנונג. אין דיעזעם גייסטע
שפראך אונזער ערהאבענע לעהרער משה צור נאציאן: „אונד
זון ישראל! וואז פערלאנגט דאז עוויגע וועזען,
דיין גאט פאן דיר? ניכטס אלו דאס דוא דען עוויג-
גען, דיינען גאט פירכטעסט, אין זיינען וועגען
וואנדעלסט, איהן ליעבסט, אונד מיט גאנצעם
הערצען אונד גאנצער זעעלע דעם עוויגען, דיי-
נעם גאט דיענעסט: (דיעזער דיענסט בעשטעהט נעמליך
דארין:) צו בעאכטען דיא געבאטע דעם עוויג-
גען, אונד זיינע געזעטצע, וועלכע איך דיר הייטע
אנבעפעלע, צו דיינעם וואהל: (ער וויל נור דייך בע-
גליקען אונד בעזגליגען: ער אבער בעדארף יא ניכטס:) רען
זיחע! דעם עוויגען, דיינעם גאט געהערען אללע
הימלע

בבית הכנסת. בקהל עדת ישראל. וממנו יראו
ויעשו גם המה. ויזכרו את טעמי העבודה. כאשר
שמעו מפי המורה; וכן נמצא בכתוב אצל רוב
המצות שנאמר: וזכרתם. למען תזכרו. או
למען תזכרו. וחובה זאת נמשכת גם ממצות
הכתוב: ואהבת לרעך כמוך. שכמו שהייב
כל אדם לעזור את רעהו בענינים גופניים, להגיע
אל הצלחה זמנית. כן מוטל עליו. להאיר את
שכלו בענינים רוחניים. להגיע אל ידן אל אושר
עולם הנפשיות. ובפירוש הוא אומר: הוכח
תוכיח את עמיתך. והתוכחה מביאה את
המזהיר. ללמד את הנזהר.

קיט ואתם. דעו לכם עתה. ענין עבודת אלקים
בלב. בדבור ובמעשה יחד. ושכולם מכוונים
לתועלת

דעליגיאנסגעברייכע, אין דער סינאגאגע אין געגענווארט דער פֿער-
זאממעלטען געמיינדע פֿערריכטעטן. עראיננערן דאן אן דיא דארי-
בער ערהאלטענען לעהרען אונד ערוועקען גאטזעליגע געדאנע-
קען. דאהער פֿינדעט מאן אין דער שריפט ביא דען מייסטען
צערעמאניאלגעזעטצען דען צוואטץ: „אונד איהר זאל לאלט
דאבייא געדענקען: „דאמיט דוא איינגעדענק
וויסט: „דאמיט איהר אייך עראיננערט.“ — דיעזע
פֿעליכט, אונזערע מיטברידער צו בעלעהרען, לעסט זיך אויך אויז
דער פֿארשריפט. „דוא זאל לאלסט דיינען געכסטען ליע-
בען, וויא דייך זעלבסט, „הערלייטען דען, זינד וויר פֿער-
בונדען, אונזערס געכסטען מיט אללעם ביאצושטעהען, וואדורך
ער זיין צייטליכעם גליק בעפֿערדערן קאן, אום זא מעהר מיסען
וויר איהם דורך אויפֿקלערונג דעם פֿערשטאנדעם צור עוויגען גליק-
זעליגקייט פֿערהעלפֿען. נאך דייטליכער צייגט זיך דיעזע פֿעליכט
אין דעם ווערזע: „דוא זאל לאלסט דיינען געכסטען נאכ-
דריקליך ערמאהנען: „ערמאהנונג אבער, זעטצט בעלעה-
רונג פֿאראויז, מיט וועלכער ער צורעכט געוויזען ווערדען זאלל.
קיט אויז אללעם דעם ביזהער בעמערקטען איזט עז נון קלאר,
ערשטליך, דאס דער גאטטעסדיענסט אויז גאטזעל-
גען

שהוכה על כל חכם אמת. וביחוד על איש
ישראלי. להפיץ רעיונותיו האלקיות והמוסריות
היוצא, ולהקדיש את שם הנכבד ברבים. ואי אפשר
לאדם לגלות מחשבות לבו כ"א ע"י דבור, לכן
מחובותינו היא ללמד את הבורים בעם תורה
וזווסר לדרוש להם את דבר ה', מדי שבת בשבתו,
להאיר עיניהם ללכת נוכח ה', ולהכין לבם אל
הרנה, ואל התפלה, ואל העבודה.

ק"ח ולפי שהלמודים היותר יקרים יעופו מהר
מלב חלושי דעת, ואינם נחקקים בזכרונם,
כ"א ע"י מעשה, שמתוך כך זוכר את למודו, לכן
צריך שתהי' עבודת מעשה החכם ירא ה' בגלוי,
בבית

ערבא רמנעדע גאט הייט ווילל דאז הערץ: זיא
זיעהט נור אויף דיא געזינגענען, אונד האט איחר וואהלגעפאללען
אן איינעם הערליכען אויפריכטיגען געמיטעהע.
ק"ז דער גאטטעסדיענסט האט ניכט בלאס דיא פערפאלקאמ-
נונג דעסיעניגען צור אבזיכט, דער איהן פערריכטעט, זאנ-
דערן אויך דיא אויפערבויאונג אללער דערער, אין דערען געגענ-
ווארט ער פערריכטעט ווירד. עז איזט יעדעס פערנינפטיגען, אונד
בעזאנדערס יעדעס איזראעליטען פפליכט, זיינע דעליגיעזע בע-
טראכטונגען אונד מאראלישע געדאנקען צו פערברייטען, גע-
מיינניטציג צו מאכען, אונד דאדורך דען עהרווירדיגען נאמען
גאטטעס עפפענטליך צו הייליגען. דיא געדאנקען דער מענשען
קענען אבער ניכט אנדערס בעקאנט ווערדען, אלז דורך ווארטע.
וויר זינד דאהער אויך שולדיג, וועניגסטענס וועכענטליך איינמאהל,
אונד צוואר אס סאבבאט דאז געמיינע פאלק אים ווארטע גאט-
טעס אונד אין דער זיטטענלעהרע צו אונטערריכטען, איהרען
פערשטאנד זא פיעל מעגליך צו ערלייכטערן, איהנען דען וועג,
דער צום עוויגען פיהרט, צו ווייזען, אונד איהר הערץ צום גאט-
טעסדיענסט, צום געבעט אונד געזאנג פארצובערייטען.
ק"ח ווארטע אהנע מהאטען אבער פרוכטען ניכט פיעל. דיא
בעסטען לעהרען ערהאלטען זיך נור זעהר זעלטען אים
שוואכען געדעכטיסע דעס גראסען הויפענס, אונד פערפליענען
גאר באלד, ווען זיא ניכט מיט האנדלונגען פערבונדען ווערדען.
דעליגי.

קמץ וזהו תכלית עבודת מחשבה. ולפי שמחשבה בלי מעשה, היא כרוח בלא גוף, לכן צריך שתתלווה אליו עבודת מעשה, שגם תכליתה אינה לתועלת הש"ת, כ"א לטובת העובד ולהשלמתו. שעי' המעשה והתבוננו עלי' עולה על רוחו כונת הבורא או החפצו, ותתעורר נפשו להבין בפלאות הבורא וטובו וחסדו: שהמעשה בלי התעוררות הלב והמחשבה הוא כגוף בלא רוח. וכן אמרו החכמים: רחמנא לבא בעי. שהשם אב הרחמים יראה ללב האדם, ורוצה בלב טהור ורית נאמנה.

קין והנה עבודת אלקי' אינה ככוונת להשלמת העובד בלבד, אבל גם לתועלת אחרים. שחובה

גענוסע; אונד ווען וויר אונז אים צירקעל דער פֿריינדע אייניגע
גרגעטצליכקייטען ערלויבען, זיך לאסען וויר ניא אויסער אכטן
דאס איין אויגע איבער אונז שוועבט, דאז אללעס זעהט, איי
אחר, דאז אללעס הערט (מט); אונד זיך ווערדען וויר ניא אונז
זערע ווירדע פֿערגעבען, ניא דיא געטטליכע פֿערנונפֿט דען שנע
דען בעגערדען אונטערווערפֿען.

קמץ דיעס איזט דער איינציגע צוועק דער איינערן גאטטעספֿער
עחרונג. דא אבער דיעזע אהנע דען אייסערן גאטטעס
דיענסט איינעם קערפערלאזען גייסטע גלייכט, דען כאן ניכט
וואהר נעהמען קאן, זיך מוס יענע דורך דיעזען פֿערזינליכט, אונד
ווען כאן זיך זאגען דארף, פֿערקערפערט ווערדען. אבער אויך
דיעזער האט דען געמליכען צוועק, אונד ציעלט לעדליך אויף
אונזער אייגענעם וואהל אב. יעדע גאטטעסדיענסטליכע האנד
לונג ברינגט אונז איינע געטטליכע אבזיכט אין עראיננערונג, אונד
ביעטעט אונז געלעגנהייט דאר, איבער דיא וואונדער גאטטעס
זיינע גיטע, גנאדע א' ז' ו' נאכצודענקען. פֿערדינסטען וויר דיעזע
האנדלונגען אבער אהנע ערבוואונג, דאז איזט, אהנע דאס דא
דורך דער פֿערשטאנד ערלייכטעט, אונד דאז געמיטה געבעסערט
ווירד, אלזדאן גלייכט דער גאטטעסדיענסט איינעם גייסטליכען
קערפער. אונזערע ווייזען זאגען קודץ אונד בינדיג: "דיא אל ל
ערבאר."

שהשם אינו מקבל שום טובה ותועלת מעבודתנו,
וכן הבתוב אומר: אם צדקת מה תפעל
לו. ואולם תכלית העבודה, היא לטובת העובד
עצמו, שעל ידה תושלם נפשו ותטהר מחשבתו.
והיא, כאשר יוסיף להתקרב אל השם כן ירבה
לדעת, שכל מחמדי תבל הבל המה. אין בם
מועיל מתמיד וקיים. ואז יפתח מוסרות האולת,
אשר לבו קשור בם מנעוריו, לצבור עושר והון,
ולרדוף אחרי כבוד, תענוגים, ומעדנים, כי ירא
לנפשו מנפול ברשת התאות. (ס"ח) כי אז יקדש
כל חייו לשמים, ואם ישמח ויתעלם באהבים
עם אנשי בריתו ומיודעיו, יזכור תמיד, שיש למעלה
עין רואה, ואוזן שומעת, (סט) ואל יוריד כבוד
שכלו ורוח' תחת ממשלת התשוקה והיצר.

וזהו

קטו קאן גאט אונזערס דיענסטעס בעדירפֿען? וואר דיא צווייטע
פֿראגע. — גאט בעדארף אללערדיגס קיינעם וועזענס
אויסער זיך; אונזער דיענסט ברינגט איהם וועדער נוטצען נאך
פֿארטהייל, וויא דיא שדיפֿט שפּריכט: „ביזט דוא פֿראם:
וואז קאנסט דוא איהם (גאט) דאמיט צווענדען?“
דיא פֿערעהרונג דעם אונגענדליך פֿאלקאממענען וועזענס צוועקט
איינציג אונד אלליין צו אונזערס וואהל אב. אונזער אינגערער זין
ווירד ראדורך געלייטערט, אונד פֿערפֿאלקאממענט. יעמעהר
וויר אונז אים געמיטשע דער גאטהייט געהרען, דעסמא מעהר
פֿערליערט זיך דער וועהרט, דען וויר געוועהנליך אויף דיא גי-
טער דיעזער וועלט לעגען; איהרע פֿערגעגנליכקייט פֿערדונקעלט
דען רייץ, מיט דעם זיא אונז אנלאקען. דיא באנדען דעד טהאד-
הייט, דיא דאז מעגשליכע הערץ אין דער יוגענד אומשלינגען,
לעזען זיך אללמעהליג אויף; מאן שטרעבט ניכט מעהר מיט אונ-
געסיגעס אייפֿער נאך רייכטהימער אונד ווירדען, יאגט ען ער-
געטצליכקייטען אונד פֿערגינגיגען ניכט מעהר מיט אונגערזעטט-
ליכער בעגיערדע נאך, אונד ווייכט דען פֿאללשטריקען דער וואל-
ליסטיגען איפּפּיגקייט אויז (סח.) וויר הייליגען דאן אינזמער מעהר
אונד מעהר אונזער לעבען דעם היממעל, ווערדען כועסיגער אים
גענוסע

חסיד. אם איש בער ומנוער מכל מדע ולמוד
עושה את הטוב, אינו עושהו על אופן הראוי לאיש
חסיד. ולפיכך כל בן מבין יתאמץ בנעוריו,
לשמוע דברי חכמים, ויחקור עליהם, לחוסין
לקח טוב, וירגיל עצמו להתנהג במדות ישרות.
ואם הוא נאה דורש, ונאה מקיים, אז שתי
העבודות נצמדות יחדיו, ויגיע על ידן אל התכלית
הנרצה בם, והיא הצלחה זמנית, ואושר רוחני.
הטו ועתה אשיב על השאלה האחרונה: וכי השם
ית' לעבודתנו הוא צריך? אמת הדבר,
שהשם

קאממען איזט, עפֿענטליך איינע גאבע דאר. דיא האנדלונג
אן זיך, איזט אונשטרייטיג וואהלטעטהיג אונד לעבליך; דיא
ארט אבער, וויא זיא געשעהען איזט, בענימט איהר בייאנאהע
אללעס פֿערדיענסטליכע. איין וואהלערצאגענער מענש, דער
בעלעהרט ווארדען איזט, גיאמאנדען צו בעשעמען, ווירדע דיא
גאבע אין געהיים, ניכט אבער עפֿענטליך אין געגענווארט זיינער
בעקאנטען געדרייכט, אונד איהם איינע שאאמדעטהע אבגעיאגט
האבען. דאהער שפרעכען אויך דיא ווייזען: "קייין אונד וויי-
סענדער איזט טונגענד האפֿט" נעמליך, זא רעכטשאפֿע
פֿען, ביעדער אונד וואהלטהעטיג דער אונדויענדע אויך זיין
מאג, זא איבט ער דאז גוטע דעגנאך זעלטען נאך דעם זינגע
דער פֿארשריפֿט, אונד מיט איינעם דיכטיגען געפֿיהלע אויז, וויא
איין טונגענדאפֿטער, דער אויז גרונדזעטצען, פֿערבונדען מיט
הערצענסגיטע, האנדעלט. — איהר זעהעט אלזא, מיינע פֿרייג-
דע! וויא ניצליך עס זיא, אויף דאז אויפֿמערקזאם צו זיין, וואז
אין דער שולע געלעהרט ווירד, אונד דאס מאן ניכט פֿריהציג
טיג גענוג אנפֿאנגען קענע, זיך צור זיטטליכען אונד פֿראממען
לעבענסווייזע צוגעוועהנען. זייד איהר וואהל אונטערדריכטעט, אונד
ענטשפרעכען אייערע ווערקע דען עדהאלטענען לעהרען; זא איזט
דיא אינגערע פֿערדעהרונג מיט דעם אייסערן גאטטעסדיענסט אין
דער שענסטען איבעראיינשטימונג, אונד איהר ערדרייכט אונג
פֿעהלבאר דאז ווינשענסווערטהע ציעל, דיא בעשטימונג דעם
גאנצען מענשענגעשלעכטס, נעהמליך דיא צייטליכע וואהלפֿאהרט
אונד דיא עוויגע גליקזעליגקייט.

קאן

קיד וכן עבודת מעשה לבדה היא חסרה, אם לא
קדמה אלי' העיון ממחקר חכמי תורה. ואף
במלאכות אין כשרון מעשה מבלי מחשבת אומן
והרגלו עליו. שכל עושה מלאכתו מבלי למוד
ועיון, משחית ומפסיד מעשהו, או שיעשהו על
אופן בלתי נאות ומכוון אל התכלית. וכן הדבר
בקיום המצות. מי שנפשו ריקה מכל ידיעה
ולמוד, לא ימלט שיפול בטעות, או שיעשה המצוה
שלא כהוגן. ד"מ, הנותן צדקה לאביון שירד מנכסיו
ונותנה לו בפני רבים המכירים את האביון: הנה
נתינת הצדקה, היא טובה, אבל אופן נתינתו בפני
יודעיו ומכיריו, אינו ראוי, שהכלימו בפני רבים,
והי' יכול לתת לו צדקה בסתר, ולא יתבייש העני.
וזהו מה שאמרו חכמינו: לא עם הארץ
חסיד

איבערצייגט צו זיין, ווען מאן ניכט דארנאך האנדעלט, ווען
מאן אונטערלעסט, יענע נעבאטע צו בעאכטען, דיא דען
גלויבען גלייכזאם פֿערזינליכען? — איחר זעהעט אלזא, דאס
דיא אייגענע גאטטעספֿערעהרונג, ווען זיא ניכט פֿאן גוטען
ווערקען בעגלייטעט ווירד, נאך זעהר אונפֿאלקאממען איזט.
קיד אלליין אויך דער אייסערע גאטטעסדיענסט איזט מאנגעל-
האפֿט, ווען ער ניכט מיט איינער גרינדליכען ערקענטניס
אונזערער בעשטימונג פֿערבונדען איזט. אהנע אונטערריכט
אונד פֿערטיגקייט קאן וועדער אירגענד איינע קונסט נאך איין
האנדווערק אויגעאיכט ווערדען, דורך בלאסע נאכאהמונג ווירד
עז גיא, אדער דאך אייסערסט זעלטען געלינגען, עטוואז צוועק-
מעסיג צו פֿערפֿערטיגען; אום וויא פֿיעל וועניגער קענען דיא געבא-
טע גאטטעס, אהנע ערהאלטענע אונטערווייזונג, געהעריג בע-
פֿאלגט ווערדען. אהנע אונטערריכט איזט מאן אין געפֿאהר,
אויף שעדליכע אירומהימער צו געראטהען, אונד זעלבסט דאן
צו פֿעהלען, אינדעם מאן דאז גוטע אויזאיכט. איין רייכער, אבער
אונוויסענדער מענש רייכט צום בייאשפיעל איינעם מאנגע, דער
איינסט איין שענעם פֿערמעגען בעזאס, נונמעהר אבער אבער-
קאממען

היג שני מיני העבודות האלו צריכים להיות תמיד
נאחדים יחד, לא יפרדו לעולם. לפי
שעבודת מחשבה לבדה, והיא התכונות הנפש,
יושר הדעת, ואהבת המדות הטובות, אף שהיא
רצוי בעיני השם, אינה מועלת כלום, אם לא
תתגלה לאחרים בפועל. וכן אמרו הכמינו: לא
המדבש (והוא ההקירה) עקר, אלא המעשה.
מה חפץ באהבת את בני אדם בנפשי, אם איננה
עושה פרי? הלא בעזרי לרעי ועמיתי, ובתמכי ידי עני
ואביון מכספי והוני, בהמציאי מזור לחולי, בריכי את
ריב יתום ואלמנה, וכדומה, אז תתגלה חנינת
וטובת נפשי וחשקי, להדבק במדות השם, וכן מה
תועיל האמונה, שכל דברי ה' אמת, אם המאמין
אינו מקיים מצותיו, שהן איתור בפועל על
אמונתו? לפיכך עבודת מחשבה לבדה אינה שלמה,
עד שנתלוה אלי' עבודת מעשה.

וכן

קיג דיעזע מידען ארטען דער פערעהרונג גאטטעס דיפּען ניכט
געטרענט ווערדען, זאנדערן מיסען אינאנדר מיט איינאנדער
פערבונדן זיין. דיא איננערע אלליין, דיא ריכטיגען בעגריפּפּע,
אונד דיא ליבע צור טוגענד, זינד צוואר גאט געפּעלליג, אבער
פּאָן קיינעם גוטצען, זאָ לאנגע זיא ניכט אין ווערקטהעטיגקייט
איבערגעהען; וויא דיא ווייזען זאגען: "דאז פּאָרשען ניכט;
דאז האנדעלן איזט דיא הויפטזאכע." וואו הילפּט
צום ביישפּיעל מענשענליכע, ווען איך זיא ניכט אויזאיבע? ווילל
איך גאט עהנליך ווערדען, זאָ מוס איך, וויא ער, מיין וואָהל-
וואָללען דורך גוטע ווערקע אייסערן, מיינען געכסטען בייאשטע-
הען, דיא אונפּערמגענדען אונטערשטיטצען, דען קראנקען
היילמיטטעל פּערשאפּפּען, מיך דער אונטערדריקטען, הילפּלא-
זען וויטווען אונד וואיזען אננעהמען, אונד איבערהויפט בייאיע-
דער געלעגנהייט מיינע גוטע געזיננונג דורך דיא טהאט אן דען
טאג לעגען. עבען זאָ אונניטץ אונד פּרוכטלאָז ווערע עז, אים
איזאעליטישען גלויבען אונטערדריכטעט אונד פּאָן דעמועלבען
איבערצייגט

ק"ב על אודות ענין עבודת השם דעו איפוא
 ששני מיני עבודת השם הם: עבודת
 מה שבה, ועבודת מעשה. עבודת מה שבה
 היא, בסתר בלב המשכיל, לבחון ולהקור על
 דרכי ה' ומדותיו, לשמור את נפשו מדעות כוזבות
 וגרועות, לרחם על כל בריות, ולאהוב את כל
 האדם אשר צלם אלקי' על פניו, ורוח אלקי'
 מרחפת בו, לברוח מחברת מרעים, ולהדבק
 באלקי' (קט') ולסמוך על רצונו והסדו. ועבודת
 מעשה הוא בגלוי, להודות להתפלל ולגדלו בקרב
 קהל ועדה, לשמור שבת ומועדים, ולקיים שאר
 מצות שעשייתן גלוי, כמו מצות קריאת התורה,
 תקיעת שופר, ברכת כהנים, ודומיהם.

שני

ק"ב אין אבויכט אויף דאז וועזען דעם גאטטעסדיענסטעם וויסעט
 דען, מיינע לייעבען! דאס ער אים גייסטע, אונד אין
 ווער קען, בעשטעהט; אדער מיט אנדערן ווארטען: עז גיבט
 איינע אינערע אונד איינע אייסערע גאטטעספֿערעהרונג. גאט
 ווירד אינגערליך, אים הערצען דעם פֿערניפֿטיגען מענשען פֿער-
 עהרט, אינדעם ער זיך געגען פֿאלשע בעגריפֿפֿע אונד פֿער-
 פֿיהרערישע מיינונגען פֿערוואהרט, גרינדליכע בעטראכטונג איבער
 דיא געטטליכען אייגענשאפטען אנשטעללט; אין דער לייעבע
 אללער געשעפֿפֿע, אונד דעריינען אינסכעזאנדערע, אויף דע-
 רען אנטליץ דער אבגלאנץ גאטטעס רוהט, אונד אין דערען
 געמיטה דער גייסט גאטטעס שוועבט, איממער צוניכט, אללעס
 בעזע מיידעט, אונד נור דאז טהוט וואז דעם אללייטיגען וואהל-
 געפֿעללט. דיעזע אינערע פֿערעהרונג אפֿפֿענכארט זיך דורך
 דען אייסערן גאטטעסדיענסט: וואהין דאז בעטען, דיא עפֿפֿענט-
 ליכע אנדאכט, דיא בעאכטונג דעם שבת אונד דער פֿייערשא-
 גע, דאז לעזען דער הייליגען שריפֿט אין דער סינאגאגע, אונד
 דיא אויזאיבונג אנדרער רעליגיעזען אונד מאָראַלישען פֿפֿליכטען
 געהערען.

דיעזע

ויבינו גם הם את דרכי ה', לפי מדרגת שכלם, ואז
יבינו רוחם להללו ולאהבו, ולעבוד את אלקי
בלבב שלם.

קיא ואם תשאלוני בני! (א) מה הוא ענין עבודת
השם? (ב) איך נעבוד אותו והוא אינו צריך
לשום נכרא? שאם היה צריך לעבודתנו, אינו
שלם בתכלית השלמות, מאחר שנתלה ברצוננו,
אם נחפז לעבדו אם לא: והרי אמרנו, (יז' יט')
שהוא אינו נתלה בחפץ ורצון שום עצם זולתו,
ושכל הנמצאים עומדים וקיימים בחפצו, וצריכים
לו והוא אינו צריך להם. השאלות האלו נראות
בהשקפה ראשונה עצומות מאוד, להטות לבב
האדם מן הדרך הישר, לכן בינו אל דברי ותמצאו
מרגוע לנפשכם.

על

דיא וועגע גאטטעס צו ערפארשען, אויז דעם מונדע בעסער בע-
לעהרטען דיא ווייזען פייגונגען דעם ערהאבענען וועזענס פערנעה-
מע, אין איהרע לאבעסגעזענע איינשטיממע, אונד ערמונטערט
ווערדע, דען אללגיטיגען צו ליעבען, אונד מיט גאנצעם הער-
צען דען גאטטעסדיענסט צו פערדיכטען.

קיא ווארין בעשטעהט אייגענטליך דער גאטטעסדיענסט? קענ-
טעט איהר מיך ערשטליך פראגען, אונד דאן צווייטענס,
וואסו בעדארף גאט אונזערס דיענסטעס? איזט עס ניכט בע-
דייטס (יז', יט') ערווייעזען ווארדען, דאס גאט דאז אללערפאלל-
קאממענסטע וועזען איזט, דאס אהנע דיא גענצליכע אונאב-
הענגיקייט זיך דיא העכסטע פאללקאממענהייט ניכט דענקען
לעסט, אונד דאס דאז וועלטאלל פאן דעם וויללען גאטטעס
אונמיטטעלבאר אבהענגט; דאז ערהאבענע וועזען זעלבסט אבער
פאללקאממען זעלבסטשטענדיג אונד פאן ניאמאנדען אויסער
איהם אבהענגיג זיין קאן? בעדירפטע ער אונזערס דיענסטעס,
זא הינגע ער געוויסערמאסען פאן אונזערס וויללען אב, אב וויר
איהן פערדיכטען וואללען, אדער ניכט.

אין

וַיֵּאָהֳבוּהוּ כְמוֹהוּ • וּלְכֵן חֹבֶה עֲלֵינוּ לִפְאָר וּלְרוֹמָם
שְׁמוֹ הַנִּקְדָּשׁ • וּלְסִפּוֹר גְּבוּרָתוֹ גְּדֻלּוֹ • וּטוֹבוֹ
בְּמִקְהֵלוֹת עַם • וַיִּדְעוּ כּוֹלָם לְמִקְטָנִים וְעַד גְּדוּלִים
כִּעֲשֵׂי ה' וּנְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לְבְנֵי אָדָם • וְאֵת
חֲסִדָּיו אֲשֶׁר נִמַּל עִמָּהֶם • וּבִיחּוֹד עֲמָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּהוֹצִיאָם אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם • וּנְגִלָּה לָנוּ עַל הַר
סִינַי וְנָתַן לָהֶם אֶת תּוֹרָתוֹ • וְכָרַת עִמָּם בְּרִית עוֹלָם •
וַיְבִיאֵם אֶל אֶרֶץ זָבֹת חָלֶב וְדִבְשׁ אֲשֶׁר הוֹרִישָׁם
לְאַחֲוֹת נַחֲלָה • וְהִנֵּה דוֹר הַמֶּלֶךְ אַחֲרַי אֲשֶׁר מִנָּה
הַחֲנִינּוֹת הָאֱלֹהִים • וַיִּתֵּר הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה ה' עִם אֲבוֹתָיו •
חָתָם וְאָמַר: הוֹדֹנוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדָּיו • קְרֹא לְכָל הַנִּצְבִּים סְבִיבוֹ לְהוֹדוֹת לַה'
בְּקוֹל וּבִקְהָל עַם • וּלְשִׁיר אֶת טוֹבוֹ וְחֲסִדּוֹ בְּאֹזְנֵי
בּוֹעֲרִים בַּעַם וּקְצָרֵי הַשָּׁנָה • לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וַיִּדְעוּ
וַיְבִינּוּ

פִּעֲכָשְׁעוּ • דָּאז נַעֲמִלִיכֶע מִיסֶען ווִיר אויך אין אַבִּזִּכְט אויף גאָט
בַּעֲבָאכְטֶען • עז איזט פֿעֿליכט דער פֿרִיִּינדִשֶׁאפֿט • אונד דער
לִיעֵבֶע • זיינען הייליגען נאָמען צו פֿרִיִּיזֶען • זיינע גרעסע • אַלֶּל־
מֵאכְט אונד גִּיטֶע לויט אונד עפֿעֿנִטִליך צו פֿערקִינדֶען: דאָמיט
אַלֶּלֶע מענשען דיא ווערקע גאָטשעס אונד זיינע וואונדערבארע
גנאָדע ערקעננען • דיא ער אונז טעגליך ערווייזט • אונד יענע
דיא ער צום בעסֿטֶען דער איזראעליטישען נאָציאָן גאָנץ בעזאָגֶנ־
דערס אויזגעאיכט האַטטֶע • ער האַט זיא אויז עגיפֿטֶען בע־
פֿרִיִּיעֵט • אויף דעם בערגע סיני זיך איהר אפֿעֿנבארט • איהר
זיינע לעהרע געגעבען • מיט איהר איינען עוויגען בונד געשלאָסֶען
זיא אין איין לאַנד • וואָ מילך אונד האָניג פֿליסֶט • געבראכט •
אונד עז איהר צום אייגענטומֶע געגעבען • אַלֶּם דוד אַלֶּלֶע דיִעזֶע
אונד גאָך אנדערע וואָהלִיגהאַטֶען אויפֿגעצעהלט • דיא אונזערֶע
פֿעֿטֶערן ווידערפֿוהרען • שליסט ער מיט דען וואָרטֶען: „ריִה־
מֵעֵט דֵען עוויגען! דען ער איזט גִּיטִיג • דען זיינע
גנאָדע וועהרעט עוויגליך!“ דיִעס זאגט ער אין עפֿ־
פֿעֿנטליכער פֿערזאָמלונג • אונד מונטֶערטֶע דיא אומשטעהענֶע
דען אויף • גאָט מיט לויטער שטֶע מומע צו לאָזֶען • זיינע גִּיטֶע
אונד גנאָדע צו בעזינגען דאָמיט דאָ פֿאַלק • אונפֿעהיג • זעלבסט
דיא

ולעשות כל אשר לו לרצון; כן כל אוהב ה' באמונה.
מתנשא בנפשו להדמות לו. אמת ושלום נמצאו
בשפתיו תמיד. עובר על מדותיו, ונרצה אף
למכעיסיו; עושה טובה עם משפחתו ואנשי בריתו;
עוזר עניים ואביונים כפי אשר תשיג ידו. יתום
ואלמנה בו יחסיו. וכנועם נחמתו כל נכה רוח
יגביה. וזהו כוונת הכתוב: לאהבה את ה'
ולדבקה בו. כמו שבארו החכמים: הרוצה
להדבק בשם ית' ידבק במעשיו: מה
הוא רחום, אף אתה רחום. מה הוא
חנון, אף אתה חנון. וכו'.

קי האוהב משבח את אהובו, ומספר את מעלותיו
וטובותיו ברבים, למען יכבדוהו גם אחרים
ויאהבוהו

דארנאך איינריכטען. וויא דער פֿריינד זיך נאך דעם קאראקטער
זיינעם פֿריינדעם צו בילדען זוכט, זיינע דענקארט, זיטטען אונד
געוואהנהייטען אננימט, אונד ביא יעדער געלעגענהייט איהם
צו געפֿאללען שטרעבט: זא מוס אויך, ווער גאט אויפֿריכטיג
ליבט, זיך אים גייסטע ערהעבען, איהם אין אללען שטיקען עדה
ליך צו ווערדען. ווער דיא וואהרהייט אונד דען פֿריעדען ליבעט,
זיינען פֿיינדען גראסמיטהיג פֿערגיבט, פֿערוואנדטע אונד פֿריינדע
אונטערשטיצט, ארמען אונד דירפֿטיגען ליעברייך הילפֿט, זיך
דער וויטווען אונד וואיזען ערבארמט, אונד יעדען מוטלהאזען
מיט זאנפֿטעם טראסטע אויפֿריכטעט; נור דער אלליין ערפֿיללט
דאז געבאט דער הייליגען שריפֿט: „גאט צו לייעבען אונד
איהם אנצוהענגען.“ נאך דער אויזלעגונג דער וויזען:
„ווער גאט אנהענגען וויל, שפרעכען זיא, דער הענגע
זיינען ווערקען אן: ער איזט ערבארמונגספֿאלל,
זיא אויך דוא בארמהערציג, ער איזט וואהל
וואללענד, זיא אויך דוא זאנפֿט אונד לייעבע
פֿאלל, א' ז' וו'“.

קי יעדער פֿריינד ריהמט דען פֿאן איהם געליעבטען פֿריינד,
שפריכט אללענטהאלבען פֿאן זיינען גוטען אייגענשאפטען,
אונד ווינשט, דאס אויך אנדערע איהן פֿערעהרען אונד לייעבען
מעכטען

אהבה. על כן אמר הכתוב: ואהבת את ה'
אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל
מאדך.

פרק יד

(אהבת הש"ית ותכלית עבודת השם.)

קט אין אהבתנו אל השם כאהבת בשר ודם.
שמדרך האוהבים להבק ולנשק, לאכול
ולשתות ולשמוח, לשבת וללכת יחדיו. כל
הענינים הללו הם בלתי אפשרים בין אדם למקום.
אבל אהבתנו אליו היא, להשגיח על כל אורחותיו
ומעשיו, ולהישיר דרכנו על ידן. כמו אוהב
נאמן, מתדמה במנהגיו, בדעות ומדות אל אהובו,
ולעשות

ליעבע קאן דורך ניכטס ערווארבען, מיט ניכטס פֿעדגאלטען
ווערדען, אלס מיט געגענליעבע, דארום אלזא זאגט דיא שריפֿט:
ליעבע דאז עוויגע וועזען, דיינען גאט, מיט
גאנצעם הערצען, מיט גאנצער זעעלע, אונד אויס-
אללען דיינען קרעפֿטען.

קאפיטעל יד

(דיא ליעבע צו גאט. צוועק דעם גאטטעסדיענסטעם.)

קט דיא ליעבע צו גאט איזט, ניכט וויא דיא צונייגונג אונד
פֿריינדשאפֿט, דיא מענשען געגען איינאנדער הענגען. פֿריי-
דע געהען טעגליך מיט איינאנדער אום, אומארמען, קיסען
זיך, שפייזען אפֿט צוזאמען, א' ז' וו' אללעס דיעס פֿינדעט
צווישען גאט אונד מענשען ניכט שטאט, גאט ליעבען, הייסט,
זיינע האנדלונגען פֿלייסג בעאכטען, אונד דיא אונזריגען
ראדנאך

קח והנה המחילה נעמה מאד לכל נפש יקרה •
המלך מוחל למי שמרד בו, הבעל שמתרצה
עם אשתו, אחרי אשר כגדה בו, וכל מי שכובש
כעסו, וסולח בתום לבבו לרעהו, אשר הצירו
חנם, מרגיש בעצמו התנשאות הנפש, וקונה לו
תענוג ועדן, אשר כל דון לא יערכו לנגדם. וא"כ
השי"ת, שהוא מקור החנינה והאהבה, כמה הוא
מאריך אף! הוא עומד וצופה לחוטא, וחפץ
בתשובתו, כדי למחול לו, להטות חסדו עליו,
ולאהבו כבראשונה. לכן אף היסורים הבאים עלינו
מידו, הם יסורים של אהבה, שעל ידם מזכך
ומטהר אותנו, למען יוכל השי"ת אלינו אהבתו
כמקדם. ולפי שאין לאהבה חלק וגמול, כ"א
אהבה

ציכטיגונג נור פֿאן קורצער דויער; זיינע הולד אונד גאדע הינגע=
גען פֿיהלען וויר טעגליך דורך אונזערע גאנצע לעבענסצייט •
קח איינע גראסע זעעלע עמפֿינדעט אים פֿערגעבען דאז זיסעסטע
פֿערגניגען • איין קעניג, דער דעם רעבעללען פֿערצייהט, איין
מאן, דער זיך מיט זיינעם ווייבע אויזעהנט, דאז טהיאלאז אן איהן
געהאנדעלט האט, איבערהויפט יעדער, דער זיינען גערעכטען
צאָרן אונטערדריקט, אונד דענען אויפֿריכטיג פֿערגיבט, דיא
איהן אָהנע אורזאכע בעליידיגט האבען, עמפֿינדעט מיט איי=
נעם אונבעשרייבליכען פֿערגניגען, וויא זיינע זעעלע זיך איבער
דיא ליידענשאַפט ערהעבט; איינע וואָללוסט, דיא זיך ניכט
דורך שעטצע ערקויפֿען לעסט • געהען וויר נון אויף גאָט, דיא
קוועללע דער גיטע אונד דעם וואָהלוואָללענס צוריק; וויא קענע
טע ער אס שטראפֿען וואָהלגעפֿאללען האבען? ער ליעבט אונז,
איזט לאנגמיטהיג אונד ווארטעט מיט זעהנוכט אויף אונזערע
בעסערונג, אום פֿערצייהען, אום זיך וויעדער אלז ליעברייכער
פֿאטער בעצייגען צו קעננען • דיא גערינגען ציכטיגונגען, מיט דע=
גען ער אונז דעם טוימעל דער זינליכקייט ענטרייסט, זינד דא=
הער ציכטיגונגען דער ליעבע, דורך וועלכע ער אונז
רייניגט, לייטערט, אונד זיינער ליעבע וויעדער ווירדיג מאכט •
ליעבע

קו לכן דבר הקדוש ב"ה על יד נביאו: לא
 אהפוך במות המת. כי אם בשוב
 הרשע מדרכו וחי. (מות. יאמר ג"כ
 על כל עונשים. תחלואים. ונגעי בני אדם. ומלת
 הים תורה על הפבתם. וכולל כל הטובות. הצלחה
 הזמנית ואושר הרוחני.) והענין. שחפץ השם
 לסלוח לפי מדת טובו. וחסדו. אבל מוכרח
 הוא לייסר. ולהעניש כפי מדת צדקו. וחוקי
 מוסר. ומה יקרה מליצת דוד המשורר! כי רגע
 באפו. חיים ברצונו. להראות גודל חסדי ה'
 אמר: אם מדת המשפט הביאה את העצם הנשגב
 לחרות אפו בנו. הוא אינו זועם כי אם רגע: אבל
 רצונו וחסדו. מתמידים כל הימים אשר אנו
 חיים.

הנה

קו דאן אללעבארמענדע וועזען שפראך דאהער: איך
 האבע קיינען וואהלגעפאללען אס טאדע דעם
 שטערבענדען; איך זעהע גערן. דאס דער בע-
 זעוויכט פֿאן זיינעם וועגע צוריקקערע אונד
 לעבע. (אין דער העבראישען שפראכע ווירד דורך דאן
 ווארט: טאד. ניכט נור דאן הינשיידען פֿאן דיעזעם לעבען,
 זאגדערן אויך יעדעס אונגליק אונד אונגעמאך. קראנקהייט אונד
 יעדע ווידערווערטיקייט. מיט וועלכער גאט דיא מענשען
 היימוזכט. אויגעדריקט; זא וויא דאן ווארט: לעבען. אויך
 וואהלזיין. גליק אונד צופריעדענהייט. אונד דיא עוויגע גליקזע-
 ליגקייט צוויילען אנדייטעט.) איהר הערט אלזא אויז דעם
 געטטליכען מונדע זעלבסט. דאס ער זעהר אונגערן שטראפֿט,
 גוד שטראפֿט. אום ניכט אונגערעכט צו זיין. אונד יעדערצייט
 בערייט אונד ווילליג איזט. דען רייענדען גיטיג אונד הולדרייך
 אויפֿצונעהמען. וויא שען. וויא ווירדיג דריקט זיך היראיבער
 דער קעניגליכע זענגער. דוד. אויז: איין אויגענבליק
 נועהרט זיין אונדויללע. זיין וואהלזעללען דיא
 לאנגע לעבענסצייט! ברינגט דיא געדעכטיגקייט עז מיט
 זיך. אונד זינען אונדויללען צו בעצייגען. זא איזט דיא קליינע

ציכטיגונג

ח ה

ביסורים קלים לנשוא ולסבול, כי רב חסד הוא,
ועמו הסליחה. ואולם גם עמו משפט וצדק, ועל
כן נקה לא ינקה.

קו אל תדמו בנפשכם, שטוב לו לאדם להיות
נקי וחפשי מכל עונש. לא כן הוא. חושך
שבטו שונא בנו! ומאהבתה' ומחמלתו עלינו
מייסר אותנו כאשר ייסר האב את בנו. שהעונש
הוא חנינה לאדם, להקיץו מתרדמת האולת ותעתוע,
שעל ידו ישים על לבו, לבקר את מעשיו, ויתנחם
מהם, וישוב אל ה', וטוב לו בעולם הזה, ואשריו
בעולם הבא. ולולי באו עליו יסורים ונגעים, הי'
שומק בים התאות המתועבות עד קצו, והי' אחריתו
כרה מאור.

ולכן

דיא ער נאך זיינער אונענדליכען גערעכטיגקייט, אין איינע גע-
לינדערע בוסע פֿערוואנדעלט.
קו דענקט נישט, קינדער! דאס עז בעסער ווערע, ווען גאט
אונז דיא שטראפֿע גענצליך ערליעסע: „דער זיך דער צוכט-
רוטהע ענטהעלט, האסט זיינען זאָהן,“ זאגט
דיא שריפֿט. גאט אבער לייעבט אונז, וויא איין צערטליך
בעזארגטער פֿאטער זיינע קינדער; דארום איזט אויך זיינע שטרא-
פֿע פֿיר אונז וואָהלטהעטיג. זיא וועקט אונז אויזדעם שלוממער
דער טהאָרהייט, אין דען וויר זאָאָפֿט פֿאללען; וויר ווערדען
אויפֿמערקזאם, דענקען איבער אונזער מזהן אונד לאסען נאך,
בערייען אונזער פֿערגעהען, אונזער בעטראגען געגען גאט אונד
מענשען; וויר בעסערן אונז, אונד געלאנגען נאך אונד נאך צו
יענעם האָהען גראדע פֿאן זיטטליכקייט, דער אונזערע זעעלע
אויזדעם שלאממע דער ליידענשאפֿטען ערהעבט, אונד דיא אין
דיעזעם לעבען בעגליקט, אונד אין דעם צוקינפֿטיגען בעזעעליגעטי-
אהנע דייעזע וואָהלוואָללענדע עראינגערונג, ווירדען וויר פֿאן
וואָללוסט צו וואָללוסט שרייטען, אים מערע דער לאסטער
פֿארטשוויממען, ביז אונז דאז לעבענסציעל עראיילט, וואָ איינע
שרעקליכע רייע אונז ערווארטעט.

דאז

יעשה חסד כאשר עם לבבו, מבלי שיעבור על גבול צדק ומשפט; אבל נקה לא ינקה מכל וכל.
קה כענין הזה נוהג השם ית' את בריותיו בני אדם. הוא נושא עון, פשע, והטאה, למי שלבו חלל בקרבו, על תהפוכות מעשיו ומזמותיו, אשר בהן הרע לאדם, והקציף את ה'. וגם קובע בנפשו, לשמור כל ימי חייו את כל דברי התורה, ותר' אשר הרע לרעהו, הוא עושה טובה לו, וגומל חסד עם כל המצפים לעזרתו. וכן אמרו חכמינו: "תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות" (תרים, הוא מגן וצנה: ופורענות, הוא תשלום העונש). והכוונה, מי שעוזב פשעיו, מתחרט עליהם באמת, ושב לדרך הישר בכל לבבו, התשובה והמעשים טובים הם כמגן בפני העונש המיוחד והמיוחד (כנראה מהה"א הידיעה). וימיר ויחליף ה' אותו ביסורים

קה אִיִּף גְּלִיכֶּה ווִיזֶע פֿערפֿעהרט גאָט מײַט דעם מענשען.
 "ער פֿערגיבט דאז פֿערברעכען, דיא מיסע-
 טה אט, אונד דיא זינדע דעמיעניגען, דער זיינע בעגאנע-
 גענע איבעלטהאטען, וואָדורך גאָט אונד מענשען בעליידִיגט
 וואָרדען, מײַט צערקנירשונג דעם הערצענס בערייעט, זיך פֿעסט
 פֿאַרנימט, נײַא אין דאז לאסטער צודיק צו פֿאללען, דיא הייל-
 זאמען געטליכען לעהרען אונאבווייכליך צו בעפֿאלגען, אונד
 אללעס וויעדער צו פֿערגיטען, וואָזער זיינעם נעכסטען ענטווענדעט
 האט, אונד זיך איבערהויפט אין אללעס גוטען צו איבען. זאָ
 זאגען אויך דיא ווייזען: "בו סע, אונד גוטע ווערקע
 זינד איין ברוסט שילד פֿאַר דער שטראפֿע".
 דאז איזט פֿאַר דער בעשטימטען שטראפֿע. דאז אללער-
 בארמענדע וועזען, וועלכעס דאז אינגערע דעם זינדערס, זיי-
 נע אויפֿריכטיגע רייע, אונד דען אונערשיטטערליכען פֿאַרזאטן
 צור בעסערונג קענט, ערלעסט איהם, נאך זיינער אונערשעפֿע-
 ליכען מילדע אונד גאדע, דיא פֿאַרגעשריעבענע שטראפֿע,
 דיא

רעהו חיים בלעו: שאימת המלכות, המשפט
והחקים, הוא קשר ואגודת חברת בני אדם, ויסוד
שלומם וטובתם.

קד ולפיכך המלך החכם, אף אם נפשו יכאב
עליו בענוש את פועלי און, בעבור נדבת רוחו
אינו מפיר גזרות הצדק, לנקות מכל עונש וגמול
את ההורס סדר הראוי, ופורץ גדר שלום שכניו,
ושולח יד בנפש, בהון, או בכבוד עמיתו, ואולם
המלך בחסדו יכול לפעמים להקל את העונש
המיועד ע"פ החוקים, אם הנוטה מדרך הישר
עוד לא הורגל במעלו אשר מעל, ועיני השופט רואות
שלא הקשה את לבו, ודי בעונש קל להשיבו אל
דרך הישר, אז נפגשו צדק וחסד יחדיו, והשליט
יעשה

טעם לזכור שטרענגע ווירדע איין מענש דען אנ-
דערן לעבענדיג פערשלינגען. אהנע פֿורכט פֿאר
געזעטצען אונד איהרען פֿערוועזערן, ווערעם גאר באלד אום
דיא עפֿענליכע זיכערהייט אונד וואהלפֿאהרט געשעהען.
קד דער גוטמיטהיגסטע פֿירשט מוז דאהער, זא זעהר עז
איהן שמערצט, מיט שטרענגע פֿערפֿאהרען, צור אויפֿ-
רעכטהאלטונג דער לאנדעסגעזעטצע, עפֿענליכען זיכערהייט
אונד גוטען אָרדנונג, דיא רוהעשטעהרער אונד פֿערברעכער צור
געביהרענדען שטראפֿע ציהען לאסען. יעדאך קאן ער נאך
זיינעם בעגנאדיגונגס-רעכט דיא נאך דען געזעטצען בעשטימטע
שטראפֿע בעזאָנרערם אין זאלכען פֿעללען מילרערן, אין דענען
עז ערוועזען איזט, דאס דער שולדיגע דאז פֿערברעכען צום
ערשטען מאהל בעגאנגען האט, קיין פֿערהערטעטעל בעזעוויכט
איזט, דורך איינע לייכטע שטראפֿע ווידער צו איינעם אָרדענט-
ליכען לעבענסוואַנדעל צוריק געפֿיחרט ווערדען קאן. אונטער
זאלכען אונד דערגלייכען אומשטענדען קענען גערעכטיגקייט אונד
גנאדע זיך פֿעראייניגען; אונד דער פֿירשט איזט בעפֿונגט, אַהנע
געזעטצעפֿערלעטצונג פֿאן דער שטרענגע עטוואז נאכצולאסען,
ניא אבער דיא שטראפֿע גאנץ צו ערלאסען.

קג ואם אמר יאמר המושל מרכות הלבב ומחמלת
הרוח: איך אוכל לייסר אדם, והוא בשר
מבשרי, ועצם מעצמי? לבי דוי לשפוך דם איש,
אף אם הוא חומס ובליעל, ועל כן אסלח לאשר
עשה, והוא יצא נקי מענש ומיסורי: מה יהי בסופו?
האיש הבליעל הזה, אשר שלח חפשי חנם, יוסיף
פשע על פשעיו, יעמוד ויגדל במריו, ויאמר, בטוח
אני בחמלת השליט ורכות לבבו, כי הוא יסור לא
יוכל, ומעתה ארדוף, אטרוף ואהרוג, ואין מידי מציל.
וגם אחרים יראו, וממנו ילמדו גנוב, וגזול,
ורצוח, ומלאה הארץ חמס. והיתה יד איש באחיו,
וקם איש על רעהו, כי אפס חוק ומשפט, ונהפכה
המדינה כמהפכת סדום ועמורה. וכן אמרו
חכמינו: „שאלמלא מוראה איש את
רעהו

קג דענקען וויר אונז נון איינען שוואכען ווייכהערציגען רעגענע
טען, דער אויס אללצו גראסער עמפֿינדליכקייט קיינן מענשען
שטראפֿען, קיינען ליידען זעהן קאן, דער דעם פֿרעכען בעזע
וויכט פֿערגיבט, אונד איהן פֿאן דער גערעכטען אהנדונג לאס
שפּריכט: וואז ווירדען דיא פֿאלגען איינעם זאלכען, דעם אנשיינע
נאך, זעהר גיטיגען פֿערפֿאהרענס זיין? ווירדע ניכט דיא פֿרעכהייט
דיעזעם אונבשטראפֿטען פֿערברעכערס אן קיהנהייט צונעהמען,
זיך אויף דיא איבערזערטליכקייט דעם פֿירשטען פֿערלאסענד,
צו נייען געוואלטטהאטען שרייטען, אונד אללע גרייעל אויזאיבען, צו
דענען זיין בעזעם הערץ אהנעהין גענייגט איזט? ווירדע זיין
בייאשפּיעל ניכט אויך אנדערע צו גלייכען פֿערברעכען רייצען
אונד אויפֿמונטערן? יע לענגער דער רעגענט דאצו שווייגט אונד
נאכזיהעט, דעסמא מעהר פֿרעפֿעל ווירדען דאן אויזגעאיכט, אונד
ווירדע ניאמאנד זיינעם אייגענטהומס, זיינעם לעבענס זיכער זיין.
וועלך איין טרויריגעס ענדע, ערווארטעט ניכט איין רייך, אין
דעם עז זא צוגעהט; אין וועלכעם, וויא אין סדום אונד עמורה,
דיא געזעטצע עפֿענטליך מיט פֿיסען געטרעטען ווערדען! —
אונדע ווייזען זאגען דאהער: בעטע פֿיר דאז וואהל דער
דעגירונג! אהנע זיא, אהנע פֿורכט פֿאך ריכט
טער

אנשי מדינתו, השגחה נמרצת ותמידית, למען יישבו
על מקומם שקטים ושאננים, לעשות מלאכתם וחוק
תפקידם, ויאכלו מפרי מעשה ידיהם, אין משבית ואין
שטנה. וכל איש אשר שולח יד במלאכת רעהו, גונבו,
מסיג גבולו, גוזל, או עושק שכר שכיר, או משביתו
מעבודתו, השופט מכריחו לשלם את אשר גנב או
גזל או עשק בתרמית או בחזקה. ולפי מריו ומרדו
בחקי המדינה, יוסר עוד בנפשו, או בכספו, כאשר
יושת עליו מאת המשפט: למען יהי עונשו נגר
פניו תמיד, ולא יוסיף עוד לעשות עולה. ולמען
ישמעו אחרים, וייראו מעשות אחת הנבלות,
להרוס חוק וסדר הנכון, ולהשבית שלום החברה
בפרוע פרעות באומה, והמפריעות את שלום
החברה, והורסות את הסדר הנכון והראוי.

ואם

קב דיא שריפֿט זעצט צוואר הינצו: דאס גאט קיינע
פֿערגעהונג אונגעאהנדעט לעסט, מיטהין דיא
שטראפֿע ניכט נאכזיהעט. דיעזער צוואטץ שיינט דיא גנאדע פֿאן
דער פֿערגעבונג דער זינדען וויעדער אויפֿצוהעבען: אלליין דעם
איזט ניכט אליא. יעדער גוטגעזינטע מענשליכע רעגענט איבט
גערעכטיגקייט אויז, מיט אונאונטערבראכענער זארגפֿאלט וואכט
ער איבער דאז וואהל זיינער אונטערטאנען, דאמיט יעדער
אין רוהיגען בעזיטצע זיינעם אייגענטהום דיא פֿריכטע זיינעם
פֿלייסעם אונגעשטעהרט אונד אונגעהינדערט געניעסע. ער זעטצט
ריכטער איין, דעניעניגען צו בעשטראפֿען, דער זיך אז דעם
האב אונד גוט זיינעם נעכסטען פֿערגרייפֿט, אדער עז זיין אויף
וואז פֿיר ווייזע עז וואללע פֿאס אייגענטהום איינעם אנדערן זיך
עטוואז ווידערדעכטליך צוואייגנעט. אויסער דעם, דאס ער דען
שאדען, וועלכען ער זיינעם נעכסטען מיט געוואלט אדער דורך
בעטרוג צוגעפֿיגט האט, ערזעטצען מוס, ווירד ער אויך דעם
וועגען בעשטראפֿט, ווייל ער דיא געזעטצע איבערטערעטען,
דיא זיכערהייט דעם אייגענטהום פֿערלעטצט, דאז וואהל אונד
דיא אַרדנונג דער געזעלשאפֿט געשטעהרט האט.

דענקען

קא ורכן לא נירא את העצם הטוב בתכלית
הטובה מיוחד היסורים, אבל נשמור את כל
מצותיו ופקודיו מאהבה, ונחדול מכל דבר רע,
למען לא יסיר אהבתו ממנו, כי כל מעשינו יהיו
לפניו לרצון, ויהי נועם ה' עלינו תמיד. ואם מדרך
הישר תעינו פעם או פעמים והעוינו לו, (כי אדם
אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא
יחטא) הנה לא אכזר ה'! כי ירבה לסלוח,
כמו שאומר הכתוב: ה' ה' אל רחום וחנון
ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד
לאלפים נשא עון ופשע וחטאה.

קב ואם תמצאו כתוב בצדו: ונקה לא ינקה
שאינו עובר על מדת הדין והעונש, יראה לכם
כאלו הדברים הללו דוחים זה את זה, אבל אין הדבר
כן כמו שאני מבאר לכם. הנה כל מושל צדיק,
עושה משפט עמו דבר יום ביומו, משגיח על שלום
אנשי

קא לאסט אונז אלזא דאז אללגיטיגע וועזען, ניכט וועזען דער
שטראפע פירכטען; לאסט אונז זיינע געבאטע אונד בע-
פעהלע אויזליעבע צו איהם בעפאלגען. היטען וויר אונז פאך
יעדער פערדעהונג, אום ניכט זיינע ליעבע צו פערליערען, אונד
פראכטען וויר בעשטענדיג, זיין וואהלגעפאללען, אונד זיינע
צופריעדענהייט צו ערהאלטען. זינד וויר אבער זא אונגליקליך,
דאן אונד וואן, פאן דער גוטען באהן אבצושווייפן (דען
קייין מענש איזט זא גערעכט אויף עדרען, דער
דאז גוטע איממער טהוט, אונד ניא אים לעבען
זינדיגט) זאלאסט אונז בעדענקען, דאס גאט ניכט אונבארמ-
הערציג איזט אונד גערן פערצייהט. אלז משה גאט אום פערדע-
בונג אנריעף, שפראך ער: „עוויגעס וועזען! עוויגער!
גאט דער ערבארמונג, דעס וואהלוואללענס
אונד דער לאנגמוטה! פאלל הולד אונד טרויע,
ערווייזט ער גנאדע דעם טויזענדסטען געשלעכ-
טע, אונד פערגיבט דאז פערברעכען, דיאמיסע-
טהאט, אונד דיא זינדע“.

אבל לטובתו ולהטותו אל דרך הישר. ואם הנער
מודה ועוזב את חטאיו, מתנחם ומתחנן לו, מחמדת
האב להעתר לו ולהתרצות מהר. וכל בן משכיל
שומר פקודות אבותיו, לא מפחד היסורים, אבל
מאהבתו אותם נשמר מכל דבר מכאיב ומעציב
לבבם. ואם עבר על דבריהם וחטא להם, אל
יפלו עליו פחד ורעדה, כי נכון לבו וכוונה על טובם,
שלא ינהגו עמו באכזריות, ואם יסרוהו, יקבל
העונש מאהבה, שטובה גדולה עשו עמו. וזאת
היא היראה הנובעת מן האהבה, הנכח לכל משכיל
את אלקיו, אף כי לאיש ישראל, שהשם קוראו
בנו אהבו, כמה שנאמר: בני בכורי ישראל.
הבכור הוא ע"פ הרוב האהוב שבבנים.

ולכן

איזט נאכגעבן, לייכט פֿערזעהנליך, זא באלד דיעזער זיין
פֿערזעהען בערייעט, אונד בעסערונג אנגעלאבט. איין פֿעה-
נינפֿטיגעס קינד איזט פֿאלגזאם, זיינען עלטערן ערגעבען; ניכט
אויז פֿורכט פֿאר שטראפֿע, זאנדערן אויז ליעבע צו דען עלטערן
זוכט עס אללעס זארגפֿעלטיג צו פֿערמיידען, וואז איהנען פֿעה-
דרום מאכען קענטע: בעגעהעט עס גלייכוואהל איינען פֿעה-
לער, דער ניכט נאכגעזעהען ווערדען קאן; זא עמפֿינדעט עז
זיכט וויאדער שקלאפֿע אנגיסט אונד שרעקען. אין דער איבערזייגונג
דאס דיא עלטערן ניכט גרויזאם פֿערפֿאהרען אונד דאס דיא
שטראפֿע איינציג אונד אלליין אויף זיינע בעסערונג אבציעלט,
ערטרעגט עס דיא ציכטיגונג מיט געדולד, אונד זיעהט זיא אלז
איינע וואהלטהאט אן. דיעזע עדלע פֿורכט, וועלכע אויז דער
קוועללע דער ליעבע פֿליעסט, געננען וויר עהר פֿורכט, דיא
יעדער פֿערנינפֿטיגע מענש אונד אום זא מעהר דער איזראעליט
עמפֿינדען זאלל, דא גאט דאז פֿאלק איזראעל זיין ערשטגע-
בארענען זאקן גענט. דער ערשטגעבארנע איזט געוועהנליך
דער געליעבטעסטע.

לאסט

ה' על פניותמיד, להזהר מכל דבר רע, ולמצוא חן ושכל טוב בעיני אלקי' ואדם.

צט העבד ירא מאדוניו, ושומר את פקודתו, כי ירא הוא ממקל ורצועה. והירא מן ה' על הדרך הזה, הוא מקל ומקצר בכבוד השם. האדם מעניש ע"פ הרוב ככעס וחוס נפש, ועובר על גבול המשפט, ומיסר את עוברי רצונו לא להישירם, אבל לקחת נקם מהם. לא כאלה דרכי ה'! והחושב עליו כזאת, אינו מכיר שלמותו, ונפשו נפש עבדים, אינה מרגשת כל מאומה, זולת פחד העונש, ויסורים גופניים.

ק ואמנה על השם הכתוב אומר: כי כאשר יסר איש את בנו כן ה' אלקיך מיסרך. אין אב מיסר את בנו בחוס נפש, לקחת נקם ממנו. אבל

שער, דעסען בליק איך ניכט ענטגעהען קאן. ניכט אונאויפֿהערליך פֿירכטען? **צט** דער שקלאפֿע פֿירכטעט זיינען העררן, אונד בעפֿאלגט זיינע בעפֿעהלענור אום איינער הארטען ציכטיגונג אויז צו ווייכען. זא זאללען וויר גאט ניכט פֿירכטען! ער איזט אויך אים בעשטראפֿען ליבעפֿאלל. דער מענש שטראפֿט פֿאסט איממער מיט היטצע, בלייבט זעלטען אין דען שראנקען דער גערעכטיגקייט, אונד זעהר אפֿט האט דיא שטראפֿע מעהר דיא בעפֿריידיגונג דעם אויפֿגעבראכטען געמיטהעם, אלז דיא בעסערונג דעם ציכטלינגס צור אבזיכט. זא זינד ניכט דיא ווע גע גאטטעם! ווער איינע זאלכע פֿארשטעללונג פֿאן איהם האט, דער פֿעררעטה איינען שקלאפֿעניזן, איין געמיטה, דאז אויסער דער פֿורכט פֿאר קערפֿערליכער ציכטיגונג געפֿיהללאז איזט.

ק וויא דער מאן זיינען זאָהן ציכטיגט, זאגט דיא שריפֿט: זא ווירד דערעוויגע דיין גאט דייך ציכטיגען. "איין פֿערניפֿטיגער צערטליכער פֿאטער איבערלעסט זיך ניכט איינעם אונמעסיגען אייפֿער, שטראפֿט גור אום זיינען זאָהן צו בעסערן, אונד צום גוטען צו לענקען; איזט

אז יכרע על ברכיו, ויתפלל אליו לבדו, ולא יתן כבודו לאחר.

צו ואם יפן כה וכה, ויביט שפע חסדי ה' על כל יצוריו, וביהוד על היציר הנפלא, שהוא האדם, אשר הננו ביפי תבנית וקומה, וברעת השכל ומוסר: הלא ימצא בנפשו החוכה הנעימה, לאהוב את ה' בכל לבבו, בכל נפשו, ובכל מאדו.

צח וכן אם ישער בנפשו, שהעצם המרומם אוהב אמת וצדק, משגיח על כל עלילות ומצעדי גבר, ונותן שכר טוב לכל המיחלים לו, לא יוכל להתאפק לשבתו ולהללו, ובלשונו יהגה רנה על גורלו, כי בצל שדי יתלונן: והיתה יראת ה'

בעטען איהן קניע ענד אן, אונד ווייהען איהם אלליין דיא טיעפסטע פערעהרונג.

צו ווא וויר נור איממע הינזעהען, ערבליהען וויר דען אויפאלום דער געטטליכען גנאדע, דיא אובער אללע געשעפטע, בע- זאנדערס אבער איבער דאז מענשענגעשלעכט זיך ערגיעסט; איין געשלעכט, דאז אויף דאז שענסטע געפארמט, אונד מיט איינעם גייסטע, גאט עהנליך, אויזגעצירט איזט קענטען וויר ביא דיעזער בעטראכטונג אונז דער אנגענעהמען פפליכט ענטהאלטען, דען געבער אללעז גוטען, מיט אויפריכטיגעס הער- צען, אויז גאנצער זעעלע, אונד נאך אונזערם פערטעגען אינגיגסט צו ליעבען?

צח שטעללע איך מיר דיא אללוויקענהייט גאטטעס פאר, דיא אלע אונזערע מריטטע אונד שריטטע קענט, אונד מיט איינער גרענצענלאזען געדעכטיגקייטסליעבע דיא גוטטהאטען בעלאהנט, אונד אללע בעזעליגט, דיא אויף איהן פערטרויען: מוס איך ניכט מיט לאבעסגעזענגען מיין לאאז פרייזען, אים שוטצע אונד שאטטען דעם אלל- מעכטיגען צו לעבען אונד צו וועבען? מוס איך ניכט טראכטען, גאט אונד מענשען געפאלליג צו ווערדען, מיך פאר יעדער איבעלטהאט צו היטען? מוס איך איינען זא מעכטיגען בעהער- שער

פרק יג

(יראת כבוד השם ית' : הסד צדק ומשפט.)

צו כל משכיל, מבין, שלא לחנם נתן השם רוח דעת וחכמה באדם, ויחסרהו מעט מאלקי, כי אם למען השכל וידוע את ה' ואת נפלאותיו, כי זה כל האדם, ויתרוננו משאר בעלי חיים. ועל כן חובה עלינו להגות תמיד בארחות השם, ומנהגו בעולמו עם ברואיו, וללמוד ממנו, להתדמות אליו, כפי האפשר אל קוצר חכמתנו ויכלתנו. ובהשקיפה אנוש החלוש על גבורת השם ועוצם זרועו לשלום בעולמו, וכל נפשו אותה ויעש, כייר שלו לבדו ההתנשאות לכל לראש, ולא לשום עצם זולתו :
אז

קאפיטעל יג

(פֿאַן דער עהרפֿודכט געגען גאָט, זיינע גנאדע אונד גערעכטיגקייט.)

צו דאז עוויגע וועזען האט גיכט אומזאנסט דען מענשען מיט דעם גראַסען געשענקע, מיט פֿערנונפֿט בעגליקט, אונד איהן אין דאנג גלייך נאך דען ענגעלן געזעטצט. קאנטע ער דאבייא איינע אנדערע אבזיכט האבען, אלו דאס דער מוענש דיעזעס געשענק בעניטצען, אונד זיך דעם פֿארצוגס בעדיענען זאלל, דער איהן אונטר דען געשעפֿען זא העררליך אויזצייכנעט ? דיעזע אבזיכט מאכט ער אלוז אונז צור פֿפֿליכט, אונזערן פֿער-שטאנד צו בילדען, אום דיא פֿערבארגעגען וועגע גאטטעס, זא פֿיעל אונז מעגליך איזט, איינצוועהען, אונד אונזער לעבען נאך דער נעמליכען ווייזהייט אונד גיטע איינצורייכטען, דיא וויר אין זיינער לייטונג דעם וועלטאללס וואהרגעהמען. פֿערגלייכען וויר נון דאז מענשליכע אונפֿערמעגען מיט דער אללמאכט גאטטעס, דער גיכטס ווידערשטעהט, דיא אללעס אין איינעם נוא אויזפֿיהרט, וואו דיא ווייזהייט בעשליעסט; זא פֿאללען וויר גיעדער, בעטען

יודעים ומאמינים בחדוש העולם ע"י צורא. עצם
שלם בחכמה, ויכולת, צדק, וחנינה, ושהוא
משגיח על מעשה בני אדם ומהשבותיו, ומשלם
להם כפעלם. ואולם אנחנו בני ישראל חויבנו כם
יותר מצד המצוה, בעבור הראה לנו הבה יתירה,
לגלות לנו על דרך חושיי האמתיות הרמות האלו
בפעם אחת ובזמן קצר, מה שלא עמדו עליהן כ"א
מעט מן החוקרי לאט לאט אחרי יגיעה רבה ועצומה
והמשך הדורות. ואנכי אודיע לכם מעט מן
החובות הנמשכות מן האמתיות הללו.

פרק

קאממענהייטען אנערקענט. אינדעסען האט דיא איזראליטי-
שע נאציאן אויז דעם גרונדע גרעסערע פֿערבינדליכקייטען,
ווייל איהר דיא גאנץ בעזאנדערע ליעבע דורך דיא אויסעראה-
דענטליכע אפֿפֿענבארונג ערווייזען וואָרדען, פֿערמיטטעלסט
דערען זיא אויף איינע אנשויליכע ווייזע, אין קורצער צייט
אונד אויף איינמאהל, דיא ערקענטניס זאלכער וויכטיגען וואהר-
הייטען ערהאלטען האטטע, וועלכע דיא טיעפֿזיניגסטען וואהר-
הייטספֿארשער נור מיט בעזאנדערער אנשטרענגונג דעם גייסטעס,
ערשט אים פֿארטשריטטע פֿיעלעך יאהרהונדערטע צו ענטדעקען
אים שטאנדע ווארען. — איך ווערדע דיא הויפטזעכליכען
פֿעליכטען, וועלכע אויז דיעזען וואהרהייטען פֿאלגען, אייך גאך
אונד גאך בעקאנט מאכען.

תשכילו. כמה עמקו דברי ה'! שכל דבור יוצא
מפיו, כולל ידיעות רבות ורמזות. הנה בארתי
לכם כוונת השם ית' בדבורו הראשון, והיא: אנכי
ה', שמוציאותי ורוממות חכמתי, עוצם יכולתי,
טובי, הסדי, וצדקי, (כל השלמיות נכללות
במלת ה') הן נודעות אצל כל חכמי העולם
באמצעות החקירה וההתבוננות, הוא אלקיך
ביחוד, שהגיעו לך מופתים חושיים עליהם, אשר
הוצאתיך מארץ מצרים באותות נוראות,
והן עדות על כחי וגבורתי, מבית עבדים
לחופש וחירות, והוא אות נאמן על שלמות טובי
וחנינתי וחמלתי עליכם.

צה מעתה תדעו שכל המצות והאזהרות
נמשכות מן התחלת הדבור, ומן הידיעה
הנכבדה, אשר נוכל להשיגה בדרכי השכל.
נשתוו בם רוב אומות העולם, שגם הם
יודעים

טעם, זה קודם עז אפס שיינט, זה רייכהאלטיג אייטעז אן
פארטרעפליכען לעהרען. — דאז ערשטע געבאט האבע איך
(נה) אויף פאלגענדע ווייזע ערקלערט, נעמליך: איך בין
דאז עוויגע וועזען, דעסען ווייזהייט, מאכט, גיטע, גע-
רעכטיגקייט אונד פארזיכט אללען ווייזען פערמיטטעלסט דער
פערנונפט בעקאנט זינד, בין דיין גאטט אינסבעזאנדערע,
ווייל איך דיך אויז דער שקלאפער יא בעפרייעט האבע; פאלג-
ליך דיר דורך דיא פערדאיכטען וואונדער אונד דערען צוועק אויך
פיר דיא זינע בעווייזע מיינער פאלקאממענהייט געגעבען
האבע.

צה וויסעט אלזא, אללע פפליכטען, דיא אויז דעם ערש-
טען טהיילע דער רעדע, נעמליך: איך בין דאז עוויגע
וועזען זיך הערלייטען לאסען, זינד פיר אללע נאציאנען
עבען זא פערבינדליך, אלז פיר אונז; נאכדעם אויך זיא,
וועניגסטענס דער גרעסטע טהייל דערזעלבען, צור ערקענט-
גיס דעם וואהרען גאטטעס געלאנגט איזט, אונד זינע פאלג-
קאמ-

ולפי דרכנו הם דברים שבין עם ישראל אל השם
אשר גאלם ועשה אותם עם בחירו.

צג ונמצאות בתורה מצות ואזהרות רבות, אף אם
לא צום השם, השכל והמוסר מחייבם, כמו: לא
תגנב: לא תרצה: לא תעשוק שכר
שכיר: ארור מס יגבול רעהו, ואהבת
לרעך כמוך, וכדומה, שמבלעדן אין קיום
לחברת בני אדם, כי כל אחד יעשה הטוב בעיניו,
ואיש את רעהו חיים יבלע. והעניני האלו נקראים:
דברים שבין אדם לחבירו, לפי שחויבנו
בם בבחינת קיום חברת מין האנושי, אף שחובה
עלינו לקיימם גם בבחינת המצוה ב"ה.

צד והנה טרם נבוא אל שש דברות האחרות, צריך
להעיר עוד ענינים ראויים לדעתם, למען
תשכילו

מונגען פֿיר דיא איזראעליטישע גאציאן, וועלכע גאט ערלעזט
האט.

צג אלע דיא איבריגען הינגעגען, אלז צום ביאשפיעל דיא
פֿארשריפטען: „דוא זאללסט ניכט שטעהלען“;
„דוא זאללסט ניכט מאַרדען“; „דוא זאללסט פֿאַם
פֿערדיענטען לאָהן ניכטס אַבדריקען“; „ליעבע
דיינען נעכסטען וויא דייך זעלבסט, אונד אנדערע
דערגלייכען, אָהנע וועלכע קיינע בירגערליכע געזעלשאַפֿט בע-
שטעהען קאן, וואָצו אלזאָ שאָן דיא בלאָסע פֿערנונפֿט אונד איינע
געלייטערטע מאָראַל פֿערבינדען, מיסען אונז אין דאָפֿפעלטער בעצ-
הונג הייליג זיין. מאן גענט זיא צוואַר: פֿערהעלטניסע דעם
מענשען צום מענשען, ווייל זיא הויפטזעכליך צום וואָהל דער
מענשהייט אַב-וועקען, אונד דאז בעסטע דעם געמיינוועזענעם
בעפֿעסטענען; זיא געהערען אבער אויך צום פֿערהאלטען דעם
מענשען געגען גאט, אלז געזעטצגעבער, דער זיא אנגע-
אָרדנעט, אונד פֿאָרגעשריעבען האט.

צד בעפֿאָר איך צו דען ווייטערן געבאָטען שרייטע, האבע
איך נאָך מאַנכעם וויסענסווערטשהע צו בעמערקען, וועל-
כעס אויז דען ערשטען אנאָרדנונגען הערגעלייטעט ווירד, וואָס
דורך איהר בייהער איינגעהען לערנט, דאס דאז וואָרט גאט-
מעס

צב רואה אנכי, להעיר אתכם על הברל עצמי,
 שיש בין ארבע דברות הללו, ובין שש דברות
 הבאות. שארבע דברות ראשונות, אינן כ"א
 חובות הישראל, ביהם אל השם ית' בלבד, אבל
 דברות אחרונות, הן חובותיו ביהם אל השם,
 וביחוסו אל זולתו מבני אדם. שימו נא לבכם על
 ההבדל הזה שהוא נוהג בכל התורה. יש בה מצות
 ואזהרות רבות, שאין שכל האדם מחייבם, ואין
 דעת האדם משגת למצוא טעמם. ועם כל זה
 חובה עלינו לשמור ולעשות אותם, בבחינת המצוה
 והגזר, שהוא הקדוש והנשגב; והם נקראים:
 דברים שבין אדם למקום, (שהחכמים בנו
 את עצם הנכבד בשם מקום, על הפכת הוראתו:
 נקרא מקום, לפי שאין לו מקום: משרתיו
 שואלים זה לזה אי' מקום כבודו.)
 ולפי

געגענוערטיג האלטען, דאס דער אללערהייליגסטע דאז וועלט
 אלל אויז ניכטס הערפאר געבראכט האט, אונד ער אלליין הערד
 אללער געשעפפֿע איזט. —

צב איך פֿינדע היר נעטהיג, איינען וועזענטליכען אונטערשיעד
 צווישען דיעזען געבאטען, אונד דען זעכס נאכפֿאלגענדען צו
 מאכען. דיא פֿיער ערשטען ענטהאלטען בלאס פֿעליכטען אין
 בעציעהונג אויף גאט, דיא פֿעליכטען דער לעצטען אבער, האט
 גען איינע דאפפעלטע בעציעהונג: דעם איזראעלישען אויף
 גאט, אונד דעם מענשען אויף זיינע מיטמענשען. דיעזען אונ-
 טערשיעד מוסט איחר אייך וואהל מערקען: ער קעמט אים
 מאזאישען געזעטצע הייפֿיג פֿאר. דאסזעלבע ענטהעלט זא מאנ-
 כע געבאטע אונד פֿערבאטע, דערען גרונד וויר ניכט איינזעהען
 קעננען, דיא אבער דעננאך בעפֿאלגט ווערדען מיסען, ווייל זיא
 געטטליכע אנאָרדנונגען זינד. דיא געלעהרטען נעננען דיעזע גאט-
 שונג געזעטצע: פֿערהעלטניסע דעם מענשען צו
 גאט: אייגענטליך זינד זיא נור, פֿערהעלטניסע דעם
 איזראעלישען צו גאט; דען עז זינד לעדיגליך פֿערפֿליכ-

טונגען

G 2

ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת
לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה
ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך
וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים
עשה ה' את השמים ואת הארץ את
הים ואת כל אשר בם וינח ביום
השביעי על כן ברך ה' את יום השבת
ויקדשהו. וטעם שמירת שבת ושבתה מכל
מלאכה, מפורש בצדו: כי ששת ימים עשה ה'
את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם
וינח ביום השביעי. והוא, להיורת לנו זכרון
למעשה בראשית ע"י מנוחת הגוף, כמו אות מוחשי
מתמיד על אמונתנו, שהקדוש ב"ה המציא וברא
את העולם מאין ליש, ושהכל שלו.

רואה

צא דאז פֿיערטע וואָרט: געדענקע דען רוהעטאג
צו הייליגען: זעכס טאגע ארבייטע אונד פֿעד-
ריכטע אלל דיינע ווערקע, דער זיעבענטע טאג
זיין איין רוהעטאג, דעם עוויגען, דיינעם גאט-
טע צו עהרען, אן דעם דאדפֿסט דוא קיינע אד-
בייט פֿעדריכטען; וועדער דוא, נאָך דייין זאָהן,
דיינע טאכטער, דייין קנעכט, דיינע מאַגד, אונד
דיין פֿיהע, אָדער דער פֿרעמדלינג, דער זיך אין
דיינען טהאָרען אנזעטצט: דען אין זעכס טאגען
האט גאט היממעל, ערדע אונד דאז מעער, אונד
אללעס וואָז זיין ענטהאלטען, געמאכט, אונד אס
זיעבענטען טאגע געדוהעט: דארום האט גאט
דען זיעבענטען טאג געזעגנט אונד געהייליגט
דער גרונד דיעזעס געבאָטס איזט בעשטימט אונד דייטליך אַז-
געגעבען: וויר זאָלען דען שבת פֿייערן, וויל גאט אין זעכס
טאגען דיא שעפֿפֿונג פֿאַלבראכט אונד אס זיעבענטען געדוהט
האט, דאז הייסט: וויר זאָלען דורך איין בלייבענדעם דענק-
מאהל, אונד דורך דיא קערפֿערליכע רוהע, גלייכזאם אלז איין
זינגליכעם צייכען, אונד דיא שעפֿפֿונגסגעשיכטע אונד דען גלויבען
געגענווערטיג

פרק יב

(עשרת הדברות • דבור שלישי ורביעי • ענין חובות האדם למקום וחובות האדם לחבירו •)

פט הדבור השלישי: לא תשא את שם
אלקיך לשוא, כי לא ינקה ה' את
אשר ישא את שמו לשוא. שוא, ושקר.
הם שני ענינים שונים זה מזה, שקר הוא הפך
האמת, כמי שאומר על אבן שהוא זהב, ואולם
שוא אינו הפך האמת, אבל הוא מאמר ריק, ואינו
מודיע דבר שלא נודע כבר, כאומר על אבן,
שהוא אבן. והנה מי שנושא את שם העצם הנכבד
על שפתיו על דבר שקר, לאמת אותו כמו הנשבע
בשם ה', לרמות את השופט, להכות איש נקי,
או להוציא כסף מחבירו שלא כדין, הרי זה מחרף
את

קאפיטעל יב

(פארטעטצונג דער צעהן געבאטע • דריטטעס אונד פיער-
טעס געבאט • אונטערשייד דער פפליכטען געגען גאט פאן
יענען געגען דען געבענמענשען •)

פט דאז דריטטע ווארט: „דוא זאלסט דען נאמען
דיינעס גאטס נישט פֿערגעבליך אויזשפרע-
כען; דען דער עוויגע לעסט נישט אונגעאהנדעט
דעניעניגען, דער זיינען נאמען פֿערגעבליך אויז-
שפּרייכט.“ היראונטער ווירד נישט דער מיסברויך דעם געטטלי-
כען נאמענס פֿערשטאנדען. דען ווער דען נאמען גאטטעס גע-
ברוכט, איינע ליגע אלז וואהר צו בעקרעפֿטיגען, דער איזט איין
גאטטעסלעסטערער, אונד ציהעט זיך ערשרעקליכע שטראפֿען
צו; בעזאנדערס ווען ער דורך איינען פֿאלשען שוואור, דען ריכ-
טער צו איינעם אונגערעכטען שפּרוכע פֿערלויטעט, וואדורך יעמאנד
אום זיין פֿערמעגען, אָדער גאר אום זיין לעבען געבראכט ווירד.
פֿאר

לאנשים, התהברו אליהם בני עולה ומרמה,
 זוללים וסובאים, הולכי רכיל ומלשינים, והטום
 אל מדותיהם המקולקלות והמשהיתות כבוד נפש
 האדם. ויש אשר גודלו על ברכי המרי והפשע,
 וכאשר מצאום תלאות רבות וקשות, עזבו מעשה
 אבותם, ועבר עליהם רוח טהור, ולב נכון התחדש
 בקרבם, לשוב אל ה' ולשמור דרכיו. אבל מנוהג
 שבעולם הוא, שהבנים מתדמים במנהגם אל
 מעשה אבותם, וכבר עליהם מאוד לסור מהרגלם.
 (ויש לבאר ענין פוקד עון אבות על בנים אף אם
 הם לא שלחו בעולתה ידיהם, והוא אם האב גזל
 או גנב והניח את הגזלה או את הגניבה לבניו
 בירושה, והם יודעים שיש עול והמס בכפם ואינם
 משיבים אותה לבעליהן, אז נפקד עון האב עליהם;
 ואם הם לא גזלו או גנבו בעצמם, אבל בעבור
 שמחזיקים בצע אבותם בידיהם. וזהו עומק כוונת
 נאמר החכמים: שאותוים מעשה אבותיהם
 בידיהם, ולא אמרו שעושים מעשה אבותיהם.)

פרק

שולר פֿערהענט, אונד זיך אינס פֿערדערבען געשטירצט האט
 בען. זאָ קעננען וויעדער אומגעקעהרט מענשען, אים לאסטער
 געצייגט, אונד צור באַסהייט ערצאָגען, נאכדעם זיאָ דיא האר-
 טע צוכטרוטהע דעם שיקזאלס ערפֿאהרען, דאז לאסטער, צו
 דעם זיאָ אנגעפֿיהרט וואָרדען, פֿערלאסען, זיך בעקעהרען, אונד
 צו גאָט ערהעבען, אלז אַב איין גוטער גייסט פֿאַס היממעל אין
 זיאָ געפֿאהרען ווערע. דיעזע זינד יעדאָך נור אלז אויזנאָהמען
 פֿאַן דער רעגעל צו בעטראכטען, אין וועלכער דיא קינדער דיא
 זיטטען אונד האנדלונגען דער עלטערן נאכאָהמען. (אינדעסען
 גיבט עז אויך פֿעללע וואָ דיא קינדער ניכטס פֿערבראָכען האבען,
 אונד דיא זינדען דער עלטערן דעננאָך ביסען מיסען. ווען זיאָ
 געהמליך דאז פֿאַן דעם פֿאטער גערויכטע אָדער געשטאָהלענע
 אונד איהנען הינטערלאסענע גוט בעהאלטען אונד געניעסען אונד
 עז זינעם אייגענטהימער גיכט צוריק שטעללען.)

קאפיטעל

המעשה אשר יעשה האדם וחי בהם. וכאשר ירבו
להבין ולמצוא חפץ ה', כן יוסיפו לעשות את הטוב.
עד כמעט אי אפשר להם לנטות אל הרע כל ימיהם
כי ההרגל יאחז יד ימינם, ועל שמאלם ההשכלה
תנחם תמיד באורה מישור. ולכן יעשה ה' חסד
עמהם לאלף דור, כאשר עשה עם אבותם, כל
עוד שנאמנו רוחם עם ה', ועם דברי מוסר אביהם.
על הענין הזה אמר שלמה בחכמתו: חנוך לנער
על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה,
שכח החנוך וההרגל גדול מאד. אם הנער בילדותו
הורגל לראות ולעשות טוב או רע, לא יסור
ממדותיו אף לעת זקנותו, שקשה מאוד לאדם לעזוב
את הרגלו.

פך ואולם אף זה אינו כי אם מנוהג שבעולם.
שכבר נמצאו יש מבני אדם, שאבותיהם
ומלמדיהם הדריכום בדרך מוסר, וכאשר גדלו והיו
לאנשים

צו דערען אויזאיבונג ער זיא אנגעהאלטען האטטע צו בעלאה-
נען. ער ערצייגט אויך איהרען קינדערן ביז אינס טויזענדסטע
געשלעכט זיינע אונערשעפפליכע גנאדע, זא לאנגע נעהמליך
זיא איהן ליעבען, זיינע געבאטע האלטען, דעם
ווארטע גאטטעס, אונד דער פֿעטערליכען לעהרע געטרייא בליי-
בען. דארום זאגט שלמה: „געוועהנע דען קנאבען נאך
זיינער ווייזע, אויך ווען ער אלט ווירד, לעסט
ער נישט דא פֿאן:“ איבונג אונד געוואהנהייט האבען איינע
אויסערארדענטליכע מאכט איבער אונז, אונד דער מענש האט
דעלט געוועהנליך גוט, אָדער שלעכט, יע נאך דעם ער איזט ער-
צאגען וואָרדען.

פך אינדעסען קענען גלייכוואהל זיך פֿעללע ערגעבען, וועלכע
פֿאן דיעזער דעגעל אבווייכען. זא זינד מאנכע וואָהלערצא-
גענע, טוגעדהאפטע ינגלינגע, פֿאן שלויער אונד רוכאזער גע-
זעלשאפט פֿערפֿהרט וואָרדען, דיא הערנאך איין שוועלגער-
זעם לעבען געפֿיהרט, אללעס גוטע פֿערשפּאָטטעט, דיא אונ-
שולד

פן ואולם אם האב יודע ומכיר האמת ועוזבו ,
להמרות את פי ה' , כמו בענין שלפנינו ,
שנתווכח בדעתו , שהעבודה והתפלה אינן ראויות
כ"א אל העצם הנשגב בלבד , ומזדון לבבו הוא
משתהוה ועובר לפסל ותמונת נברא , ולכן אם
ישאלוהו בניו : מה העבודה הזאת ? הוא מלמדם
ומרגילים בנעוריהם לשנוא את ה' ולהכעיסו . אף
אם יגדלו והיו לאנשים , גם כי יזקינו בניו , לא
יסורו מהרגלם ומתועבותם אשר הנכם בם אביהם ,
לא בשגגה וממבוכת הדעה , אבל במרד ובמעל .
ולכן יפקוד ה' גם עליהם עון אביהם , כל עוד
שאוהזים במעשיו ובהנהגתו .

פן וכן הדבר בהפכו . כל איש ירא ה' מחנך את
בניו , ללכת בדרכיו הישרים , וישנן להם טעם
הנהגתו , בענין כל מצוה וחוק , כוונת ותכלית
המעשה

פן עז גיבט אבער אויך מענשען , דיא אויז בעזען גרונדזעטצען
לאסטערהאפט זינד . פֿאן דער ארט זינד יענע הייכלער , דיא
פֿאן דער פֿאלשהייט אונד שעדליכקייט דעם געטצענדיענסטעם
איבערצייגט זינד , אונד איהן דעננאך אויז אייגעננוטיגן פֿערטהייט
דיגען אונד פֿערברייטען . ביא קינדערן זאלכער עלטערן , דיא
פֿאן דער לאסטערהאפטטיגקייט איהרער האנדלונגען איבערצייגט
זינד , אונד דאך פֿרעפֿעלן , לעסט זיך פֿאסט קיינע בעסערונג
האפֿפֿען . עס איזט אלזא דער געטליכען געדעכטיגקייט אנ-
געמעסען , דיא איבעלטהאטען זא געארטעטער פֿעטער נאך דען
קינדערן צו געדענקען .

פן עבען זא פֿערהעלט עז זיך אומגעקעהרט מיט קינדערן פֿראגט-
מער עלטערן . דיעזע אונטערלאסען ניכט , יענען גוטע גרונד-
זעטצע בייאצוברינגען , אונד זיא צו בעלעהרען , ווארום זיא געווי-
סע האנדלונגען אויז איבען אונד אנדערע אונטערלאסען מיסען .
עז איזט בייאנאהע אונמעגליך , דאס גוטערצאגענע קינדער אויף
איררוועגע געראטהען זאלטען . עז איזט אלזא דער געטליכען
גאדע געמעס , נאך אין איהנען דיא שוגענדען דעם פֿאטערס ,

הלוק ושנוי בהנהגתו, או אם אינו יודע טעם דבריו, ומצותיו עליו. למה אתה עושה כן? מדוע צוית לבלת, עשות דבר זה? מפני מה מחר נשכימה קום? מדוע לא נאכל ולא נשתה היום? ושאלות רבות כאלה, שהילד שואל, ואביו משיבו, ומלמדו טעם כל דבר צווי ומנהג. אם חכם האב, ישכיל גם את בנו, ויאיר עיניו, והכסיל בהושך הולך ותועה, ומתעה את בניו אחריו; ועוד אשר לא תתפקחנה עיניהם יחטאו דה' ולאדם, ומחמלת ה' לסלות להם, כי לשניהם בשגגה. גם יש תקוה, אולי יצליח הבן כאשר יגדל, להשכיל על מעשיהו, ויראה שאביו התעהו מדרך הישר בלי חכמה ודעת, כי אז יתנחם מחטאת נעוריו, והי' לאיש חיל, להתנהג כל ימיו על פי מדות המוסר והחכמה האמתית.

ואולם

גען, פראגט דאזנייאנידע קינד: פאטער, ווארום טהווסט דו די עס? ווארום פערביעטעסט דו יענעס? וואצו זאללען וויר מארגען צייטליכער אויפשטעהען? וועסוועגען זאללען וויר אונז הייטע פאן שפייזע אונ' טראנק ענטהאלטען? אונד טויזענד דער גלייכען פראגען, דיא עס בייא יעדער פערטאנלאסונג אויפוויירפט, וועלכע דער פאטער נאך זינער פעהיגקייט בעאנטווארטעט, אונד זינען זאהן אונטערריכטעט. איין ווייזער פאטער, קלערט דורך גרינדליכע בעלעהרונג דען פערשטאנד זינער קינדער אויף: דער אונוויסענדע אבער, בעטהערט איהן נאך מעהר דורך אבערגלויבען אונד פאלשע בעגריפפע. זא לאנגע דיא פאלש אונטערריכטעטען קינדער ניכט דאהין געלאנגען דיא איינגעזאגענען פאר אורטהיילע איינצוזעהען, בעגעהען זיא מאנכע זינדען, דיא אבער גאט אין זינער ערבארמונג נאכזעהט, ווייל ביידע, פאטער אונד זאהן, זיך נור אויז אונוויסענהייט פערגעהען. אויך לעסט זיך ביים קינדע וועניגסטנס נאך בעסערונג האפפען, ווען ער דורך איינע פערניגפטיגע בעלעהרונג איבער דיא אירטהימער זינעס פאטערס אויפגעקלערט ווירד.

ער

הצדק, לתת שכר טוב לבנים בעבור אבותם, אף
אם הם משהיתם דרכם, ולהעניש ברשעת האב
את בנו ההולך ישר ונכוחה. והרי הנביא אומר:
בן לא ישא בעון האב, ואב לא ישא
בעון הבן — איש כדרכיו אשפוט.
הוא אומר ושונה דבר זה, עד שלא נשאר שום
תקוה לרשע, להמלט מעונשו בעבור צדקת ותום
אבותיו, אף כי שיהא חוטא נשכר ומקבל עוד חסד
וטובה חלק רשעתו. וכן לא ירא כל אדם שיוסר
בעון אביו ובעולתו אשר עשה, אבל כל אדם לפי
מעשה ידיו ופעולותיו בלבד הוא נשפט.

פה והנה להניח דעתכם בענין הזה, דעו איפוא,
שמאמר: פוקד עון אבות על בנים על שלשים
ועל רבעים לשנאי, בנוהג שבעולם מדבר. ממנהג
העולם, הבן שואל את אביו בכל עת שהוא רואה
חלוק

פֿעט אויזדריקליך, אונד צו וויעדערהאלטען מאהלען. דער
זאָהן זאָל נישט דיא שולד דעם פֿאטערס; דער
פֿאטער נישט דיא שולד דעם זאָהנס טראגען.
„איך ווילל יעדען נאך זיינען וועגען ריכטען?“
דער לאסטערהאפֿטע, וועלכער פֿאן גוטען רעכטשאפֿענען
עלטערן אבשטאמט, קענע דארום דער גערעכטען שטרא-
פֿע נישט ענטגעהען, אונד נאך וועניגער אויף בעלאָהנונג אנ-
שפּרוך מאכען. זאָ אויך אומגעקעהרט: ניאמאנד דירפֿע וועגען
דער פֿערגעהנונגען זיינעם פֿאטערס צור פֿעראנטוואָרטונג געצאָ-
גען ווערדען; זאָנדערן יעדער האט גור פֿאן זיינען אייגענען האנד-
לונגען רעכענשאפֿט אבצולעגען.

פה אום אלזאָ דען געטטליכען אויזשפּרוך: ער זוכט דאָ
פֿערברעכען דער פֿעטער אן דיא קינדער
היים, פֿאן דעם פֿארוואָרפֿע דער אונגערעכטיקייט צו בע-
פֿרייען, מוס איך בעמערקען, דאס דיא שריפֿט היר נאך דעם
געוועהנליכען לויפֿע דער וועלט שפּרייט. ביא יעדער אבענדע-
רונג, וועלכע דער פֿאטער אין זיינער לעבענסאדט, אָדער אין
זיינעם הויזוועזען פֿאָרגימט, אונד ביא יעדער זיינער אנאָרדנונג
גען

שומר נפשו ירחיק מן עבודה כזו לעצם נכרא ואף
 שנעשית בשגגת העובד, שמקוצר השגתו אוהו
 מעשה אבותיו בידו. ואולם אם העובד מגיע
 להכרה אמיתית, שכל אלילים שוא והבל המה,
 ואינו שב מדרכו המתועב, הנהו שונא השם ית'
 כי לא משגגה ומקוצר רוח שכלו הוא חוטא אבל
 למען הכעים את העצם הקדוש, ולמרוד בו; ולכן
 גם הוא מענישו לפי חומר אשמתו בו, וגם על
 בניו ובני בניו יפקוד עונו, כמו שעושה חסד לאלף
 דור מאוהביו, ושומרי מצותיו. (באור מלות אל קנא
 תמצא בספרי בני ציון מן סימן קט"ו עד קכ"ד.)
פך אף אם החרש תחרישון, בני! חכרת פניכם
 ענתה בכם, שדברי האחרונים לא ישרו
 בעיניכם. ואמת הדבר אינו נראה שהוא ממדת
 הצדק

מאליגען פֿעלקער האבען בייאנאהע יעדע גראסע ווירקונג אין
 דער נאטור איינער בעזאנדערן גאטהייט צוגעאייגעט. זיא האט
 טען פֿיעל געטטער, דענען זיא העפֿטיגע אונד פֿערדערבליכע
 ליידענשאפטען צושריעבען, דיא זיא אין דער טיעפֿען אונוויסענ-
 הייט צו איהרעם פֿערדערבען נאכאהמעטען. ווען אבער יעמאנד,
 נאכדעם דיא אפֿפֿענבארונג אונז פֿאר דען פֿאלשען געטטערן
 ווארנט, דעם געטצענדיענסט דעננאך הולדיגט, אונד אלזא נישט
 אויז אירטהום, זאגנערן געפֿליסענטליך דיא העכסטע מאיעסטעט
 בעליידיגעט, דער פֿערדיענט דיא שטרענגסטע שטראפֿע, מיט
 וועלכער גאט איהן זיינע קינדער אונד קינדעסקינדער היימוזכט;
 זא וויא ער וויעדער ביז אינס טויזענדסטע געשלעכט דענען גנא-
 דע ערווייזט, וועלכע איהן אויפֿריכטיג לייעבען אונד פֿערעהרען.
פך אייערע מינע, מיינע לייעבען! זאגט מיר, דאס עז אייך אונ-
 בילליג שיינט, קינדער, אהנע ריקזיכט אויף איהרען אייגענען
 לעבענסוואנדעל, בלאס איהרער עלטערן וועגען צו בעשטראפֿען,
 אדער צו בעלאהנען: וואז קאן דער טאדעללאזע זאגן, קענטע
 מאן פֿראגען, פֿיר דיא פֿערדעהונגען זיינעם פֿאטערס? אדער קע-
 נען דיא פֿערדיענסטע דער עלטערן, דיא אויזשווייפֿענדע לע-
 בענסארט דער קינדער ענטשולדיגען? — זאגט נישט דער פֿרא-
 פֿעט

לזולתו מבל העצמים הנמצאים שהם ברואיו נשא
לבבנו. והעושה פסל דמות או תבנית להשתחות
ולהתפלל אליו, יזכור, שהעצם הנצחי, הוא אל
קנא, ואינו סובל שתהי' העבודה הראוי' לו לבדו
נעשית לעצם אחר. לא מפני שעל ידי העבודה
לאילים הוא חסר דבר, שהרי הוא יתברך נתעלה
מכל עבודה והשתחוי', ואינו צריך לנו ולתודתנו;
וכן הכתוב אומר: אם תצדק מה תפעל לו?
פג אמנה אלקי' יודע, שכל עבודת אילים
משכחת את ה' ואת תורתו, ומביאה את
עובדיה לתועבות וגלולי'. והי' בעננם את שכל
האנושי, ענן והושך, הזיות ודמיונות כוזבות
מעצם השם, אז לא ימלטו מנפול ברשת התאות
המגונות, ומדות משחיתות את נפש האדם, כמו
שקרה כמעט אל כל גויי הארץ הקדומים. לכן
שומר

אדער פֿיגורען געטטליך פֿערעהרען, איזט איין גראַסעס פֿערגע-
הען: דאז עוויגע וועזען איזט אייפֿערפֿאלל, אונד דולדעט ניכט,
דאס איינעס זיינער געשעפֿע געטטליכע פֿערעהרונג, די ענסט
אונד אנדאכט געווינדמעט ווערדען, דיא נור איהם אלליין געביה-
רען. גלויבט יא ניכט, דאס דורך דיא ענטווענדעטע פֿערעהרונג
דער גאטהייט זעלבסט עטוואז ענטגעהט: זיא איזט ערהא-
בען איבער אללע מענשליכע עהרענבעצייגונג; זיא בעדארף
וועדער אונזערס דאנקעס, נאך אונזערעד אנבעטונג: „ביזט
דוא פֿראַס, וואז קאנסט דוא איהם דאטיט צו-
זענדען? זאגט דיא שדיפֿט.

פג אלליין דער געטטליכען ווייזהייט איזט בעקאנט, דאס דער
געטצענדיענסט צו דען אבשייליכסטען לאכטערן פֿער-
לייטעט; דען ניכטס איזט פֿערפֿיהרערישער אלס דער אבער-
גלויבע. פֿאַר פֿאבעלן אונד אונגערריימטען פֿאַרשטעללונגען פֿאַן
גאט, דיא דען מענשליכען פֿערשטאנד, וויא דיא וואלקען דיא
זאגנע פֿערפֿינסטערן, אונד פֿאַר דעם גלויבען אן פֿיעלגעטטערייא
ניכט איהר אייך זארגפֿעלטיג אין אכט געהמען. אללע פֿאַר-
מאליגען

בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי:
ועושה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי
מצותי. הדבור הזה, מזהיר אותנו, שלא
נצייר שום תבנית ותמונה לעצם הנשגב מכל
ציור; ושלא נדמה הבורא, לשום נברא גשמי או
רוחני, יהי אדם, או המעולה במלאכי מעלה.
ומי שיחשוב שהבורא גוף, או שישגוהו מקרי
הגוף, הוא מחרף את כבוד ה' (כ"ג).

פב ולבעבור זאת חובה עלינו, להשתחות לו,
ולעבדו אותו בלבד, ואליו לבד נשפוך לבבינו,
בתודה ורננה, על כל החסדים אשר גמלנו, ולהתפלל
ולהתחנן לעשות טובה עמנו; ובצר לנו, הלא לו
לבדו נוחיל ונקוה הצלה, כי מאתו הישועה, ולא
לזולתו

ביקען, זיא ניכט אנבעטען, דען איך, דאז
עוויגע וועזען, דיין אללמעכטיגער, בין איין
אייפערפאללער גאט, דער דען פֿרעפֿעל דער
פֿעטער און דיא קינדער היימוזכט, ביז אינס
דריטע אונד פֿיערטע גליעד, זא לאנג זיא מיי
נע פֿיינדע בלייבען: אונד דער גנאדע טהוט,
ביז אינס טויזענדסטע געשלעכט, זא לאנג זיא
מיך ליעבען, אונד מיינע געבאטע האלטען.
היעדורד ווערדען וויר געווארנט, דאז העכסטע וועזען אונז אין
קיינעם בילדע, אונד אונטער קיינערלייא געשטאלט פֿארצו
שטעללען, דען דעריעניגע לעסטערט דיא מאיעסטעט גאטטעס.
דער איהן פֿיר איין קערפערליכעס וועזען העלט, אונד איהן
מיט קערפערליכען אייגענשאפטען אונד בעשאפֿענהייטען זיך
דענקט (כ"ג).

פב וויר זינד דאהער פֿערפֿליכטעט, איהן אלליין גאטטעס
דיענסטליך צו פֿערעהרען: פֿאר איהם אלליין אונזער הערץ אין
דאנק פֿיר עמפֿאנגענע גנאדען, אונד אים אינבריינסטיגען גע
כעטע אום קינפֿטיגע וואהלטהאטען צו ערגיעסען: דען נור פֿאן
איהם, פֿאן קיינעם אנדערן וועזען אויסער אים קעננען וויר,
אין אונזערן ליידען, הילפֿע אונד רעטונג ערווארטען. בילדער
אדער

אצל כל דכמי העולם באמצעית החקירה, הוא)
אלקיד (ביהוד, שהגיעו לך מופתים חושיים
עליהם) באשר הוצאתיך מארץ מצרים,
(באותות נוראות, והן עדות על כחי וגבורתי מבלי
גבול ותכלית) מבית עבדים, (לחופש וחירות,
והוא עדות על שלמות טובי, וחנינתי, וחמלתי
עליכם, כאשר זעקתם אלי מקושי ופרך עבודתכם.)

(ע"ן בספרי בני ציון סימן ק' ק"א ק"ב.)

פא הדבור השני: לא יהי לך אלקים
אחרים על פני: לא תעשה לך פסל
וכל תמונה אשר בשמים ממעל, ואשר
בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ:
לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי
ה' אלקיך אל קנא פקד עון אבת על
בנים

דאז עוויגע וועזען, (דעסען ווייזהייט, מאכט, גיטע, גע-
דעכטיגקייט אונד אויפזיכט אללען ווייזען דער וועלט שאן דורך
דאז ליכט דער פערנוגפֿט בעקאנט זינד), דיין גאט (אינסבע-
זאנדערע, דורך דיא אויסעדארדענטליכע וואונדער, וועלכע איך
דיינעטוועגען אויזגעאיבט, אלז) „איך דיך אויז דעם לאנג-
דע עגיפטען הערויז געפֿיהרט, (וועלכס מיינע אלל-
מאכט הינלעגליך בעווייזעט, אונד) „אויז דעם הויזע דער
שקלא פֿען (דיך בעפֿרייעט) האבע: וואדורך איך מיינע גיטע,
צונייגונג אונד וואהלוואללען פֿיר אייך אן דען טאג געלעגט.
אונד איירעם פֿלעהען אונטער דעם דרוקע דער טיראניא גע-
הער געגעבען האבע: (זייע מיין בוך בני ציון, פארדאגראפֿען ק'
ק"א ק"ב)

כא דאז צווייטע ווארט: „דוא זאלסט דיר קיי-
נע אנדערע געטטער האלטען, פֿאר מיינעם
אנגעזיכטע: דוא זאלסט דיר קיין בילדנים מא-
כען, אויך קיינע נאכאהמונג אייגער געשטאלט
פֿאן דעם וואז אים היממעל אבען, אויף דער ער-
דע אונטען, אדער אין דען וואסערן אונטער דער
ערדע איזט: דוא זאלסט דיך ניכט פֿאר איהנען
ביקען

היו נעלמו מאבותינו, אברהם, יצחק, ויעקב, ומאצילי בני ישראל, וכולם האמינו ובטחו בו. ולא שאלו כפרעה: מי ה' אשר אשמע בקולו, שהיו יורעים ומכירים אותו מבינת שכלם, ולא התאוה תאוה לראות אות או מופת. אבל בעבור פרעה ועבדיו, שהכו בסנורים, ה' מן הצורך להכריחם ע"י פלאים ומופתים, להכיר שהוא אלקי' בשמים ממעל, ועל הארץ מתחת, אין עוד. ועל ידי מופתים הושיים הללו, נתחזקה האמונה והבטחון בה' גם בלב קצרי ההשגה שבאומה ישראלית, אשר אין בכחם לרדת אל עומק המושכלות.

פ ולכן שעור הדבור כן הוא: אנכי, (בכל הזמנים ובכל המרחקים) ה', (שמציאותי, ורוממות חכמתי, יכולתי, טובי, צדקי, והשגחתי, נודעות אצל

פֿאַלרקאַממענהייטען זא איבערצייגט, אים פֿערטרויען אויף דיע זעלבע זא אונערשיטטערליך ווארען, דאס זיא אללע וואונדער, דיעזע וואהרהייטען צו ערווייזען, פֿיר גאנץ איבערפֿליסיג הייעל טען. קיינער פֿאן איהנען האט, וויל פרעה, געפֿראגט: "ווער איזט דאז ערוויגע וועזען, דעסען שטיממע איך געהארכען זאלל?" נור פרעה אונד זיינע לייטע, פֿערשטאקט, אונד מיט בלינדהייט געשלאגען, מוסטען צום בעקענטניסע, דאס נור איין איינציגער גאט היממעל אונד ערדע רעגירעט, דורך וואונדער אונד זינליכע איבערצייגונג געבראכט ווערדען. אינדעסען האבען דיעזע זינליכען בעווייזע ביאהער אויך דיא גוטע ווירקונג געהאבט, דיא געמיטהער זא מאנכער איזראעליטען אים גלויבען אונד פֿערטרויען אויף גאט צו בעפֿעסטיגען דערען איינזיכטען צו בעשרענקט ווארען, פֿאן דיעזען וואהרהייטען דורך בלאסע פֿערנונפֿטגרינדע איבערפֿיהרט צו ווערדען. **פ** דאהער וויר דאז ערשטע ווארט, זא אלו איינלייטונג צו דען צעהן געבאטען צו בעטראכטען איזט, אויף פֿאלגענדע ווייזע ערקלערען. "איך בין (צו אללען צייטען אונד אללער ארטען)

דאז

את השמים, וכל צבאיהם, הארץ, וכל אשר
בה. אנכי הוא, המכין מזון וטרף לכל חי. אנכי
הוא, המשגיח ויודע הכל, ומקיים הכל. והענינים
הללו, הם מופלאים יותר מכל האותות שעשיתי
במצרים. כי מי שבחכמתו וגבורתו לברוא את
העולם מאין ליש, ולשום חקי שמים וארץ, וחקי
כל היצורים אשר לא יספרו, איש איש על
גתכונתו, ולפי תכליתו; מי שבחכמתו, גבורתו,
וטובו, לקיים הכל, ולתת לאדם, וארי, וזבוב,
ורמה, את אכלם בעתו, נקל הוא לו לשנות סדר
הטבע, אשר הוא בעצמו הטביע, ולעבור על זמן
קצר חוק וגבול, אשר שם לכל תולדות השמים
והארץ.

עט והנה כבר אמרתי, שהידיעות היקרות אשר
הגיעו אלינו ממציא אור השם, מחכמתו
הנשגבה, ומיכלתו, ומכל שאר השלמיות, לא
היו

דען איינעם וועזען, דאז מאכט אונד ווייזהייט אין דעם גראדע
בעזיטצט, איינע גאנצע וועלט אויז ניכטס הערפאָר צו רופען,
אללגעמיינע נאטורגעזעטצע פֿיר דאז גאנצע, אונד וויעדער בע-
זאנדערע פֿיר צאהללאַזע געשעפפֿע פֿעסטיגעזעטצען, אום יעדעס
נאך איינעם געוויסען צוועקע ווירקען צו לאסען: איינעם וועזען,
דאז אן גיטע עבען זא פֿאללקאממען, אלו אן מאכט אונד ווייז-
הייט איזט, פֿיר דיא פֿליעגע אונד דען וואורס, וויא פֿיר לעווען
אונד מענשען זארגט: איינעם זאלכען וועזען מוס עס איין לייכ-
טעס זיין, דיא אָרדנונג דער נאטור, וועלכע עס זעלבסט איינגע-
זעטצט האט, אויף קורצע צייט אבצוענדערן, און נאך אנדערן
געזעטצען צו לייטען.

עט איך האבע שאן אָפֿט געזאגט, דאס אונזערע שטאמעל-
טערן אברהם, יצחק, אונד יעקב, אונד דיא עדעלן איה-
דער געשלעכטספֿאלגע, בעפֿאָר דאז העכסטע וועזען זיך איהנען
נאך אָפֿענבארטע, דיא ריינסטען געלייטערטעסטען בערוזפֿע
פֿאן דען אייגענשאפטען גאטטעס געהאכט האטטען, פֿאן זיינען
פֿאלל-

אור השכל מידו נתן לנו, להאיר עינינו בתורתו
ואם עיני בשר לנו. הנה בהתגלות ההוא הנפלא
שנראה כבוד ה' על כל קהל ישראל, דבר ה' עמם
כאלה:

עה הדבור הראשון: אנכי ה' אלקיך
אשר הוצאתיך מארץ מצרים
מבית עבדים. מדבר אל כל האומה כאשר
ידבר אל איש אחר, לפי שאצלו כל בני אדם שוים.
ואומר: הלא ידעתם, שמישה שלוח מאת עצם
הקיף וחזק, שהפליא לעשות בפרעה, ובכל
מצרים, אשר הקשו לבבם, לבלתי שלח אתכם
הפשי, והביא עליהם מכות ונגעים, אותות
נוראות על היכולת והתגבורת: אותו העצם, הוא
אנכי ה' אלקיך. אנכי הוא, אשר בראתי
את

איינגעשרענקטען איינזיכטען צו ערקלערען — אלס דיא מאיעס
טעט גאטטעס ביא יענער אויסערארדענטליכען אפפערנבארונג
דער גאנצען נאציאן ערשיען, שפראך זיא, וויא פאלגט:
עה דאז ערסטע ווארט: איך בין דאזעוויגעווע-
זען, דיין גאט, דער איך דיך העראויזגע-
פיהרט אויז דעם לאנדע עגיפטען, דעם הויזע
דער שקלאפען. דיא גאנצע נאציאן ווירד אלזאיינע אייגעל-
נע פערסאן אנגערעדעט, ווייל פאר גאט אללע מענשען גלייך
זינד. איהר וויסט, שפריכט ער, דאס משה זיינע זענדונג פאן
איינעם אונענדליך שטארקען וועזען ערהאלטען האט: פאן איי-
נעם וועזען, דאז אן פרעה אונד זיינען אונטערטאנען, דערען
הארטהערציגקייט איך דיא פרייהייט ניכט פערגעננען קאנטע,
שרעקליכע פלאגען אונד וואונדער, אלז צייכען דער שטראפע-
דען אללמאכט, אויזגעאיכט: דיעזעס וועזען בין איך, דער
עוויגע, דיין גאט: איך, דער היממעל אונד ערדע, אונד
וואז זיא פיללען ערשאפפען; דער אללע לעבענדיגע געשעפפע
שפייזעט, אונד דער דאז וועלטאלל ערהעלט אונד פערוואל-
טעט. געוויס לאסען דיעזע וואונדער אללע יענע ווייט הינטער
זיך צוריק, וועלכע אין עגיפטען אויזגעפיהרט ווארדען זינד.
דען

ואחרי שידעתם הכרחית לכל מי שמשתוקק
להגיע אל שלמות האפשרי, לכן אגלה אונכם
מהם, כי המכסה אני מכם, אהובי! דבר טוב
ומועיל? —

זכרו נא את אשר הגדתי לכם (נ"א). שהעצם
הקדוש הוציא וגאל אבותינו מעבדות מצרים,
זקרבם לפני ה' סיני, ודבר עמהם עשרת הדברות,
שנכללו בהם ענינים רבים, מביאים להי עולם הבא
בכלל, ואל הצלחת הנפש, המיועדת לעם ישראל
בפרט. ועתה אבאר לכם הדברות אחת לאחת,
באשר עם רוחי. אמת הדבר שאי אפשר להחכם
היותר שלם לבוא בסוד ה', כי רב ועמוק הוא מאד,
ונלאו כל החוקרים יחד להשיגו. אולם הרשות
נתונה לכל משכיל, למצוא טעם דבר ה', על
כוונתו הפשוטה והגלוי לכל מתבונן בו; בשגם
אור

בעפאלגונג צו אייערם קינפטיגען גליקע אונד זעעלענהייל עבען
זא נאטהווענדיג אלז דיעזע זינד. איבערהויפט האבע איך מיר
צור פפליכט געמאכט, איך, דיא איך זא הערצליך ליעבע;
ניכטס פארצוענטהאלטען, וואז גוט אונד ניטצליך איזט. —
איך האבע אבען (נ"א) געזאגט, דאס דאז אללערהייליגסטע
העכסטע וועזען אונזערע פארפאהרען אויז דער עגיפטישען שקלא-
פער"א ערלעזט, זיא פאר דען בערג סיני בערופען, אונד איה-
נען צעהן געבאטע בעקאנט געמאכט האטטע, דערען אינ-
האלט אויף דיא וואהלפאהרט דעם מענשענגעשלעכטס איבער-
הויפט, אונד דיא גליקזעליגקייט דער איזראעליטישען נאציאן
אינס בעזאנדערע אבציעלט. דיעזע געבאטע ווערדע איך איך
נונמעהר נאך אונד נאך ערלייטערן. צוואר איזט דעם מענשען,
אויך דעם גרעסטען ווייזען ניכט פערגענט, דיא געהיימען אב-
זיכטען דער געטטליכען אנארדנונגען צו ענטרעטהעלן. אינדעם
סען דא גאט אונס ניכט אומזאנסט מיט פערנונפט בעגאכט,
זא איזט עז זיין וויללע, איבער דיא לעהרען דער הייליגען
שריפט נאכצודענקען, אונד דאז ווארט גאטטעס נאך אונזערן
איינגעשרענקטען

(יא) אני מאמין בא"ש, שהבורא ית' שמו,
גומל למי שישמור מצותיו, ויעניש למי שיעבור על
מצותיו.

(יב) אני מאמין בא"ש, בביאת משיח, ואף
על פי שיתמהמה, אפילו הכי אחכה לו בכל יום
שיבוא.

(יג) אני מאמין בא"ש, שיהי' תחיית המתים,
בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו, ויתעלה
זכרו לעד ולנצח.

פרק יא

(עשרת הרבות • דבור ראשון ושני •)

עז עוד דברים רבים וענינים יקרים ישנם עמדי,
שמבלעדן אי אפשר להגיע אל אושר רוחני.
ואחרי

שטעהט: דער אללע הערצען געבילדעט, דער
אויף אללע איהרע ווערקע מערקט.
(יא) דאס דער שעפפער, געלאבט איזט זיין נאמען!
דעם יעניגען גוטעם פֿערגילט, דער זיינע געבאטע בעאבאכטעט,
אונד דען בעשטראפֿט, דער זיא איבערטריט.
(יב) דאס דער געזאלבטע קאממען ווירד: אונד אב ער
גלייך זא לאנג זיימט, הארדע איך דעננאך איממערפֿארט אויף
זיינע אנקונפֿט.

(יג) דאס איינסט דיא טאדטען אויפֿערשטעהען ווערדען,
צו יענער צייט, דא עז דעם שעפפער געפֿאללען ווירד: געלאבט
איזט זיין נאמען! האַכגעפֿריעזען זיין אנדענקען אין עוויגע צייטן!

קאפיטעל יא

(צעהן געבאטע • ערשטעם אונד צווייטעס געבאט •)

עז אויסער דיעזען גלויבענסארטיקעלן, ווערדע איך נאך מיט
פֿיעלען אנדערן לעהרען אייך בעקאנט מאכען מיסען, דערען
בעפֿאלגונג

(ז) אני מאמין באמונה שלמה, שנבואת משה רבנו עליו השלום, היתה אמתית. הוא אב לנביאים לקודמים לפניו, ולבאים אחריו.

(ח) אני מאמין בא"ש, שכל התורה המצויה עתה בידינו, היא נתונה למשה רבנו עליו השלום.

(ט) אני מאמין בא"ש, שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהי' תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו.

(י) אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא ית' שמו, יודע כל מעשה בני אדם, וכל מחשבותם, שנאמר: היוצר יחד לבם, המבין אל כל מעשיהם.

אני

(ב) דאס דער שעפפער, געלאבט איזט זיין נאמען! איינציג איזט, אונד קיין וועזען, וויא ער, זא איינציג זיין קאן. ער איזט אלליין אונזער גאט: ער וואר, איזט, אונד ווירד זיין.

(ג) דאס דער שעפפער, געלאבט איזט זיין נאמען! אונד קערפערליך איזט, קיינע קערפערליכע אייגענשאפטען בעזיטצט, אונד איהם ניכטס פֿעדגליכען ווערדען קאן.

(ד) דאס דער שעפפער, געלאבט איזט ער! עוויג איזט: ער איזט דער ערשטע, אונד ווירד דער לעטצטע זיין.

(ה) דאס וויר נור דען שעפפער, געלאבט איזט זיין נאמען! גאנץ אלליין אנבעטען זאללען, אונד קיין אנדערעס וועזען אנבעטען דירפֿען.

(ו) דאס אללע ווארטע דער פראפעטען וואהר זינד.

(ז) דאס דיא ווייסזאגונג משה'ס, אונזערס לעהרערס, פֿרייע דע מיט איהם! וואהרהאפט איזט. ער איזט דער פֿאטער אללע לער פראפעטען, דיא פֿאך, אונד נאך איהם ווארען.

(ח) דאס דיא לעהרע דער הייליגען שריפט, וועלכע וויר יעטצט בעזיטצען, אונזערס לעהרער משה — פֿריעדע זיין מיט איהם! געגעבען ווארדען וואר.

(ט) ד'ס דייעזע לעהרע ניא פֿעדוועכסעלט ווערדען קאן, אונד דאס דער שעפפער קיינע אנדערע לעהרע געבען ווירד.

(י) דאס דער שעפפער, געלאבט איזט זיין נאמען! אללע האנדלונגען אונד געדאנקען דער מענשען ווייס, וויא געשריעבען שטעהט

(א) אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא
יתברך שמו, הוא בורא ומנהיג כל הברואים. הוא
לבדו עשה, ועושה, ויעשה כל המעשים.

(ב) אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא
ית' שמו, הוא יחיד, ואין יהדות כמוהו בשום
פנים, והוא לבדו אלקינו, הי' הוה, ויהי'.

(ג) אני מאמין בא"ש, שהבורא ית' שמו,
אינו גוף, ולא ישיגוהו משיגי הגוף, ואין לו שום
דמיון כלל.

(ד) אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא ית',
הוא ראשון, והוא אחרון.

(ה) אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא
ית' שמו, לו לבדו ראוי להתפלל, ואין לזולתו ראוי
להתפלל.

(ו) אני מאמין באמונה שלמה, שכל דברי
נביאים אמת.

(ז) אני

גרעבערן ערוועקען, צום גראסען אללגעמיינען וועלכע
גערדיכטע בערופען ווירדיג אין דיעזעם געריכטע ווערדען
אלזדאן אללע פעלקער ווא זילבער געלייטערט; דיא גערעכטען
אונד דיא ריינעם הערצענס זינד, אלז הייליגע אונד ליעכלינגע
גאטטעס אויזערוועהלט, דיא שלאקען, בעזעוויכטער אונד מענע
שענהאסער נעמליך, אויזדער וועלט פערבאננט ווערדען, אונד איהר
לאזן ווירד אנגסט אונד שרעקען זיין: דיא טאדטען ערע
וועקט דער אללמעכטיגע איינסט מיט זיי נער
גראסען גנאדע: געפריזען זיין זיינעם נאמענס
רוהם, אין עוויגקייט!

עו דיעזע דרייאצעהן גלויבענסארטיקעלן לויטען אים געבעטע
בוכע ארזא: איך גלויבע מיט פאללקאממענעם גלויבען,
(א) דאס דער שעפפער, געלאבט איזט זיין נאמען!
איזט שעפפער אונד פיהרער אללער געשעפפער: ער אלליין האט
אללעז געמאכט, אונד מאכט נאך אללעז.

(ב) דאס

לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה
יקרא לכל העמים. ישלח לקץ המיין
משיחנו לפדות מחכי קץ ישועתו.
עַה העקר השלשה עשר והאחרון
שבאחר־הימים יהיה הקדוש־הכל
המתים, והם יקומו מקבריהם למשפט עמים
ולאומי. כי אז יגבה מלך צבאות במשפט, לדון כל
באי עולם, ויצרפם כצרוף הכסף: הצדיקים
והישרים בלבותם, אותם יבחר לו, והיו קודש; ואת
הסיגים, הם הרשעים והזדונים שבכל אומה
ולשון, ינער מן הארץ, והי' פחד ופחת גורלם.
מתים יהי' אל ברב הסדו, ברוך עדי עד
שם תהלתו.

עו ואלהם שלש עשרה עקרי אמונתנו בקצרה,
כמו שהם בסדר התפלות:

(א) אני

אפפער אויף מיינעם אלטארע וויעדער צווייל
לען זיין; אבשאן מייין הויז, איין אנדאכטסהויז
אללער פֿעלקער געגענט ווערדען זאלן, דיעזער
געטטליכען צוויכערונג צופאלגע, גלויבען וויר, דאס דער ערש
בארמוניספאללע, גנאדענרייכע היממלישע פֿאטער זיינער צייט
דאז אומהער געטרעבענע, פֿערשטאסענע איזראעל וויעדער
אויפֿנעהמען, איינען געזאלבטען זענדען ווערדע, דער דיא נאציאן
אין איינען ווירדיגען צושטאנד פֿערזעטצען, דער איינען ווייט
גלענצענדערן טעמפלעל — איינעם ריינערן געלייטערטען גאט
טעסדיענסטע געווידמעט, — אויפֿפֿיהרען ווערדע, איינען טעמפלעל
פֿיר אללע גאטטזעליגע מענשען! צו ענדע דער טאגע
ווירד (גאט) אונז זיינען געזאלבטען זענדען
דיא צוועלעזען, וועלכע אויף זיין הייל ביזאנס
ענדע האדרען.

עַה דער דרייא צעהנטע אונד לעצטע גלויבענס
ארטיקעל איז: וויר האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס
דאס צו ענדע אללער טאגע גאט דיא מאַדטען אויז איהרען
גרעכערן

פרק י

(גאולה ותחית המתים.)

עד העקר השנים עשר מאמותנו הוא.
שלא לנצח יהי זרע אברהם מפור
ומפורד כצאן בלי רועה. כמאז גלינו מארץ
אבותינו. ואבדנו מקדש כהן ונביא. עד עתה אשר
אין לנו מנהיג ומנהל. ואולם האב הרחמן. ברוב
חסדיו יקבץ נדחי עמו ישראל לעתו. וישלח משיחו
להשיבם על כנם הראשון. ולהביאם אל ארץ
הקדושה. ושם יבנו בית ה'. ויעלו עולות וזבחים.
ויעבדו את ה' באהבה; כמו שהבטיחם השם
י"ת: והביאותים אל הר קדשי ושמחתים
בבית תפילתי עולותיהם וזבחייהם
לרצון

קאפיטעל י

(ערלעזונג אונד אויפערשטעהונג דער טאדטען.)

עד דער צוועלטע גלויב ענסארטיקעל איזט: וויר
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס גאט איינסט
דאז פֿאלק איזראעל ערלעזן ווירד: דאז איזט,
דיא נאכקאממענשאפט אברהם'ס ווירד נישט איממערפֿארט אין
דער טרעננונג אונד צערשטרייאונג לעבען; דער צושטאנד, אין
וועלכעס זיא זיך זייט דער צערשטערונג דעם טעמפעלס בעפֿניג
דעט, דא זיא שטאאט אונד טעמפעל, פֿראפֿעטען אונד פֿריעס
טערטהום פֿערלאהר, אהנע זיכטבארע לייטונג, וויא שאיפֿע
אהנע הירטען הערום איררט; דיעזער צושטאנד ווירד איינמאל
אויפֿהערען. גאט קאן אונמעגליך זינער צוויכערונג אונגעטרייא
ווערדען; ער שפראך צום פֿראפֿעטען: "איינסט ברינגע
איך זיא וויעדער אויף מיינען הייליגען בערג,
ערפֿרייע זיא אין מיינעם הויזע, דער אנדאכט
געווייהט; איך לאסע מיר בראנד-אונד שלאכט
אפֿער

דעין, ומכיריו, ולהתענג כפי אשר תמצא ידו;
אבל באופן שהוא ימשול תמיד על תשוקתו, ואין
דתשוקה מושלת עליו, ואל ישהה ויפנה אלי',
בעת שעוברת על גבולי מוסר ויראת אלקי'; כי
יזכור אז שהוא עתיד לתת דין וחשבון לפני מלך
כלכי המלכים הק"בה, וכן אמר שלמה: שמה
בהור בילדותך ויטיבך לבך בימי
בהורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה
עיניך, ודע כי על כל אלה יביאך
האלקי' במשפט, הרצון, שהשמה והתענוג
ההיינה חוברות תמיד אל הידיעה, שישלמה עין
רואה, ואוזן שומעת, וכל המעשים והמחשבות
בספר נכתבים.

פרק

טוענד אונד גאטטעס פֿורכט איבערשרייטען. זא שפראך שלמה:
„ער פֿרייע דייך יינגלינג! אין דיינער יוגענד
צייט; טהו דיינעם הערצען גיטליך, ווייל דוא
נאך יינגלינג ביסט; געהע וואהין דיינע הער
צענסנייגונג, דיינע אויגענוויידע דייך פֿיהרען;
בעדענקע אבער דאבייא, דאס איבער אללע דייס
נע שרייטטע גאט איינסט דייך פֿאר געדיכט
בריינט.“ זייט פֿערגיגט אונד פֿרעהליך מיינע ליעבען! אבער
יעדער פֿראהע גענוס מוס פֿאן דעם געדאנקען בעגלייטעט ווער
דען, דאס איבער אונז איין אויגע שוועבט, דאז אללעז זעהט,
איין אהר, דאז אללעז הערט, אונד איין בוך, אין וועלכעס
אללע אונזערע האנדלונגען אונד געזינגונגען פֿערצייכעט
ווערדען.

לב על דין ומשפט שעתידים לתת אחר המות.
 כן לא טוב הם עושים, אשר פחדו פחד המשפט
 המיד, מונעים עצמם מכל טובה ומכל תענוג.
 הנסים מחברת בני אדם, ושוכנים ביערים כחיתו
 ארץ, ואוכלי לחם העצבים. הייהם אינם חיים!
 וחוטאים הם בנפשותם. כי גם זאת אין הפץ
 השם שהוא אוהב את בריותיו, ורוצה בהצלחתם
 הזמנית, ושמה אלי גילם. לא לתהו ברא את
 העולם, כי אם לשבת בני אדם יחדיו בחברה,
 ולעזור איש ארץ אחיו, למען ראות טובה בימי
 חלדם.

עג ולכן ראוי למשכיל, לעזוב את שתי הקצוות
 האלו וללכת בדרך הממוצע ביניהם, לשמוח
 בחייו, ולהתעלם באהבים עם אשתו, ובניו.

רעיו

אונשולדיגע פֿערדגניגען יעדע אננעהמליכקייט דעם לעבענס פֿערזאגען,
 דיא מענשליכע געזעלשאַפֿט פֿליעהען, זיך קאסטייען אונד
 מארטערן. אן איינעם זאלכען לעבען האט גאט קיינען וואָהלאַ
 געפֿאללען! — ער ליעבט דיא מענשען, אונד וויל, דאס זיא
 גליקליך זיין אונד דען קורצען אויפֿענטהאלט היינעדען זיך אנגע-
 נעהם מאכען זאללען. ווערע דיא בעשטיממונג דער מענשען,
 זיך איינאנדער צו פֿליהען, זא ווירדע אויס דיעזער שענען וועלט
 באלד איינע איינעדע, איינע וויסמעניא ווערדען.

עג דיא פֿערדנונפֿט בעפֿיהלט אונז, יעדע אבשוויפֿונג צו פֿער-
 מיידען, אויף קיינע זייטע צו ווייט צו געהען, אונד זיך איממער
 אויף דעם מיטטעלוועגע צו האלטען. דער גאטטעספֿירכטיגע
 געניעסט זיין לעבען; אין צערטליכר ליעבע זיינער פֿרויא אונד
 קינדער, אים פֿערטרויליכען אומגאנגע מיט זיינען פֿריינדען,
 גימט ער אנטהייל אן איהרען אונשולדיגען פֿערדגניגען, אונד
 ערגעטצליכקייטען; אבער אויך אן דיעזען הענגט ער ניכט לייט
 דענשאפֿטליך. ניא ווירד ער שקלאפֿע זיינער בעגייערדען, אונד דער
 דעכענשאפֿט איינגעדענק, וועלכע ער איינסט אבצולעגען האבען
 ווירד, אונטערדריקט ער זיא, זא באלד זיא דיא שראנקען דער

פֿונגענד

עא מעתה אם יצרך יסיתך לסור מן המדות
הטובות, ולהשתקע בתאות רעות ומגונות,
ויבטיהך שהשאול בית מנוס לך מן העונש
וזתשלוס גמול, אל תאמן לו, כי האדם מעותד
לתת דין והשבון על מעשיו לפני הק"בה, ואין ענין
זה, נתלד ברצונו ובבחירתו: כמו שיצירתו,
תולדתו, חייו, ומותו אינן נתלות בבחירתו, אבל
בחפץ השם; אם יגזור, מי יאמר לו מה תעשה?
מי יתן ואוכל חרות, על לוח לבכם את המאמר
הזה! כי הוא יצילכם, בני אהובי! מפקה יקוש,
אשר נכשלו בו אוילים, רודפי תאות, ולא הבינו
לאחריתם.

עב לכל דבר יש חוק וגבול. כמו שהרעו
לנפשם, המתפתים אל יצרם, מבלי שיש
לב

עא ווען דעמנאך דיא בעזע בעגיערדע צו לאסטערטהאטען
פֿערפֿיהרען, אונד בערעדען ווילל, איס גראבע זיין מאן
פֿאר אללער שטראפֿע זיכער, גלויבעט איהר יא נישט, זא וויא דאז
ווערדען, לעבען, אונד שטערבען נישט פֿאן אונזערער וואהל אב
הענגט, זאנדערן ווארום אונד וואז וויר הינדען זינד, שאן איס
דאטהשלוסע גאטטעס פֿארהער כעשטימט וואר: אונד ווען ער
בעשליעסט, ווערדאדך שפרעכען: וואז טהוסט
דוא? עבען זא וועניג ווירד עז אונז פֿרייא געשטעללט, אב
וויר איבער אונזער טהון אונד לאסען רעכענשאפט אכלעגען וואללען
אדער נישט, זאנדערן וויר ווערדען ווידער אונזערן וויללען פֿאר געריכט
געצאגען. — מערקט אייך וואהל דיעזע לעהרע, מינע גוטען
קינדער! זיא ווירד אייך פֿאר פֿאללשטריקען פֿערוואהרען, אפ
וועלכע זא פֿיעלע וואלליסטלינגע זיך פֿערוויקעלן, אונד איס
אלטער פֿאן געוויסענסביסען, וויא פֿאן פֿוריען געפֿיינינט ווערדען.
עב אין יעדעס דינגע מוס מאס געהאלטען ווערדען: זא
שטרועפֿליך יענע האנדעלן, וועלכע אהנע דיא שעדליכען
פֿאלגען צו בעדענקען זיך דען וואלליסטען ערגעבען; עבען זא
זינד דיאיעניגען צו טאדעלן, דיא אין איינער בעש
טענדיגען אנגפֿסט פֿאר דעם געריכטע נאך דעם טאדע זיך יעדעס
אונז

לפניו לא עולה. ולא שכחה. שהוא יודע הכל.
ואין רעיון נעלם ממנו. אינו צריך למי שיתבע את
האדם על חובותיו. שהוא בכבודו ובעצמו נצב
לריב עמו. אינו צריך לעדים. שיענו אם בשקה
או באמת האדם נתבע. לפי שהוא יודע אמתת כל
אשמות האדם. ועלילות מצעדי גבר. אינו נושא
פנים לשר ושלט. כי אין שלטון ביום
המור; קטן וגדול שם הוא. ועבה
חפשי מאדוניו. ומאחר שהכל שלו. מה
וממייקה שוחר? לכן משפטו חרוץ לשלם צדקת
החסיד. ורשעת הנבל. על פי השכון מדוקדק.
ומדה מצומצמת.

מעתה

שטעהען דער מיט שטרענגער גערעכטיגקייט אונד וואהרהאפטניג
קייט דיא האנדלונגען אונד געדאנקען דער מענשען בעאורטהיילט;
פאר איינעם ריכטער, דער קיינע אונביליגקייט, קיינע מיסעטהאט
בעגינסטיגט; דער ניכטס פערניססט, דעם יעדער מענשליכע געדאנקע
געגענווערטיג איז; פאר איינעם ריכטער ענדליך, דער קיינעם
אנקלעגערס בעדארף. ער זעלבסט טריט ווידער דען שולדיגען
אויף! ער בעדארף קיינער צייגען, קיינער אויזאגע, אב איינער
מיט רעכט אדער פֿעלשליך אנגעקלאגט ווארדען: איהם איז
דיא וואהרהייט דער בעשולדיגונג, איהם איז יעדע טהאט, יע
דער שריט דעם מענשען בעקאנטי. איין ריכטער איז ער, ביא
דעם קיין אנזעהען דער פערסאן גילט: "קליין אונד גראס
איז דארט גלייך, דער שקלאפע פרייא פאן זיי
נעם העררן." דער וועלטריכטער, דעם אללעז געהערט,
זואמיט, אונד פאן וועם קאן דער בעשטאכען ווערדען? דארום
געהט פאן איהם איין אורטהיילסשפרוך אויז, געגען דען ניכטס
איינגעווענדעט ווערדען קאן: דער פראממע ערהעלט איינען
לאהן נאך זיינער הערצענסלויטערקייט, דער פֿרעללער פֿינדעט זיינע
שטראפע, ווא עז זיינע באהייט פֿערדיענט: לאהן אונד שטראפע
ביידע דעם געפֿיהרטען לעבען גענויא אנגעמעסען.

ווען

בלחם נשכרו, שוכנים במערות, הולכי יחף כבגדים
מיטולאים' בחצי ימיהם ימותו, ולא ראו טובה.
והנבל אמר בלבו: אין אלקי שופטים בארץ!
הצדיק אובד בצדקו, ואין תשלום לחמם הרשע. כי
כצדיק כרשע ירדו יחדיו שאולה בארץ הנשי,
ועלילותיהם לא יזכרו ולא יפקדו לעולם.

ע וזהנה להוציא מן המבוכה הזאת " ולהכלים
פני נבל " אמר החכם: אליעלה על
דעתך. שבמות האדם אבד זכרו ' והי' כלא הי' ; אבל
אם גויתו לקבר הובלה' נשמתו עודנה בחיים. המתים
מעוֹתֵי־הַחַיִּים להחיות, כמו שהילודים מעוֹתֵי־הַמָּוֶת;
והחיים אחרי מותם נקראים לדין אל המשפט. ושם
ידעו יבניו שהעצם הנכבד, מקור הצדק והיושר
שוכט כל פעולות ומזמורת בני אדם באמונה אין
לפניו

דיא אומ'ם בראד דיענען ; מאנכע דיא נאקט אונד דירפטיג זיך
אין העהלען אויפֿהאלטען, קוים דיא העלפֿטע איהרער לעבענס-
טאגע עררייכען, הינשטערבען, אהנע איינע גוטע שטונדע געזעהען
צו האבען. — דער ניעדערטרעכטיגע, ציגעללאזע, שפריכט
דאן: " עז גיבט קיינען גאט, קיינע דייכט ענדע
מאכט אין דער וועלט! " אייטעל איזט דיא פֿרעממיגקייט
דער גערעכטען! ווער שטראפֿט דרוק אונד רויב דעם טיראננען?
שווענד אונד לאסטער, ביידע ליעגען אים גראבע, אים לאנדע
דער פֿערגעסענהייט; דארט ווירד דעם גוטען, וויא דעם בעזען
ניא מעהר געדאכט. זא לעסטערט דער גאטטלאזע!

ע אום נון יענע דיא פֿאן זאלכען צווייפֿעלן געענגסטיגט ווערדען, צו
בערוהיגען, אונד דען פֿרעכען לייגנער דער געטטליכען
גערעכטיגקייט צו בעשעמען, שפריכט אלזא דער ווייזע: דענקט
ניכט, דאס מיט דעם טאדע דעם מענשען אללען אויפֿהערט; נור
דער לייב ווירד צו גראבע געטראגען, דיא זעלע אבער לעבט
וועדער אויף. וויא דיא געבאהרנען צום טאדע בעשטימט זינד,
זא ווערדען דיא טאדטען ווידער צום לעבען, אונד דיא לעבענדען
זעלען פֿאר געריכט צור פֿעדאנטוואָרטונג בערופֿען. אלזדאן
ווירד עז איהגען קונד ווערדען, דאס זיא פֿאר איינעם ריכטער
שטעהען

שלו ודע שהכל לפי החשבון. ואל
יבטיחך יצרך. שהשאל בית מנוס לך.
שעל כרחק אתה נוצר. ועל כרחק אתה
נולד. ועל כרחק אתה חי. ועל כרחק
אתה מת. ועל כרחק אתה עתיד ליתן
דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים
הקדוש ב"ה.

סט כוונת המאמר היא: שיש מבני אדם נבוכו
בדעתם. אחרי שראו כמה בני עולה הצליחו
במעשה ידיהם. עשקו וחמסו. התעיבו דרכיהם.
ולא יאונה להם כל רע. הם הגיעו לשיבה טובה.
והניחו יתרם ועשרם לבניהם. אשר גם המה
הלכו בשרירות לבם. ונטבעו במצולות התאות.
ונהפוך הוא לפעמים: כמה צדיקים וישרי לבב
בלחם

אללעז געהערט. וויסע! דאס דארט אללעז גע-
נויא בערעכנעט ווירד. טרויע ניכט דער פֿערזיג
כערונג דער ליידענשאַפֿט: אין דער גרופֿט אייג
נען צופֿלונכטס אַרט צו פֿינדען. אָהנע דיינען
וויללען ביסט דואַ געבילדעט, געבאָהרען וואָר-
דען; אָהנע דיינען וויללען לעבסט אונד
שטירבסט דואַ; אונד ווידער דיינען וויללען
ביסט דואַ בעשטימט, פֿאַר דעם קעניג אללעז
קעניגע, דעם הייליגען, געלאַבט זיין ער!
דעכענשאַפֿט אַבצולעגען.

סט עזגיבט מענשען, דיא זיך אין דען פֿינגען גאטטעם ניכט
פֿינדען קענען. זי זעהען אויף איינער זייטע, דאז
זאכסענדע גליק מאנכער בעזעוויכטער, דיא דורך רויב, אונד
אונטהאטען אללעז ארט זיך עמפֿאַר געשוואונגען, אונד דערען
טאגע קיין אונפֿאלל טריבט. אין איינעם אונאונטערבראכענען
וואָהלזיין עררייכען זיין איין גרויסע אלטער, אונד הינטערלאסען
ריכטהימער קינדערן, דיא אין איהרען פֿוסטאפֿען פֿאַרטוואנדעלן.
אונד איהר לעבען אין איפֿפיגקייט פֿערשוועלגען. אויף דער אנדערן
זייטע ערבליקען זיין זיך פֿיעל רעדליכע, שוועגדהאפֿטע מעננער,
דיא

אין האהבה ואין השנאה מקלקלת שורת דינו, לפי
שהשם ית' אינו אוהב כ"א האמת והישר, ואינו
שונא כ"א העול והחמס. הוא אינו לוקח שוחד
ומתנה, שהכל שלו, והוא אין צריך לשום דבר.
ואינו נושא פנים לגדול בבני אדם, כי עפר אנחנו,
ובאפס נהשבנו לו.

סח שמעו נא בני! מאמר יקר הערך מחכמינו:
הילודים למות, והמתים לחיות.
נהחיים לדון, לידע להודיע ולהודיע
שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא,
הוא המבין, הוא הדיין, הוא עד, הוא
בעל דין, הוא עתיד לדון. ברוך הוא
שאינו לפניו לא עולה, ולא שכיחה, ולא
משוא פנים, ולא מקח שוחד, והכל
שלו

געדיכט: גאט ליעבט נור וואהרהייט, אונד גערעכטיגקייט;
האסט ניכטס אלז אונרעכט, אונד געוואלטשאפט. ער, דער
ניכטס בעדארף, קאן ניכט בעשטאנען ווערדען; ער, אין דעם
סען אויגען דאז גאנצע מענשענע שלעכט איינע האנד פאלל
שטויב אייז, קענטע דער פאס אנטעהען דער פערסאן צו אונס
גערעכטיגקייטען פערלייטעט ווערדען?

סח הערעט, מיינע ליעבען! דען לעהררייכען שפרוך אונס
זערערווייזען, דער אללעז, וואו איך יעמט געוואלט האט
בע, קראפטפאללער אויפדיקט. דיא געבאהרנען, זאגט
אין ראבבי, זינד (בעשטימט) צום שטערבען, דיא
פערשטאלבענען, ווידער אויפצולעבען, אונד
דיא וויעדער אויפאלעבענדען, געדיכטעט צו
ווערדען: דאמיט מאן וויסע, קונד אונד בעקאנט
ווערדע, דאס גאט, דער אללמעכטיגע שעפפער
אונד בילדנער, אונטערזוכער, דיכטער, צייגער,
אונד אנקלעגער אין איינער פערסאן זייא געט
לאכט זייא ער! פאר דעם וועדער אונרעכט, נאך
פערגעסענהייט, וועדער אנזעהען דער פערסאן,
נאך בעשטעכליכקייט שטאט האט, אונד דעם
אללעז

להבדיל, בין מי שגנב אך להחיות נפשו ונפש ביתו.
למי שיש לו די מחסורו, וגונב להתעשר, למען ספות
הרוה את הצמאה, לכן מעניש שניהם על אופן
אחד בשווי חומר הדין. ונמצאים בבני אדם שופטים
מטי משפט ומעותי הדין, לפי שלקחו שוחד מבעל
עולה, או שאוהבים האחד, או ששונאים האחד
מבעלי ריב, או שנושאים פנים לגדול הנצב למשפט
עם קטן מדלת עם הארץ, או לסבה אחרת.

סז אצל העצם הנשגב והמרום אין מקום לכל
זה החסרונות. הוא רואה ללבב ויודע כל העשתונות
זה סבות, פעולות טובות ורעות, ואינו נפתה אל מתק
דברי הצבועים, הגונבים ללבב בני אדם. הוא שוקל
במאזני צדק כל המעשים וסבתם, ונותן שכר ועונש
במדה ישרה, ומכדיל היטב בין החוטא מפני
שדחקה עליו השעה, ובין החוטא טשרירות לב.

אין

טהום אנדערער ענטווענדעט, אום שוועלגען צו קעננען.
אויסער דען אונגערעכטיגקייטען, דיא און אונזיכענהייט אונד
אירטהום ענטשטעהן, ווערדען נאך זא מאנכע פארזעצליך
אויזגעאיבט. ליידענשאפטען, אלז בעשטעכונג, צוניגונג צו איי-
נער, אבניגונג פאן דער אנדערן פארטייא, פורכט פאר איינער
פערסאן פאן איינפלוס אונד דערגלייכען, פערדרעהען נור צו
אפט דען דייטליכסטען זין דער געזעטצע. לויטער געברעכען
דער מענשליכען נאטור!

סז אללעז דיעס איזט ביא דעם העכסטען, איבער אללע
שוואכהייטען ערהאבענען וועזען, אונדענקבאר. גאט
זעהט ניכט אויף דיא אויגען דער מענשען; ער זעהט
אויף דאז הערץ, קענט אללע געהיימען טריעבפערדערן דער
גוטען אונד בעזען האנדלונגען; ביידע וועגט ער גענויא נאך
איהרען אורזאכען אב, אונד אונטערשיידעט דען אונגליקליכען,
דען דער דראנג דער אומשטענדע צו איינעם פערדעהען צווינגט,
פאן דעם פערעפאלער אויז בלאסער שטרעפליכער בעגייערדע.
האט אונד ליעבע, האבען קיינען איינפלוס אויף דאז געטטליכע
גערעכט

השחרת הנפש • כל תחלואי הגוף, וכל נגעי תבל
אינן מכאיבות ומעציבות את רוח האדם יותר מבזיון
הנפש, כאשר יגער בזה אל אלקי הרוחות ומקור
האהבה. גומל לאיש חסיד כמפעלו, יתן
לרשע רע כרשעתו.

סו הקדוש ב"ה גומל, מטיב, ומיסר בצדק מדוקדק,
שהוא שוקל כל מעשי ומחשבות בני אדם
במאזני אמת אל השערה ולא יחטא. לא כן
שופט האנושי, אף אם נאמנה רוחו, רודף ואוהב
צדק, לא ימלט מעות המשפט, (משגגה ומקוצר
הידיעה) להצדיק את הרשע, ולהרשיע את הצדיק.
כי האדם יראה לעיניו, ונפתה בחלק לשון
הרמאים, המתחסדים ומראים את עצמם כברי לבב
ונקיי כפים. ועוד מחסרון הדין שבבני אדם,
שנעלם ממנו לפעמים סבת האשמה, ואין בידו
להבדיל

איזט, דיא מענשען צו בעגליקען, פֿעדאכטעט אונד פֿערשטאסען
צו ווערדען. דיעס איזט אבער נור דיא שטראפֿע איינעס איי-
סערסט פֿעדרארבענען הערצענס. גאט פֿעדרגילט דעם
טוגענד האפֿטען נאך זיינעם ווערקע; דעם בעזען
ווי דערפֿעהרט דאזאייבעל זיינער פֿערברעכען.
סו אים בעלאהנען, וויא אים בעשטראפֿען, האנדעלט גאט
נאך דער שטרענגסטען גערעכטיגקייט; האנדלונגען אונד
געדאנקען ווערדען אויף דער וואגע דער וואהרהייט גענויא אב-
געוואָגען. איין מענשליכער דיכטער, זאָ דעכטשאפֿען ער
אויך איזט, בייגט דאָך צו וויילען דאז דעכט, שפּריכט דען
פֿערברעכער פֿרייא, אונד פֿעדראמט דיא אונשולד, אויז אונ-
וויסענהייט, אויז מאנגעל אן קענטניס מאגכער אומשטענדע;
אפֿט, ווייל ער זיך פֿאן דער גלייסנעדרייא טיישען לעסט, וועל-
כע דיא מיענען אונד שפּראכע דער טוגענד אונד אונשולד גע-
שיקט נאכצואהמען פֿעדשטעהט; דער מענש זיעהט אויף
דיא אויגען; "אפֿט, בעהאנדעלט ער דעניעניגען, וועלכער
אויז נאָטה שטיעהלט, אום זיין לעבען צו פֿריסטען, גלייך יענעם,
דער איין גוטעס אויזקאממען האט, אונד דענגאך דאז אייגענע
טהום

כל הנלאים למצוא את שער השמים: זה השער
לה צדיקים יבואו בו.

סה ומעניש הוא עונש צדק וראוי, לרשעי ארץ
המורדי' בו, ואשר הרעו לבני גילם, אם במעשה,
אם בדבור. ויוסיף ליסרנו עוד, מי שבודה כזבי' מלבנו,
להדיח שומעיו מדרך המוסר, ויפת' בחלקלקו' לשונו,
לתת נפשם לשלל התאות הכזויות ומגונות, ולעשות
כל הרע, הטוב בעיניהם. כל מי שחוטא ברצון
ובתאות נפש, הש"ת דוחה אותו ומואס בו. וכן אמר:
מי אשר חטא לי אמתנו מספרי. (וזהו
על דרך משל, לאדם שכותב שמות כל אוהביו על
ספר, ואם אחד מהם נהפך לשונא, הוא מוחה
אותו מספרו.) והנה אין עונש למעלה מן הדין,
והמאוס מאת השם ית', שהן אותות על תכלית
השהת

סה אויף גלייכע וויזע ציכטיגט דער היממלישע רעגענט מיט
גערעכטער אבגעמסענער שטראפֿע דיאיעניגען, דיא זיך געגען
איהן אונגעהאָרזאָם בעצייגען, אונד איהרען מיטמענשען
איז האנדלונגען אָדער וואָרטען איבעלטהון. גרעסער אבער איז
דיא שטראפֿע דעסען, דער אויך אנדערע מענשען פֿערפֿיהרט, ביא
איהנען שנעדע בעגערדען ערוועקט, אונד זיא צו פֿערברעכען פֿערלויפֿע
טעטיגאט פֿערווירפֿט אונד פֿעראבשייעט יעדען, דער אויז איבער
מוטה פֿרעפֿעלט: „ווער מיר זינדיגט (ענטגעגען
שטערעבט) שפּרייכט גאָט, דען לעשע איך אויז מיינעם
בזכע.“ (גאָט האט קיין בוך, אונד בעדארף קיינעם בוכעס;
עז איז בלאָס איינע פֿיגירליכע רעדענסארט: גלייך איינעם
מענשען, דער אללע זיינע פֿריינדע פֿערצייכנעט, אונד זא באלד
איינער פֿאָן איהם אבפֿעללט, געגען איהן פֿינדליך האנדעלט, דען
נאמען דעסזעלבען דורכשטרייכט.) עז גיבט קיינע עמפֿינדליש
כערע שטראפֿע, אלז פֿאָן גאָט פֿערוואָרפֿען אונד פֿעראבש
שייעט צו ווערדען. אללע קערפֿערליכע ליידען, אללע קוואלען
זינד ניכטס געגען דען זעלענשמערץ, געגען דאז צערמאלמענדע
בעוואוסטזיין, פֿאָס ליעבעפֿוללען גאָט, דעסען איינציגער צוועק
איז

הוא. נותן שכר טוב ליראיו ועושי רצונו.
וענש ראוי לממרים בדבר ה' ומורדים
בו. כל מושל צדיק במדינה, מיסר פועלי און, גנבים,
שודדי לילה, אנשי חמס, גולנים ורוצחים, ומטיב
עם כל בני ארצו השומרים ברית ואמונה, שוקרים
על מלאכתם, זסרים למשמעת דת המלך. ואם
כאלה מנהג מושל ישר באדם, מעתה השבו
בלבבכם, כמה השם ית', מקור כל השלמיות,
גומל לאיש ואיש כמפעלו, והנהגתו בחיים. כי ירבה
להטיב לבני אדם הסובלים באמונה ובטחה ב"ה כל
התלאות אשר ימצאום; ואם יתן להם איש כל הון
ביתו, להפך את דבר ה', בוז יבוזו לו. יתרופפו עמודי
הבל, הם לא ינתקו מברית אמונתם. והמשכילים
בני אמונה האלו, יזהירו במחשכי עולם החושי לפני
כל

וועזען דיא פראממען בעלאהנט, אונד
יענענאך געביהר בעשטראפֿט, דיא זיך אן גאט
אונד זיין ווארט פֿערגעהען. ער איזט איין גאט דער
פֿרייע, דער אונשולד, אונד איין געדאדער גערעכטער
ריכטער! יעדער גערעכטע וועלטליכע דעגענט, ציכטיגט מיסע
טהעטער, דיעבע, רייבער, מערדער, אונד איזט געגען געטרייע
אונטערטהאנען גיטיג, וועלכע איהרעם געווערבע פֿלייסיג פֿאָר
שטעהען, אונד דען געזעטצען געהאָרזאם זינד. קענטע גאט,
דיא קוועללע דער גיטע אונד גערעכטיגקייט דאז גוטע אונבעלאָהנט
אונד דאז בעזע אונבעשטראפֿט לאסען? גראָס איזט דער לאָהן
דערער, דיא דעם וואָרטע גאטטעס טרייאַ בלייבען, דערען
טוגענד אללען שטירמען דעז שיקזאלס, אללען ליידען טראטץ
ביעטעט, וועדער פֿאָן שעמצען נאָך פֿאָן ווירדען זיך וואנקענד
מאכען לעסט; אונד דיא אים טיעפֿסטען דונקעלדיעזער זינליכען
וועלטלייכטעט אונד דיא היממעלס פֿאָרטע עררייכט; דיא
פֿאָרטע, דיא צום עוויגען פֿיהרט וואָ דיא
פֿראַט מען איינסט איינגעהען.

סג והכלל: אין תולדה בטבע ואין מעשה ומחשבת
אדם נעלם ממנו. ואחרי שידע הכל מראש.
א"כ אין כל דבר חדש לפניו. בינו נאזאת בני!
שהקדוש הנשגב, בוחן כליות ולב כל אחד מכם;
הוא רואה כל מצפונות הדר' רוח, אם נאמנו או
כזבים מלאו, כי כל הנסתרות לפניו הם גלויות:
ולא יועיל לכם לשקר בעמ' יתכם, שהוא יודע האמת
אתכם אם לא, ואלקי' שונא שוא. צופה ויודע
סתרינו, מביט לסוף דבר בקדמותו.

פרק ט

(שכר ועונש • השארת הנפש •)

כד העקר האחד עשר, שהקדוש ב"ה
אל אמונה ואין עול צדיק וישר
הוא

סג דא נון אללעם וואז אין דער נאטור, אונד אללעם, וואז
אין יעדעם מענשליכען הערצען פֿאַרגעהעט, פֿאַר איהם
אויפֿגעדעקט ליעגט; איבערלעגט אלזא, מיינע ליעבען! אָב עז
מעגליך זיין, דען עוויגען, דער הערץ אונד ניערען פֿריפֿט,
פֿאַר דעם זיך ניכטס פֿערבערגען לעסט, צו טיישען, אונד
צו בעטריעגען. וואז ווירדע עז גיטצען, דען נעכסטען צו בעליגען?
גאט קענט יא דאז הערץ, אונד האסט דאז פֿאלשע וועזען
„ער זיעהט אונד, בעמערקט אונזערע היימליכקייט
טען, שויעט בייא דעם ענטשטעהען שאַן דאז
ענדע אייגעס, יעדען דינגעס.“

קאפיטעל ט

(שטראפֿע אונד בעלאַהנונג • אונשטערבליכקייט דער זעלע •)

כד דער איילפֿטע גלויבענסארטיקעל איזט: וויר
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס דאז עוויגע
וועזען

פלאים נוראים, אשר נהיו למופת דור ודור (לט) ?
לא יחליף האל, ולא ימיר דתו לעולמים
לזולתו. וחזקה האמונה הזאת בלבנו יותר ע"

סב העקר העשירי, שידיעת השם ית'
מקפת לא בלבד כל התולדות והמעשים
שנעשו, ושיעשו בטבע כל היצורים, אבל גם כל
מחשבות בני אדם שהיו מעולם ואשר יבואו אחרינו.
לא נכחד ממנו כל רעיון אדם, יהי זקן או נער; וכל
מזמות ועשתונות בני אדם עומדות וקימות לפניו,
כאלו נכתבים בספר (מ"ב): אין מחשבה בן אדם
שלא ידעה השם מקודם. וכן דוד אומר: אין
מלה בלשוני הן ה' ידיעת כלה.
והכלל

ענטשלוס ענדערן? איינע נייע לעהרע וועהלען, אונד יענע ווייע
דעררופען, דיא ער מיט זא פיעלעם גלאנצע אונד אויפֿוואנדע פֿאן
וואונדערן איינער גאנצען גאציאן אפֿפֿענבארטע, אונד דיעזע
אפֿפֿענבארונג צור פֿערוואונדערונג אונד אנבעטונג אללער קינפֿטיגען
גענעדאציאנען פֿעראנשטאלטעט האטטע? (לט) „ניא ווירד
גאט זיין געזעטץ געגען איין אנדערעס פֿערטויג
שען, אדער פֿערוועכסעלן." דיעזער גלויבע ערהעלט
נאך מעהר שטערקע דורך דען

סב צעהנטען גלויבענס ארטיקעל: וויר האלטען נעמליך
פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס גאטטעס אללוויסענהייט ניכט
גור אללע בעגעבענהייטען אונד ווירקונגען אין דער גאטור אומפֿאסט,
זאנדערן אויך אללע געדאנקען דער מענשען, דיא יע געלעכט
האבען, יעצט לעבען, אונד נאך אונז זיין ווערדען: וואז אלט
אונד יונג זינט, דיכטעט, אונד טראכטעט, אללע געהיימע אידעען
אונד ענטוויקלע דער שטערבליכען, זינד זיינעם געדעכטניסע
געגענווערטיג אונד בלייבענד, אלז ווערען זיא אין איינעם בוכע
פֿערציכנעט; (מ"ב) יא, גאטט ווייס שאן יעדען געדאנקען
בעפֿאר ער נאך פֿאם מענשען געדאכטוירד: „עז איזט קיין
ווארט אויף מיינער צונגע, זא דוא, אָעוויגער!
ניכט שאן פֿארהער געוואוסט!"

אד

ה E

שאף אדם הנמשכיל אינו משנה בחירתו או הסכמתו
על דבר אחרי שהחכים עליו. ומצאהו מכוון אל
התכלית הנרצה. אם לא שנתחדש דבר אשר לא
ידעו מקודם, וע"ה ידעיה החדשה הוא נוטה מדעתו
הראשונה. ובוחר עתה באמצעים אחרים. אבל
העצם הקדוש, יודע מראשית אחרית כל התולדות
המעשי' והפעילות אשר תבאנה כל ימי עולם (מ"א).
ולא ידע אחרי רבבות שנים יותר ממה שיודע עתה.
ואשר ידע טרם ברא את העולם. אין כל חדש
לפניו. ואין סבה אפשרית לשנות העתה בעבורה.
וא"כ מדוע יבחר בתורה אחרת, ויעזוב את תורתו
אשר נתן לאבותינו. בהגלות כבודו עליהם בקולות
וברקים. ולפידיהם בוערים מתוך הערפל. והראה להם
פלאים

סא דער גיינטע גלויבענס ארטיקעל איזט: ווי
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס דיא הייליגע
לעהרע גאטטעס ניא וויעדערדענען, ניא צוריק
גענאמען ווערדען קאן. גאט איזט קיין מענ-
שענזאהן, דער זיך אנדערס בעדענקט! אויך איין
פֿערניפֿטיגער מענשענדערטניכט לייכט איינען ענטשלוס, דען ער
נאך הייפֿליכער ערוועגונג דער אומשטענדע, אונד דעם פֿארהא-
בענדען ענטצוועקעס, געפֿאסט האט. ווען ער דעננאך דאפֿאן
אבוויכט, אונד אנדערע מיטטעל ערגרייפֿט, זא מיסען זיך גייע
אומשטענדע ערגעבען האבען, דיא איהם דאמאלס אונבעקאנט
ווארען, אונד וועלכע ער ניכט האט. פֿא-אויז זעהען קענען,
דיעס פֿינדעט אבער ביא גאט ניכט שטאט; ער, דער אללע
צוקינפֿטיגען פֿאלגען, פֿערענדערונגען, אונד פֿערקעמטונגען דער
אומשטענדע קענט; ער, דער נאך מיליאנען יאהרען ניכטס
סעהר ערפֿאהרען קאן, אלזוואו ער איטצט ווייט, אונד פֿאך דער
שעפֿפֿונג זיך שאן געדאכט האט, דעם אלזא קיין עראייגניס
אירגענדווא אין דער שעפֿפֿונג, אונד אירגענדווא אין
אין דער צייט גיט זיין קאן: ווארום זאללטע ער אלזא זיינען
ענטשלוס

ס והנה להכריע בין הדעות המוחלקות שנשארו
בספק בספר המשנה, ואף לבאר יותר במקומות
שלשון המשנה מקצר, נמנו וגמרו הישיבות שבאו
אחרי רבי יהודה הנשיא, לחתך ולגזור כל דין ודין
על בוריו, עד שלא יפול עליו עוד שום ספק וחלוק
ההבנה. ורבי נא ורבי אשי קבצו כל ההכרעות
והגזרות האלו, וכתבום על ספר הנקרא תלמוד
או גמרא, שעל ידו נגמרו ונחתמו בדקדוק הבאור
כל דיני תורה שבכתב ושבעל פה. ונמצאים
בתלמוד בזולת הדינים מאמרים רבים, כוללים
דיעות נשגבות, ומוסרים יקרים.

סא העקר התשיעי, שהתורה הקדושה
שקבלו אבותינו מהר סיני קימת
לעולם, ולא תתבטל, כילאל בן אדם ויתנחם.
שאף

ס דא יעדע דיעזר מיינונגען איהרע אנהענגער האטטע,
וועלכע זיא פארטצופלאנצען זוכטע; דא פערדנער אים
משנה זעלבסט פיעלע שטעללען פארקאממען, דיא פערשיעדענער
אויזדייטונגען עמפפגעגלייך זינד; זיא ענטשטאנדען וויעדער נייע
מיסהעלליגקייטען אונטער דען נאכפאלגענדען שולען. אום ענדע
לייך יעדען צווייפאל, ווידערשפרוך, אונד מיספערשטאנד צו העבען,
וואורדע יעדע געזעטצאויזלעגונג, אונד דיא איינווירפע דאגעגען,
שטרענג געפריפט, אונד דיא ענטשיידונג, וויא זיא אויפפיעל,
מוסטע פאן אללען שולען אנגענאמען ווערדען, אונד פיר דיא
גאנצע נאציאן גילטיג זיין. דיא זאמלונג דיעזר ענטשיידונגען,
זעבסט דען פארדאויזגעאנגענען אונטערזוכונגען, האבען צווייא
גראסע געלעהרטען, רבי נא אונד רבי אשי פערראנשטאלטעטי
דאזווערק, וועלכעס דיעזע זאמלונג אונד צוגלייך פיעל ערהאבענע
לעהרען, אונד ווייזע זיטטענשפריכע ענטהעלט הייסט: תלמוד
אדער גמרא, ענדליכער אויזשפרוך איבער אללע געלעהרטען
שטרייטיגקייטען, אונד אונאבענדערליכע אויזלעגונג אללער פאר-
שדיפטען, דעם געשריעבענען אונד מינדליכען געזעטצעס.

דער

רבו על נכון, וכשנמנה ראשי שיבה, באר הדברים
לפי דעתו, ונטה קצת מן המכוון, ונחלקו עי'ן
הישיבות למחלקות בין דין לדין, ויתפרדו איש מעל
אחיו בדעותם הרחק מאד. ולכן קם רבי יהודה
הנשיא (כמעט מאה שנים אחר החורבן) וקבץ
כל המצות האזהרות, והדינים שנכללו באותו הבאור
המקובל, וכתבם על ספר, והזכיר כל הספקות,
וחלוק דעת החכמים ראשי הישיבות: לפעמים
הכריע ביניהם, ולפעמים הניחם בספק. הספר
ההוא נקרא משנה.

והנה

געזעטצע. האט דאז אבערהויפט דיעזער שולע עטוואז פֿער-
געסען, אדער וואר דער גייסט דעם אבערהויפטס איינער אנה-
דערן שולע אין דעם זין דער ערקלערונג טיעפֿער איינגעדונגען,
אונד דען געגענשטאנד אנדערס פֿארגעטראגען, אדער וואר
אין שילער אויף דען פֿארגעטראג זיינעם לעהרערס ניכט אויפֿ-
מערקזאם גענוג, אונד אלז ער איינער שולע פֿארגעזצטצט
וואורדע, אין דער ערקלערונג, מאנכעם אויזליעם, דאז איהם
ענטגאנגען וואר: גענוג, דיא שולען וואורדען איבער פֿיעלע
געגענשטענדע דער דעליגיאן אונד דער דעכטסלעהרע זא אונד
איינס, דאס אפֿט איבער איינען אונד דענועלבען פֿאלל, דיא
אויזשפריכע דער שולען איינאנדער שוורשטראקס צו ווידער
ווארען. זא שטאנד עז אונגעפֿעהר הונדערט יאהרע לאנג נאך
דער צערשטערונג דעם צווייטען טעמפלעס, ביז רבי יהודה
הנשיא (יעהודא, לעהרער אונד פֿירשט) אויפֿטראט, אללע
געבאטע, פֿערבאטע, געזעטצע, אורטהיילסשפריכע, וועלכע
דיא מינדליכע אויזלעגונג ענטהעלט, נעבסט אללען צווייפֿעלן,
אונד פֿערשיעדענען מיינונגען דער שולען זאממעלטע, אונד זיא
אין איינעם בוכע פֿארגעטראג, דאז ער אין דיעזער אבזיכט פֿער-
פֿאסטע, וועלכעם משנה גענענט ווירד. ער האטטע ביא
פֿיעלען געטהיילטען מיינונגען, דיא ער פֿארגעטראגען, זיא
נע ענטשיידונג הינצוגעפֿיגט, פֿיעלע אנדערע אבער ליעם ער
אונגענטשיעדען.

דא

הגדולה. ותקנות קנות הרבה, להקים גדר וחומה
למשמרת דבר ה'. ומאלה נפוצו ראשי ישיבות
בכל עיר מושב בית דין, נאספו שם רועי עדרי
ישראל, יודעים לבאר את התורה; ונועצו יחדיו
פעמים בשבוע, לשפוט את מריבות בני העיר
ולהנהיגם בדרך המוסר. ועליהן נבחר ונמנה ראש
בית דין מופלג יותר מהם בחכמת התורה, ובשאר
מושכלות.

נמ והנה ברבות הימים נפלו ספקות באותו הבאור
עצמו הניקובל בעל פה. אולי שנשכח דבר
נראש הישיבה הזאת, או שראש הישיבה האחרת
העמיק יותר בחכמת התורה, ובאר ענינים רבים
ממנה על אופן אחר, או שתלמיד לא הבין דברי
רבו

עזר א'ס. אלו צו דיעזער צייט דער גלאנין דער גאציאן אבגע-
נאממען האטטע, אונד קיינע געטטליכע ערשיינונג מעהר צו
עדווארטען. וואר, דא פֿערזאממעלטען זיך דיא איינוויכטספֿאללס-
טען, אונד טוגענדאפֿטעסטען אים פֿאלקע, הונדערט צוואנ-
ציג אן דער צאחל, היעלטען ראטה, מאכטען פֿערשיעדענע
איינדיכטונגען, דיא רעליגיאן אונד דען גאטטעסדיענסט בע-
ציעפֿענד, אונד פֿיהרטען דאדורך גלייכזאם איינע שוטצמויער
אוסדאז ווארט גאטטעס אויף. אלו זיא אויז איינאנדער גינג-
גען, בילרעטען זיא שולען איזדען פֿאלקרייכסטען שטעדטען.
דיא שולען וואורדען מיט געשיקטען געזעטצעסקונדיגען בעזעטצט
דיא זיך צווייאמאל דיא וואכע פֿערזאממעלטען, אונד אונטער
לייטונג איינעם זעהר געלעהרטען אונד ערפֿאהרנען מאננ-
דער איהר אבערהויפט וואר, רעכט שפראכען, פֿארגעפֿאל-
נע שטרייטיגקייטען שליכטעטען, איבער דיא פֿאלקסזייטטען
וואכטען, אונד דאז געשדיעבענע געזעטצן, נאך דען עמפֿאנג-
גענען אויזלעגונגען, דען לעהרבעגערדיגען ערקלערטען.
נמ גלייכוואהל ענטשטאנדען מיטדער צייט צווייפֿעל אונד גע-
טהיילטע מיינונגען איבער דען זין דער אויזלעגונג מאנכער
געזעטצע

לִיהוֹשֶׁעַ בַּעַל פֶּה. כִּמּוֹ שֶׁקִּבְלָם מִסִּינִי, וְצִוְהוּ שֶׁלֹּא
לְשִׁנוֹת דְּבַר בָּהֶם אַחֲרֵי מוֹתוֹ, וּלְמִסְרָם לְזִקְנֵי הַדּוֹר
בְּלִיתוֹסְפוֹת וְגִרְעוֹן. לִפִּי שֶׁאֵף הַמוֹסֵף גּוֹרֵעַ לַפַּעַמִּים
כִּידוּעַ.

נח וְקִבּוּץ הַזִּקְנִים הַהוּא נִקְרָא סִנְהֶדְרִין. (מִלֵּה
יוֹנִית) שֶׁמִּקּוּם שִׁבְתּוֹ הִי בִירוּשָׁלַיִם.
וְהִי מִקּוּבֵץ מִשְׁבַּעִים בְּהִירֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, וְעֲלֵיהֶם
נִשְׂיָא וְרָאִשׁ, וּמֵהֶם יֵצֵא תוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל.
וּמֵאוֹתָן הַזִּקְנִי, קִבְּלוּ הַנְּבִיאִים, וְהֵם מִדּוֹר לְדּוֹר הִפִּיצוּ
הַבְּאוֹר הַהוּא בִּישְׂרָאֵל. וְהַנְּבִיאִים הָאֲחֵרוֹנִים,
כְּאִשֶּׁר רָאוּ שֶׁחֲדָלָה הַנְּבוּאָה, וְכִכּוֹד ה' לֹא נִרְאָה
עוֹד, אִזּוֹ קִבְּצוּ בִּימֵי עוֹרָא כָּל חֲשׁוֹבֵי הַדּוֹר הַהוּא
חֲכָמָיו וְהַסִּידִין, אֲשֶׁר קִרְאוּ: אֲנָשִׁי כְּנִסְת
הַגְּדוּלָּה

וְרָאִסְעַ אֹנֶד פֶּאֶרְזִיכְטִיגַע לַעֲהָרֶעַר דַּער נֶאֱצִיָּאן, הָאָט דָּאָרוֹס
פֶּיֶר נַעֲמָהִיג בַּעֲפֹנְדֶען, דִּיא אוֹיזֶלֶעֲגֹנִג זִינַעס שִׁילַעַר יִהוֹשֶׁעַ
מִינְדֶלִיךְ מִיטְצוּטְהִיִּלֶען, מִיט דַּעס בַּעֲפֹהֶלֶע: נֶאָךְ זִינַעס טָאָ
דַּע נִיכְטִס דָּאָרָאן צו עֲנִיעֶרֶן, וּוְעִדֶּער עֲטוּוּאָז דָּאָפֶּאָן צו נַעֲהָ
מַעַן, נֶאָךְ עֲטוּוּאָז הִינְצוּצוּטְהוּן. בַּעֲקֶאנְטֶלִיךְ זִינְד דִּיא צוּעֲטֶע
אָס מִיטְטֶען שוֹלֶד, דָּאָס דָּאָז וּוְעִזֶּען דַּעס גַּעֲזֶעטְטֶעס דָּאָרִיכְבֶּער
פֶּערֶלְאָהֶרֶען גַּעֲהֶעט; יִהוֹשֶׁעַ אֲבֶער זָאָלְטֶע זִיא אֲוִנְפֶּערֶנְדֶּערֶט דַּען
עֲלֶטְטֶען אִיבֶּערֶגֶעבֶען, וּוְעֲלֶכֶע דִּיעֲזֶעלְבֶּע וּוְיֶעדֶער אֲוִנְפֶּערֶנֶג
דַּערֶט אִיִּהֶרֶען נֶאֶכְקֶאָמְמֶען צו אִיבֶּערֶלִיעֲפֶערֶן הַעֲטֶטֶען.

נח דִּיעֲזֶע עֲלֶטְטֶעסֶטֶען מֶאֶכְטֶען אִינַעס סַענָאָט אוֹיז, דַּער אֲוִנְטֶער
דַּעס נֶאֶמֶען סִנְהֶדְרִין, בַּעֲקֶאנְט אִיזֶט. דָּאָז סָאָנְהֶעֲדֶרִין
וּוּאָר אוֹיז זִיבֶּענְצִיג דַּער גַּעֲלַעֲהֶרֶטְהֶען אֲוִנְד פֶּאֶרֶטְרַעֲפֶליכְסֶטֶען
פֶּענְנֶער דַּער נֶאֱצִיָּאן צוּאֲמֶמֶען גַּעֲזֶעטְטֶע, וּוְעֲלֶכֶע אֲוִנְטֶער דַּעס
פֶּאֶרְזִיטְטֶע אִינַעס אֲבֶעֲרֶהוֹיפֶטִס, דָּאָז נִשְׂיָא (פֶּירֶשֶׁט) הִיעַס,
דִּיא נֶאֱצִיָּאן, אִין אֲלֶלֶעס, וּוּאָז דִּיא רַעֲלִיגִיָּאן בַּעֲטֶרָאָף, בַּעֲלַעֲהֶרֶט
טַע אֲוִנְד לִיטְטֶע. דִּיעֲזֶעס סָאָנְהֶעֲדֶרִין טַהִיִּלְטֶע דִּיא אוֹיזֶלֶעֲגֹנִג
דַּען פֶּרֶאָפֶּעטֶען מִיט; אֲוִנְד זִיא גִינְג עִז פֶּאָן גַּענֶעֲרָאֲצִיָּאן צו גַּעֲ
נַעֲרָאֲצִיָּאן, בִּיז צו דַּען לַעֲמַצְטֶען פֶּרֶאָפֶּעטֶען אִין דַּען טֶאָנֶען
עוֹרָאָס

פרק ח

(מסירת תורה שבעל פה • והכור התלמוד •)

נ כראות משה שהגיע קצו למורת, ויהושע
ינחיל את בני ישראל הארץ אשר דבר
ה' לאברהם. לתת להם לאחוזת (נ"א), אז החל
לשנות עוד הפעם כל מצות, וחוקים, משפטים,
ואזהרות ששמע מפי ה' בעת אחר עת, ולסדרם
בספר החמישי ואלה הדברים, שלסבר זאת נקרא
משנה תורה. ולפי שבאור התורה רחב מאוד,
ופרטי הדינים רבים הם, ואלו הי' כותבם על ספר,
לא נמלטו מלקבל פירושים שונים, והשגות מתנגדות
לפי חלוקה כח שכל המפרשים ונטיתם, לכן מסרם
ליהושע

קאפיטעל ח

(איבערליעפערונג דעם מינדליכען געזעטצעם אונד ענטשטעהונג
דעם תלמוד •)

נ אלו משה נעמליך זיין ענדע, העראן נאהען זאה, אונד
דאס יהושע דיא קינדער ישראל'ס אין דאז פֿערשפֿראָכענע
לאנד איינזעטצען ווירד, זאָ פֿינג ער אן, דיא געבאָטע, פֿערבאָטע,
געזעצטע אונד לעהרען, וועלכע איהם גאָט פֿאָן צייט צו צייט
איינגעגעבען האטטע, צו וויעדערהאלען, אונד אין דעם פֿינפֿטען
בוכע, דאז דארום דיא ווירד ערהאלונג דער לעהרע געגענט
ווירד, צו אָרדנען • זאָ אבער דיא ערקלערונג דער לעהרע זעהר
ווייטלייפֿיג איזט, אונד פֿיעלע פֿאָלגערונגען ענטהעלט, דיא עבענאָ
פֿאללס אלו געזעטצע געטראכטעט ווערדען, זאָ וואר עז ניכט
ראטהאם, דיעזע ערקלערונג אויפֿצוצייכנען • איינע געשריעבענע
אויזלעגונג דער געזעטצע, העטטע ווידער צו מאנכעדלייא מיינונגען
אונד בעגריפֿפֿען נאך פֿערשיעדענהייט דער איינזיכטען אונד
נייגונגען דער שפעטערן אויזלעגער געלעגענהייט געגעבען, וועלכע
דער אבזיכט דעם געזעטצעבערם ענטגעגען זיין קאָנטען • דער
גראַסע

עבותי אחרי גיו, הי' משרה מבארה בעצמו אל
הכהנים, השופטים, והזקנים אשר היו בימיו, ואל
כל מי מישראל הבא לדרוש את דבר ה'. וכל מה
שבאר והוסיף העמק, מסר לחכמים, מורי
ושופטי ישראל, כולן נובעות מדעת וחפץ ה': לא
אמר דבר על צד המקרה, או על דרך הפלגה.
ועל זה הבאור, שנקרא תורה שבעל פה (י"ד), כונו
החכמים במאמדם: משה קבל תורה
מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים,
וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה
לאנשי כנסת הגדולה, שמהן נדבר למטה.

פרק

אללע, דערען פֿערשטאנד בעשרענקט איזט, ווירדען אים
פֿינסטערן הערום טאפפֿען, ווען איהנען ניכט איינז איהרער
פֿאסונג אנגעמעסענע פֿערדייטליכונג דער געזעטצע פֿארלייכֿ
טעטע. עז ווערע אלזא געפֿעהרליך געוועזען, איהרע ערקלע
רונג דעם אייגענדינקעל, אדער דער געפֿליסענליכען פֿערדרע
הונג פֿרייז צו געבען, דאז געזעטץ דער ליידענשאפֿט אנצופֿיגען,
דיא זא געזין אללע זיטטליכען באנדע צערדייסט, אום פֿרייעם,
פֿרעכעם שפיעל צו האבען. דיעזעם איבעל פֿארצובייגען, האט
מושה דען פֿריעסטרען, ריכטערן אונד עלטעסטרען זינער צייט דיא לעה
רע זעלבסט ערקלערט, אויך זאנסט יעדערמאן בעלעהרט, דער צו
איהם קאם, דעם ווארטע גאטטעס טיעפֿער נאכצופֿארשען. דא
ער ניכטס הינצוגעזעטצט, אונד אין דיא ערקלערונג קיינען זאטץ
געבראכט האטטע, דער צוועקלאז געוועזען ווערע; זא מוס דיע
זע ערקלערונג, וועלכע דאז מינדליכע געזעטץ הייסט, (י"ד) אויז
דעם וויללען גאטטעס הערפֿליעסען. היעראויף ווירד פֿארציגליך
אין אבות געציעלט, ווא געזאגט ווירד: "משה עמ פֿיינג
דיא לעהרע אויף דעם בערגע סיני, איבערגאב זיא
יהושע, יהושע דען עלטעסטרען, דיא עלטעסטרען דען
פֿראפֿעטע, אונד דיא פֿראפֿעטען איבערגאבען
זיא ענדליך דען מעננערן דער גראסען פֿערזאמלונג;
פֿאן דענען וויר אונטען שפרעכען ווערדען.

אלו

לנו משה מורשה קהלת יעקב. (אשרנו!
מה יפה ירושתנו!) וגם המשורר אומר: תורת
אמת נתן לעמו אל על יד נביאו נאמן
ביתו.

נו כבר הגדתי לכם (י"ד) שהמצות האזהרות
הבאים בספר התורה הן עמוקות ואי אפשר
לעמוד על סוף כוונתן. כי אחת דבר אל קי
ושתים זו שמענו ולפעמים דבור אחד נכללים
בו ענינים ותכליות שונות. הכבשלה תחת יד מי
שהושב לבארם כולם מדעתו באר היטב. שנוח לו
י מעות. ומה גם חלושי השכל והמון עם. נבוכים
בהושך יתעו אם לא אור דבאר הנכון לפנייהם יהלך.
ולמען לא יבאר התורה כל אחד לפי אומד דעתו. או
לפי נטיתו אל התאות. לנתק את מוסרותי ולהשליך
עבותי

דיענער משה איבערגעבען ווארדען זינד; אונד דאס דייעזער אין
זייער וואהרהאפטיגקייט דיאזעלבען וועדער ווילקיהרליך פֿערש
מעהרט, נאך פֿערמינדערט האט אלז ווירדיגער מיטלער
צווישען גאט אונד דער נאציאן, ווירד דיא אפֿפענבארונג אונד
צוויילען דיא גאנצע שריפֿט נאך אירם בענענט: דיא לעהרע
משה'ס: "דיא לעהרע, דיא משה אונז בעפֿאהלען,
איזט איין בעזיטצטהום דער פֿערזאמלונג
יעקב'ס." (וואהל אונז! וויא שען איזט דיעס ערבמטהום!) דאהער
שפרייכט דער זענער: "דיא וואהרע לעהרע גאב זיי
נעם פֿאלקע גאט, דורך דיא האנד זיינעם פֿראג
פֿעטען דעם פֿערטרויטען אין זיינעם הויזע.
נו איך האבע שאן אָבען (י"ד) בעמערקט, דאס דיא אין
דער שריפֿט ענטהאלטענען געזעטצע ניכט לייכט צו ערש
קלערען, אפֿט פֿיעלדייטיג זינד: "איינעם שפרייכט
גאט, צווייער לייא פֿערנעהמען וויר דארויז;
דארום גערעטה מאן אין אירטימער, זא באלד מאן זיא בלאס
נאך גוטדינקען צו ערקלערען זוכט. דער געמיינע הויפֿען אונד
אללע

דבר מלבו אבל יגיד רצון השם מבלי להוסיף עליו.
או לגרוע ממנו מאומה. שאלו היו מסופקי באמונתו
להשוב שיבדה דבר אשר לא דברו השם. לא אמרו
למשה: קרב אתה ושמע את כל אשר
יאמר ה' אל קינו ואת תדבר אלינו ארת
כל אשר ידבר ה' אל קינו אליך ושמענו
ועשינו.

נה ועל העדות וההסכמה וההבטחה הזאת נוסדה
אמונתנו. שכל המצות החקי' והאזהרות
הכתובי' בספר תורה שהיא בידינו היום. כולם מפי
השם נתנו למשה. והוא באמונתו לא הוסיף עליהם.
ולא גרע מהם דבר. ולפי שזכה לשליחות היקרה
הזאת. לכן נקראת התורה לפעמים על שמו: תורת
משה. אף שהיא דבר ה'; וכן נאמר: תורה צוה
לנו

גרעסע, געווייזענע, אונד זיינע שטימע פֿערנאמע
וויר אויז דעם פֿייער. אונד צווייטענס, דאס דיא גאנצע
נאציאן אין דיא טרייע אונד דעדיכקייט משה'ס דאז פֿאללקאָם
מענסטע פֿערטרויען געזעטצט האטטע, דאס ער ניכטס נאך אייגענע
נעם גוטדינקען אנאָרדנען, זאָנדערן דען וויללען גאטטעס ריין,
אָהנע צוואַטץ אָהנע הינוועגלאסונג פֿאָדטראגען ווערדע העטטע זיא
זיינע טרייע אים געדינגסטען בעצווייפֿעלט, זאָווירדען זיא ניכט צו
איהם געזאגט האבען: טריט דוא היין, אונד פֿערניס,
וואז דער עוויגע אונזער גאט נאך פֿערנערן
שפרעכען ווירד, דוא זאגסט אונז דאן וויעדער
וואז דאז עוויגע וועזען אונזער גאט דיר
זאגען ווירד; וויר ווערדען געהאָרבען אונד
דארנאך טהון.

נה אויף דיעזעס איינשטיממגע צייגנים, אונד דאז אללגעמיינע
פֿערטרויען איינער גאנצען נאציאן, גרינדעט זיך אונזער גלויבע:
דאס אללע געזעטצע, געבאָטע אונד פֿערבאָטע, וויא זיא אין דער
הייליגען שריפֿט פֿערצייכעט זינד, פֿאָן גאט זיינעם אויזערוועהלטען
דיענער

גאמרו בהר: והן לחות הברית על הברית
 אשר כרת ה' את בני ישראל ביום הגלותו עליהם.
 נך ואם שאופן התגלות כבוד ה' ההוא שנקרא
 מתן תורה או מעמד הר סיני אי אפשר
 להשיגו ולציירו (מ"ז מ"ח) על כל פנים נתאמת
 לנו: (א) שכבוד ה' נגלה על כל ישראל כולם
 שעמדו סביב ההר ואין אחד מהם בזולת משה
 רבנו שלא נמס לבו בקרבו מקול הרעש וממראה
 הלפידים אחרי שש מאות אלף איש (מנין
 האומה הישראלית באותו מעמד) העידו והסכימו
 עליו; וכן אמר הכתוב: ותאמרו הן הראנו ה'
 אלקינו את כבודו ואת גדלו ואת קלו
 שמענו מתוך האש. (ב) שכל האומה
 הבטיחה באמונת משה שליח השם שלא ישים
 דבר

אויף דענען דיא צעהן געבאטהע געשריעבען שטאנדען די'עס
 זינד דיא טאפּעלן דעם בונדעם, וועלכען גאט נאך די'עס
 זער אפּפּענבארונג מיט דען קינדערן ישראל'ס געשלאסען
 האטטע.

נך דיא ארט יענער אויסערדענטליכען ערשיינונג, וועלכע
 איבערליעפּערונג דער תורה, אדער דער
 שטאנד אום דעם בערגע סיני געגענט ווירד, איז
 עבען זא אונבעגרייפליך אלז יעדע אנדערע געטטליכע אפּפּענ-
 בארונג (מ"ז מ"ח) אינדעסען ערהאלטען וויר דורך זעכסמאהל
 הונדערט טויזענד אויגענציגען — די'עס איזט דיא אנצאהל דער
 דאמאהלס פּערזאממעלטען איזראעליטען, — צוויי גראסע
 גלויבענסוואהרהייטען: געמליך ערשטענס, דאס פּאָר איהרען
 אויגען איינע געטטליכע ערשיינונג ווירקליך שטאט געהאבט,
 ביא וועלכער, משה אויגענאָממען, קיין איינציגער וואר, דעם
 ניכט דאז ברויזענדע עטענע אונד דיא העלליכטענדען פּייער-
 ברענדער אללען מוטה בענאָממען העטטע, וויא משה איהרע
 אייגענען וואָרטע וויעדערהאלטע: אונד איהר שפּרא-
 כעט, זאגטע ער: גון האט אונז דער עוויגע,
 אונזער גאט, זיינע מאיעסטעטעט אונד זיינע
 גרעסע

אלי, ענן, וערפל, קולות, וברקים, ולפידים, וקול
שופר הזק לעשו' רושם עצום ומתמיד בלב השומעים.
והיתה הדרת בני ישראל גדולה כל כך, עד שאמרו:
אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה'
ומתנו. כמעט שמעו הדברות הראשונות נגועו
כל חושיהם, ולא הי' בהם כח לעמוד אצל ההר,
וינועו ויעמדו מרחוק. ולכן בקשו מאת השם
שלא לדבר עוד עמהם, אבל יגלה להם תורתו
ופקודיו ע"י משה הנגש אל הערפל, כאשר יבוא
איש אל בית רעהו. ומאותו היום לא התגלה השם
לכלל האומה, אבל דבר עם משה שנשאר ארבעים
יום בהר סיני. וברדת משה מן ההר, הביא שני
לוחות, ועליהם כתובים כל עשרת הדברים אשר
נאמרו

דיא שפעטעס טען יאהרהונדערטע ערשטוינען ווערדען, צו פֿער-
הערדליכען, וואוירדע זיא מיט וואלקען, פֿינסטערס נעבעל,
בליטצען, פֿייערברענדערן, שטארקען שטיממען אונד איינעם
אנהאלטענדען פֿאזוינען = (שופר) שאלל בעגלייטעט. דיא איז-
דאעליטען, ערשייטערט פֿאן דיעזער ערשיינונג, שפראכען:
„ווען וויר נאך לענגער דיא שטיממע גאטטעס
הערען, זא שטערבען וויר.“ קוים האטטען זיא דיא ערש-
טען געבאטע פֿערנאממען, זא פֿערגינגען איהנען דיא זיננע,
זיא האטטען ניכט מעהר דיא קראפֿט, עז בייא דעם בערגע
אויצוהאלטען: „זיא וואנקטען אונד שטעלטען זיך
פֿאן פֿערנע.“ היעראויף באטען זיא, גאט מעכטע ניכט
מעהר מיט איהנען, זאנדערן מיט משה אלליין ווייטער רעדען:
מיט איהם, דער אין דאז פֿירכטערליכע דונקעל, וויא איינער
אין דאז הויז זינעם פֿריינדעס, איינגינג, וועלכער איהנען אללע
איבריגען לעהרען אונד אנאָרדנונגען אלליין בעקאנט מאכען
זאלטע. זייט יענער צייט האט אויך קיינע געטטליכע ערשיי-
נונג פֿאָר דער גאנצען נאציאָן מעהר שטאט געפֿונדען, זאג-
דערן משה בליב פֿירציג טאגע אויף דעם בערגע סיני, אונד
גענאָס גאנץ אלליין דער אָפֿפֿענבארונג גאטטעס. אלו ער פֿאָס
בערגע העראונטער שטייג, בראכטע ער צווייא טאפֿעלן מיט,
אויף

בפרך, כן הרבו להנהיג את עצמם ואת בניהם
במוסר ויראת אלקי, ונשמרו מאד מדעות כוזבות,
ואמונות שוא, ורדקו מעליהם את בניהם, למען לא
ילמדו לעשות תועבה כמוהם, ונתקיימה תורת
אבותם בידם, עד שמשפחת אברהם היתה לגוי
קדוש, פרו, ורבו, וגדלו לעם עצום ורב, עצום בחכמה
ובגאון נפש, ורב במדות והנהגות מעולות, ואזנאלם
השם מעבדות מצרים, וקרבים לפני הר סיני, ודבר
עמהם עשרת הדברות, שנכללו בהם ענינים רמים,
מביאים לחיי עולם הבא בכלל, ואל אושר רוחני
המיועד לעם ישראל בפרט.

נג ואחרי שהתגלות כבוד ה' בהר סיני אל אומה
גדולה בכללה, היא נפלאה בעינינו, ובעיני כל
הבאים אחרינו, ותהי מופת דור ודור, לכן התלוו
אלי

שקאפענזין העראב ווירדיגטען, יעמעהר זיא פֿאן דען עגיפטערן
אונטערדריקט, אונד מיט הערטע בעהאנדעלט ווארדען, דעם
טא גרעסער ווארד דער אייפֿער, אויף צוכט אונד פֿרעכטיג
קייט צו האלטען, איחרע קינדער פֿאן בעטריגליכען מיינונגען
אונד לעהרען דער עגיפטישען פֿריסטער צו ווארנען, אונד דיא
יוגענד פֿאן דען אבשייליכען לאסטערן יענער געטצענדיגענער אב-
צוהאלטען, זא ערהיעלט זיך דיא פֿעטערליכע לעהרע ביא
דער פֿאמיליע אברהמ'ס, אויז וועלכער נאכהער איינע הייליגע
נאציאן געווארדען וואר, דיא פֿאמיליע ווארד זעהר פֿרוכטבאר,
אונד וואוכס צו איינעם שטארקען אונד גראסען פֿאלקע:
שטארק אן ווייזהייט אונד עדעלמוטה, אונד גראס אן טוגענד
אונד פֿערטריגען אויף דען בונד עוויגער ליבע, ענדליך קאם
דיא צייט דער ערלעזונג, גאט בעפֿרייעטע עז אויז עגיפטען
פֿיהרטע עז צום בערגע סיני, אונד אפֿפֿענבארטע איהם דא
זעלבסט צעהן געבאטע, אדער לעבענסגעזעטצע, וועלכע דיא
מענשען, אונד בעזאנדערס דיא איזראעליטען צור זיטטליכען
אָרדנונג, אונד צור עוויגען וואָהלפֿאהרט פֿיהרען.

נג דיעזע גראסע, איינער גאנצען נאציאן געווארדענע אפֿפֿעג-
באדונג דער מאיעסטעט גאטטעס, איבער וועלכע נאָך

דיא

ע"י משה בחירו נאמן ביתו. ידעתם גם ידעתם
בני! שכאשר השם ראה דרכי אברהם טובים ונכונים.
התגלה אליו וכרת עמו ברית אהבה. ואז הבטיחו
לברך את זרעו. ולשום עין הסדו עליו. לפדותו
מעבדות מצרים. ולהנהילו ארץ כנען לאחווה.
ואחריו באו יצחק בנו ונכדו יעקב. עם שני עשר
בניו. כולם החזיקו בתום וביושר. ובאמונת אביהם
הזקן. ואלה ישרי לב. ויראי ה'. חנכו את בניהם.
ובני בניהם לעשות הטוב והישר. ולהתנהג ע"פי
דרכי החכמה.

נב ואף גם בהיותם משועבדים לפרעה מלך מצרים
לא שלחו נפשם לבוז וקלון כאשר יעשו העבדים.
אבל זכרו את אשר שמעו טפי אבותיהם. ואת כבוד
נפשם שמרו. וכאשר הכניעום המצרים. ורדו אותם
בפרך

שריפֿט, וועלכע וויר נאך איטצט בעזיטצען, אונז
פֿאט דורך משה, זיינען אויזערוועהלטען,
איבערגעבען האטטע. איך האבע שאן געזאגט,
דאס אלז דאז עוויגע וועזען זיך דעם ערצפֿאטער אברהם
אפֿענבארטע, אונד מיט איהם דען בונד עוויגער ליעבע שלאס,
ער איהן פֿערזיכערטע, זיינע נאכקאממענשאפֿט צו זעגנען, אויף
זיא דאז אויגענמערק זיינער גנאדע בעזאנדערס צו ריכטען, אונד
נאכדעם ער זיא אויז דער עגיפֿטישען דיענסטבארקייט ווירד ער
לעזעט האבען, איהר דאז לאנד כנען צום בעזיטצטהום איינ-
צוגעבען. דיא נאכפֿאלגער אברהמ'ס, יצחק, יעקב, אונד
דעסען צוועלף זעהנע, אהמטען איהרעם אלטפֿאטער אים גלויב-
פען, אין שרייע אונד רעדליכקייט נאך, היעלטען איהרע קינדער
עבענפֿאללס צו אללעם גוטען און, אונד לייטעטען זיא אויף ווע-
גען דער ווייזהייט אונד טוגענד.

נב דאהער קאם עז אויך, דאס אלז איהרע אבקעממלינגע דעם
פרעה, קעניג אין עגיפֿטען, לייכאייגען וואורדען, זיא גלויב-
וואהל דיא אנגשטאממע מענשענווירדע אונד דען גייסטעם
אדעל איהרער פֿעטער בעהיעלטען, אונד זיך גיא צו דעם
שקלאפֿעגוין

ותבינו מעצמכם. שהדברי האלו לא נאמרו על פשוטם, אבל על דרך מליצה. וכונתם, שמישה רבנו הגיע למעלת הנבואה, והשגת דרכי ה' והשגחתו, ומנהגו את ברואיו, על אופן היותר ברור וזך, ושללא התערב בנבואתו שום חלום, חדה, או צורה מורכבת, כמו שהיתה לשאר נביאים. לא קם בישראל כמישה עוד נביא ומביט את תמונתו.

פרק ז

(התגלות השם בהר סיני. תורה שבכתב ותורה שבעל פה.)
נא העקר השמיני. שהשם נתן לנו את תורתו הקדושה, אשר בידינו היום.
 ע"י

נ נאך רעם וואז בערייטס (מב) געזאגט ווארדען, בעגרייפֿען וויר וואהל, דאס דיא בענענגונגען מונד, געשטאלט, פֿאן גאט זיכט בוכשטעבליך פֿערשטאנדען ווערדען קעננען. עז זינד בלאס רעד-נערישע פֿיגורען, דיא אנדייטען, דאס אונטער אללען פֿראפֿעטען קיינער וואר, דער צו איינעם זא האהען גראדע פֿאן איינזיכטען אין דיא אייגענשאפֿטען גאטטעס, אין דיא פֿארזיכט, לייטונג דעם וועלטאללס, א' ז' וו וויא משה געלאנגען קאנטע, אונד דאס דעסען בעגרייפֿע דיא דייטליכסטען, ריינסטען, אונד פֿאן קיינען טריימען, רעטהעלן, אדער בילדערן בעגלייטעט ווארען. עז שטעהט אין ישראל קיינער מעהר אויף, וויא משה, דער גאטטעס אנטלייך שויעט.

קאפיטעל ז

(דיא אפֿפֿענבאדונג אויף סיני שריפֿטליכעס אונד מינדליכעס געזעץ.)
נא דער אכטע גלויבענסארטיקעל איזט: וויר האל-טען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס דיא הייליגע שריפֿט
 D 2

שאמרת בסימן הקודם, שהזיונות כבוד ה' היו
למעלה מן הטבע, וא"כ אין בכח השכל לשער
מדרגות הנבואה, ואולם ספרי התורה והנביאים הורו
לנו שהנביאים לא ראו הזיונות הללו על אופן שזה
לכלם, יש מהם שזכה לנבואה בחלו' לילה, ומי אחרי
נפלו כמת לארץ, ועזבוהו כל חושיו, יש שבא אליו
מאמר השם בחדות ומשלי, ויש שראה דמיונות
וצורות מורכבות, כמו רמזים אל חפץ המתגלה,
אבל משה רבנו זכה למדרגת הנבואה היותר
עליונה: והשם הנכבד בעצמו אומר: לא כן עבדתי
משה, פה אל פה אדבר בו, במראה ולא
בחדות, וכן נאמר: ותמונת ה' ביט.
נ וממה שאמרת למעלה (מב) ידעתם, שאין
למעלה לא פה, ולא מראה, ולא תמונה,
ותבינו

אם פאריגען אבשניטטע איזט שאן עראיננערט ווארדען, דאס
וויר פאן דען געטטליכען ערשיינונגען קיינען בעגריף האבען, מיטתהין
קענען וויר אויך דיא גראדען, צו וועלכען דיעזער אדער יענער
פראפעט געלאנגט וואר, ניכט אונטערשיידען, דיא שדיפֿט
לעהרט אונז אבער, דאס דיא ערשיינונגען, נאך פֿערשיעדענהייט
דער אייגענשאפטען דעם פראפעטען, גלייכפֿאלס פֿערשיעדען
ווארען, ביא מאנכען ווארען זיא איינעם נעכטליכען טרוימע גלייך,
ביא אנדערן מיט איינער גענצליכען בעטייבונג אונד פֿערצוקונג
בעגלייטעט: זיא פֿיעלען, וווא טאך צור ערדע, דיא געאפֿענע
בארטע לעהרע אדער איינע צוקינפֿטיגע בעגעבענהייט ווארדע
דיעזעם דורך רעטהעל אונד גלייכניסע, יענעם אין שיינבילדער
אונד צוזאמענגעזעטצטען פֿיגורען, גלייכזאם נור אלז ווינקע,
קונד געמאכט, אונזער לעהרער משה וואר דער איינציגע, דער
צור קלארסטען אונד דייטליכסטען מיטטהיילונג צוגעלאסען ווארדע
דע, ניכט זא מיין דיענער משה, שפֿריכט גאט:
מיט דעם דעדע איך פֿאן מונד צו מונד, אים
אגשויען, אונד ניכט דורך רעטהעל, אונד פֿער
גער: דאז בילד גאטטעם שויעט ער.

הצדק, הטוב, והישר. ולכן לא התגלה השם על
אופן נכבד ויקר כ"א לאצילי בני אדם, נבונים שומרי
פקודיו, ובעלי מדות משובחות, והם: אדם, נת,
אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יהושע,
שמואל, דוד, שלמה, ישי, ירמיה, יחזקאל, והשאר
שתמצאו בספרי תורה, נביאי, וכתובים. ואף מקצת
דנשים זכו לנבואה, והן: מרים, דבורה,
וחולדה.

מט העקר השביעי הוא שהש"ת התגלה
אל משה בהירו על אופן יותר נכבד,
מהתגלותו אל כל שאר הנביאים, ושנבואת
משה היתה במעלה, שלא זכה אלי' שום נביא.
ולא יזכה אלי' שום אדם בעולם. אמת הדבר
שאמרת

צו ערוועקען, איהנען זיינען הייליגען וויללען ווייט דיטליכער צו
אפפֿענבארען, אלו איהן דיא מענשליכע פֿערנונפֿט צו בעגרייפֿען
אים שטאנדע איזט יענע ווירדיגען מעננער האבען דאן דיא
ערהאלטענע אפפֿענבארונג אנדערן, מענשען מיטגעטהילט אום
זאלכע, דיא אים געבעל איהרער ליידענשאפטען איהרען, פֿאן
אבשייליכען לאסטערן אבצוהאלטען, אונד איהרע בעגרייפֿער צום
גוטען, בילליגען אונד גערעכטען צו לענקען דארום האט זיך
גאט נור דען אויזגעצייכעטען טווענדעאפטען פֿערסאנען אפֿ-
פֿענבארט. אונזער דיעזען ווארען פֿארציגליך: אדם, נת,
אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יהושע, שמואל,
ישי, ירמיה, יחזקאל, אויך דוד אונד זיין זאהן שלמה, אונד
אנדערע מעהר, דערען נאמען אויך דער הייליגען שרייפט בעקאנט
זינד. אויך אייניגע ווייבליכע פֿערסאנען האבען אפפֿענבארונגען
עדהאלטען, אלו: מרים, דבורה אונד חולדה.
מט דער זיעבענטע גלויבענסארטיקעל איזט: וויר
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס אונזער לעה-
רער משה דער פֿארציגליכסטע אללער פֿראפֿע-
טען וואר. זיין פֿראפֿעטישער גייסט אונד טיעפֿער בליק אין
דיא געטטליכען געהיימניסע איבערטראף אללע, דיא פֿאר אדער
נאך איהם געווייפֿטאגט האבען, אדער ווייסזאגען ווערדען. —

אים

D ד

הנביאים שהגיעו אל היקר ההוא. ותכלית התגלות
השם היא. להפיץ טוב וחסדו בעולם; או להישיר
את מי שנגלה אליו בלבד. כמו אדם ראשון שצוה
לבלתי אכול מעץ הדעת. או להודיע לו ידיעות
רמות ונכבדות. חכמה ומוסר. להנהיג בם בני דורו.
ולבשרם את הטוב. ואת הרע אשר ימצאם. אם
ישמעו לדבר ה'. ואם ימאנו משמוע.

מח וזהו עקר גדול מאמונתנו שאף שבשכל האדם
לתור מעצמו אחרי דרכי ה'. פלאותיו ומדותיו.
ואור נשמתו דולק ומאיר לו במחשבי הטעות
והמבוכה. עכ"ז ה' טוב לפני ה' בעצתו העמוקה.
להעיר לפעמים את רוח יקירי בני אדם. והכמה
הנביא י'. ולגלות את אונם הפצוורצונו. אשר יפיעו
המה בקרב בני אדם ההולכים תועה. כחשך וערפל.
להסירם מן התועבות אשר חמדו. ולנהלם על דרכי

הצדק

אבער קאן ניכט דורך דיא זיננע וואהרגענאממען ווערדען. —
דער צוועק יעדער געטטליכען אפפֿענבארונג וואר, גוטע, וואהלֿע
וואללענדע לעהרען צו פֿערברייטען, דיא מענשען צו בעסערן,
אונד צורעכטע צו ווייזען. אויף דיעזע ארט איזט אדם, דער
ערשטע מענש, געווארנט ווארדען, ניכט פֿאס בויע דעם וויסֿ
סענס צו געניעסען, אונד אנדערן זינד נייע אונד ערהאבענע
קענטניסע, ווייזוהייטס = אונד זיטטען = לעהרען אויף דיעזעם וועֿ
גע צוגעקאממען, אום איהרע צייטפֿערוואנדטען צו בעלעהרען,
איהנען דאז גוטע, דאז זיא ערווארטעטע, צו פֿערקינדען, ווען
זיא דעם ווארטע גאטטעס טרייא בלייבען, אונד זיא פֿאך איבעלן
צו ווארנע, דיא דעם שטרעפֿליכען אונגעהאָרזאם נאכפֿאלגען.
מח עם איזט איין הויפטארטיקעל אונזערס גלויבענס, דאס,
אונגעאכטעט דער מענשליכע פֿערשטאנד, דורך אנשטרענגֿ
גונגען פֿעהיג איזט, דיא וואונדערבארען וועגע גאטטעס, אונד
פֿאללקאממענהייטען צום טהייל איינצוזעהען, עז גלייכוואהל
דעם טיעפֿען ראטהעלום גאטטעס וואהלגעפֿאללען, דען גייסט
עדלער אונד ווירדיגער מענשען, דיא פֿראפֿעטען געווארדען זינד.

צו

המה יחפצו להגיע אל שלמות נפשם בהשכלות
ודקירות עמוקות. גם המה יטיבו את דוחם להדבק
בדרכי ה' ובמדותיו ולמצוא חן ושכל טוב בעיני
אלקי ואדם. ועל הדרך הזה מהר יבואו הימים
שנאמר עליהם: ומלאה הארץ דעה. שאין
לבריא את העולם תכלית אחרת. כ"א השלמת נפש
המשכילים: הנו אדון עולם. לכל נוצר
יורה גדלתו ומלכותו.

מן העקר הששי. שהקדוש ב"ה התגלה
את כבודו בזמנים הקודמים ליחיד
סגולה מבני אדם. ההתגלות ההוא נקראת
נבואה. והאדם שנגלה אליו השם הוא נביא.
והנה אחר שידענו שהעצם המרומה אינו גוף ואין
לו מקרה הגוף. ואי אפשר להשיגו באחד מן החושים
(כ"ג). א"כ גם אופן התגלותו אינו מושג. כ"א מן
הנביאים

זעם ביאשפיעל אללגעמיענער, זא איזט דיא צניט ניכט מעהר
פֿערן, פֿאן וועלכער עז הייסט: „דיא ערדע ווירד זיין
פֿאלל דער לעבענסווייזהייט!“ זעליגע טאגע! אין
רענען דורך דיא העכסטע פֿאללקאממענהייט דער גייסטער,
דער צוועק דער שעפֿונג גאנץ ערדייכט זיין ווירד. „גאט
איזט הערר דער וועלט! דען געשעפֿען צייגט
ער זיינע גרעסע, זיינע מאיעסטעט.“
מז דער זעכסטע גלויבענסארטיקעל איזט, וויר
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס אין
דער פֿריהען פֿארצייט, גאט זיך אייניגען
אויזער וועהלטען אונטער דען מענשען גאנץ
בעזאנדערס אפֿענבארט האבע. איינע זאלכע אפֿענע
בארונג נענען וויר: ווייסזאגונג, פֿראפֿעציייהונג,
אונד דיאיעניגען, וועלכע איינער זאלכען אפֿענבארונג געווירדע
געט ווארדען, הייסען פֿראפֿעטען. דיא ארט, וויא איינע אפֿענע
בארונג שטאט געפֿונדען, איזט אונבעגרייפֿליך; דען דאז ערהא
בענע וועזען איזט אונקערפֿערליך (כ"ג): איין איינפֿאכער יייסט
אבער

במה לפי המדה שתתבוננו על חקי שמים וארץ וכל
צבאיהם ותוציאו לאור קצת תעלומות החכמה
שנמצא בהם כן תתרום נפשכם מעלה מעלה אלה
ותקנה שמחה ויקר. כי זה כבוד נשמת אדם. וזה
יתרונה מרוח הבהמה. ושאר בעלי חיים להשכיל
ולגשת אל סוד ה' אף שלא תראה כ"א שמץ מנהו.
ולפי המדה שתשכילו על דרכי ה' וחסדיו עם ברואיו
ותתדמו אליו להטיב כמוהו. לעזור דלים. להלביש
ערומים. להשביע רעבים. לרחם יתום. ואלמנה.
תוסיפו לרוחכם חדוה ועננ אשד אין להם מחיר
ותמורה.

מן וכאשר תתנהגו תמיד על פי המדות הטובות
והמשובחות האלו מה מאוד יגיל לבכם אם
אחרים יקחו מוסר מכם לעשות כמעשיכם. גם
המה

מה יעמעהר וויר, מיינע לייעבען! דען געזעטצען נאכדענקען.
נאך וועלכען היממעל אונד ערדע אונד דיא צאהללעזען
געשעפפֿע אויף איינאנדער ווירקען; יעמעהר וויר פֿאן איהרער
ווייזען אונד קונסטפֿאללען איינריכטונג בעגרייפֿען, דעסטאָ הע-
הער ערהעבט זיך אונזערע זעעלע צו גאט, דעסטאָ רייכער
איהר פֿערגניגען, גרעסער איהרע ווירדע: — וואָדורך זאָנסט
אונטערשיידעט זיך דער מענש פֿאן אנדערן לעבענדיגען אבער
פֿערגונפֿטלאזען וועזען, אלז דורך אנווענדונג ווינעס פֿערשטאנ-
דעס, דורך איינזיכטען אין דיא וועגע גאטטעס, זאָ פֿיל ווינע
איינעגשרענקטען קרעפֿטע פֿערמעגען: יעמעהר וויר דיא שוגענ-
דען דעס אללערהייליגסטען נאכאהמען, אונד אללע פֿעליכטען
דער מענשענליעבע אויזאייבען, דעסטאָ נעהער ווערדען וויר מיט
גאט וויא פֿערוואנדט זיט איזט דאז בעוווסטזיין, שוגענדהאפֿט
געלעבט צו האבען!

מן דאז גוטע ביישפיעל, דאז וויר געבען, ערמונטערט אויך אנ-
דערע נאך פֿערפֿאלקאממונג איהרעס גייסטעס אונד הער-
צענס צו שטרעבען, גאט אונד מענשען וואָהלגעפֿעלליג צו
לעבען. איינע גייע קוועללע דער היממלישען וואָננע! ווירד דיע-
זעם

פרק ו

(תכלית בריאת העולם • הנבואה •)

מִדְּהַעֲקֹר הַחַמִּישִׁי בְּאֲמוֹנָתָנוּ הוּא שֶׁהַעֲצָם
הַקָּדוֹשׁ בְּרָא אֶת הָעוֹלָם, לְהִרְאוֹת
כְּבוֹדוֹ, לְהַשְׁפִּיעַ מַחֲכֶמֶתוֹ הַנִּשְׁגָּבָה עַל
בְּרוּאָיו בְּעֲלֵי שָׂכָל וְהַבְנָה, וְהֵם הַמַּלְאָכִים
וְנַפְשׁוֹת בְּנֵי אָדָם, וּלְקַבֵּל מֵאֲתוֹ שְׁלֵמוֹתָם
הַמִּיֻעָדֶת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּפִּי כַח בִּינָתוֹ
וּמִדְּרָגָתוֹ מַחֲקָרוֹ • וְהִנֵּה לְתַכְלִית זֹאת הוּא
מִקְיָיִם הָעוֹלָם כּוֹלֹ • זֶן וּמִפְרָנָם אוֹתָנוּ, וּמִשְׁגִּית
עֲלֵינוּ תָמִיד • וְלִכֵּן חוֹבָה עֲלֵינוּ לְתֵת תּוֹדָה וּשְׁבָח לּוֹ
עַל כָּל הַחֲסָדִים אֲשֶׁר גּוֹמֵל עִמָּנוּ יוֹם וַיּוֹם, וּלְעַבְדּוֹ
בְּתוֹם לֵבָב וּלְקִרְוֹא אֱלֹהֵינוּ, וּלְשַׁפּוֹךְ רוּחָנוּ לִפְנֵינוּ
בְּתַחֲנָה וּתְפִלָּה, וְלֹא לִשּׁוֹם עֲצָם אַחֵר זוּלָתוֹ •

לְפִי

קאפיטעל ו

(צוועק דער שעפֿפֿונג • אָפֿפֿענבארונג •)

מִדְּדֵער פֿֿינֿפֿטֿע גֿלֹויבֿענֿס אֲדֵרִיֿקֵעֿל אִיזֿט, ווִירֿהֵאֵלֿ
טעןֿפֿירֿוואָהֿר אֹונד געוויס, דאָס דֵער ענדֿצוועק דֵער
שעפֿפֿונג אִיזֿט, דִיא מֵאִיעֵסֵעֵט גֵאָטֿטֵעס צו אָפֿֿֿ
פֿענֿבֿאָרֵען, ענגעלֿ אֹונד זעעלֿען דֵער מענשען מִיט
פֿערֿנונֿפֿט צו בעגאָבען אֹום פֿערֿמִיטֿטֵעלֿסֵט דֵערֿ
זעלֿבען בעזעלֿיגֵט צו ווערֿדֵען • דִיעזעס ענטצוועקע געֿ
מעס, וואלטֵעט דִיא ערהֵאָבענע פֿאָרֿזִיכֵט אֹונאָונֿטֵערֿבֿרֿאָכֵען
אִיבער דִיא וועלט, אֹונד פֿערֿזֿאָרֿגֵט אֹונז מענשען בעזֿאָנדֵערֿס מִיט
אללֵען בעדֿירֿפֿניֿסֵען דעם לִיֿבעס אֹונד דֵער זעעלֵע, אֹונד האָט
אֹונאָבלֵעסִיג אֹויף אֹונס אִיהֵר אֹויגענֿמֵערֿק • עז אִיזֿט אֵלֹזֿאָ אֹונֿ
זערע פֿפֿלִיכֵט, פֿֿיר דִיעזע גנאָדֵען, דִיא ווִירֿ טעגלִיך ערהֵאלֿטֵען,
דאנקבֿאָד צו זיין, גאָט מִיט אֹויפֿֿרִיכֿטיגֵעס הערֿצֵען צו דִיענען,
אִיהֵן, אֹונד קיין אנדֵערֵעס וועזען אנצובֵעטֵען, אֹונד אללֵע אנלִיעֿ
גענהִייטֵען אֹונזֵערֵס געמִיֿהֵטֵס פֿאָר אִיהֵם אללִיין מִיט אנדֵאכֵט
אֹויצוֿשִׁיטֵטֵען •

יעמעהר

מן והנה גדולי חקרי לב כאלה ידעו היטב, שהק"בה
אינו גוף, ואין לו אברי הגוף, וא"כ אי אפשר לומר
ע"ד האמת שיש למעלה עין און וספר, אבל אמרו
כן ע"ד משל ליפודת המאמר, ולפעול יותר בלב
השומע והקורא, והענין, שהשם ית' משגיח על
כל האדם, ואל מזמותיו תמיד, אם טוב ואם רע הוא
יודעם ושומרים, ואם ידמה האדם, שהמעשים
והנהשבות כלים ועוברים, והיו כלא היו, הנה תועה
הוא, שאין שבה לפני כסא כבוד השם, וכל פעולות
בני אדם הם בזכרוננו תמיד, כאלו היו נכתבים בספר.
(כ"ט) ומעתה תדעו, שכמו שהחכמה, היכולת,
החנינה, והידיעה אצל הש"ת הם בלתי תכלית, כן
כל השלמות האחרות שנתאחדו עמהם, והוא
מקור הצדק, והאמונה, החסד, והאמת.

פרק ו

מן יענע איינזיכטספאללע מעננער, דיא תאלמודיסטען האבען
וואהל געוואוסט, דאס גאט, איין איינפאכעס, גייסטיגעס
וועזען איזט, דאז וועדער אויגען נאך אהרען האט, אונד דאס זיי
נע אללוויסענהייט קיינעם בוכעס בעדארף, עז וואר אבער איהרע
ארט, ווען זיא אויף דאז געמיטה איהרער צוהערער איינען טיע-
פֿען איינדרוק מאכען וואלטען, איהרע מאראלישע געדאנקען אין
בילדער איינצוקליידען, דיא לעהרע: דאס גאט אללע אונזרע
האנדלונגען, רעדען, אונד געדאנקען זיעהט אונד הערט, אונד
דאס ביא איהם קיינע פֿערגעסענהייט שטאט פֿינדעט, פֿהוט
ביא ווייטעס קיינע זאלכע ווירקונג, אלס ווען איך זאגע: עז שוועבט
איבער דיר איין אויגע, דאז אללעס זיעהט, איין אהר, דאז אל-
לעס הערט, אונד יעדעס דיינער ווערקע איזט אים בוכע פֿער-
צייכנעט! — איך זעטצע נור נאך הינצו, מיינע ליעבען! דאס
גאט, זא וויא ער אללווייזע, אללמעכטיג, אללגיטיג אונד אלל-
וויסענד איזט, עבען זא בעזיטצט ער אללע איבריגען פֿאללקאמ-
מענהייטען אים העכסטען גראדע: ער איזט דיא קוועללע דער
גערעכטיגקייט, דער טרייע, דער גאדע, אונד דער וואהרהייט.

קאפיטעל ו

הוא לכל ולא יעבור דבר מתכונתו. הארי לא יוליד אדם, אין אדם שגדלו לו כנפי נשר, אבל כל הדברים שומרים את תמונתם, טבעם, פעולתם ותולדותם.

כב ואהרי שידיעת השם ית' מקפת כל עניני הטבע ופעולותיה, קול עלה נדף כרגשת הים ומהומת מלחמה, ולא נחלל מדיעתו דבר בכל הזמנים ובכל המרחקים, שמבלתי ידיעתו יארע בלכול הסדר; הנה בהכרח שידע ג"כ לא בלבד כל מעשי בני אדם הגלויים, אבל רואה כל הנסתרות, צופה ומביט כל מחשבותיהם. ולכן אמרו החכמים: דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים.

והנה

אונפערענדערט פֿאַרט וואלטען: נאך האט קיין לעווע איינען מענשען געצייגט, קיינעם מענשען זינד נאך אדלערפֿליעגעל און געוואכסען: קורץ, דיא פֿאַרטפֿלאנצונג דער נאטור בעאבאכטעט איהרע אורשפרינגליכען געזעטצע, נאך וועלכען זיא אונטערבראכען ווירקט, אונד זיך ערנייערט. כ"כ דא דיא אָרדנונג דער נאטור אָהנע דיא אללוויסענהייט גאט. טעם ניכט בעשטעהען קאן, מיטהין ניכטס פֿאן דעם, וואז אין יעדעם אָרטע אונד צו יעדער צייט אין דער וועלט פֿאָרגע-העט, דאז רוישען איינעם אבפֿאללענדען בלאטטעס עבען זא וועט זיג אלז קריעגסגעטיממעל, אָדער ווילדעס ברויזען דעם פֿאן שטירמען אויפֿגערגעטען מעערעס ענטגעהעט: זא מוס גאט ניכט נור אללעם האנדעלן אונד ווירקען דער מענשען וויסען, זאנדערן אויך דיא טריעבפֿעדערן אללער האנדלונגען, דיא גע-דאנקען, זא היימליך זיא אויך זינד, זעהען אונד קעננען. דא-רום ערמאהנען אונזערע ווייזען אונד זאגען: "וויסע! וואז איבער דיר שוועבט: איין אויגע, דאז אללעם זעהט, איין אָהר, דאז אללעם הערט: אונד אללע דיינע ווערקע גוערדען אין איינעם בוכע פֿער-צייכנעט:

ענע

כל אשר נעשה עתה (והוא זמן ההוה) כתבל אשר מעל לרקיע. ואשר מתחת לארץ. ולא נכחד ממנו את כל אשר קרה בעולמו מששת ימי בראשית עד הנה. (והוא זמן העבר) כי אין שכחה לפני כסא כבודו. אבל יודע מראשית אחרית כל הדברים. המעשים והפעולות אשר תבאנה ותתחדשו מעתה ועד העולם (והוא זמן העתיד). וכל הדברים הוא יודע על אמתתן. כמו שהיו. כמו שהם. וכמו שיהיו באמת. לא יחסר אף נקודה אחת ממה שהוא יודעם טרם שנהיו ובאו לעולם. שאם היתה ידיעתו ח"ו קצרה וחסרה. יתבטל סדר העולם והפרו הקי הטבע. השור יעוף באויר. והנשר ירמוש בארץ. השמש יחסר אורו וחמו. והירח יחדול מזרח. וכדומה. ואולם רואים אנחנו כל עניני העולם הולכים מזמן הבריאה על סדר ישר. כי חק הוא

מיסען אללע ווירקונגען. פֿערענדערונגען אונד פֿאלגען. דיא אין יעדעס אויגענבליקע פֿאן איינעם ענדע דער וועלט ביז צום אנדערן פֿארגעהען. בעקאנט זיין. איהם איזט אללעס בעקאנט. וואז אים היממעל אונד אויף ערדען איזט געשיעהט: פֿאר דעם טהראנע זיינער העררליכקייט ליגט אללעס דא. וואז פֿאס אנבע- גין דער שעפֿפֿונג זיך אין דער גאנצען נאטור צוגעטראגען האט: אונד ער ווייס אויך אים פֿאראויז אללע ווירקונגען אונד פֿאלגען. דיא פֿאן איזטט אן ביז אן דאז ענדע דער וועלט ענטשטעהען ווערדען. וואס וואר. וואז איזט. אונד זיין ווירד. מוס גראדע זא זיין. וויא גאט עז זיך געדאכט האט. ווערע עז מעגליך. דאס דיא אללוויסענהייט גאטטעס אויך נור אין איינעם פונקטע טריג- לייך זיין קענטע. זא ווירדע אין דער וועלט אונאדדנונג ענטשטע- הען. אונד דאז נאטורגעזעטץ גאר באלד אויפֿגעלעזט ווערדען: דער אכס ווירדע פֿליגען. דער אדלער קריעכען. דיא זאננע קעג- טון פֿאן איהרער היטצע אדער איהרעם ליכטע פֿערליהרען. דער מאנד פֿיללייכט גאר צו שיינען אויפֿהערען. נון זעהען וויר אברג דאס זא לאנגע דיא וועלט שטעהט. דיא געזעטצע דער נאטור אונפֿערענדערונג

כבוד. ואולם לא תאהבו כ"א רמטיב והחונן;
שהאהבה שבר ההנינה. ואחרי שכל השלמיות
נמצאים אצל הש"ת לבלי גבול וקצה, והוא חכם
בלתי בעל תכלית, ויכור כל אשר יחפון, אי
אפשר שתהינה השלמיות הללו ללא מועיל, אבל
הש"ת הוא מקור הטוב והמועיל. וכן אמר דוד:
טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, כל
יצוריו יונקים תמיד מחסדי עליון, איש איש די
מחסורו.

מא ואולם להשפיע כל יצורי עולמים את מחסורם
תמיד, ולנהוג העולם על סדר נכון, ולדון את
כל מעשי ומהשבור בני אדם, אי אפשר מבלתי
שלמות הידיעה המקפת כל תולדות ופעולות הטבע
המשתנות תמיד בכל רגע בזמן, ובכל מקום מסוף
העולם ועד סופו. הוא יתברך יודע לא בלבד את
כל

שווענדעט האט. — וויר פֿירכטען דען העלד, דער מיט
איבערלעגענער קראפֿט אונד אונערשיטטערליכעס מוטהע איין
רייך נאך דעם אנדערן עראָבערט: גראָסע געוואלט ערצייגט
פֿורכט. מאן בעוואונדערט דען גראָסען קינסטלער, אויס דעם
סען ווערקן איינע זעלטנע גייסטעסקראפֿט הערפֿאַר בליקט: דיא
ערהאבענע קונסט צווינגט צור בעוואונדערונג. איהר לי
בעט אבער נור דעניעניגען, דער אייך וואָהלטחוט אונד בעגליקט:
וואָהלוואָללען אלליין ערווירבט לי עבע. — דאז העכסטע ווע
זען, אין וועלכעם אללע פֿאַללקאממענהייטען פֿעראייניגט זינד,
דער אונענדליך ווייזע אונד אללמעכטיג איזט, מוס אויך דיא
אורקוועללע אללעס גוטען אונד גיטצליכען זיין. גוט איזט
דער עוויגע אללעס, אונד זיינע ערבארמונג ער
שטרעקט זיך איבער אללע געשעפֿע.

מא גאטט ווירדע אבער וועדער אללען געשעפֿען גענוגטהון,
נאך דיא אָרדנונג אין דער וועלט אויפֿרעכט ערהאלטען.
אָדער דיא האנדלונגען אונד געדאנקען דער מענשען נאך גערעכט
טיגקייט ריכטען קעננען, ווען ער גיכט אללוויסענד ווערע. איהם
מיסען

משמעת אנשי ארצו להרחיק נדוד ושבת שנים רבות
בארץ צי' ומלחה • ואולם הגידו נא לי מה טובה
עשה לו או מה הועיל לנו בבנין ההיכל? בשלמי
עמל וטרה והוציא את כל אוצרו? אם לא לנחשים
ועקרבים אשר בחדריו יקננו • כי ההיכל בנוי בארץ
גזרה כ'אין מושב בני אדם •

מן תכלית כל מעשי ופעולות החכם האמתי היא
להטיב לזולתו • ואם תחסר התכלית הזאת
היקרה איש לא יאהוב את החכם הפועל • ואולי
יעיר בזיון וקצף בלב יודעיו על אשר הרה עמל בשכלו
וילד שוא וריק • שלא הועיל במלאכתו כלום •
אתם יראתם את הגבור אשר בעוצם ידו כובש
מדינות רבות; שהיכולת מולדת היראה • ואם
ראיתם חכם מופלג שהמציא המצאות עמוקות
תתפלאו על רוחב בינתו ותכבדוהו; עקב החכמה
כבוד

אידעע צו פֿאסען, דען רייכטהום, דיזע אונערמעסליכע קאסמען
צו בעשטרייטען, אונד דיא געדולד זיינער אונטערטהאנען, דיא
זא פֿילע יאהרע אללער געמעכליכקייט גוטוויילליג ענטזאגטען.
אונד איהר לעבען אין איינער וויסמעניא צובראכטען • אלליין זאגט
אן, מיינע לייעבען! וואָצו נישט דייעזער גאנצע קינסטליכע בויא?
וועלכע וואָהלטהאט פֿערשאַפֿט ער? פֿיר ווען איזט זא פֿיעל צייט
אונד מיהע אויפֿגעווענדעט, דער שאַטץ ערשעפֿפֿט וואַרדען? פֿיר
שלאַנגען אונד איידעקסען, דיא דארינען נישטען ווערדען: פֿיר
מענשען וואַהרליך נישט: וויא קענטען זיא דייעזע וויסמע יע בע-
וואָהנען? —

מן דער צוועק אללער ווירקזאמקייט אונד אונטערנעהמונגען
איינעם וואַהרען ווייזען מוס זיין, גוטעס צו שטיפֿטען, אונד
וואָהלצוטהון • וואָ דייעזער ווירדיגע צוועק פֿעהלט, קאן אויך
דער גרעסטע מאן, אונד דער זינריכסטע קינסטלער אויף אונ-
זערע לייעבע קיינען אנשפּרוך מאכען • ער ווירדע פֿיעלמעהר
אונטווייללען, פֿיללייכט גאר פֿעראכטונג געגען זיך ערדעגען, דאס
ער זיינען פֿערשטאנד אן טעגדעלייגען, אונד גוטצו אַזען דינגען פֿער-
שווענדעט.

העוצם והעצה העמוקה • ומבלעד' התכלית הנאת
כאין וריק נחשבו כל מזמות המשכיל, ותהיינה
שחוק ילדים, לא פעולות החכם המתבונן.

למ' זוכר אני מה שקרה במלך חכם עשיר וחקיקף
מאד, אשר צוה לבנות היכל גדול בארץ מדבר.

הוא תאר במחוגה הצרי ושערי ההיכל חדריו
ודלתות וחלונות עמודיו ואדניו וכל מקצוה ויצו
להסיע אבני גזית ועמודי שיש אל דרך החוק מאור
ולשלוח שם בונים וחרשים וכל האמנים וישבו שם
שנים רבות עד אשר כלו את המלאכה. ויהי כאשר
קם ההיכל בהדרתו מכלל יופי כל רואיו תמהו
ויהללו בשערים את מעשה המלך הנפלא. ויען
איש אחד בינותם ויאמר: מתפלא אנכי גם אני
כמזכה על חכמת המלך ומדעו לתאר בנין גדול כזה
ועל רוב עשרו להוציא כסף רב ויותר מזה על

משמעת

קינדערשפיל, אונד ווייט ענטפערנט, זיא אלו דענקמעהלער דער
וואהרען ווייזהייט צו בעטראכטען.

לט עם וואר איין רייכער אונד מעכטיגער פֿירשט, דעם דער
געדאנקע איינקאם, אין איינער וויסטע איינען גראסען פאל-
לאסט צו ערבויען; אונד מיט פֿיעלער קונסט געשיקליכקייט ענט-
ווארף ער זעלבסט דען גאנצען בויה אלז ער דען דיס, אין
וועלכעם ציממער, זיילענגענגע, העפֿע פֿאָרטען או' ז' ווייטער
בעשטימט אנגעגעבען ווארד, פֿערטיג האטטע, ליעם ער שטיי-
נע פֿאן אונגעהייערער גרעסע אונד מאדמאר שטיקע הינפֿיהרען,
בויה = אונד ציממערלייטע געבסט אנדערן געטהיגען ווערקמיי-
סטערן הינזענדען פֿילע יאהרע פֿערשטריכען עהע דער בויה פֿאל-
לענדעט ווארד. ענדליך שטאנד דער פאללאסט אין זיינער פראכט
דא: איין אויזבונד ארכיטעקטאנישער קונסט אונד שענהייט!
אללע דיא איהן זאהען, פֿערוואונדערטען זיך אונד ויהמטען דאז
גראסע קונסטווערק, וועלכעם דעם פֿירשטען געלונגען איזט,
הערצושטעללען. דא טראט איינער הינצו, אונד שפראך: אויך
איך כעוואונדערע דען שאדפֿוין דעם פֿירשטען, איינע זא גראסע
אידעע

ומקושרות יחד, וכל אחת מהן לא תועיל לבדה אם לא נעזרה על ידי אחיותיה. ההכנס המופלג יודע לשער בנפשו כל האמצעי והפעולות היותר מכוונות אל תכלית הנרצת, כמו הבונה האומן, משער בשכלו היכל גדול עם כל חדרי וחדרי. ואולם ההיכל נשאר במוח הבונה כל עוד שאינו ביכולתו ובכחו לבנות ולהוציא מהשבתו אל המעשה בפועל. **לח** וכן היכולת לבדה לא תועיל, אם אינה מתנהגת עפ"י עצת החכמה שהיא מביאה אל כשרון המעשה והגעת תכליתו. ואולם גם שתיהן יחדיו אינן טובות ומועילות כל עוד שלא יכוונו להשפיע טובה וחנינה, שהן תכלית נכון וראוי לשלמות העושים

דען זיין, אום דאז גוטע אין דער וועלט געשעהען צו לאסען, דאז וויר טעגליך אונד שטינדליך וואהרנעהמען. לאסט זעהען, קינט דער! ווארין אייגענטליך דיא ווייזהייט בעשטעהע. ניכט וואהר, אין איינעם וואהל, בערעכנעטען ענטוואורפע אירגענד איינעם ווערקעם, ביא דעם אללע טהיילע אין גענויער פערבינדונג מיט איינאנדער צום געמיינשאפטליכען צילע, איבעראיינשטיממענד הינווירקען, אונד אין דער געשיקטען וואהל דער מיטטעל צום אבגעזעהענען צוועקע. איין קונסטפערשטענדיגער ארכיטעקט ענטוואירפט, צום ביאשפיל, דען פלאן צום בויע איינעם גראסען פאללאסטעם: וואז ניטצט אבער דער שענסטע פלאן, ווען קיין פערמעגען דא איזט, ווען עז אין טיטטעלן פעהלט, איזן אויז צופיהרען?

קד אויף דער אנדערן זייטע ווירדע אויך דיא העכסטע קראפט, יא דיא אללמאכט זעלבסט גוטצלאז זיין, ווען זיא ניכט פאן דער ווייזהייט געלייטעט ווירד. לאסען וויר אבער אויך אלל מאכט אונד ווייזהייט אין פערבינדונג וואלטען; ווען זיא ניכט נאך איינעם וואהלטהעטיגען ענטצוועקע שטרעבען, וועלכער דער קראפטאייסערונג יענעם אונבעגרייפליכען גייסטעם ווירדיג איזט; זא ווירדען וויר זיא וואהל בעוואונדערן, אבער וויר בלייבען דאביא אונגערירט אונד גלייכגילטיג. אהנע איינען עדלען צוועק, זיך אויך דיא פערניגפטיגסטען פלענע איין בלאסעם קינדערשפיל

לן ואם בבנין אדם אחד יש ענינים רבים נפלאים
כאלה המיגעים את כל החוקרים יחדיו. כמה
יש בכל מיני דחיות, הבהמות, העופות, הדגים,
הרמשים וכל מיני צמחים! ולזה אמר דוד: מה
רבו מעשיך ה' כלם בהכמה עשית.
והתפלא על רבות המעשים והנבראים שהוא אות
על גבורת הבורא; והתפלא על חכמת בנין כל
נברא, וחבור חלקיו וערכם זה לזה ותכליתם,
שהוא אות על עוטק עצת ה'.

לן ואני אוסיף להתפלא ואומר: מה רב טובך ה'
שכמו שאין חקר לתבונתו ואין גבול לגבורתו.
כן טובת השם וחסדו על יצוריו בכלל, ועל מין
האנושי בפרט. אין להם שעור וגבול. כינו נא בני!
מתכונת השלמיות הללו, והן האומץ, הבינה,
והחנינה, והוא שתהינה חוכרות אשה אל אחותה
ומקושרות

לו זינד נון אללע שארפֿיניגע נאטורפֿארשער צוזאממען ניכט
אים שטאנדע, נור דען בויה, דען מעכאניסמוס דעם מענ-
שען איינצוזעהען: וויא ווערע עז מעגליך, דיא צאהללאזען נא-
טורען, דער פֿילען גאטטונגען פֿאן טהירען, פֿאם פֿירע, פֿאן
פֿעגע לן, פֿישען אונד אינסעקטען, אונד פֿלאנצען צו ערקלערען! —
פֿאללער פֿערוואונדערונג איבער דיא אונענדליכע מענגע פֿאן גע-
שעפֿען, איהרען קונסטרייכען בויה, געברויך אונד צוועק, דיף
דוד בעגייסטערט אויז: וויא זא פֿיל זינד דיינער ווער-
קע, אָ עוויגער! אללע האסט דוא מיט ווייס-
הייט געמאכט.

לן זעטצען וויר הינצו: וויא אונענדליך גראס איזט זיינע גיטע! —
זיין וואָהלוואָללען געגען דיא געשעפֿע, אונד זיינע בעזאג-
דערע גנאדע געגען דיא מענשען, זינד עבען זאָ גרענצענלאָז,
אלז זיינע ווייזהייט אונערפֿארשליך, זיינע אללמאכט אָהנע גליי-
כען איזט. — וואָהלוואָללען אונד גנאדע, זאָ וויא אללמאכט,
אללוויסענהייט, דיא העכסטע ווייזהייט אונד גערעכטיגקייט מיט
סען מיט איינאנדער אויף דיא פֿאללקאממענסטע ווייזע פֿערבונג
דען

לְהַיּוֹכֵל זֶה אֵךְ מַעֲט מִזֶּעַר מַפְלְאוֹת ה' בְּאָדָם . כִּי
 מִי יוֹכֵל לְהַבִּין אֵיךְ יִתְחַבְּרוּ הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ וְיִתְלַכְדּוּ
 יַחַד בְּחַיִּים . וְאֵיךְ הַמּוֹת כְּרֹגַע יִפְרִיד בִּינֵיהֶם . וְכֵן לֹא
 יֵדַע אָדָם תְּהִלּוֹת רֹוַח וְנֶפֶשׁ מַחֲשָׁבוֹתֶיהָ וּמוֹמּוֹתֶיהָ
 אֲשֶׁר יַעֲוּפוּ כַּחַץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מִבּוֹאוֹ ? כַּעַתָּה
 חוֹשֶׁבֶת עַל הַסֵּפֶר אֲשֶׁר לִפְנֵינוּ , וְכִרְאוֹתָהּ דֶּרֶךְ
 מִשַּׁל מֶלֶת אֶפְרַיקָא כְּרֹגַע הִיא בְּאַרְץ אֶפְרַיקָא , וְעַל
 דְּמוֹת אֲנָשִׁיהָ וּשְׁחֵרוֹתָם וּמִדּוֹתֶיהֶם תִּשִּׁים עֵינֶיהָ .
 מִי יוֹכֵל לִבְאֹר עֲנִין חִלּוּמוֹת וְחִזְיוֹנוֹת לִילָה ? עַתָּה
 בְּחִלּוּמִי אֶסּוּר אֲנִכִּי בִּכְבְּלֵי בְּרֹזֶל , יוֹשֵׁב וּמִשּׁוּמָם
 בְּחוֹשֶׁךְ ; וְכְרֹגַע נִשְׁעֵן אֲנִכִּי עַל כֶּסֶף מַלְכוּת , וְכֹל
 הָעָם מִשְׁתַּחֲוִים לְמוֹלִי . וְעוֹד חִזְיוֹנוֹת רַבּוֹת
 הַמְּבַהִילוֹת אֶת שָׂכַל הָאָדָם , וְאִין בִּכְחוֹ לְהַשִּׁיג
 עֲנִינָם וְסִבָּתָם .

וְאָם

לְהַיּוֹכֵל דִּיזְעָם אֲבַעַד אִיזַט נוֹר אִיין זַעְהַר גַּעְרִינְגַּעַר טַהִייל
 דַּעֲסַען , וּוְאִז אִיבַעַד דִּיא עֲרִשְׁטוֹינְלִיכַע אִינְדִּיכְטוֹנְג דַּעֲס
 מַעֲנִשְׁעֵן דִּיא נַאטוֹרְקִינְדִּיגַעַר בַּעֲבָאכְטַעט הַאבַּען . וּוְעַר אֲבַעַר
 בַּעֲגִרִיפֶט דִּיא עֲנַגַע פַֿעַרְבִּינְדוֹנְג דַּעֲס לִיבַעֲס מִיט דַּעַר זַעֲעֶלַע
 וּוְיִא זִיא דַּעַר טַאָד אִין אִינַעֲס אִויגַענְבִּלִיקַע פֿאַרַענַען קֶאן , נַאכ־
 דַּעֲס זִיא דוֹרְךְ דִּיאז גַּאנְצַע לַעבַען אִין אִינַאנְדַּעַר פַֿעַרְוועבֶט וּוְאִ-
 דַּען ? עַבַּען זִיא אִונְבַּעַרִיפֿֿלִיךְ זִינְד דִּיא פֿֿיילִשְׁנַעֲלֶלַען פַֿעַרַענְדַּע-
 רִונְגַען דַּעַר גַּעַדֶאנְקַען . יַעֲצַט אִיזַט דַּעַר גִּיִּסַט אִויף דִּיאז בּוֹךְ .
 דִּיאז פֿֿאַר אִונְז לִיגַט , גַּעַהעֲפֶטַעט , אִין אִינַעֲס נִוא אִיזַט עַר אִין
 אֶפְרִיקָא , אִונְד דַּענְקַט אִיבַעַר שְׁפֶרֶאכַע , זִיטַען , גַּעבִּרִיכַע אִונְד
 פֿֿאַרְבַּע דַּעַר דֶּאָרְטִיגַען אִינְוִאָהנַעַר . אִונְעֶרְקֶלַעַרְבֶאָר זִינְד זִיא
 מַאנְכַע אַנְדַּעַרַע עֲרִשְׁיִנְוִונְגַען אִין דַּעַר מַעֲנִשְׁלִיכַען זַעֲעֶלַע , דִּיא צו
 זִיא פֿֿיילַען טִישְׁוִונְגַען אַנְלֶאס גַּעבַען . הִיַּהַעַר גַּעַהַעַרַען פֿֿאַרַנַעַהמ־
 לִיךְ דִּיא טִרִימַע . בַּאֲלֹד זִיעַהַט זִיךְ דַּעַר טִרִימַעַנְדַּע אִין אִינַעֲס פֿֿינַס־
 טַעַרן קַעַרְקַעַר , אִם אִיזַען אַנְגַּעֲשְׁמִידַעט , אִונְד דַּעַר פֿֿעַרְצוֹוִיפֿֿ־
 לִונְג פֿֿרִיז גַּעַגַּעבַען : בַּאֲלֹד זִיטַט עַר אִויף אִינַעֲס שְׁחֶלֶאנַע ,
 אִונְד אִינַע נֶרֶאָסַע גַּאצִיָאן הוֹלְדִיגַט אִיהֶם .

הגוף ממקום למקום; הידים לעשות כל מלאכה;
והראש בגובה קומת האדם, שבו עינים לראות
ולהשמר מפח ופחת, האזנים לשמוע קול הנגשים
אליו, להבדיל בין בכי לשחוק, בין אמרי נועם
לצעקה, ודברי מריבה, הפרה לדבר ולאכול,
השנים להתך המאכל, החיך לבלוע ולהרגיש
הטעם, החוטם להריח ולהשמר מאדים קשים
לגוף: וכן לכל אבר יש תשמיש ותכלית מזה.
ונמצאו כולם על ערך נאה אל הגוף, אין רגל אחד
קצר מחבירו, אין יד אחת כפופה והאחרת פשוטה,
ואין אצבעות היד שווים בגדלם ובעובם, וכל אבר
הגוף נקשרים יחד, וכל אחד מהן משמש לכולן,
ותכלית כלל תשמישן הוא קיום האדם.

וכל

ואנדערען צוועקע איינגעריכטעט. דער קאפף, דיא צירדע דיא
זעם הערדליכען געשעפפֿעם, איזט אין דער העהע אנגעבראכט.
איהם זינד צוגעטהיילט, דיא אויגען, זיך אללענשהאלבען אומא
צוועהען, געפֿעהרליכען דינגען, גרובען אונד שלינגען אויזצוג
וויכען; דיא אָהרען, צו הערען, טענע צו אונטערשיידען: דער
מונד, צום שפֿרעכען אונד עסען, דיא צעהנע, שפֿייזען צו צערמאל
מען, דער גוימען צום שלוקען, דען געשמאק צו אונטערשיידען;
דיא נאזע, צום ריכען; ענדליך דיא הענדע, אללעס אנצופֿא
סען, צו בעפֿיהלען, אונד אללערלייא ארבייטען צו פֿערדיכטען;
דיא פֿיסע, דען לייב נאך יעדער בעליביגען ריכטונג צו טראגען;
אונד זא זינד אללע אינגערע טהיילע דעם מענשליכען קערפֿערס
צו פֿערשיידענען פֿערדיכטונגען בעשטימט, דיא אינסגעזאמט
אויף דיא ערהאלטונג דעם מענשען אבצוועקען. אייניגע איי
סערסט זעלטנע אויזנאהמען אבגערעכנעט, פֿינדען וויר ביא
אללען מענשען איין גלייכעס אונד שענעס פֿעהרעהלטנים אים קער
פֿערבויא; וועדער איזט איין פֿום קירצער אלז דער אנדערע, נאך
איין אונטערשיד צווישען דער רעכטען אונד לינקען האנד, אונד
דיא פֿינגער האבען איינע בעוואונדערונגסוויירדיגע סימעטריע.

יקצור. והכורס יבצור. ואת דגנס ותירושם ברנה
 יאספו. עוד מעט. והסער סוער על שדמת שוממה.
 והחורף מכסה פני אדמה בקרח ושלג. ומחרדתו
 יעמדו מים. הסדר הזה נוהג מזמן הבריאה עד
 היום הזה. וכן אמר הכתוב: עו דכל ימי הארץ.
 זרע. יקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום
 ולילה לא ישבתו.

פרק ה

(פלאות בריאות האדם. ידיעת השם חסדו וטובו.)

לד חזו מפעלות ה' באדם! כל אבר ואבר נעשה
 ונערך לתכלית מה: הרגלים ללכת ולהניע
 הגוף

דעם שניטטער, דיזע דעם ווינצער. ענדליך קאממט דער זעגענדייכע
 הערבסט, דער דעם מענשען הערץ ערפרייעט, אונד קארן אונד
 מאסט ווערדען מיט פראהעם געזאנע איינגעבראכט. נאך איינע
 וויילע — אונד ברויזענדע שטירמע דורכהיילען דיא וויסטען פֿעלדער
 דער ווינטער קאמט, אונד היללט דיא ערדע אין שנעע: פֿאר זיי
 געם אונדוידער שטעהליכען פֿראסטע ערשטארדען דיא געוועסער —
 דיעזע אבוועקסלונג דער יאהרסצייטען, בעאבאכטעט זייט אנ-
 בעגין דער וועלט דער איהר פֿאן גאטט אין דער שריפט אנגע-
 וויזענען אָרדנונג: „זא לאנגע דיא ערדע טאגע האט,
 זאלל ניא אויפֿהערען: אויזואאט אונד שניט-
 קעלטע אונד היטצע, זאממער אונד ווינטער-
 טאג אונד נאכט.“

קאפיטעל ה

(דער וואונדערבארע בויא דעם מענשען. אללוויסענהייט גאטט
 טעם; זיינע גיטע אונד גאדע.)

לד בעוואונדערט דיא גרעסע גאטטעם אין דעם מענשען! —
 יעדעס גליעדמאס זיינעם קערפערס איזט צו איינעם בע-
 זאנדערען

ונוסף עליהם גדורי ולגיונות מלאכי מעלה אשר
מציאותם אינה נופלת תחת חושי האדם אבל
השכל מברר אפשרות היותם והתורה הקדושה
מעידה שהשם ית' בראם משרתיו עושי רצונו.

לג התבוננו מעט אהובי! על הסדר הנפלא
שיש בעולם. השמש זורה תמיד ביום וירח
בלילה. לא ישנו את תפקידם: ואם משתנות
עתות השנה, הנם משתנות על סדר קבוע.
החורף חלף הלך לו ויבואו ימי האביב: האדמה
תוציא צמחה. העמקים יעטפו בר. וכל עץ
ישלח פארות חדשות ויציצו לעשות פרי. אז
האדם עובד את שדהו, חורש וזורע. ובהגיע תור
הקציר, השבלים מלאו חטה ושעורה והבשילו
האשכולות ענבים. והנה בא עת האסיף האכר
יקצור

הערשט. אונד שטעללען וויר אונז ענדליך דיא לעגיאנען דער ענגעל,
בעוואהנער דער אבערוועלט פאר, דערען דאזיין צוואר ניכט אין
דיא זיננע פֿעללט, אבער דיא פֿערנונפֿט פֿיר מעגליך, אונד דיא
אפֿענבארונג פֿיר ווירקליך ערקלערט: ניכט וואהר? וויר זינד
צו אהנמעכטיג, דיזע אונערמעסליכע מאכט צו בעגרייפֿען.

לג געהען וויר ווייטער, אונד בעאבאכטען דיא ערשטוינענסע
ווירדיגע אָרדנונג, וועלכע איז דער וועלט הערשט. דיא זאג
נע בעלייכטעט דען טאג, דער מאָנד בעשיינט דיא נאכט; ניא הא
בען זיא נאך איהרע בעשטימונג פֿערענדערט. דיא יאהרעסצייטען
וועכסעלן צוואר מיט איינאנדער אב, אבער אימער נאך איינער
פֿעסטגזעצטען אָרדנונג. אויף דען ווינטער פֿאלגען דיא שענען
פֿריהלינגסזאגע; דיא ערדע בעדעקט זיך דאן מיט גרעזערן
קרייטערן, אונד בלומען אללער פֿארבען, אונד דיא טהעלער
בעדעקען זיך מיט געטריידע. דיא ביימע טרייבען נייע שעסלינגע, דאן
בליטהען, אונד צולעצט פֿריכטע העדפֿאר. דער מענש בעשטעללט
דאז פֿעלד, פֿעליגט אונד זעט אונד טרייבט דאז פֿיה אויף דיא
ווידע. מיט דעם פֿריהלינג וועכסעלט דער זאממער. אללעס
פֿיללט זיך, אללעס רייפֿט, אעהרען אונד טרויבען; יענע ווינקען

דעם

C ג

ואול' אצל השם כל השלמיות הם נאחזים יחד בקשר
אמיץ. ובכל שלמות אחת נמצאות כולן נכללות
בה. כאשר מעידים על זה אור התורה ואור השכל.
לב הנה אין לכם כי אם להביט על הברואים.
שהם מראה אלקי חיים. ונמצאו כל השלמיות
קשורי. ונאחדים יחד. ועתה צאו וראו והשתוממו על
עוצם גבורתו! אחרי אשר לא הי' כל מאומה. ברא מאין
המון בריות לאין מספר. משונות בגדלם. בתארם.
ובטבעם. השמים. שמש. ירח. וכל צבא הכוכבים.
הארץ ומלוואה. ההרים והגבעות. יערים וכל עצי
השדה. הצמחים ופרחים למיניהם. הימים
הגדולים. הנחלים וכל דגתם. כל עוף כנף. כל
רמש הרומש. כל החי וכל הבהמה. ואת האדם
החלוש וקצר רוח. המושל בכל אשר תחת השמים.
נוסף

ווערדעט; אבער אויך ראז ליכט דער פֿערנונפֿט איבערצייגט אונז
פֿאן דער וואהרהייט. דאס גאט ניכט דיעזע אָדער יענע פֿאלל =
קאממענהייט איינצעלן. זאָנדערן אללע צוזאממען אין אונזערע
טרענליכער פֿערבינדונג בעזייטצע.
לב בעטראכטעט, מיינע ליעבען! אונד ערשטוינט איבער דיא
אללגעוואלטיגע קראפֿט, וועלכע אויז ניכטס, אָהנע אירגענד
איינען שטאָף געהאבט צו האבען, איינע זאָגראַסע מאַנניגפֿאל =
טיגקייט אונזערהלבארער וועזען, פֿערשיעדען און גרעסע, געשטאלט
אונד גאטור ערשאפֿען האט. שויעט דען היממעל, דיא זאננע,
דען מאָנד, אונד דאז גראַסע העער דער שטערנע; דיא ערדע מיט
דעם אונגעהייערן געבירגע אונד וואלדונגען, ביימען, פֿלאנצען =
בלומען; דאז ווייטגעשטרעקטע וועלטמעער, אונד אנדערע מעערע
אונד גראַסע פֿליסע מיט איהרען צאהלרייכען גאטטונגען פֿישע.
בעדענקט, וויא גראַס דאז טהירדייך זייא! ווער איזט אים שטאנדע,
אללע געשלעכטער דעם בעפֿידערטען בעפֿליגעלטען פֿיהעם, דער
אינועקטען, דעם פֿיהעם, דער צאהמען אונד ווילדען טהידע צו
צעהלען? דענקט אייך הינצו, דאז גראַסע, און צאהל אנד קא =
דאקטערן רייכע מענשענגעשלעכט, דאז דיעזע אונטערוועלט בע =
הערשט

בבני אלים הם המלאכים, ששלמותם עליונה מאד.
אין מי מהם ידמה אליו שהם חסרים בערכו יתברך.

פרק ד

(שלמיות הבורא נאחזים יחד.)

לא כל השלמיות שהם בבורא ית' אינן נפרדות זו
מזו. אל וזחשבו, ששלמות הגבורה היא בפני
עצמה. ושלמות החכמה בפני עצמה, או ששלמות
החנינה נבדלת מן האחרות, כמו שתמצאו בבני
אדם; יש מי שהוא שלם בענין אחד, והוא חסר
בענין אחר. זה עולה למעלה במדרגת החכמה,
אבל מדרגת חנינותו פחותה ולמטה ממדרגת חברו.
ואולם

קעניגדוד אויגערופען: ווער אונטער דען געוואלט יגען
איוט גאט גלייך! אויך אונטער דען פאלקאממענסטען
ענגעל, איוט קיין איינציגער מיט דעם ערהאבענסטען וועזען צו
פֿערגלייכען.

קאפיטעל ד

(דיא פֿאלקאממענהייטען גאטטעס זינד מיט איינאנדער אינא
ניגסט פֿערבונדען.)

לא דיא געטטליכע פֿאלקאממענהייטען לאסען זיך ניקט פֿאן איינא
אנדער טרענען; דאז הייסט, איינע יעדע דערזעלבען
ענטהעלט אללע איבריגען אין זיך. ביא דעם מענשען קאן
צום ביאשפיעל, איין האהער גראד פֿאן גיטע אהנע ווייזהייט
אנגעטראפֿען ווערדען, אונד זא אויך אומגעקעהרט. אין גאט
אבער זינד אללע פֿאלקאממענהייטען אין דעם העכסטען
גראדע פֿעראייניגט. דיעזע לעהרע ערהאלטען וויר אויז דעם
געאפֿענבארטען וואָרטע גאטטעס, וויא איהר ווייטער הערען
ווערדעט

הוא הונן בתכלית ההטבה, ועל ידה מציא טרף ומזון, ומשביע לכל חי רצון.

ל הוא יודע בתכלית הידיעה המקפת כל המעשים, השנוים והפעולות המתמידות בזה העולם, תגבורת וחולשת הכחות, כפי שהם פועלים זו בזו תמיד. הוא צופה ומשגיח על כל מעשי בני אדם, ורואה כל מחשבותנו בסתר, לבבנו, אין מזמה נעלמת ממנו. הוא דן אותנו, לא למראה עינים, כי האדם יראה לעינים, והאלקי יראה ללבב. צדיק וישר הוא בתכלית הישר והתמימות, אין לפניו לא שכחה, לא עולה, ולא מקה שוחד. ארך אפים הוא ורב חסד לאוהביו ברי לבב; ואם נכשלו ונפלו, הוא בחסדו מקימם וינשאם וינטלם. לזה אמר דוד המלך: מי ידמה לה' בבני אלים. אף בבני

ואנצע נאטור; ער קענט אללע פֿערענדערונגען אונד ווירקונגען, דיא אין איהר אונאויפֿהערליך פֿאָרגעהען; ער זעהט דיא וויר= קונגען דער דינגע אויף איינאנדער, וויא יעדע קראפֿט צו= אָדער אַבניטומט.

ל גאט בעאבאכטעט אללע האנדלונגען דער מענשען; זיין בליק דרינגט אין דיא געהיימסטען ווינקעל דער מענשליכען הערצען, אונד קיין געדאנקע בלייבט איהם פֿעדבאָרגען. דעסוועגען דיכטעט ער אונז נאך דען געזיננונגען, נאך דעם וואו אין אונזערעם הערצען פֿאָרגעהט, אונד ניכט, וויא דיא מענשען, נאך דעם בלאָס סען אויגענשיינע. גאט איזט אללגעדעכט; דער אללוויסענדע, ניכטס פֿירכטענדע, ניכטס בעדירפֿענדע דיכטער, איזט אונפֿאר= שטייאיט, אונבעשטעכליך, אונד בייא איהם פֿינדעט קיינע פֿער= געסליכקייט שטאט. גאט איזט אללגענדיג; זינדיגען דיא מענשען, זא זעהט גאט איהנען לאנגמיטהייג נאך, לעסט איהנען צייט צוריייע אונד בוסע, אלזדאן דיכטעט ער דיא געפֿאללענען וויעדער אויף. ער ווענדעט איהנען וויעדער זיינע גנאדע צו, זא באלד זיא איהן אויפֿריכטיג, אונד מיט ריינעם הערצען ליעבען. אין דער בעטראכטונג דיעזער פֿאללקאממענהייטען האט דער

קעניג

בַּחֲפִיז הַעֲצָם שֶׁבְּרָאוֹ. וְהַמְצִיאוֹ. וּמִקִּימוֹ. וְאִ"כ
בְּכָל רִגְעַ וּרְגֵעַ הוּא נֹצֵר לְאוֹתוֹ עֲצָם הַמִּקִּימוֹ:
וְהַעֲצָם הַנֹּצֵר אִי אִפְשָׁר לוֹ לִהְיוֹת שְׁלֵם כְּמוֹ הַעֲצָם
שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְלִכֵּן הַשְׁלָמוֹת הַגְּמוּרָה בַּהַחֲלִט
אֵינָה נִמְצָאת כִּ"א בְּבוֹרָא ית', שֶׁמְצִיאוֹתוֹ וּקִיּוֹמוֹ
הֵם נִצְחִים. וְאֵינֶם נִתְּלִי בְּשׁוֹם עֲצָם חוּצָה לוֹ. וְכָל מֵה
שֶׁהוּא מַעֲצָמוֹ הוּא.

כט הַשֵּׁם ית' הוּא אֲמִיץ וְחֹזֵק בַּתְּכִלִּית הָאוֹמִץ.
שֶׁבּוֹ בָּרָא אֶת הָעוֹלָם כּוֹלוֹ. וְאִי אִפְשָׁר לְצִיִּיר
וּלְחִשׁוֹב שׁוֹם קוֹצֵר וְחֹסְרוֹן בְּכַח הַבוֹרָא. הוּא חָכֵם
בַּתְּכִלִּית הַתְּבוּנָה. אֵין דָּבָר נִסְתָּר מִחִבְמָתוֹ. שְׁעַל
פִּי הַכִּיֵּן כָּל הַיְצוּרִים לְמִינֵיהֶם בְּמִרְאָה וְתִמְנוּנָה.
בְּכַחוֹת שׁוֹנוֹת וְנַעֲרֻכוֹת אֶל תְּכִלִּיתָם.
הוּא

גַּעֲנֵעֲנִט וּוְעִדְרֵעַן. אוֹיךְ זִיא זִינֵד גַּעֲשַׁעֲפָע; אֵלֹז גַּעֲשַׁעֲפָע הַעֲנִיט
אִיהֵר דֹּאזִיין פֿאַן אֵינַעם אַנדערן נאַטְהוּעֵנדיגען, זַעלְבִּסְט שְׂטֵעֵנדיגען
וּוְעִזֵּעַן אַבִּי. וּוְעִר אַבְעֵר פֿאַן אֵינַעם אַנדערן אַבְהֵעֲנִיט, אִיזֵט שְׂאָן
אֵין דִּיזֵער דִּיקוּיכְט אַלִּילִיין מֵאֵנְגֵעֶלְהֵאפֿט: עֵז פֿעֶהֶלְט אִיהֵם דִּיא
זַעלְבִּסְט שְׂטֵעֵנדיגקייט. גַּאָט אַלִּילִיין, דֹּאז זַעלְבִּסְט שְׂטֵעֵנדיגע, זִיךְ
גַּעֲנִיגֵעֵנְדֵעַ וּוְעִזֵּעַן, שְׁעִפֿפֿעֵר אֹונֵד עֶרְהֵאֶלְטֵער אַלִּלֵער דִּינַע, אִיזֵט,
אַהֵנֵעַ אַלִּלֵעַ בַּעֲצִיעֵהוֹנֵג אֹונֵד פֿעֶרְגִּילִיכֹונֵג אֵן זִיךְ זַעלְבִּסְט הַעֲכִסְט
פֿאַלְלֵקְאָמֵמֵעַן; אֵינִדֵּעַס דֵּעֶסֶען וּוְעִזֵּעַן אֹונֵד פֿאַרְטֵדוּיֵער אֹונֵד אַבְהֵעֲנִיג,
אֵין זֵינַעם אֵיגֵעֲנֵעַן וּוְעִזֵּעַן גַּעֲרִינֵדֵט זִינֵד.

כט גַּאָט אִיזֵט אַלִּלְמַעֲכִיטִיג; עֶר בַּעֲזִיטְצֵט דִּיא פֿאַלְלֵקְאָמֵמֵעַן
סְטֵעַ מֵאֲכֵט אֹונֵד קֶרֶאפֿט, וּוְאֵמִיט עֶר דִּיא אֹונֵגֶהִיֵּער
גֶרֶאָסֵעַ וּוְעִלֵּט עֶרְשֵׁאפֿפֿעַן הָאָט, אֹונֵד זִיא עֶרְהֵעֶלְט; כִּיִּיא גַּאָט
לַעֲסֵט זִיךְ קִינֵעַ שׁוּעֵכֵעַ, קִיין מֵאֵנְגֵעַל אֵן גַּעֲוֵאֶלְט דֵּעֲנִקֵּעַן: וּוְאֵז
מַעֲגִילֵךְ אִיזֵט, קֵאן עֶר צוֹר וּוִירְקִלִיכְקִיט בְּרִינַעַן: גַּאָט אִיזֵט
אַלִּלוּוִיזֵעַ; אֵין דֵּער בִּילְדֹונֵג צֵאֶהֶלְלֵאזֵער גַּעֲשַׁעֲפָע, אַלִּלְעֲנִטְהֵאֶלְבֵּעַן
אֵין דֵּער גֵאנְצֵעַן נֶאטוֹר עֶרְבִלִיקֵעַן וּוִיר אֵינֵעַ צוּעֶקְמַעֲסִיגֵעַ אֵינֵעַ
רִיכְטֹונֵג, אֵינֵעַ אֹונֵד גֶרֶינֵדִלִיכֵעַ וּוִיזֵהִיט. גַּאָט אִיזֵט אַלִּלְגִיטִיג;
זִיין וּוְאֵהֶלְטֵהוֹן אִיזֵט גֶרֶענְצֵעֶגֶלֶאז. אַלִּלְעֵס, וּוְאֵז לַעֲבֵט, וּוְאֵז
אַדֵּעַס הָאָט, וּוִירְדֵּד דוֹרְךְ זֵינֵעַ גִּיטֵעַ עֶרְנֵעֶהֶרֶט, גַּעֲשִׁפִּיזֵט אֹונֵד
גַּעֲזַעֲטִיגֵעַט. גַּאָט אִיזֵט אַלִּלוּוִיִּסְעֵנֵד; זִיין וּוִיִּסֵּעַן אֹונֵד פֿאַסֵט דִּיא
גֵאנְצֵעַ

והחנינה • וכן הדבר נוהג בכ המדות והקנינים
והמעלות שנמצאו בם מדרגות • והעולה על
מדרגה עליונה • הוא שלם באותו המדרג והמעלה
או באותו הקנין : אבל עכ"ז אין שלמותו גמורה
בהחלט • אבל נערכת היא אל מדרגות שאר בני
אדם הפחותים ממנו במדרג או בקנין מה • ואפשר
שימצא אדם אחר בעולם • והוא יותר שלם גם
ממנו •

כח והאדם ההוא אשר שלמותו היא באמת
עליונה על כל מדרגות בני אדם יחד • הוא
שלם בערך אל בני אדם • אבל הוא חסר בערך אל
המלאכים • שהם בלי ספק יותר שלמים ממנו • והנה
אף שלמות המלאכים אינה גמורה בהחלט • שגם הם
נבראים • שכל נברא היותר שלם • הוא חסר
באשר הוא נברא • ובריאותו מציאותו וקיומו נתלים
בחפץ

איהרע שטופפֿען האבע • דיעזער מענש האט איינע בעזאנדערע
לייבעשטערקע • אדער בעזיצט פֿיל וויסענשאפטליכע קענטניסע •
אדער איין זעלטענעם גוטעס הערץ • יענער איבערטריפט איהן אן
שטערקע • געלע הרזאמקייט • אדער הערצענסגיטע • אינדעסען פֿינדעט
זיך איין דריטער • דער ביידע אין אבייבט אויף דיעזע פֿארציגע
ווייט הינטער זיך לעסט • דיעזען דריטטען • נעננען וויר אלסדאן
פֿאללקאממען • אבער נור אין בעציעהונג אויף יענע ביידע אונד
אללע איבריגע אונז בעקאנטע מענשען • עז קאן אבער אירגענד
וואַ יעמאנד ווין • דער אויך דיעזען איבערטריפט • געגען וועלכען
יענער אלזא אונפֿאללקאממען ערשיינען ווירדע •

כח אללע פֿאללקאממענהייטען ערשאפֿענער וועזען בעציע
הען זיך אלזא נור אויף אנדערע איהרעם גלייכען • וועלכע דיע
זע אדער יענע קראפט • אייגענשאפט • אדער פֿערטיגקייט אין
איינעם מינדערען גראדע אלז יענע בעזיצען • דער פֿאללקאמ
מענסטע מענש בלייבט איממער מאנגעלשאפט אין פֿערגלייכונג
מיט העהערן וועזען • אבער אויך דיא ענגעל קעננען נור אין בעציע
הונג אויף מענשען • אבער ניכט אן אונד פֿיר זיך פֿאללקאממען
גענענט

מאין ליש, אבל נתן בחומר ההוא צורות שונות,
כמו צורת השמש, והירח, והכוכבים, צורת האילן,
הנשר, והאדם. ודומיהם, הוא אינו אלא טועה;
שלא הי' כל מאומה קודם הבריאה רק השם לבדו.
הוא קדמון לכל דבר אשר נברא, ראשון
ואין ראשית לראשיתו.

כז ומעתה תדעו בני! שהבורא ית' הוא שלם
בתכלית השלמות, ומרומם מכל שלמות
האנושי. אם תשימו לבכם על כל כח, מעלה,
קנין ומדה שנמצאו בבני אדם, הלא תראו שיש
לכולם מדרגות זו למעלה מזו. האדם הזה הוא חזק
ובעל כח, והאחר הוסיף אומץ ממנו, ויש מי שחזק
משניהם. אלה החכמים מאד והם בעלי מדע, ואלה
העמיקו יותר בחכמו, וכח שכלם עצום מאד
ויש מי שהשכיל יותר ותבונתו גבר על חכמת כולם.
כן נפש ראובן טובה, ושמעון מרחם וחונן יותר
ממנו אבל נפש לוי נעלתה על כולן במדות ההטבה
והחנינה

איוט: דעריעניגע איזט אים אירטהומע, וועלכער גלויבט, עז זיין
שאן פאר דער שעפפונג איינע מאטעריע דא געוועזען, וועלכע פער-
שיע דענע פארמען אנצונעהמען עמיפפענגליך. וואר אונד דאס
דער שעפפער אייגענטליך ניכטס הערפארגעבראכט, זאנדערן
נור דער פארהאנדענע מאטעריע אללערלייא געשטאלטען, אלז:
זאנע, מאנד, שטערנע, בימע, אדלער, מענשען, א'י' וו'
ערטהיילט העמטע. דען פאר ענטשטעהונג דער וועלט וואר אויסער
גאט דורכאויז ניכטס פארהאנדען. ער איזט דאז אורער-
שטעטע ערשטע וועזען דאז קיינען אנפאנג האט.
כז אויז דעם ביזהער געזאגטען איזט לייכט צו בעגרייפען,
מיינע קינדער! דאס גאט אים העכסטען גראדע פאלל-
קאממען, איבער אללע דענקבארע פאללקאממענהייט ווייט ער-
האבען איזט. — איהר האבט וואהל שאן בעמערקט, דאס יעדע
לייבעס, אדער זעעלענקראפט, טוגענד אדער אייגענטהימליכקייט
איהרע

הנה יחלשו מרגע לרגע עד זקנה ושיבה. השנים
האלו אינן מורגשים כ"א לזמן רב, וע"כ הם
מתמידים בלי הפסק. כן הרבה נוהג בכל הנבראים.
אחרי שעצמותם מחוברת מחלקים, והם משתנים
תמיד להקבץ יחד, או להפרד איש מעל אהיו.
אמנם הבורא אדון הטבע אינו נברא, אינו מחובר
מחלקים, ואינו משתנה לעולם.

כו העקר הרביעי, שקודם בריאת
העולם לא הי' שום חומר, או ענין מה
זולת הש"ת, ושכחו וברצונו בלבד ברא והמציא
את כל הנמצאים עתה בעולם מאין ומלא דבר,
והטביע בכל אחד מהם הצורה הנאות לו כפי מהותו
ותכליתו. המדמה בנפשו שקודם בריאת העולם
הי' ענין או חומר מה, ראוי לקבל צורות שונות,
ושהבורא לא המציא את הנמצאים עתה בעולם

מאין

שטילל צו שטעהען, ארבייטעט דיא נאטור, אונאויפֿהערליך,
אבער נונמעהר אן דער אויפֿלעזונג דער טהיילע, דיא קרעפֿע
טע געהמען אב, דיא פֿליסיגקייטען פֿערטראקנען, אונד דער
שענע מאן איזט אין איינען אויזגעצעהרטען געביקטען גריין
פֿערוואנדעלט, זא געהט עז מיט אללען ערשאפֿענען דינע
גען! זיא פֿערענדערן זיך בעשטענדיג, אבגלייך וויר דיא פֿערע
ענדערונגען ניכט מיט דען אויגען פֿערפֿאלגען קעננען, אונד
איהרער ערשט אלזדאן געוואהר ווערדען, ווען זיא שאן מערקט
באר געווארדען זינד, דער רעגירער דער נאטור, גאט אלליין,
איזט אונפֿערענדערליך.

כו דער פֿירטע גלויב ענסארטיקעל איזט: וויר האלטען
פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס פֿאר ערשאפֿונג דער וועלט
וועדער איין שטאף, איינע מאטעריע, אדער זאנסט עטוואס
אויסער גאט פֿארהאנדען וואר, אונד דאס ער דאז גאנצע
וועלטאלל אויז ניכטס הערפֿאר געבראכט, אונד יעדעס געשעפֿע
זיינע אייגענע נאטור, איינע זאלכע פֿארס אונד געשטאלט געגעבען
האט, דיא זיינעם וועזען אונד צוועקע אין דער שעפֿונג אנגעמעסען

איזט

שאינו מחובר ומורכב מחלקי לכן עצמותו נצחי.
אי אפשר להשתנות.

כה ולבאר זאת יותר, דעו בני! שכל הנמצאים
בעולם משתנים תמיד בלי הפסק. אף
שהשתנות אינה נראית ומורגשת כ"א לזמן מופלג.
האדם. ד"מ בתחלתו הוא יונק, ואחרי איזה זמן
הוא ילד, וכשיגדל יותר והי' לנער, ואם עוד
רבות בשנים והנהו איש, ואחרי אשר יארכו לו
הימים הוא זקן. והנה אין אדם נהי' נער או איש
או זקן כרגע אחת, אבל מעת בואו לעולם הוא
משתנה בכל רגע, ויגדלו חלקי גופו ויתאמצו כחותיו
לאט לאט עד שיגיע לימי הילדות, ומהן יגיע לאט
לאט אל ימי הנערות, וכן יוסיף אומץ עד שהי'
לאיש. הוא משתנה תמיד, וכחותיו אשר גדלו עד
הנה

אונד טהיילבאר, דאז איזט, דיא טהיילע, אויז דענען יעדעס
דינג בעשטעהט, קעננען ווידער פֿאן איינאנדער געטרעננט
ווערדען. גאט אלליין איזט פֿאללקאממען איינפֿאך, אָהנע צוזאמם
מענפֿיגונג, אונטהיילבאר, אונפֿערענדערליך אונד אונענדליך.
כה אום דיזעס דייטליכער צו מאכען, זעטצע איך הינצו:
דאס אללע דינגע אין דער וועלט אָהנע אויזנאהמע, זיך
אונאויפֿהערליך פֿערענדערן, אָבגלייך איהרע פֿערענדערונגען
צוויילען ערשט נאך גערוימער צייט זיכטבאר ווערדען. בעאָס
באכטעט, ליעבען קינדער! דען מענשען צום ביישפיעל אין דען
פֿערשיעדענען צייטען זיינעם אלטערס: ער איזט קינד, דאן
יינגלינג, מאן, אונד ענדליך גרייז; צו קיינער דיזער עפֿאָכען
זיינעם לעבענס געלאנגט ער אויף איינמאהל, זאָנדערן נאך אונד
נאך זיין קערפער פֿערענדערט זיך אונאונטערבראָכען; פֿאן
דער געבורט אן נימט ער אללמעעהליג אן וואכסטהום אונד
קרעפֿטען צו, ביז ער דיא צייט ערדייכט, דיא וויד דאז קנאָס
בענאלטער נעננען. דיא פֿערענדערליכקייט געהט איהרען
שרייטט, אָבגלייך לאנגזאם אונד אונמערקליך, פֿאָרט, ביז ער
צום יינגלינגס, דאן צום מענליכען אלטער געלאנגט. אָהנע
שטילל

בו שום מקרה ממקרי הגוף. כל גוף או
עצם גשמי. הוא נמצא במקום מן המקומות אשר
מגבילו ומבדילו. השם ית' לבדו אינו נתפס ואינו
נגבל בשום מקום; כן אמר שלמה המלך ע"ה:
הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך.
כל עצם גשמי יש לו אורך ורוחב, גובה, ועומק, אבל
העצם הפשוט הנשגב לא יתואר במדה, ואינו
נערך אל דבר שאפשר למדוד אותו.

כד כל עצם גשמי, אפשר להשיגו באחד מן
החושים הראות, השמיעה, הריח, הטעם, והמשיש.
לא כן עצם אלהות, אי אפשר להשיג מציאותו כ"א
ע"י השכל. כל עצם גשמי, מחובר מחלקים,
ומשתנה אם בזמן קצר, או אחרי שנים רבות, עד
שינתקו חלקי הגוף, ויפזרו אחד הנה ואחד הנה,
אבל הבורא אחד בעצמותו, כבר אמרתי (סי' יח)
שאינו

קערפער האט, אונטער קיינער קערפערליכען געשטאלט,
בעשאפֿעגהייט, אדער אייגענשאפֿט פֿאָרגעשטעללט ווערדען קאן.
יעדעס קערפערליכע וועזען, ווירד דורך דען אָרט, וואָ עז זיך
בעפֿינדעט, בעשרענקט, בעגרענצט, אונד פֿאָן אנדערן דינגען
אבער אנדערט; גאָט אפער ווירד פֿאָן קיינעם אָרט איינע
געשלאסען; וויא ש'למה שפראך: דיא היממעל, אונד
דער היממעל היממעל קעננען דיך נישט אומפֿאָ
ס עז יעדעס קערפערליכע וועזען, האט איינע לענגע, ברייטע, העהע,
אדער טיעפֿע; דאז ערהאבענע, איינפֿאכע וועזען, האט קיינע דיעזער
אייגענשאפֿטען. עז איזט אונערמעסליך; עז קאן מיט קיינעם דינע
גע אין פֿערהעלטניס, אדער פֿערגלייכונג קאממען.

כד דיא קערפערליכען געגענשטענדע געבען אונז זינליכע בעגריפֿפֿע,
דאז איזט, וויר בעגריפֿפֿען, אונד אונטערשיידען זיא דורך דיא
זינע. פֿאָן גאָט האבען וויר נור איינען פֿערשטאנדסבעגריף:
נעמליך דיא פֿערגונפֿט אלליין איבערצייגט אונז פֿאָס דאזיין
איינעם זאלכען וועזענס. אללעס, וואז וויר דורך דיא זינע
אפהרגעהווען, איזט צוזאממען געזעטצט, (יח) פֿערענדערליך,
אונד

הברואים מאין ליש; לא נתייעץ בשום עצם
ואינו נעזר כ"א בכחו וגבורתו. שלא הי' נמצא שום
דבר זולתו. הוא לבדו מקיים העולם וסדורו.
משגיח על כל צבאות ברואיו ושומר את חקי הטבע
יחיד. כל הנמצאים עומדים וקיימים בחפצו
וצריכים לו. והוא אינו צריך להם. אין עצם יכול
לעמוד נגד רצונו. מי יאמר לו מהתעשה? וביד מי
למנעו מלמלאות חפצו? היכול זכוכה לשתק הרים
ממקומם? כן אין בכח כל הנבראים יחד להעבירו
מרצונו. שהוא יחיד ושליט בכל. הוא אחד
ואין יחיד. כיחודו. נעלם וגם אין
סוף לאחדותו.

פרק ג

(רוחנית ושלמיות השי"ת)

כג העקר השלישי שעצם השם ית' אינו
גוף. אין לו דמות הגוף. ולא נמצא

בו

בעשטעהען נור דורך זיינען וויללען; אללע בעדידפֿען זיינער
ער אבער בעדארף קיינעם זיינער געשעפֿפֿע. זיינעם וויללען קאן
נימאנר ווידערשטעהען: זא וועניג איינע פֿליגע בערגע פֿערזעצען
קאן עבען זא וועניג זינד אללע געשעפֿפֿע צוזאממען איס
שטאנדע. דאז איינציגע, אלליינהערשענדע וועזען פֿאן דעם
אבצוברינגען. וואז עז אין זיינער ווייזהייט בעשלאסען האט
"עד איזט איינציג; קיין וועזען איזט זא איינפֿאך,
אלז דער אונבעגלייכע, אייניגע גאט."

קאפיטעל ג

(אונקערפֿערייכקייט אונד פֿאלקאממענהייטען גאטטעס)

כג דער דריטטע גלויבענס אדטיקעל איזט, וויד
האלטען פֿיר וואחר אונד געוויס, דאס גאט קיינען
קערפֿער

האדם, שגם הוא גוף אחד, אבל מחובר מאברים.
כמו הראש, הידיים, והרגלים. והאברים הם מורכבים
מעצמות, בשר, גידים, עורקים, דם, ושאר לחיות.
וכן כל נברא שחמצאו בעולם, הוא מורכב מחלקים,
ואינו אחד באמת. ואולם עצמות הבורא היא
אחדות גמורה ואינה מחוברת. ולכן אי אפשר
לנו לדמות בשכלנו שום ציור מענין אלקות. אין
עין יכול לראותו, ואין אזן ישמע קולו. גם לא
נוכל להמשיל אותו לשום נברא, שמציאותו
נודעת לנו ע"י אחד מן החושים, אבל מציאות השם
ואהדותו כושגים אצלנו בדרך כח השכל בלבד.
אף שאנו יכול לצייר מהותו. שמע ישראל ה'
אל קינו ה' אחד! שהוא אחד באמת.

כב והוא יחיד בעולמו: כאשר נזרה חכמתו
לברוא את העולם, הוא לבדו הוציא כל
הברואים

בלוט, אונד אנדערן פליסיגקייטען. דיא נעמליכע בעשאפֿע
פֿענהייט האט עז מיט יעדעם קערפער: אללעס איזט צוזאם
מענזעטצונג, אונד בעשטעהט אויז טהיילען. גאטט אלליין אַעט
דאז איינפֿאכסטע אונד דארום אויך דאז אונבעגרעפֿליכסטע
וועזען. ער קאן נישט וויא דיא געשעפֿע דורך דיא זינע, געזיכט,
געהער, געפֿיהל, א"ז וו' וואהר גענאממען ווערדען. פֿאן זינעס
דאזיין זינד וויר בלאס דורך דיא פֿערנאפֿט, איבערצייגט,
אָהנע אונז פֿאן זינעס וועזען איינע פֿאדשטעללונג מאכען צו
קעננען. הערע ישראל! דאזע וויגע וועזען, אונזער
גאטט, איזט איינפֿאך אונד איינציג!
כב ער איזט איינציג, פֿאד אונד נאך דער שעפֿונג. אלו
זינע ווייזעהייט בעשלאסען האטטע, דיא וועלט הערפֿאד צו
בריינגען זא שוף ער אללעס אָהנע הילפֿע איינעס אנדערן וועזענס.
דא אויסער איהם נאך קיינעם פֿאדהאנדען וואר. אויך אין דער
שעפֿונג ערהעלט ער אליין דיא וועלט, דאז אונזעהלבארע
העער דער ערשאפֿענן וועזען, אונד וואלטעט נאך זינען געזעטצען,
ווערנע ער דער גאטור פֿאדגעשריעבען האט. אללע וועזען
בעשטעהען

שהוא נמצא מעצמו, ואינו נתלה בשום עצם
זולתו. וכן אי אפשר לחשוב זמן מה, אחר רבבות
שנים, שיהיה ח"ו קץ ותכלית להויתו. שא"כ קיום
מציאותו הי' נתלה בהפך עצם זולתו, שיכול לבטל
מציאותו: והעקר אצלנו שמציאותו אינה נתלית
בשום עצם זולתו, אבל קצם העצמים וכל הנברא
כולם תולה ברצונו ובגזרת חכמתו העמוקה. יגדל
אלקי' חי וישת בה נמצא ואין עת אל
מציאותו.

כא העקר השני, שהעצם הקדוש הנשגב
מכל ציור והשגה, הוא אחד ואין
שני לו: אחד בעצמותו, ויחיד בעולמו וקודם
בריאת עולמו. אחד בעצמותו: הוא עצם
פשוט, שאינו מחובר ומורכב מחלקים, כמו גוף
האדם

וועלכער עז צו זיין אנגעפאנגען העטטע ווערע איינע זאלכע צייט
דענקבאר; זא ווירדע גאט דורך איין וועזען ענטשטאנדען, אונד פֿאן
דעמזעלבען אבהענגיג זיין. ביא דיעזעס וועזען ווירדען וויר דיא
געמליכע אונטערזוכונג פֿארטזעטצען, אונד ענדליך ביא איינעס
שטעהען בלייבען מיסען, דאז אהנע אנפֿאנג דא איזט, אונד
אהנע ענדע דא זיין ווירד. דיעזעס אלזא איזט גאט, דער שעפֿער,
דאז אללמעכטיגע, אונאבהענגיגע וועזען, פֿאן דעסען וויזען,
אונערפֿארשליכען ראטהשליסען דיא ערהאלטונג אללעזע געשעפֿע
אבהענגטיג. גראס איזט דער לעבענדיגע גאט,
אונד האכגעלאבט! דעס דאזיין אהנע צייט,
אהנע אנפֿאנג איזט.

כא דער צווייטע גלויבענסארטיקעל איזט: וויר
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס, דאס דאז הייליגע
איבר אללע פֿארשטעללונג ערהאבענע וועזען איינציג אונד
איינפֿאך איזט: איינציג אהנע גלייכען; איינפֿאך אהנע קערפֿער.
יעדעס דינג, דער מענש צום ביאשפיל, איזט אויך איינע איינהייט,
אבער פֿאן גליעדערן אדער טהיילען צוזאממען געזעטצט, אלס: פֿאס
קאפֿע, לייבע, פֿאן הענדען אונד פֿיסען א' ו' ו'. דיעזע
געשטעהען וויעדער אויז פֿלייש, הייטבען, קנאכען, אדערן,
ברוט

למציאותו • העצם ההוא אשר נקרא בשם
אלקי' ושאר שמות שמתואר בהם בספרינו הקדושי'
נמצא מעצמו • לא כמו שאר הברואים וחנמצאי'
שקבלו מציאותם מן הבורא אשר בראם ומציאות'
תלוי' תמיד בחפץ הבורא ברצותו מקיימם וברצותו
מאבדם • וכמו שהשם אמר ויהי הוא צוה
ויעמוד תבל ומלאה • כן יכול לצות ויבוא קצם •
והנם נאספו כמו רגע • אבל העצם הנשגב מכל
משיג הוא נמצא מעצמו • אין מציאותו נתלית בחפץ
ורצון עצם אחר זולתו • אבל הוא חי • וקיים מרצונו •
כ בעבור זה הוא נצחי • אי אפשר לחשוב זמן מה •
אפילו קודם אלפי' ורבבות שנים • שהתחיל להיות
נמצא • שאז תהי' מציאותו נתלית ברצון עצם אחר
שהביאו בזמן ההוא אל המציאות • וכבר הקדמתי
שהוא

רעסען דאזיין נאטהווענדיג איזט • אונד דאז וועדער אנפֿאנג
נאך ענדע האט • דיעזעס וועזען • וועלכעס אין דער הייליגען
שריפֿט דער נאמען גאט • אונד נאך אנדערע בענענונגען ביי
געלעגט ווערדען • האט זיין דאזיין אויז זיך זעלבסט • אהנע פֿאן
איינעם אנדערן וועזען ערשאפֿען ווארדען צו זיין • אללע געשעפֿע
חאבען איהר דאזיין איינעם שעפֿער אונד הערפֿארבריינגער צו פֿער
דאנקען • פֿאן דעסען וויללען זי איממערפֿארט אבהענגען • ער
קאן זי ווייטער בעשטעהען לאסען • ער קאן זי אויך צער
ניכטען • דאז וועזען • דאז נור שפראך • אונד
אללעס ווארד • נור ווינקטע • אונד איינע גאנצ
צע וועלט שטאנד דא אין איהרער פֿיללע • דארף נור
ווידער ווינקען • אונד אללעס האט איין ענדע • איין אויגענבליק •
אונד דיא גאנצע וועלט קעהרט אין איהר פֿאריגעס ניכטס צו
דיק • ניכט זא • דאז איבער אללען בעגריף ערהאבענע וועזען •
זיין דאזיין אזט אין איהם געגרינדעט • הענגט פֿאן קיינעם אנ
דערן וועזען אויסער איהם אב •

כ עבען דארט איזט עז אויך עוויגי • ווען וויר אין געדאנקען מיליאנ
גען יאהרע צוריק געהען לעסט זיך ראך קיינע צייט געדענקען • אין
וועלכער

ומחפצו נובעות כולן. ותכלית כולן היא
להנחיל את זרע אברהם הצלחת האדם. ואושר
המיועד לו כאשר הוא ישראלי. שהיוכ במצו ואזהרו
אין לאדם אחר חלק בם.

יח זהו כללות האמונה. ואולם אמונת
ישראל בפרט. סובבת ומקפת שלש עשה
עקרים. מהן עקרים. ששכל האדם יכול למצוא
אמתתם על ידי החקירה. ומהן עקרים שאמתתם
נודע לנו ע"י הקבלה והאמונה בדברי משה נביאים.
וחכמים. שכל דבריהם אמת. והנני פה עמכם
לבאר לכם כולם אחד לאחד.

פרק ב

(מציאות ואחדות השי"ת)

יט העקר הראשון. שיש עיצם מחויב
המציאות אין ראשית ואין סוף
למציאותו

כערלייא אנארדנונגען. וועלכע אנדערן מענשען גלייכגילטיג זיין
קעננען. צו בעפאלגען.
יח דיעזעס איזט דאז הויפטזעכליכסטע דעם איזראעליטישען
גלויבענס. אינדעסען ווירד אונזער גלויבע גוועהנליך אין
דרייצעהן ארטיקעלן. אדער ווארצעלן אבגעפאסט: פֿאן
דענען אייניגע, שאן דיא מענשליכע פֿערזוננפֿט דורך נאכזינגען
פֿינדעט, אונד אלז וואהר אנערקענט; אנדערע אבער, דיא
וויר, פֿערמעג דעם גלויבענס אן משה, אן דיא פראפֿהעטען
אונד ווייזען, דערען ווארטע אהנע פֿאלש זינד, פֿיר וואהר האלטען;
וועלכע איך אייך נאך אונד נאך ערקלערען ווערדע.

קאפיטעל ב

(דאזיין אונד איינהייט גאטטעס)

יט דער ערשטע גלויבענס ארטיקעל איזט: וויר
האלטען פֿיר וואהר אונד געוויס דאס, אין וועזען גיבט

הטבע, שאירעו לאבותינו ע"י משה והנביאים, נעשו
כולן כיד ה' החזקה באופן לא יוכל להשיגו שום אדם.
וידה לבדה עשתה כל זאת, להראות כחו הגדול
ולחועיל לבני ישראל עם קרובו, לפי צורך הזמן
והמקום, תועלת רבה אשר לא הי' באפשרות
להשיגה לפי דרכי הטבע: (ב) שכל היעודי' והבטחות
שהבטיחה' את ישראל ע"י משה ונביאיו,
יתקיימו כולם. דבר ה' אמת יקום לעולם!
ואותן היעודים שלא נתקיימו עד הנה,
עתידים שיתמלאו בזמן מן הזמנים כאשר יגזור
אליהם השם. (ג) שכל המצות והאזהרות
הנכללות בתורה שבכתב ובתורה
שבע"פ, מקורן הוא ברצון השם ית'
ומחפצו

הייטען ערצעהלט, דיא אונזערן עלטערן דורך משה אונד דיא
פראפעטען געשעהען ווארען. דיא אללמאכט גאטטעס האט
זיא אויף איינע אונז אונבעגרייפליכע ווייזע ערווינקט,
אום זיינע וואונדעבארע קראפט דארצוטהון, אונד פארציגליך
דארום, אום דער איזראעליטישען נאציאן, נאך דעם בערייפניסע
דער צייט אונד אומשטענדע, אויסעדארדענטליכע וואהלטהאטען
צו ערווייזען, וועלכע אויף דעם וועגע דער נאטור ניכט צו
ערהאלטען געוועזען ווערען. צווייטענס, דאס אללע פֿערהייסונגען
אונד צווייכערונגען, וועלכע גאט דורך משה אונד דיא
פראפעטען דען איזראעליטען צוקאממען ליעס, אין ערפֿיללונג
געהען: דאז ווארט גאטטעס איזט וואהרהאפט,
אונד בעשטעהט אויף עויגע צייטען! דאס אלזא
אויך דיאיעניגען פֿערהייסונגען, רעדען ערפֿיללונג נאך ניכט ער-
פֿאלגט איזט, איינסט, וואן עס דעם געטטליכען ראטה-
שלוס געמעס זיין ווירד, ווערדען דורך דיא טהאט בעוועהרט
ווערדען. דריטטענס, דאס דער וויללע גאטטעס דיא קוועללע
זיא, אויז וועלכער אללע געבאטע אונד פֿערבאטע דעם
געשריעבענען אונד איבערליפֿערטען געזעטצעס הערפֿליעסען;
אונד דאס איהר איינציגער צוועק, דיא בעזעליגונג דער נאכ-
קאממענשאפט אברהם'ס זיא, דערען בעשטיממונג איזט, מאג
בערלייא

מידה השכיל על משה רבנו; לכן מן הראוי להקדים
בזה החלק מן הלמודים, יצריך כל איש ישראל
לדעתם, ולהתנהג על ידן בכל דרכיו ומעשיו
שמבלעדן לא יגיע אל ההצלחה הגמורה המיועדת
לישראל. ואחרי כן נשים לב אל הלמודים ועניני
המוסר, שהצלחת כל אדם תלויה בהם; אף שדרך
זה יוצא מן הסדר הנכון.

פרק א

(כלל האמונה)

דעו עתה בני! שאמונת כל עדת ישראל
בכלל היא: (א) שכל ספורי התורה הם
אמת. כל המופתים והנסים, והם השתנות חקי
הטבע

מיהען, איך מיט דעמיעניגען אויס דעם געזעטצע בעקאנט צו
מאכען, וואו צור בעשטיממונג דעם איזראעליטען, אונד
זיינער פֿערפֿאלקאממונג אונאומגענגליך נעטהיג איזט; אב
גלייך, דעם גאטירליכען גאנגע געמעס, איך איך צופֿאר
דארין אונטערריכטען זאללטע, וואדורך דער בעשטיממונג דעם
מענשען איבערהויפט געניגע געלייטעט ווירד, אונד זיינע
גליקזעליגקייט בעפֿערדערט.

קאפיטעל א

(הויפטזעטצע אונזערס גלויבענס)

וויסעט רעמנאך, ליעבען קינדער! דער גלויבע דער
איזראעליטען בעשטעהעט הויפטזעכליך דארין: ערשט
טענס, דאס אללעס וואהר זיין, וואו דיא הייליגע שריפֿט
פֿאן צייכען, וואונדער, אונד איבערנאטירליכען בעגעבענע
הייטען

איש מפי איש עד משה רבינו. ואף גם הן המה גופי
מצות ואזהרות שנתנו למשה מפי ה': ואולם
להיותם רבים. לא באו עם ספר התורה. והנה
כל המצוות והענינים אשר כתב משה בספר תורת
ה', הם נקראים תורה שבכתב: ואותן הנאורים
והגדרים. שקבלו הנביאים והחכמים איש מפי איש.
נקראים תורה שבעל פה; אף שגם המה היו
נכתבים אח"כ בספר. לפי שתחלת מסירתם היתה
מפה אל פה.

מן ואהרי ששלמות והצלחת איש ישראל
תלויות בשמירת שתי תורות הללו. שבאמת
אינן אלא אחת. כמו שהסכימה על זה כל עדת
ישראל. שהתורה שבע"פ אינה תורה בפני עצמה.
אבל היא מבארת את התורה הכתובה בספר. כאשר
מיר'ה

קלערונגען, וועלכע משה, איהרער ווייטלייגקייט וועגען, ניכט
אויפגעשריבען האטטע, ווערדען מיט דער נעמליכען הייליגקייט
בעאבאכטעט אלז דיא אייגענטליכען געבאטע אונד פערבאטע,
דיא משה פאן גאט זעלבסט איינגעגעבען ווארדען ווארען. יענע
לעהרען אונד פארשריפטען, וועלכע משה אויפגעצייכנעט האט, זינד
דאז שרייבליכע געזעצן; דיעיעניגען ערקלערונגען אבער,
וועלכע אויף דעם וועגע דער איבערליעפערונג דען פראפעטען
אונד ווייזען צוגעקאממען ווארען, הייסען, דאז מינדליכע
געזעצן; וויא וואהל אויך דיעזע שפעטערדיגן אויפגעצייכנעט
ווארדען, אבער אורשפרינגליך פאן דער מינדליכען איבער-
ליעפערונג הערשטאממען.

מן נאך איבעראיינשטימונג דער גאנצען איזראעליטישען גא-
ציאן ווערדען ביידע, דאז געשריבענע, אונד דאז מינד-
ליכע געזעצן, אלז פאן איינאנדער אונצערטרענליך, אלז איינע
אונד דיעזעלבע לעהרע אנגעזעהן: ווייל דיא איבערליעפערונג
זענענפאלס פאן משה הערקאמט, אונד געטליכען אור-
שפונגס איזט. דיעזע צופאלגע געהערט צור בעזעליגונג דעם
איזראעליטען, דיא בעפאלגונג ביידער געזעטצע, וואפאן איינס
דיא ערקלערונג דעם אנדערן איזט. איך ווערדע מיך אלזא בע-
מיהען.

יד המצות והאזהרות הבאים בספר התורה
הקדוש. הן עמוקות מאוד ואין ביד כל איש לבררם
מדעת עצמו כראוי. ולכן הקים ה' בדורות הקודמים
נביאים יודעי רצונו. ללמד לעם ישראל משפטים
וחוקים טובים באר היטב. והם בטוהר לבבם הגיהו
אל קהל דורשי ה' בכל שבת וחדש את המעשה
אשר יעשה לטוב להם. ואת אשר יחדל מעשות.
ואחרי אשר כלו הנביאים. קמו חכמים בישראל
דור ודור לדרוש את ה' ורצונו כמעשה הנביאים.
מן החכמים האלו מצאו ברוחב בינתם לעשות
משמרת וגדר אל התורה הקדושה מאותן הרברים
והמאמרים ששמעו מפי הנביאים. אשר הם קבלום
איש

פערפליכטעט, דיא געאפפֿענבארטע לעהרע צובעפֿאלגען אונד
אונזער בעשטיממונג אלז איזראעליטען גענוג צו טהון.
יד דיא געבאטע אונד פֿערבאטע, וועלכע דיא הייליגע
שריפֿט (תורה) ענטהעלט, זינד ניכט לייכט צו בעגרייפֿן
פֿען, אונד צו ערקלערען. דארום האט גאט אין דען לענגסט
פֿערפֿלאסענען יאהרהונדערטען, פראפֿעטען, דאז זינד,
מעננער, דיא זיינען וויללען פֿאללקאממען קעננען, ערשטע
הען לאסען, דיא איזראעליטישע נאציאן אין דען געאפֿפֿענע
בארטען געזעטצען אונד פֿארשריפֿטען צו אונטערריכטען. זיא
פֿיגטען זיך אויך דען געטטליכען אנאָרדנונגען, אונד זוכטען
יעדען זאנאבענד (שבת) אונד ניאמאנד, דאז געזעטץ צו ערש
קלערען, אונד דייטליך צו מאכען, דאמיט יעדער בעשטימט
וויסע, וואז ער צו טהון, אדער צו אונטערלאסען האבע.
אלז קיינע פראפֿעטען מעהר ערשיענען, דא ערהאבען זיך
אנדערע ווייזע מעננער אין איזראעל, דיא, וויא פֿארמאלס דיא
פראפֿעטען, דאז ווארט גאטטעס עפֿפֿענטליך פֿארטרוגען.
צו דיזע ווייזע מעננער האבען אללע ערקלערונגען דער געזעטצע, וועלכע
בע איהנען איבערליעפֿערט ווארדען, אונד דיא אינסגעזאמט פֿאס
אונטערריכטע משה'ס הערריהרען, גלייכזאם אלז איינע
שוצמויער דעם געזעטצעס אנגעזעהען, אויפֿבעוואהרט, אונד
איהרען שילערן מיטגעטהיילט. דיא פֿאלגענדונגען דיעזער ערש
קלערונגען

חיי עולם הבא לכל אדם: אבל אנחנו זרע אברהם.
אי אפשר לנו להשיג את ההצלחה המיועדת לאיש
ישראל מבלתי קיום התורה הנתונה לנו ע"י משה
עבד ה' ואדון כל הנביאים. נוסף על מה שחייבו בו
שאר בני אדם.

והנה כאשר עלה על רוח ה' להכדיל את זרע אברהם
אודהבו משאר העמים. אשר בימי קדם הלכו
בתאות לבסועו כל תועבות אשר שנא ה'. גור
בחכמתו הנשגבה לתת ליוצאי חלציו תורת אמת
וחקים ישרים. ולא היתה משפחת אברהם ראוי
ומוכנת לקבל המתנה הזאת היקרה עד ימי משה
נביאו. ואחרי אשר ה' הראה לעם בני ישראל מופתים
גדולים ונוראים. להצילם מעבדות מצרים. אשר
לא עשה כן לכל גוי בתבל. ולכן הויבנו אנחנו
לעשות ככל התורה הזאת. שעל ידה בלבד כל איש
ישראל יכול להגיע אל ההצלח' הגמור' המיועדת
לו באשר הוא ישראלי:

דעם עוויגן אונר פֿארציגליכסטע פֿראָפֿעט אין זיינער לעהרע (תורה)
אונז אנבעפֿאהלען האט י
יג אלו עס נעהמליך דער גאטהייט איינסט וואָהלגעפֿיעל, דיא
אבקעמלינגע אברהמ'ס פֿאָן יענען זיטטענלאָזען אונד אויזגעארט
טעטען פֿעלקערן אבצוואַנדערן, זאָ בעשלאָס זיא אין איהרער ער
האבענען ווייזהייט, דיעזעס אבצוואַנדערטן שטאממע לעהרען דער
וואהרהייט, אונד גערעכטע געזעטצע צו אפֿפֿענבארען. דא אבער
דיא פֿאמיליע אברהמ'ס נאך ניכט געהעריג פֿארבערייטעט אונד
פֿעהיג וואר, דיעזעס אונשעטצבארע געשענק צו עמפֿאנגען,
זא איזט עז ערשט אין דען צייטען משה'ס אונז צו טהייל געוואָרדען,
נאכדעם גאט זא אויסעדראַרדענטליכע אונד פֿירכטערליכע וואונדער
צור רעטטונג דער איזראעלטישען נאציאָן אויזגעאיבט, אום זיא
פֿאָן דער עגיפֿטישען שקלאפֿערייא צו בעפֿרייען. דא ער נון דיעזע
וואונדער גור צום בעסטען אונזער פֿארפֿאהרען געטהאן, זא
זיגד אויך גור וויר אלליין, אונד קיינע אנדערע נאציאָן

פֿערט

חול וסיד? היעשה סוכה בלא קרשים גרזן ויתדות?
 כמו שדברים האלו הם אמצעים הכרחים אל
 תכלית המבוקש, שהוא בנין הבית, או העמדת
 הסוכה, כן ידיעות היקרות ומעשים טובים ונרצים
 בעיני ה' הם הכרחים אל קנין תהצלה בשתי
 עולמות, שהיא תכלית כל האדם ויעודו מאת אלקי.
 כמאמר חכמינו: לא עם הארץ חסיד. ולפיכך
 כל אדם מכל משפחות האדמה זוכה לאושר רוחני.
 אם השלים נפשו בעודנה בחיים בידיעות חכמה,
 והתנהג בכל מעשיו על פי דרכי הצדק והחכמה
 הרצוים בעיני אלקי ואדם. וכן אמרו: חסיד
 או מותוה עולם יש להם חלק לעול' הבא.
 ואולם אנחנו בני ישראל, לא די לנו בקנין המוסר
 ולמד דעת נבונים ומנהג הישר בלבד, שהם נותני
 חיי

אויך צור פֿערפֿאלקאמנונג דעם מענשען איינע בעשטענדיגע אג
 לייטונג צום גוטען אונד גיטצליכען ערפֿארדערט; דען "דער
 אוננוויסענדע, זאגען אונזער געלעהרטען, קאן ניא גאנץ
 טוגענד האפֿט זיין." דורך בעלעהרונג דען גייסט ביל
 דען, דען פֿארשריפֿטען דער טוגענד אונד ווייזהייט יעדערצייט
 טרייא בלייבן, זינד דיא אונפֿעהלכאהרען מיטטעל, זיך דאז וואהלגע
 פֿאללען דער גאטטהייט אונד דער מענשען צוצוזהען, אונד זיא
 בעלאהנען יעדען מענשען אויס וועלכער נאציאָן ער זיין מאג, מיט
 דער אונאויזשפֿרעכליכען וואַננע בעזעליגטער גייסטער, נאך דעם
 אויזשפֿרוכע אונזערער תלמודיסטען: "דיא טוגענד האפֿט
 טען אללער נאציאָנען, ווערדען דעם עוויגען
 לעבענס טהיילהאפֿט. אינדעסען זינד דיעזע מיטטעל
 דאך נישט היגרייכענד, אום דאז צו ערלאנגען, וואצו דער איז
 ראעליט בעשטימט איז; דיא נאכקאממענשאפֿט אברא
 המ'ס, האט נאך אנדערע פֿערפֿליכטונגען צו ערפֿיללען צו
 איהרער פֿאלקאממענען בעזעליגונג ווירד אויך ערפֿארדערט,
 דעניעניגען פֿארשריפֿטען נאכצולעבען, וועלכע משה, דער דינער
 דעם

כאיש הולך בחשכת לילה נדמתי לי, הירא לפול
בפחת בכל אשר יצעדו רגליו. ולכן ראיתי מנהג
החכמים, והתכוננתי על מעשיהם. גם קראתי
בספרי החכמים שכבר מתו, ומכולם לקחתי מוסר
ודעת. ואחרי אשר נטעתי בלבי למודים יקרים,
החלתי לעשות הטוב והישר שהם פרי תכונה. ואם
לא נטיתי אוזן לדברי החכמים, גם אנכי הסכלתי
עשה כפתאים רבים, אשר בעת זקנותם מתאוננים
על רוע מעשיהם; אך לשוא יתאוננו כי כפשע
בינם ובין הקבר.

יב אל תדמו בנפשיכם, שאפשר להשיג הצלחת
האדם בעולם הזה ובעולם הבא מבלי דעת
דרכי מוסר וחכמה. היבנה בית מבלי אבנים
חול

יעדעם שריטטע פֿירכטעט, אין איינע קלופֿט צו שטירצען,
דארום בעאבאכטעטע איך דיא לעבענסווייזע רעכטשאַפֿענער
מעננער, דאכטע איבער איהרע האנדלונגען נאך. אויך לאז
איך גוטע שריפֿטען, דיא אונז דיא געלעהרטען הינטערלאסען
האבען. אללעז דיענטע צו מיינער בעלעהרונג אונד זיטטליכער
פֿערבעסערונג, נאך וועלכער איך מיינ טהון אונד לאסען איינע
דיכטעטע. גוטע טהאטען זינד פֿריכטע דעם נאכדענקענס!
ווערע איך אויף דיא היילזאמען לעהרען ניכט אויפֿמערקזאם
געוועזען, זא ווירדע איך יעצט עבען זא טהעריכט האנדעלן,
אלוזא פֿילע לייכטזיניגע, דיא אים אלטער איהרען שלעכטען
לעבענסוואנדעל בערייען, אונד ערשט דאן צור בעזינונג קאָממען,
וואן זיא נור נאך איינען שריטט צום גראבע האבען.

יב דענקט אלזא יא ניכט, צום וואהרען גליקע, אונד צור
גייסטעסבילדונג אהנע אונטערדיכט צו געלאנגען. קאן
אין הויז אהנע זאנד, קאלק אונד שטיינע ערבויעט; איינע
היטטע אהנע ברעטטער אונד נעגעל אויפֿגעשטעלט ווערדען?
זא וויא דייע רינגע צור ערריכטונג איינער היטטע, יענע צום
בויאדעם הויזעס אונאומגענגליך נעטהיג זינד, עבען זא ווירד

אויך

לבעבור שנרמה לו טוב, והוא תמיד כמתעתע.
 • מי שירא ללכת תועה, אינו הולך יחיד כי אם
 בחברת אנשים היודעים איזו הדרך הנכון, עד
 שהלך ושב כמה פעמים וידע מעצמו ללכת נכחה.
 כן הדבר בנער המשכיל הוא לא יבטח על מראה
 עיניו ולא בינתו לא ישען אבל ילמד מפי אבותיו ומוריו
 את ארצות מישור המביאות אל הצלחת גופני ואושר
 רוחני. ואז נכון בלבו שלא יכשל ולא יתעה בדרכי
 עקלקלות, והן המדות המגונות והמעשים הנתעבים
 בעיני אלקי ואדם.

יא גם אנכי נער הייתי ומכל מלמדי השכלתי: לא
 עשיתי דבר מלבי, אם לא שאלתי את מורי,
 הטוב הוא אם רע; ואל בינתי לא נשנעתי. כי
 כאיש

• ווער זיך פֿירכטעט, אירדע צו געהן, געהט ניכט אלליין,
 זאנדערן אין געזעלשאַפֿט זאָלכער לייטע, דיא דעם וועט
 געס קונדיג זינד. האט ער מיט איהנען דען וועג אַפֿט געט
 מאכט, אלזדאן ווירד ער איהן אויך אלליין טרעפֿען. אויף
 גלייכע ווייזע פֿערהעלט זיך איין פֿערניגֿטיגעס קינד. עז פֿערט
 לעסט זיך וועדער אויף דען אויגענשיין, נאך אויף זיינען שוואַ
 כען פֿערשטאנד; זאנדערן עז לעסט זיך פֿאן זיינען עלטערן
 אונד לעהרערן דען זיכערן וועג צום גוטען, צור צייטליכען צום
 פֿרידענהייט אונד צום גייסטיגען לעבען פֿיהרען. ווען עס דאן
 איינע צייטלאנג זיך איהרער לייטונג איבערלאסען, איהנען
 בעשטענדיג געפֿאלגט האט; אלזדאן קאן עס נאכהער זיכער
 זיין, ניא אויף אבוועגע צו געראטהען, ניא שלעכטע זיטטען
 אנצונעהמען אָדער האנדלונגען צו בעגעהען, דיא פֿאן גאטט אונד
 מענשען פֿעראבשייעט ווערדען.

יא אויך איך וואר איינסט קנאבע, אונד ליעס מיך פֿאן יעדעס
 פֿערניגֿטיגען מאננע בעלעהרען. איך אונטערנאהם ניכטס,
 בעפֿאר איך ניכט דארום מיינען לעהרער בעפֿראגטע, אָב עז
 לעבליך אָדער טאדעלהאפֿט ווערע; ניא האטטע איך איין גראַם
 סעס פֿערטרויען אויף מיינען פֿערשטאנד. איך קאם וויא איין
 מענש מיך פֿאר, דער אים פֿינסטערן וואנדעלט, אונד ביא
 יעדעס

מר, שהוא חנופת מדיחם מן היושר למתוק, ומתוק,
זהו דברי אמת מופיהם, למר. והבינו זאת!
ט מי שאינו דעתו ברורה ושכלו חזק ואמין,
ומנוסה בדרכי העולם, אי אפשר לבהון היטב
את פעולת הענינים ולשפוט עליהן, שיאמר: זהו טוב
באמת; וזהו רע באמת. שנות לו לאדם לפול
בטעות ולהחליף את הטוב העובר בטוב קיים
ומתמיד, ולא יבדיל כפי הראוי בין רע מועט וחולף
כרגע, לרע העומד ומתגבר. וזהו מה שאמר הכתוב:
יצר לב האדם רע מנעריו. הרצון,
בעוד שהוא בנעריו, (מנעריו כמו בנעריו, שה"מ
ובית מתחלפין כנודע) שכלו חלש מאוד ולא נסה
בעניני העולם, הוא שופט למראה עיניו בלבד,
ונוטה אל הרע; לא מפני שאוהב את הרע, אלא
לבעבור

שלידפֿען אלז איין זיסעס געטרענק דיא שמייכעלייא איהרער
פֿערפֿיהרער הינאונטער, וועלכע אפֿט דיא ביטטערסטע דייע
צור פֿאלגע האט, אונד פֿעראכטען דיא זיסע וואהרהייט,
וועלכע זיא צורעכט ווייזעט; ווייל זיא איהרען ליידענשאפֿטען ביטטער
פֿארקאממט.

ט ניכט יעדער בעזיצט איינע הינלענגליכע אורטהיילסקראפֿט,
ניכט יעדער האט ערפֿאהרונג גענוג, דיא ווירקונגען דער דינגע
אויף אונז געהעריג צו פֿריפֿען, אונד דאז ווירקליך גוטע
אונד דאז ווירקליכע איבעל גענויא צו קענען. ניכטס איזט לייכט
טער, אלז, דאז פֿליכטיגע גוט מיט דעם דויערהאפֿטען, אונד
איין געדינגעס פֿאראיבערגעהענדעס אונגעמאך מיט דעם בלייבענדען
אונד וואכסענדען איבעל צו פֿערוועכסעלן. זא שפּריכט אויך דיא
הייליגע שריפֿט: "דער טרייב דעם מענשליכען הערש
צענס איזט בעזע פֿאן יוגענד אויף, נעהמליך, דיא
אונבעזאננענהייט דער אונערפֿאהרנען יוגענד, דערען פֿערשטאנדס
קרעפֿטע נאך זעהר שוואך זינד, פֿיהרט לייכט צום בעזען, ניכט
ווייל זיא דאז בעזע ליעבט, זאנדערן ווייל זיא עז פֿיר איין גוט
העלט. זיא אירט אויז אונערפֿאהרענהייט אונד אונפֿערשטאנד
אינדעם זיא בלאס נאך דעם שיינע אורטהיילט."

רע שמים אור לחשך וחשך לאור
 שמים מר למתוק ומתוק למר • דעו בני!
 כל הרשעים ופועלי רע, שמשתייתם דרכיהם,
 ומפסידים את הצלחתם הגופני או את אושרם
 הרוחני, הם סכלים ושוטים באמת, אך שנדמו
 בעיניהם כחכמים • וכן אמרו חכמינו: אין
 אדם חוטא לא א"כ נכנס בו רוח שטות.
 ואותן הפתאים אומרים לרע טוב ולטוב רע לפי
 דמיונם, מבלי לשום לב ולבחון את הדברים לפי
 פעולתם המתמדת • שמים אור, הם דברי חכמה
 המאירים דרכי האדם לחושך, ותהפוכות המעשים
 שהם חושך, לאור, לפי שהם חושבים עצמם
 חכמים גדולים מבעלי המדע ויראי אלקים; ושמים
 מר

ליכע, אונאָרדענטליכע לעבענסארט פֿאַרהילט, שפראך
 ער: „וועה דענען! דיא דאז בעזע איין גוט,
 אונד דאז גוטע איין איבעל הייסען; דאז ליכט
 פֿיר פֿינסטערניס, דיא פֿינסטערניס פֿיר ליכט
 האלטען; דאז ביטטערע זיך אלז זיס, אונד דאז
 זיסע אלז ביטטער פֿאַרשטעללען!“ דען גלויבט מיד
 נור, ליכען קינדער! דיא אללערמייסטען איבעלטהאטען,
 פֿערקעהרטען האנדלונגען אונד לאסטער, וואָדורך מאַנכע מענ-
 שצן זיך אום דאז צייטליכע גליק אונד דאז עוויגע וואָהל
 ברינגען, ענשטעהען בלאָס אויז איינער פֿאַלשען פֿאַרשטעל-
 לונג דער דינגע, אונד אויז אונפֿערנופֿט, וויא אונזערע וויי-
 זען תלמודיסטען זאגען: „ניא מאַנד זינד יגט, עז זייא
 דען דער גייסט דער נאָררהייט אין איהן געפֿאָה-
 רען.“ דיאטהאָרען, וועלכע אָהנע אללע פֿריפֿונג אונד
 אונטערזוכונג, זיך בלאָס איהרער איינבילדונג איבערלאסען,
 אונד זאָ אָפֿט דאז גוטע מיט דעם בעזען פֿערוועכסעלן, פֿאַנג-
 גען צו לעצט אן, זיך ווייזע צו דינקען • זיא האלטען איהרען
 פֿערקעהרטען לעבענסוואַנדעל פֿיר דען וועג דעם ליכטעם,
 אונד פֿליהען יענע אָרטע, אלז איינען פֿינסטערן אויפֿענט-
 האלט, וואָ טונגענד אונד ווייזהייט געלעהרט ווערדען • זיא
 שלירפֿען

מאוד לבלוע. לפי שיודע בשכלו את פעולתו
שיבראו את גופו להשיבו אל עמדו כבראשונה.
אכן הסכל הנמשך אחרי מראית העיניים ופעולתו
העוברת ממלא את גרונו יין לבלי חק, עד שמשכר
ומחליא ראשו וכל אבריו; אף שהרגשת הענג
קצרה ואינה מתמדת כי אם לזמן מועט, כל עוד שהיין
עובר על חכו, וחולי הגוף ואבריו כחות הנפשהם
דעים ומתמידין לפעמים שנים רבות, ואולי ירגיש
מכאוביו כל ימי חייו. וכן אם נחלה הפתי ימאן
מלשתות מי המרקחת, אף שמרירותם עוברת בזמן
קצר, ואינה מתמדת כי אם לרגעים שעוברים דרך
פיו וגרונו, ופעולתן טובה רבה לו, שמביאים אותו
להיות בריא אולם כבראשונה.

ה זהו בעצמו כוונת הנביא בהיכחו סכלי דורו
ואמר: הוי האומרים לרע טוב ולטוב

רע

דיא איהם פֿער אַרדנעטע ארצע ניא אהנע ווידערוויללען, זא ווידערליך
אונד שווער זיא צו פֿערשלוקען זיין מאג, ווייל ער ניכט אויף דיא
ציטטערקייט דער מעדעצין זאנדערן אויף איהרע היילזאמע ווירקונג
אכטעט, דורך דיא ער זיינע פֿאַריגע געזונדהייט ווידער ערלאנגט; דער
טהאָר הינגעגען, פֿאַס שיינע דער דינגע איינגענאָמען, איבערפֿיללט
זיך מיט יענעם קעסטליכען אבער געפֿעהרליכען געטרענקע,
אונד ציעהט זיך איינע קראַנקהייט צו, ווייל ער ניכט בעדענקט,
דאס דאז פֿעדגניגען דעם גענוסעס נור זא לאַנגע וועהרט, אלז דער
וויין דעז גוימען בעריהרט, דער אונמעסיגע גענוס, דיא איבערפֿיללונג
ליידען הערבייא פֿיהרט, דערען דויער זיך אויף דיא גאנצע לעבענס-
צייט ערשטרעקט. גלייך טהעריכט וויזעט ער דיא וואַהלטהעטיגע
ארצנייא פֿאַן זיך, דעם עקעלהאפֿטען געשמאקעם האַלבער,
אהנע צו בעדענקען, דאס דיזער פֿאַראַיבערגעהענד, איהרע
פֿאַרטערפֿליכע ווירקונג אבער איינע פֿאַרטדוירנדע וואַהלטהאָט, איין
וואַהרעס גוט ויזא.

ה אלז דער פֿראַפֿעט דען טהאָרען ווינער צייט איהרע לעכער-
ליבע

המשכיל בבני אדם חוקר על תכונת הענינים
 מרם יבחר. ומקרב לעצמו אותן אשר הן טוב
 באמת. אף שנדמורע למראה עין. ועוזב אותן שיש בהן
 ענג לרגעים מעטים. אבל מרה ולענה באחריתן. לא
 כן הפתי. נפתה אל כל אשר ישיאהו רוח האותו
 מבלי הבחנה והבדל בין רע אמת לרע מדומה.
 ובין טובה מתמדת לטובה כוזבת אשר אהריתה
 קשה מאד. היין מתוק לחיך; וטעם המרקחת. מר
 וקשה. מדרכי החכם להתבונן על טבע הענינים
 ופעולתן בגוף האדם; לכן שותה מעט יין להתענג
 בו ולחזק את אבריו; וירא לשתות יותר. מפני הרעות
 הגדולות הנמשכות משכרות היין. אף שהוא טוב
 ונחמד לחיך השותה; וכן בתליו יקה בחשק נפש את
 המרקחת מיד הרופא. אף שמרירות הסמים קשים
 מאוד

ווער איבער איהרע אייגענשאפטען נאכדענקט, בעפֿאד ער צור
 וואהל דער דינגע שרייטעט, איזט פֿאָר יעדעם מיסגריפֿע ווער
 ער וועהלט נור זאלכע מיטטעל, דיא איין וואהרעם גוט פֿער
 שאפֿען, זאלטען זיא אויך מיט אייניגען אונאנגעהמליכקייטען
 פֿערבונדען זיין; אונד פֿערווירפֿט אללעס, דאזדען טריגערישען
 שיין אן זיך טרעגט, צוואר איין קורצעס פֿערגניגען געוועהרט, אבער
 ביטטערע פֿאלגען צוריק לעסט. נור דער לייכטיגניגע אונפֿער
 שטאנד, דער ניא נאכדענקט, ניא פֿריפֿט, דאז פֿאלשע פֿאָם
 וואהרען, דען שיין פֿאָן דער ווירקליכקייט ניא אונטערשיידעט;
 צור דיטער לעסט זיך פֿאָן יעדער אויפֿוואללענדען לוסט הינדייסען,
 אהנע צו אונטערזוכען, אָב דאז, וואז איהן לאָקט, ווירקליך וואהל
 טהעטיג אָדער נור איין שיינגוט זיין, דעסען גענוס ער איינסט בערייען
 ווירד. דער וויין קיצעלט דען גוימען; ארצנייא איזט פֿאָן ווירדיגעס
 געשמאקע, אונד אונאנגענעהם צו געהמען. דער ווייזע,
 פֿריפֿענד דיא ווירקונג דער דינגע אויף דען מעגשליכען קערפֿער,
 געניעסט פֿאָם וויינע נור זאפֿיעל אלז ער צור שטערקונג. אונד
 פֿערגניגונג צוטרגליך פֿינדעט, פֿירכטעט אבער דיא איבעלן
 פֿאלגען דעם וויינעס, ווען ער אים איבערמאאסע גענאָמען
 ווירד: ער זעצט איהן הינוועג, אונד ווירדערשטעהט דער אנלאָ
 קונג, דאפֿאן מעהר צו טרינקען. אין זינער קראנקהייט נימט ער
 דיא

הבוחר את הענינים . אמרת הדבר שכל בני אדם
רוצים בטובת הגופני ואושר הנפשי אבל אין
כולם בוחנים ומכירים היטב את הענינים אשר
על ידם יקנו לעצמם את הצלחת זמנית . וענג
רוחני .

ן הנה יש דברים רבים שנראים בהשקפה ראשונה
כאלו הם טובים , ואחרים שנדמו כאלו הם רעים .
ואם תבחנו אותם , תמצאו את אשר היה מראיהן
טוב אינם טוב באמת . אף אם נמשך מהם תענוג
מעט . הוא אינו מתמיד כ"א זמן קצר . ומוליד
אח"כ חלים רעים ונאמנים . וכן בהפוך הדבר .
אותן שהי' מראיהן רע בתחלה אינם רע באמת .
ואם יכאיבו או יעציבו , הכאב והעצבון הם כמו
רגע . ולפעמים מושכים אחריהם טובות
גדולות ומתמידות .

המשכיל

קען , איזט אללען מענשען געמיינ , אונד איהנען אנגעבאהרען -
דיא ערקענטנים דער מיטטעל אבער , דאסזעלבע צו בעפרידיגען ,
דיזע נעכטיגע ערקענטנים איזטניכט ביא אללען מענשען גלייך . אין
דער וועלט גיבט עז נור וועניג דינגע , דיא אונזגאנץ גלייכגילטיג זינד ;
אללע איבריגען געוועהרן אונז איין גוט אדער איין איבעל .
ן אונטער דיזען גיבט עז אבער אויך פילע , וועלכע אונס דיא ער-
פאהרונג אונד דאז נאכדענקען אלז שיינגיטער , אדער ,
שיינאייבעל צו בעטראכטען לעהרען . אייניגע פערשפרעכען אונז
דעם ערשטען אנבליקע נאך , נוטצען אדער פעררגניגען ; דער נוטצען
אונד דאז פעררגניגען זינד אבער נור שיינבאר , פאן קורצער דויער ,
אונד ציהען ענטוועדער איהנען אונערזעצליכען שאדען , אדער
לאנגוועריגע קראנקהייטען נאך זיך . אנדרע הינגעגען , דיא וויר אים
ערשטען אויגענבליקע אלז איבעל פליהען , זינד עס ניכט ווירקליך .
מאנכעס אונגעמאך אונד מיסבעהאגען , מאנכע פאדאיברגעהענדע
גערניגע שמערצען , דיא וויר זא זעהר פירכטען , האבען פיר אונז אפט
דיא בעסטען פאלגען , אונד געוועהרען גראסע אונד דויערהאפטע
פארטהיילע .

מהם מכלים את גופם, ומפסידים הצלחתם בזדון
לבם? יש סובאי יין ואינם פוסקים משכרותם עד
שנופלים למשכב, ואובדים בריאות הגוף שהיא
עקר ההצלחה הזמנית, וגם כחות הנפש שהתו, ואי
אפשר להם להגיע אל האושר הרוחני. וכן ראינו
מבני אדם אשר נחלו והגיעו עד שיערי מות, ואף
גם זאת לא אבו לשתות מרקחת הרפואה אשר על
ידה יקומו מחליים, וישובו אל בריאות גופם ונפשם,
שמבלעדי שלמותן אי אפשר להגיע לא אל ההצלחה
העוברת בעולם הזה, ולא אל האושר הקים ומתמיד
בעולם הבא.

ה שמעו את אשר אשיבכם בני! לא מאותן
הסכלים דובר אנכי אליכם כי אם מאדם המשכיל
הבוהן

וועלט גליקליך, אונד אין יענער זעליג צו ווערדען: ווארום
גיבט עז דערען זא פֿילע, דיא מוהטוויליגערווייזע איהרע לייג
בעסקרעפֿטע אויפֿרייכען, געזונדהייט אונד צייטליכעם גליק אונד
טערגראבען? יענע טרונקענבאלדע, דערען לעבען איינעם אימם
מערוועהרענדען טוימעל גלייכט, לאסען פֿאן דער בערווישונג
ניכט אב, ביז זיא בעטלעגריג ווערדן, דיא געזונדהייט, דיא גרונדלאגע
אונזערס וואהלזיינס פֿערלאָהרען, לייבעם. אונד גייסטעסקרעפֿטע
צערדיטטעט האבען, אונד אונפֿעהיג געוואָרדען, דיא מיטטעל צו
ערווערבען, דערען ווירצור צייטליכען אונד עוויגען וואָהלפֿאהרט זא
זעהר בעדירפֿען. ווען עז וואהר איזט, פֿראגט איהר פֿערנער; דאס
וויר נאך דעם מעגליך העכסטען וואָהלשטאנד שטרעבען: ווארום
ווייזען זא פֿילע, דען פֿפֿארטען דעם טאָדעם נאהע, דען בעכער
דער ארצנייא צוריק, אויז דעם זיא גענעזונג טרינקען, נייע
יקרעפֿטע ערהאלטען, אונד דאז קראנקענלאגער פֿערלאסען
קענטען? וואָ בלייבט דאז זעהנליכע פֿערלאנגען, דעם לע
בענס פֿראָה צו ווערדען, אונד זיך צום גענוסע יענער אונאוויז
שפרעכליכן הערליכקייט פֿארצובערייטען?

ה אייערע בעמערקונג, מיינע לייעבען! איזט זעהר ריכטיג: אל
ליין איך דערע פֿאן פֿערניגפֿטיגען וועזן, ניכט אבער פֿאן
יענען טהאָרען. דאז פֿערלאנגען, לייב אונד זעעלע צו בעגליק
קען

ג מעתה כל משכיל, אף אם הגיע אל ההצלחה
הזמנית, ומוצא כל צרכיו תמיד מוכנים לו ברווח
ואף אם יכבדוהו בני אדם בעבור אשרו, לא ימצא
מנוחה בנפשו עד שקנה לעצמו גם כל הענינים אשר
על ידן יגיע אל ההצלחה התמידית, והיא האושר
הרוחני. והנה כמו שכל אדם מתאוה לראות
בטובת העולם הזה, כן אין אחד ממנו שלא יחפוץ
וישתוקק להתעדין בענג הנפשות אשר אין לב יוכל
לחשוב, ואין פה יוכל להגיד גודל יקרו, ומי
שמשתוקק אלי' באמת הוא נוטה אוזן לדברי חכמים
ומתבונן תמיד עליהם. הולך בדרך הישר,
פועל צדק ואוהב את הבריות, וכבוד נפשו לנגדו
בכל מעשיו.

ד ואם תשאלוני בני: אם כל בני אדם מתאווים אל
ההצלחה הזמנית והאושר הרוחני, מדוע כמה
מהם

ג ניאמאנד, עד זיין נאך זא גליקליך, פֿאן אללען מענשען
געעהרט אונד געאכטעט, מאג ער אויך אים גרעסטען
איבערפֿלוסע לעבען, קאן אין זיינעם גמיטהע פֿאלקאממען
בערוהיגט זיין, זא לאנגע ער ניכט אויך יענע מיטטעל ערוואַרע
בען האט, דיא צום אונאויפֿהערליכען וואָהל, צו ר ג י י ס ט י
גען ג ל י ק ז ע ל י ג ק י י ט פֿערהעלפֿן. דער קערפֿער האט זיינע בע
דירפֿגיסע, דיא זעלע האט דיא איההיגע: זא וויא יעדער מענש טראכט
טעט יענע צו בעפֿרידיגען, אונד אין דיזעם לעבען גליקליך צו זיין, עבען,
זא ווינשען וויר אללע, אין דער נייסטער וועלט אן יענער וואָנע פֿאַל
לען זעליגקייט טהייל צו נעהמען, וועלכע קיין מענשליכער זיין
אויצורענקען, קיין מונד אויזצושפֿרעכען פֿערמאג. ווער נאך דער
זעלבן אויפֿריכטיג שטרעבט, מוס אויף דיא ערמאהנונגען דער ווייס
זען אכטען זיא בעפֿאַלגען, אויף דעם וועגע דער טוגענד וואָנרעלן,
גערעכט זיין, דיא מענשען ליבען אונד ניא דיא ווירדע זיינער זעעלע
אויסער אכט לאסען.

ד ווען דעם אליא איזט, ווערדעט איהר פֿראגען: ווען אללע
מענשען אין דעם בעשטרעבן איבעראיינקאממען, אין דיזער
וועלט

ב ואולם תדעו, שנפש האדם איננה כלה ואוכרת
במות הגוף, אבל היא נשארת וקיימת לנצח.
היא עוזבת את הגויה אשר אל עפר תשוב, ועוברת
אל עולם הנפשות. שם ישולם לה כפי מפעליה
בעולם הזה אם טוב אם רע. אם טוב פעלה, אם
דרכי נכונים במדות משובחות, מעלות יקרות,
וחכמות מועילות, אז תתחבר אל הנפשות הזכות,
הקרבות אל אלקי ומאירות מהוד וצחצחות כבודו.
ואם במרד ובמעל השחיתה את דרכי ואחזה במדות
מגונות, למרות את פי אלקים ודברי חכמי אמת, גם
שם בחשך תשב נאנחה, הרחק מאוד מן הענג הגדול
אשר זוכים אליו אנשי אמונה, פועלי צדק, נקיי כפים
וברי לבב. ובמר רוחה תתעצב על אשר לא השכיל
על מעשיה, כאשר היתה בעולם הזה.

מעתה

ב שטירבט דער מעגש, זא פֿערוועזעט נור דער לייב, דיא
זעלע אבער הערט ניכט אויף: זיא דויערט ווייטער פֿארט,
אונד ערהעבט זיך צור גייסטערוועלט, נאכדעם זיא דען קערפער
פֿערלעסט, דער צור ערדע ווידערקעהרט. דארט ערווארטעט
זיא דיא פֿערגעלטונג איהרעם לעבענסוואנדעלס, נאך דעם
ער גוט אדער שלעכט וואר. האט זיא גוטעס געווירקט, איי
נער לאבענסווערטהען זיטליכקייט געמעס געלעבט, זיך ווירט
דיגע פֿארציגע אייגען געמאכט, אונד מיט ניטצליכען וויסענעס
שאפֿטען בעשעפֿטיגעט, זא ווירד זיא דען פֿערקלערטען זעלען
צוגעזעלט, דיא אין דער געהע דער גאטטהייט, אים אנש
שויען איהרער הערליכקייט איינע אונאויזשפרעכליכע זעליגע
קייט געניסען. האט זיא געפֿרעפֿעלט, זיך אין דעם וועגע
דעם לאסטערס פֿערלאהרען, געגען דאז ווארט גאטטעס אונד
דיא ערמאהנונגען וואהרער וויזען ווידערשפענסטיג בעצייגט,
אלדאן מוז זיא, פֿאן דער וואננע ענטפֿערנט, דערען דיא
רעדליכען, שולדלאזען אונד ריינען טהיילהאפֿט ווערדן, אים
פֿינסטערן זייפֿצען, אונד מיט צערקנירשטעם געמיטהע דען אונש
פֿערשטאנד בערייען, נאך וועלכעם זיא אין דיועס לעבען גע
האנדעלט האט.

מ ב ו א

(הכרה ותכלית הלמוד.)

א בני אהובי! כל אחד ממנו חפץ לראות טובה
בימי חייו. כל אדם מתאוה להיות בריא בכל
כחותיו תמיד, למצוא מזונותיו, מלבושיו, וכל
צרכיו, ולבו חפשי מכל דאגה ויגון. אלה תולדת
האדם! יהי מלך או הלך, זקן ונער יחדיו, לרדוף
תמיד אחרי התועלת והתענוג, ולברוח מן הדברים
המזיקים או המעציבים את נפשו, והוא, שכל
אחד ממנו משתוקק להגיע אל ההצלחה הזמנית
ולהתענג את גופו בעולם הזה.

ואולם

איינלייטונג

(נאָהטווענדיגקייט אונד צוועק דעם אונטערריכטס)

א יעדער פֿאַן אונז, מיינע געליבטען קינדער! ווינשט, גליקליך
צו זיין, איין אנגענעהמעם לעבען צו פֿיהרן; ווינשט, איינע
אונאונטערבראכענע געזונדהייט, איברפֿלוס אן אללען נאָטוועגס
דייגקייטען אונד בעקוועמליכקייטען דעם לעבענס, אונד איין פֿאַן
קוממער אונד זאָרגען פֿרייעם געמיהט. זאָ איזט דיא נאטור דעם
מענשען! פֿירשט אונד בעטטלער, יונג אונד אלט, אללע יאָ
גען דעם נויטצען אונד פֿערגניגען נאך, אונד פֿליהען דאזיעניגע,
וואס אונז שאדען, אדער אונזער געמיהט בעטריבען קאן: דאז
איזט, יעדער שטרעבט נאך דעם צייטליכען גליקע אונד זיגל
בען ערגעצונגען.

שטירבונג

אונד לעכהאפֿטער ווירקען, אונד פֿיללליכט צור ערפֿיללונג פֿאלגענע
דער געטטליכער צוויכרונג בייאטראגען וויררע. געמליך:
ואני זאת בריתי אותם אמה ו"ו רוחי אשר עליך ודברי אשר
שמתי בפֿיך. לא ימוש מפֿיך ומפיזהעך ומפי זרע זרעך אמר י"י
מעתה ועד עולם.

ווין, פורים ה"ת"ק"ע"ו ל"פ"ג.

המהבר והמעתיק

הערץ האמבערג.

אנדער מיט בעסערעם גליקע בעטרעטען ווירדען יאבער, וויא קאן
איך געגען גאט, דיא אורקוועללע אללער וויזהייט, גיטע אונד
וואהרהייט דאנקבאר גענוג זיין, דא דאז ווערק פֿאן אללען קלאסען
דער לעזער, דערדען פֿילע עז קריטיש דורכגעגאנגען, מיט אונגע-
טײהלטעם בייאפֿאלל אויפֿגענאָממען וואָרדען?

וויא אבער ניכטס אונטער דעם מאָנדע פֿאללקאָממען איזט, זאָ
האבען איינזיכטספֿאללע געלעהרטע אייניגע מענגעל אין דעמזעלבען
ענטדעקט, אונד דיא גיטע געהאבט, מיך אויף דיזע אויפֿמערקזאם
צו מאכען. בעזאָנדערס האט התורני הרבני המופלג והמפורסם,
אשר גם בהכמה ומדעות לו עשר ידות, מו"ה רר מאיר דאָרמי-
צער, אחד מאצילי בני ישראל בק"ק פראג, איין העללדענקענדער
קאָפֿף אונד וואהרהייטספֿריינד מאנכעס גוטע, אנגעמערקט, דאז
מיר ענטגאנגען וואד.

בייא דיזער אויזגאבע האבע איך ניכט אליין יענע בעמערקונגען
בעניצט, איך האבע נאך אנדערע, מאן קאן זאגען, וועזענטליכע
פֿערבעסרונגען פֿאָרגענאָמען, וועלכע דער אויפֿמערקזאמע לעזער
לייכט פֿינדען ווירד. וואז דיא פֿאָרס דעם ווערקעם בעטריפט, וואר עז
אין דער ערשטען אויזגאבע אין פֿאָרטלויפֿענדען (סימנים) פארטאגרא-
פֿען אבגעפֿאסט, נונמעהר אבער

(א) איזט עז אין (פרקים) קאפיטל איינגעטייהלט;

(ב) יעדעס קאפיטעל האט איינע העברעאישע אונד דייטשע אי-
בערשריפֿט בעקאָממען, דיא דען אינהאלט דעסזעלבען מיט
וועניגען וואָרטען אנצייגט;

(ג) אום דער יוגענד מעהרערע דוהעפונקטע צו פֿערשאפֿען, זינד
דיא פארטאגראפֿען זאָ איינגעטייהלט וואָרדען, דאס יעדער מור
וועניגע דורכאויז פֿרבונדנע זעצע ענטהאלטע, דיא דאדורך אויך
אן פֿאסליכקייט געווינען: אונד

(ד) איזט דאז (ספר) נונמעהר מיט איינעם אינהאלטס = פֿערצייכנים,
העברעאיש אונד דייטש, פֿערזעהען, אום יעדען בעליביגען
געגענשטאנד זאָ גלייך פֿינדען צו קעגען.

מיט דיזען פֿערבעסרונגען, אונד דער שענערן געשטאלט, אין וועל-
כער דאסזעלבע אין דער גיזאן אויזגאבע ערשיינט, האָפֿע איך,
דאס עז אויף דאז געמיהט דער צו בילדענדען יוגענד מעכטיגער

אונד

אין גלייכעם בעוואנדנים האט עז מיט דעם מאַראלישען אונטער-
ריכטע. דיא יעניגען, דענען דיא אונזשטענדע ניכט ערלויבען, זיך
דעם תלמוד = שטודיום צוויידמען, מיסען אין יעדעם בעטראכט צו-
ריק בלייבען, אונד עז פֿעהלט איהרען בעגריפֿפען אן דער געהעריגען
פֿערבינדונג עבען זאָ זעהר אלז אן דער ערפֿאָרדערליכען קלאַרהייט.
דער ווייבליכע טייהל דער יוגענד, דער צום העברעאישען אונד ראב-
בינישען שטודיום ניכט אנגעפֿיהרט ווערדען קאן, האט פֿאָן זיינער
בעשטיממונג נור זעהר דונקלע בעגריפֿפֿע, אונד מוס אים פראק-
טישען לעבען זיך מיט דער בלאַסען נאכאחמונג בעהעלפֿען.
עז איזט אונגעריימט, דיא יוגענד דורכנעהענדס צו געלעהרטען ביל-
דען צו וואָללען; אבער עז איזט דורכאויז נאחטווענדיג, זיא ביז אויף
דען גראד צו אונטער ווייזען, דאס ווען זיא דיא שולע פֿערלעסט,
איינען קורצען אבער הינרייכענדען אינבעגריף דער רעליגיעזען אונד
מאָראלישען פֿעליכטען מיטבריינגע, וועלכע דער בעשטיממונג רעסן
מענשען אונד דעם איזראעליטען פֿאללקאממען ענטשפרעכען. דיא
לעבענסדרייזע איזט פֿאללער געפֿעהרליכקייטען; אים גליקע וויא אים
אונגליק בעדארף דיא יונגע פערסאָן איינעם גוטען וועגווייזערס. דאז
ערשטע קאן זיא לייכט בערוישען, פֿאָס רעכטען וועגע אבפֿיהרען.
אונד דער לייטונג פֿערפֿיהרערישער אירדליכטער איבער לאסען;
דאז לעצטע אבער בענימט דעם מיט זיינעם שיקזאל רינגענדען
מוהט אונד שטערקע, אונד ניכט זעלטען ערליגט דער, דען דיא
וואָגען דעם שטירמישען מעערעס צו פֿערשלינגען דראָהען. דער
שוואכע שטערבליכע מוס אין ביידען פֿעללען פֿאָן דער הייליגען
רעליגיאָן אונד דער ניכט מינדער געטליכען מאָראל, פֿאָן דיזען צווייא
ענגעלן, וויא דיא (גמרא) זאגט, בעוואכט, געלייטעט אונד אויפֿ-
רעכט ערהאלטען ווערדען.

דיזעם האט מיך בעוואָגען דאז געגענווערטיגע ווערק, דעסען ערש-
טער טייהל פֿאָן דער רעליגיאָן, דער צווייאטע אבער פֿאָן דער ריינען
זיטטענלעהרע האנדעלט, מיט פֿילעם פֿלייסע לשון הקודש אונד
דייטש צו פֿערפֿאסען, אונד צום בעסטען דער יוגענד ביידערלייזע
געשלעכטס אין דער וואָהלוואָללענדען אבזיכט הערויז צו געבען,
דאס ווען עז אויך דעם אללגעמיינען וואונשע ניכט געניגע לייסטען
מעכטע, עז דאָך איינע גייע באהן ערעפֿנען זאלטע, וועלכע

אנדרע

פ א ר ר ע ע

צור צווייטען אויגאבע

(דעם אמר' שפר) .

דיא ביכער דער הייליגען שריפט אונד דעם תלמוד'ס ענטהאלטען
אללערדיגנס אללע פֿליכטען דעם איזראעליטען געגען גאט, געגען
זיך זעלבסט, געגען אללע נעבענמענשען, געגען אָבריקייט, פֿאַ-
טערלאנד א' ז' וו'. אלליין דיזע ביכער זינד זעהר ווייטלייפֿיג, דיא
לעהרען צור בעאבאכטונג יענער אָבליגענהייטען מיט זא פֿיל אנ-
דערן פֿאַרשריפטען פֿערפֿלאַכטען, דיא גרעסטענטיהלס אין דער
יעציגען פֿערפֿאסונג דער העבראישען נאציאָן ניכט אין אויזאיבונג
געבראכט ווערדען קענען. עז איזט דאהער איבעראויז שווער, דער
יוגענד פֿאסט אונמעגליך, זיך איינען פֿאַללשטענדיגען לעהרבעגריף
דעם הייטיגען יודענטוהמס צו בילדען, יעגע צערשטרייאטען פֿאַר-
שריפטען אויפֿצוזוכען, אן איינאנדער צו רייהען, אונד אין איין אָר-
דענטליכעם גלויבענס-זיסטעם צו ברינגען; איהר וויסען בעש-
טעהט דאהער אויז לויטער ברוכשטיקען.

ויהי דוד משכיל בכל דרכי התורה, ובחכמות ומדעות
נתמלא רוחו אורה, ה"ה התורני הרבני המפורסם,
שלשלת היוחסין, מוכתר בנמוסין, הוא הגביר אשר
לפני מלכים יתיצב, כבוד מחו' מוהר"ר

דוד ווערטהיימער נ"י

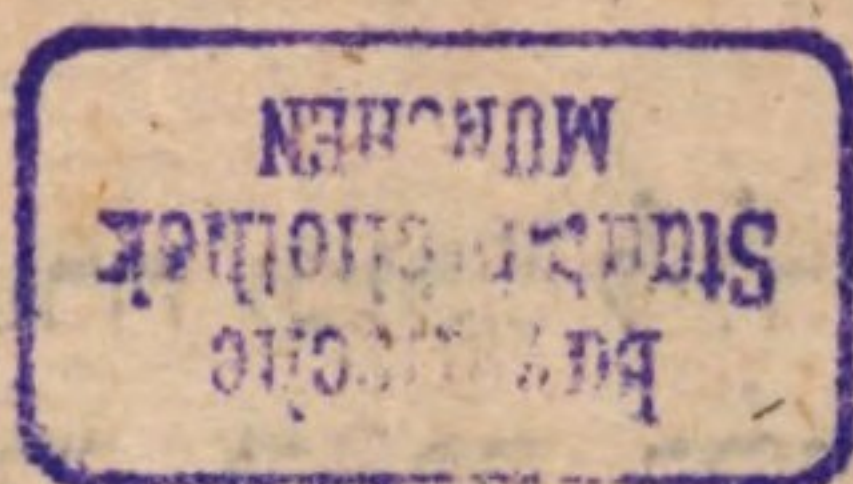
מעט צאת ספרי אמרי שפר לאור עולם מצא חן בעיני קוראיו
הם יחדיו יעידון ויגידון שכל דבריו מתאימים להאיר עין השכל
ולטעת בלב עלם ועלמה זרע צדק תורה ומוסר, להצמיח ולעשות
פרי מתוק מדבש ונפת צופים, אשר על כן שמתי עוד עיני עלי,
לצרפו בכור הבחינה והעיון, למען לא יחסר בו כל מאומה.
והנה אחרי כלותי ובהעלותי אותו על במת הדפוס שנית, דברתי
אני עם לבי, הפעם הקריבהו נא לפחתך, לפניך אדוני הידא
וחרד על דבר ה', דבר אמת וענות צדק, כי מי כמוך מורה נבוכים
במסלול האמת? מי הדריך את בניו באורח מישור יותר ממך?
הלא מפיק יבקשו מועצות ודעת כאשר ישאל איש בדבר האלהים,
ועתה קום נא אדוני, קח את תשורת המובאת לך, ואם נקלה
היא בעיניך, ותרצני לשום את כבוד יקר שמך על ראש ספרי,
והיה על מצחו תמיד לאות ולפארני נגד אצילי בני ישראל התפצים
לקרבתך כמוני

אוהב נרצה לפקודי אדוני
הערץ האמבערגי

ה ס כ ה

ז"ה • כה הראני החכם השלם המפואר מו"ה הירץ סומצירג
 מבית ספר, הנותן אמרי שפר, מוסד מוסד על העיקר וראש
 אמנה, אבן הפנה • והספר כולו מחמדים וממתקים, כולם
 דברי לדיקים, כי לשונו תדבר משפט סנער ומעשהו צאמונה,
 ולבו נוהג לאחוז בחכמה ומוסר יחדיו ציראת אלקים • מלמד
 להועיל צמח יזכה נער את ארחו לשמור את אשר יעשה האדם
 וחי צהם, ומדריך דרך יגיע צה אל האושר והצלחה • סוף דבר
 הכל בחכמה עשה מלאה הארץ קנינו צינח ענה ותושי • ראו
 זו מתת אלקים הוא, חלק לו צדיקה • יאות לתמכו ולאשרו,
 להוציא כלי למעשהו • — — — — — ולהשימעים
 יונעם ויחזו צנועם ה' • ולמען לא תסי' האמת געדרת חתמתי
 פה ק"ק ג"ס יוס ד' ג' מרחשון תקס"ח לס"ק •

גאוס ה"ק מרדכי בנעט מונה פה ק"ק קיקלשצורג
 והמדינה יע"א •

אמרי שפר

איין רעליגיעזעס אונד מאַראלישעס לעהרבוך •

העברעאיש אונד דייטש •

דער

איזראעליטישען יוגענד

געווירמעט •

ערסטער טהייל •

רעליגיאַן •

צווייטע אויפלאגע •

אמרי שפר

כוללים עניני תורה ומוסר לילדי בני ישראל עלם
ועלמה. סדרם ובארם בלשון הקודש אף
העתיקים אל לשון אשכנזים.

הערץ האמב ערג

שנת תקס"ח לפ"ק.

וגדפס שנית מתוקן ומהודר בהוספות רבות מועילות על ידי
המחבר בעצמו.
שנת תקע"ו לפ"ק

ו ו י י

גערדוקט ביא אנטאן שמיד ק' ק' פריו' אונד ניעדערעסטע.
רייכישעם לאנדשאפטס = דייטש אונד אריענטאלישעם בוךדוקער.
WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. priv. Buchdrucker. 1816.

94B

אמרי שפר

כוללים עניני תורה ומוסר לילדי בני ישראל עלם
ועלמה. סדרם ובארם בלשון הקודש אף
העתיקים אל לשון אשכנזים.

הערץ האמב ערג

שנת תקס"ח לפ"ק.

וגדפס שנית מתוקן ומהודר בהוספות רבות מועילות על ידי
המחבר בעצמו.

שנת תקע"ו לפ"ק

ו ו י י

גערדוקט ביא אנטאן שמיד ק' ק' פריו' אונד ניעדערעסטע
רייכישעם לאנדשאפטס = דייטש אונד אריענטאלישעם בוךדוקער.

WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. priv. Buchdrucker. 1816.

94B

Homberg, Naphtali Herz,

Imre shefer kolelim ʔinyane torah u-musar le-yalde bene Yiśraʔel ʔelem ʔe-
almah

Bd.: 1

Wien 1816

A.hebr. 701-1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10995003-5